

CONȚA

Nr. 39 / 2026 / apare la Neamț

literatură & arte & atitudini

Adresa:

Str. Privighetorii, nr. 19
Piatra-Neamț

Tel: 0744-22 70 54

0740-18 70 80

E-mail:

adrianalugheorghe1@gmail.com

emil_nicolae2004@yahoo.com

Revista *CONTA* apare sub egida
Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Asociația Culturală "Conta "

● Apare trimestrial
Nr. 39 (ian.-mart.) 2026

Redacția:

Adrian Alui Gheorghe
(director)

Emil Nicolae
(redactor șef)

Vlad Alui Gheorghe
Ion Dorofte
Adrian C. Romila
Vasile Spiridon

Tehnoredactare
Bogdan Dănilă

*Autorii își asumă răspunderea pentru opiniile exprimate,
în conformitate cu legislația în vigoare.*

Coperta și ilustrațiile din acest număr: Dinu Huminiuc
lucrări din ciclurile Urme, Păsări, Altare

SUMAR

3 – *Unde ne sunt cititorii?* (un editorial de *Adrian Alui Gheorghe*) * 7 - *Romance și AI* (un poem de *Emil Nicolae*) * 9 – „*Bacovia a ales calea simplității plină de sensuri. Așa se explică puterea hipnotică pe care o degajă versurile sale.*” - *Adrian Jicu* în dialog cu *Adrian G. Romila* * 17 – Proză de *Nicolae Stan* * 25 – „*La confluența literaturii și neuropsihiatriei: perspective asupra conștiinței și emoției*” (un eseu de *Bogdan Marius Istrate*) * 38 – *Dezvrăjirea umbrei* (un poem de *Dumitru Chioaru*) * 45 – Poeme de *Mircea Stâncel* * 51 – Trei povestiri de *Dumitru Augustin Doman* * 59 – Poeme de *Laurențiu Ciprian Tudor* * 66 – Poezii de *Ovidiu Alexandru Vintilă*) * 72 – *Basmе postmoderne* (proză de *Ioan Usca*) * 81 – Poezii de *Ion Dorofte* * 87 – „*Cred că problema cititului în lume e similară cu încălzirea globală: e nevoie de o masă critică*” (*Codruț Baciu* în dialog cu *Adrian G. Romila*) * 92 – Poezii de *Eugen Barz* * 98 – „*Bancul și literatura*” - Ancheta revistei *CONTA* * 180 – Un poem de *Mihai Merticaru* * 182 – „*Judecata umbrei*” - O povestire de *Savu Popa* * 188 – „*1987*” - O povestire de *Bogdan Perțache* * 190 – „*Poetul și vârstele sale: Vasile Tudor – Și piatra mă va-îmbrățișa*” * 193 – *Adrian G. Romila* vă recomandă * 208- Debut – *Bogdan Tănăsescu* (o prezentare de *Vlad Alui Gheorghe*) * 212 – Atelier de scriere creativă – *Reflector 2025* * 217 – *Alternativ Quartet – cât mai de parte de tot* (un eseu de *Vlad Alui Gheorghe*) * 220 – *Doamna Cernov* (o rememorare de *Adrian Alui Gheorghe*) * 222 – Poezie greacă tradusă și prezentată de *Angela Bratsou* * 256 - *LiteraTuraVura*

Unde ne sunt cititorii?

un editorial de *Adrian Alui Gheorghe*

Cărțile, da, știm unde sunt: în librării, în biblioteci, pe tarabe prin malluri, prin târguri, în anticariate. Dar unde ne sunt cititorii? Criza lecturii pare să fie una majoră, înregistrată în statistici, în procente de carte vândută, răsfoită, în indicatori culturali care exprimă la un moment dat starea individului și a societății. Fenomenul este unul global, cu diferențe de la țară la țară, de la continent la continent chiar. Unde este societatea românească la acest nivel? În multe statistici europene privind consumul cultural ne aflăm printre ultimele locuri, procentele de cititori și de cumpărători de carte sunt extrem de firave, lectura pare în România o activitate în agonie. Au fost, însă, vremuri în care cozile la librării erau la fel de mari precum cele de la magazinele de alimente, când tirajele cărților susțineau o literatură vie, chiar dacă într-un context controlat ideologic, când munca scriitorului părea să aibă un rol bine definit în societate. Mă refer aici la perioada comunistă, în societatea românească, dar și la vremurile în care lumea occidentală era conectată prioritar la carte și nu la internet. La începutul anilor 90 am văzut în stațiile de metrou din Stockholm adevărate biblioteci din care călătorii împrumutau cărți pentru citit de la o stație la alta; la coborâre le lăsau pe rafturile aflate la dispoziție. M-au fascinat acele mulțimi în care mai fiecare individ avea o carte în mână, am avut viziunea unei omeniri conectate la carte. Mai zilele trecute îi povestesc unui amic întors din Suedia despre acest lucru, despre imaginea cu bibliotecile din stațiile de metrou și despre apetitul de lectură al pasagerilor din Stockholm. După ce m-a ascultat, curios, amicul mi-a retezat elanul imaginației și al entuziasmului, mi-a spus că acele biblioteci

încă mai sunt, dar sunt foarte rari cei care mai iau câte o carte; în metrou mai toată lumea este conectată la telefon sau tabletă. Ca la noi? Ca la noi.

Ce a însemnat lectura și cum s-au transformat acele necesități comportamentale sub presiunea realității imediate? Sociologii nu s-au exprimat încă până la capăt. Există numeroase argumente pentru care un om ar citi o carte, iar acestea pot fi analizate din mai multe perspective: intelectuală, emoțională și socială.

Primul argument pentru lectură ar fi îmbogățirea cunoștințelor în domeniile cele mai diverse. Dar omul lumii noastre, de azi, nu mai are nevoie să citească zeci de pagini ca să afle o informație, când o poate accesa printr-un click dintr-un indistinct informațional, care pare a fi *Biblioteca lui Borges*, un labirint greu de străbătut, dar în care riști să te pierzi tocmai pentru că îl sondezi fragmentar, virtual. Suficiența comportamentală pe care ți-o dă această posibilitate de a te informa instantaneu înlocuiește *zăbava lecturii* care însemna culegerea informațiilor, strop cu strop, într-un proces de acumulare gândit, asumat, înțeles. S-ar părea, astfel, că omul de azi se naște gata informat. La ce bun cartea când ai informația gata ambalată? Lectura dezvoltă atenția susținută și răbdarea intelectuală. Fără acest exercițiu, oamenii se obișnuiesc cu informația fragmentată și rapidă, ceea ce poate afecta capacitatea de analiză profundă. Îmi spunea un manager, care angajase niște tineri, că are dificultăți de comunicare cu cei mai mulți dintre aceștia, nu sunt capabili să urmărească o idee pe care le-o expune mai mult de câteva minute. De la un anumit punct încolo îi pierde pe drum, nu au puterea să se concentreze.

Altă funcție a lecturii ar fi dezvoltarea vocabularului și a exprimării; prin lectură, cititorul intră în contact cu structuri gramaticale corecte și cu un vocabular variat. Acest lucru îmbunătățește capacitatea de exprimare orală și scrisă. Asta în teorie, firește. Pe zi ce trece însă, se vorbește despre o simplificare a vocabularului și despre reducerea complexității exprimării, până la stricta necesitate. Onomatopeele sunt tot mai prezente în dialogurile dintre indivizi, imaginile înlocuiesc cuvintele. Unele studii din Franța semnaleză o scădere a complexității vocabularului utilizat curent, în raport cu deceniile trecute. La noi nu cred că poate fi altfel. În școală, lectura este adesea percepută ca obligație, nu ca plăcere. Listele de lecturi obligatorii, metodele rigide de analiză literară și accentul pus pe memorare pot reduce interesul pentru carte.

Stimularea imaginației și a creativității ar fi alt argument pentru lectură. Dar ce ne facem când mult mai tentant este să intri pe TikTok, să vezi filmulețe amuzante, deconectante, cu farse, glume, cu oameni care cad în capcane puse la cale de cei din preajmă, care să dea privitorului

satisfacția unei superiorități? Cărțile – fie literare, fie științifice – stimulează reflecția și analiza. Fără lectură, crește riscul acceptării pasive a informațiilor din mediul online, fără filtrare sau evaluare critică. Conform teoriei lui Bernard Stiegler, expusă în *La société automatique*, platformele digitale exploatează atenția ca *resursă economică*, iar rezultatul înseamnă scăderea capacității de concentrare și de *dorință profundă*.

Dezvoltarea empatiei ar fi alt argument pentru lectură, să te confrunți, tu, cititor, cu destine din cărți, care sunt expresia vieții sufletești, a unei interiorități pline de sentimente, conflicte psihologice etc. Empatia însă pare să nu-și mai afle loc în lumea noastră; rețelele de socializare care antrenează omenirea dau fiecărui individ sentimentul unei *unicități* care trebuie, musai, să eclipseze pe toți din jur. Forța anonimatului din spatele căruia poți emite orice opinie, orice idee, orice trăsnaie, orice vulgaritate este uluitoare. Omul a devenit, cu adevărat, lup pentru om, așa cum spuneau latinii.

Alt argument pentru lectură ar fi, generic, relaxarea și reducerea stresului. Lectura de plăcere s-a pierdut și ea în plăcerea de a naviga pe rețelele de socializare. *Vezi cine, ce, cu cine, cu ce, de ce, pentru ce*, într-un univers de fleacuri; mintea se odihnește, se relaxează până la ațipire. De ce să te încurci cu un Kafka sau cu un Márquez, care îți mai și bruschează sensibilitatea, imaginația, când poți să iei povești gata digerate, cu morala gata formulată? Ne-am născut obosiți și trăim ca să ne odihnim, ar fi concluzia.

Formarea caracterului și a valorilor prin lectură este altă idee care anima interesul pentru carte în vremurile considerate normale. Ideea este generoasă, numai că necesită timp ca să descoperi valorile, ca să îți formezi sau să îți modelezi în acest mod caracterul. Este mult mai la îndemână să vezi valorile care se ițesc după expunerea pe internet, cu mijloace tot mai persuasive, mai sofisticate. Iar caracterul? Sub impulsul noilor „dependențe” legate de rețelele de socializare, îi este greu unui tânăr să își definească sau să își formeze propriul caracter, tăria de caracter. În spațiul public, modelele promovate sunt prioritar din zona divertismentului rapid, nu din sfera culturală sau științifică. Autorii și intelectualii au o prezență mediatică redusă comparativ cu influenceri sau vedete de televiziune. Vulnerabilitatea la manipulare poate deveni foarte mare. Fără deprinderi solide de lectură și analiză, oamenii pot deveni ușor influențabili de informații false sau de discursuri simplificate. Alegerile recente din România, cu acel candidat surpriză care a speculat eficient profilul utilizatorului intens de internet, pot fi invocate ca exemplu. Nu mai detaliez.

Revin la întrebarea din titlu: unde ne sunt cititorii? S-ar părea că suntem scriitori *la spartul târgului literaturii*, cum se spune. Inteligența Artificială (AI) s-a imixtionat și în acest domeniu, care părea cel mai securizat de personalitatea fiecărui creator în parte. Dar stilul nu mai este un scut, el poate fi imitat, potențat chiar. AI-ul, manevrat de scriitorul acestor vremuri, ar putea genera noi forme hibride (om-mașină), ar stimula experimentalismul. În această viziune, scriitorul devine un „regizor de sens”, lucrând cu algoritmi, nu fiind înlocuit de ei. Mai mult, scriitorul, în epoca AI-ului, pare a fi în postura promotorului unei religii care se dovedește a fi părăsită de zeii ei, cei care au format-o, care i-au dat consistența și gestica ritualului.

Și o ultimă constatare: cititorul a obosit înaintea scriitorului.
Noapte bună!

*17 februarie 2026
Piatra Neamț*

Un poem de Emil Nicolae

ROMANCE

Într-o casă albastră
cu meri în grădină
și fructe de aur
migrând sub tulpină

o Evă brunetă
cu gust vienez
te-nvăța să pășești
din bemol în diez

dar cum anii te plimbă
din vis în real
astăzi casa-i un Babel
din beton vegetal

iar din valsul acela
în vastul hotel
un ecou mai vibrează
în ritm de măcel

APOCRIFĂ (backstory în colaborare cu AI)

Ce bine-ți stătea atunci, pe la șaisprezece ani, când te credeai invitat permanent la balul destinului, și nu doar un figurant în foaier. Ai ieșit de la filmul sovietic, programat la "Cinema Popular" (un fel de "capodoperă" cu proletari eroici și zăpezi metafizice) și ai nimerit direct

într-un „ceai dansant”, acea formă nevinovată de hedonism adolescentin pe care o credeai voi revoluționară. Tineri naivi! Bineînțeles, cu muzică „de export”, cu pahare de ceai ca pretext pentru combinații hormonale și conversații strâmbe despre poezie, viitor și, inevitabil, moartea spiritului burghez...

Dar să nu ocolim esențialul. M. era o brunetă cu gust „vinez” – adică o vagă fascinație pentru eleganța din revistele prăfuite sau pentru dulciurile pe care le vedeai doar în vitrine. Era o vedetă în grupul vostru de prieteni. La film, s-a așezat lângă tine. Fapt istoric! Aproape mitologic... Apoi, la „ceai”, și-a luat în serios misiunea de educatoare a simțurilor tale nefinisate și a hotărât să te învețe vals. Tu, mic suflet de rocker, ai acceptat. Poate pentru că nu știai să spui „nu”, poate pentru că-ți plăcea cum îți șoptea „nu știi să dansezi, dar ai potențial” – clasică formulă de seducție pasiv-agresivă.

Și ai dansat. Într-o casă albastră (de la intersecția bulevardului gării cu fosta str. Roznovanu, după război str. I.V.Stalin, apoi str. Biczului și acum str. Decebal), cu meri în grădină, la doi pași de gardul care separa libertatea adolescenței voastre de terenul de volei al Securității. Ah, ce symbolism crud! Valsați voi printre meri, în ritmul unei muzici importate pe viniluri zgâriate, în timp ce, dincolo de gard, statul veghea vigilent, cu fluierul la brâu. Iar pe un perete exterior, scorojit, încă se vedeau urmele unui slogan electoral: ”Votați Soarele!”. Dar nu te gândea la asta. Atunci, totul era miraculos. Fructe aurii căzute sub pomi, vorbele ei cu gust de cacao de import, pașii de vals care ți se păreau un preludiv către ceva grandios. Ce anume? Încă nu știai. Nu contează. Era important că erai cu ea. Și că era sâmbătă după-amiază.

Astăzi treci pe acolo și te izbește în față hotelul ”internațional” – monument de beton, sticlă și amnezie colectivă. Un Babel de business trips și nunți cu formații de cover. Casa albastră nu mai există. Nici merii. Doar o iluzie rece, de ciment. Dar tu știi. Tu simți. În oase, în gleznelor care mai păstrează urmele pașilor de vals. Când treci pe acolo, ți se pare că auzi din nou melodia, dar ceva e greșit: e prea lentă, prea răgușită, prea... măcel!

Ce s-a ales de M.? De tine? De voi? Nici nu mai contează. Când ai dansat cu o Evă vineză într-o grădină cu meri, la doi pași de Securitate, ai văzut tot ce era de văzut. Restul e doar un lung after-party într-un hotel fără suflet. Dar tu ai fost acolo. Ai pășit din bemol în diez... Și apoi în gol!

Invitatul revistei

*Adrian Jicu
în dialog cu
Adrian G. Romila*

*„Bacovia a ales calea simplității
plină de sensuri. Așa se explică
puterea hipnotică pe care o degajă
versurile sale”*

„Deocamdată, sistemul educațional funcționează cu resursa umană de acum 3-4 decenii și dintr-un soi de inerție”

- Adrian Jicu, ești un homo *culturae universalis*, cum s-ar zice. Ești universitar la literele băcăuane, critic literar, titular de rubrici revuistice, prozator, director de instituție și entertainer cultural. Cum se împacă toate astea într-o singură persoană din carne și oase, cum le susții, vreau să zic? Când ai timp pentru toate, în condițiile în care tu ai serviciu cu program la facultate și la bibliotecă și, desigur, viață personală? Și cum reușești să faci din Bacfest în fiecare toamnă, în septembrie, un festival literar atât de relevant (am participat la mai toate edițiile și pot să-i confirm valoarea) și să rămâi întreg, după? Când citești, când mergi nu știi pe unde ca să fii în nu știi care juriu, când organizezi nu știi ce eveniment, când scrii? Cum poți fi atât de multe, într-un timp atât de scurt și de presant? Ai vreo rețetă?

- *Homo cum?!... Dragă Adrian G. Romila, văzând atâtea exagerări pe centimetru pătrat, încă din prima întrebare, ți-aș răspunde cu Rețeta savuroasă a lui Constantin Negruzzi, dar mă tem ca nu cumva vreo duduie de la Vaslui sau vreun cititor mai exigent să ne blagoslovească, așa cum se cuvine. Așa că mă voi preface a nu fi priceput toate aceste laude și voi recunoaște, fără înconjur, că nu știu... N-am, trebuie să recunosc, o metodă. Cu atât mai puțin una infailibilă. Singura soluție (imperfectă și aia!) este munca... Încerc să le împac pe toate, le iau în ordinea urgențelor (sau a înjurăturilor), alerg încolo și încoace, sar de la una la alta și sunt recunoscător că sunt sănătos, cu ai mei, pe care îi cam neglijez... Dacă se întâmplă uneori să-mi iasă, e bine. Dar trebuie să adaug ceva, ca nu cumva să creadă cineva că mi s-a urcat la cap. Nu e niciun sfârâiac în toată povestea asta. Se întâmplă adesea ca, făcându-ți treaba, în pătrățica ta, să deranjezi, să trezești tot soiul de invidii, să stârnești cine știe ce orgolii etc. De asta, am câteodată senzația că to(r)tul e vânare de vânt... Vezi cum ai reușit să mă împingi pe panta melancolico-sceptică și să mă întorci la ideea veterotestamentară a deșertăciunii?...*

- *Pare că ai o relație eficientă cu autoritățile locale. Cum faci să le atragi în a finanța și a susține evenimentele literare de la Bacău, pe termen lung? Ce le spui, cu ce le convingi? Cum atragi voluntarii Bacfest, astfel încât să ai așa de multe, de consistente, de relevante și de bine organizate evenimente – concerte pe scena teatrului, recitaluri de poezie*

în locuri neconvenționale, premiere, conferințe-dialog, prezențe în școli, expoziții artistice, ieșiri în stradă?

- Nu pare, chiar este o relație eficientă. Și, culmea, nu trebuie să le explic prea multe, nu trebuie să le „atrag”, nu trebuie să conving. Din fericire, autoritățile locale înțeleg despre ce este vorba. Consiliul Județean Bacău sprijină nu doar biblioteca, ci toate instituțiile de cultură din subordine, încercând să asigure bugetul necesar. Restul este treaba noastră. Iar când faci treabă, vin alături de tine și partenerii, și voluntarii, și mass-media, și, *last but not least*, nume importante din cultura actuală, cu ajutorul cărora poți face evenimente de anvergură, cu impact național. Poate că nu se vede, dar toate se leagă: finanțatori, invitați, colaboratori, public, beneficiari. Important este să oferi lucruri de calitate și să-ți faci treaba serios. E vorba de încredere și de împărtășirea unor valori comune. Cum e poezia bacoviană, sub semnul căreia am reușit să aducem la Bacău cei mai importanți scriitori și artiști pe care îi avem în România.

*- Ai avut momente în care, ca organizator și **factotum**, ai fost în impas? În care erai gata să abandonezi? Dacă da, cum le-ai depășit? Are legătură doar cu administrația locală, cu economia și sponsorii, cu politica?*

- Au fost câteva asemenea momente, nu ascund lucrul ăsta, dar ele nu au legătură cu factori externi, ci mai degrabă cu mine însumi, cu îndoielile și temerile mele, cu așteptările și exigența mea, uneori exagerată.

- Ce părere ai de studenții de la litere de azi? Le predai de ceva ani, ca profesor. Sunt pasionați, citesc, caută, întrebă, se formează, ca filologi și viitori profesori de literatură? Apar uneori și scriitori, dintre ei? Diferă generațiile de studenți, în timp? Vin la litere la Bacău din vocație sau fiindcă nu găsesc altă variantă?

- Nu e vorba despre păreri, ci despre luciditate. Dacă suntem sinceri, viitorul nu sună bine. Cu excepțiile de rigoare, studenții sunt tot mai lipsiți de motivație și mai slab pregătiți. Și nu doar la Litere. Și nu doar la Bacău. La fel spun colegii din țară, cu care discut din când în când, curios cum e la alții. Din păcate, de nicăieri nu vin semnale încurajatoare. Nici nu au de unde, câtă vreme situația e cum e... Cine să mai vrea să se facă profesor într-o țară care alocă Educației un buget ridicol (cam jumătate față de ce scrie în Constituție și acela prost folosit), într-o țară care disprețuiește școala, într-o țară unde statutul profesorului este compromis?... Dar nu e vina tinerilor... Ei caută locuri de muncă bine plătite, unde să se simtă respectați și valorizați, nu unde să fie umiliți. Așa

se explică declinul accelerat al învățământului românesc. Dacă la Medicină, Drept sau IT, mai e cum mai e, la Litere ajung, de regulă, cei lipsiți de (alte) posibilități. Deocamdată, sistemul educațional funcționează cu resursa umană de acum 3-4 decenii și dintr-un soi de inerție. Dar peste 10-20 de ani, consecințele vor fi dramatice.

„Am optat pentru Maiorescu, deși îl iubesc pe Creangă”

*- Vreau neapărat să mă leg de cărțile și de temele tale predilecte. Mai întâi, de unde pasiunea pentru Bacovia? Ai scris în 2022 cea mai relevantă biografie romanțată a sa prin romanul **Iorgu**. E pură preocupare universitară filologică? Ai scris fiindcă e un reper băcăuan incontestabil al literaturii române de canon și, evident, e din orașul tău? Ai vreo afinitate electivă cu el? Te-a preocupat, în timp?*

- Nu. Nu e pură preocupare universitară. Dacă ar fi fost așa, aș fi scris un articol/ studiu academic, încheiat la toți nasturii, cu referințe diverse, cu citate multe și bibliografie sofisticată, așa cum se obișnuiește, l-aș fi publicat într-o revistă de profil, acreditată și cotate, cu punctaje irelevante. Pe alea nu le citește aproape nimeni... Deci nu de acolo mi se trage. De altminteri, nici nu predau epoca respectivă. Eu sunt la munca de jos. Cu Dosoftei, cu Cantemir, cu Văcăreștii, cu pașoptiștii și cu alții asemenea. Pasiunea pentru Bacovia vine dintr-un amestec de curiozitate și datorie intelectuală. Ea s-a construit în timp. N-am fost un fan Bacovia din liceu sau din facultate. N-am avut cine știe ce revelație. Atunci, nici măcar nu-mi plăcea. M-am apropiat de poezia lui greu, citindu-l și recitindu-l. A contat, sunt convins, și regretatul profesor Constantin Călin, exegetul numărul unu în Bacovia. Bacovia nu mi se pare un poet pentru adolescenți imberbi sau pentru tineri visători. Nici măcar pentru profesori pedanți. Pe Bacovia îl înțelegi mai bine pe măsură ce îmbătrânești. Însă nu e suficient să fi încărunit și gata! Nu! Nici vorbă. Ai dreptate când vorbești despre afinități electivă. Și chiar selective. Cu trecerea anilor, am constatat că rezonoz la ideile lui, că împărtășesc modul său de a vedea lumea și viața, că mă regăsesc în versurile sale pe cât de simple, pe atât de profunde.

- Crezi că ai reușit să descoperi sau să spui, fie și ficțional, ceva ce nu s-a spus despre Bacovia? Biografic, poetic și estetic! Să nu uităm că ești concetățean cu, poate, cel mai bun exeget al său, Constantin Călin, concetățean și, până la un punct, coleg de breaslă!

- Deh, orice scriitor are vanitățile lui... Dar asta nu mă împiedică să recunosc faptul că nu am inventat eu apa caldă. Ceea ce sper este că, valorificând informațiile și interpretările din cărțile altora, am reușit să construiesc o poveste. Un personaj viu și un destin convingător. Asta este miza într-un roman, nu?

- Cum îl vezi pe autorul lui **Plumb**, pe scurt, în parcursul literaturii române? Chiar e primul poet original, după Eminescu, așa cum se spune? E un poet care chiar a schimbat istoria poeziei românești în secolul XX, în vreun fel? Dacă da, cum, prin ce?

- Mă feresc de formule de felul „primul”, „cel mai”, „a schimbat istoria” sau mai știu eu cum. În poezie lucrurile sunt complicate. Cert e că Bacovia a avut curajul de a merge împotriva curentului. Când majoritatea complica, el simplifica. Dacă alții căutau să fie cât mai sofisticăți/ ermetici, el căuta să fie înțeles. Așa că a refuzat modelele poetice ale epocii și a pariat pe un lirism paradoxal prin simplitatea aparentă. În cuvinte puține, el spune mult(e). E pariul său câștigător. Venită prea devreme pentru poezia românească, formula sa lirică avea să fie fi validată târziu, când se va dovedi vizionarismul său surprinzător. Bacovia a ales calea simplității plină de sensuri. Așa se explică puterea hipnotică pe care o degajă versurile sale și, interesant, priza pe care o are și azi, la cititori de toate vârstele. În Bacovia se regăsesc mulți. El vorbește pe limba cititorilor săi. E cea mai clară dovadă că a schimbat, de fapt, relația scriitorului cu cititorii și modul de a recepta poezia. Sau, dacă vrei, că a făcut istorie.

- Prin **Maiorescu. Confesiunile unui stoic**, ai oferit în 2025 un remarcabil roman despre viața și concepțiile corifeului Junimii ieșene. Iarăși, ce te-a îndreptat spre subiect, spre figura celui dintâi mare critic literar al culturii române? De ce l-ai ales, între alții? A fost o comandă editorială, o pasiune, un interes științific?

- Nu, nu a fost o comandă editorială. După cum știi, Polirom-ul nu impune, ci propune. Adrian Botez mi-a dat posibilitatea de a alege eu dintr-o listă. Mi-a dat *libertatea de a trage cu pușca*... Și m-am trezit că am optat pentru Maiorescu, deși îl iubesc pe Creangă. Nici acum nu

mi-e clar de ce nu am scris despre Creangă... Dar nu-mi pare rău nici cu Maiorescu, fiindcă marele critic, osificat de istoriile literare și de manuale, e un personaj ofertant, cu o viață tumultuoasă și prea puțin cunoscută. Așa că mi-am băgat un pic nasul în intimitatea secolului al XIX-lea și în jurnalul plus epistolarul său, convins că sunt multe lucruri mustoase. Pe care olimpiantul le-a ascuns cât a putut, construindu-și imaginea de ins superior, impecabil, deasupra micilor mizerii. Am încercat să dau la o parte masca/ măștile. Dacă am făcut bine sau nu, o vor spune cititorii.

- *Ai preferat o perspectivă freudiană asupra autorului teoriei formelor fără fond. Romanul tău e o megaconfesiune, o spovedanie a unui agnostic în fața unui preot ortodox. Viziunea asta a fost o strategie eficientă de a-l explora biografic, de a-l salva metafizic, sau doar o simplă găselniță ficțională pentru a porni o poveste captivantă, cu episoade introspective controversate?*

- Nu știu. Și chiar dacă aș ști, tot nu aș putea spune, fiindcă ar suna a lipsă de modestie. În orice caz, preotul acela nu e un preot ortodox. E o strategie narativă, un partener fictiv de dialog. Sau, mai exact, de monolog. Ai observat că în ultima vreme e tot mai greu să găsești pe cineva dispus să te asculte? Darămite să te suporte făcând atâtea și atâtea confesiuni.

- *Cum îl mai vezi pe Maiorescu, în diacronie? Mai e valabil ca teoretician literar, e pasabil, e strict contextualizabil?*

- Deși e primul nostru teoretician valabil, care a avut un proiect cultural solid, modern, Maiorescu nu mai poate fi valabil astăzi, într-un context radical diferit. Rolul său rămâne însă de necontestat. Degetul lui de lumină a arătat multă vreme calea, iar generații întregi de critici post-maiorescieni îi datorează enorm. Mă tem însă că toate astea sunt istorie. De altfel, ce mai e valabil azi, într-o lume atomizată, în care umanioarele se sufocă sub asediul pragmaticului și al științificului? Când „sfârșitul competenței”, „trădarea intelectualilor”, „sfârșitul istoriei” și „cancel culture” fac ravagii?

- *Și fiindcă vorbeam de posibilități de alegere! În 2008 ai scos **Dinastia Sanielevici. Prințul Henric, între uitare și reabilitare**. De unde acest perimetru de investigație atât de... nișat, de selectiv, de rar, până la urmă?*

- Cu Sanielevici a fost altceva. O recomandare a profesorilor Leonida Maniu și Liviu Leonte, care s-a transformat într-o curiozitate de tinerețe. O curiozitate legată de excentricitățile sale, de explicațiile (pseudo)științifice pe care a încercat să le dea fenomenului literar, pe care îl aborda într-o manieră rigidă și rizibilă, printr-un determinism exacerbat, condimentat cu elemente de antropologie, paleontologie sau chiar medicină. În ciuda acestor excese, Sanielevici era un intelectual solid, dublat de un personaj sulfuros, din care s-ar putea face oricând o biografie romanțată. E din familia spirituală Heliade-Rădulescu, Hașdeu, Macedonski. Inși narcisiști, convinși de propria genialitate.

- *Cum ai vedea azi o „baricadă de hârtie”, ca să folosesc ca expresie titlul unui alt volum al tău din 2020, unul de cronici literare? Ce rol mai are textul tipărit, ce rol mai au cărțile, ce rol mai au azi literatura, lectura, contactul cu poveștile, cu lumile ficționale dintre coperti, când știm ce concurență au în fața ecranelor de tot felul?*

- Astăzi, „baricada de hârtie” s-a transformat într-un mod de viață utopic. Mă refugiez adesea în lumea cărților. Dar de publicat un volum de cronici, nu cred. Rolul lor e tot mai redus. Spre irelevant.

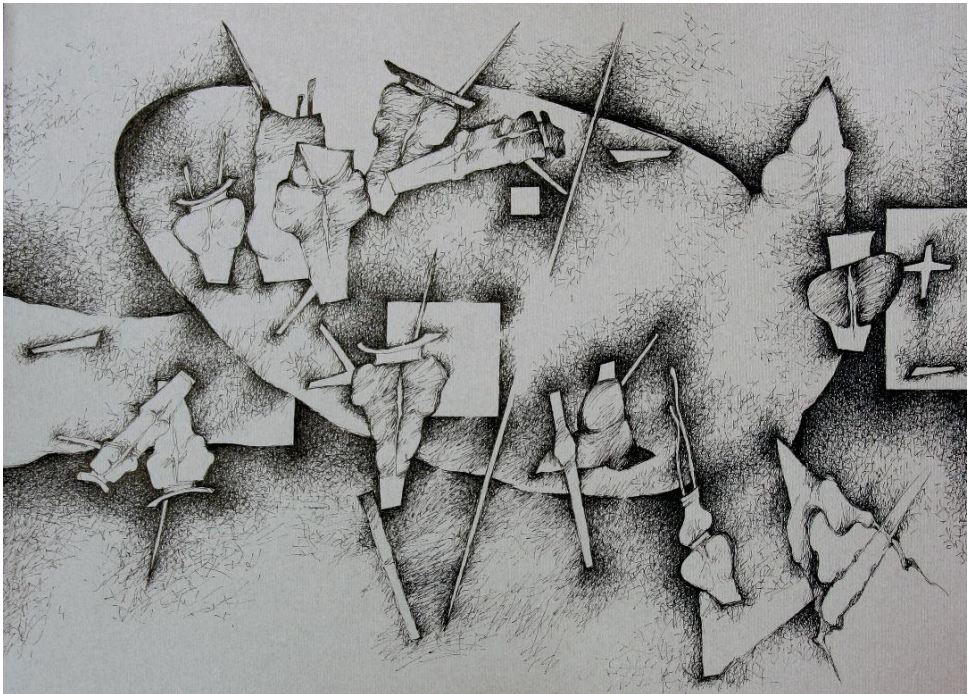
- *Adrian Jicu, mulțumesc tare mult pentru timpul acordat! Rămân aproape de tot ce faci și scrii! Inclusiv geografic, de aici, de la Piatra-Neamț!*

- Adrian G. Romila, eu mulțumesc pentru vorbele măgulitoare și pentru întrebările provocatoare!

ADRIAN JICU, născut în 1979, în „cartierele democratice” ale Bacăului, este lector la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău și director al Bibliotecii Județene „C. Sturdza”. A absolvit Facultatea de Litere și Științe a Universității din Bacău, apoi masteratul de Literatură comparată, teorie literară și antropologie culturală (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași) și este doctor în științe umaniste, cu o teză intitulată H. Sanielevici - studiu monografic (coordonator, prof. univ. dr. Liviu Leonte, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași). A urmat Școala Postdoctorală a Academiei Române, în cadrul proiectului Valorificarea identităților culturale în procesele globale (2011-2013), realizând o cercetare a publicisticii lui Mihai Eminescu.

A publicat volumele Dinastia Sanielevici. Prințul Henric, între uitare și reabilitare (Cartea Românească, 2008), Coordonate ale identității naționale în publicistica lui Mihai Eminescu. Context românesc și context european (Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2012), Caruselul cu hamsteri.

Decupaje din literatura postdecembristă (Casa Cărții de Știință, 2014), Mon cher Basile. Eseu despre identitarul lui Vasile Alecsandri (Casa Cărții de Știință, 2014), Baricada de hârtie. Cronici, recenzii și alte anacronisme (Casa Cărții de Știință, 2020), romanul Iorgu (Humanitas, 2022) și biografia romanțară Măiorescu. Confesiunile unui stoic (Polirom, 2025). A fost inclus în câteva antologii critice și de ficțiune. A obținut Premiul Special „Mihai Eminescu” al Centrului Cultural Bucovina și al Societății Scriitorilor Bucovineni (2014), Premiul de Excelență pe anul 2013, în domeniul eminescologiei, acordat de Centrul Academic Internațional „Mihai Eminescu” din Chișinău (2014) și Premiul pentru critică literară al revistei „Convorbiri literare” (2021). Actualmente semnează cronici literare, comentarii critice, recenzii etc. în revistele „Observator cultural” și „Ateneu” și ține rubrica „Debuturi”, în revista „Convorbiri literare”

Proză de Nicolae Stan

*(Fragment din romanul **Apa vie**, în pregătire)*

Vocea din scaun

Ce vă mai place vouă, părți ca și moarte de materie, de mocirlă și haos, să vă lăudați încoace și încolo, cu orice prilej, până și în fața mea, amărăților! Că voi, adicătelea, pluralitate mișcătoare ce sunteți, reușiți prin propriile forțe, cum ar spune marțafoiul de Dionisie Dionis, sau cum s-o numi, că numele lui e o scriere pe apă, nu-i pasă nimănui cine e, că voi ați fi reușit să intrați în țesătura textului și să vă spuneți păsul vostru întregii lumi, revoluționari din naștere, adică din chiar sursa pierderii, ca adevărați Prometei ce-ați fi.

În realitate, inclusiv în realitatea textului, sunteți o biată mulțime balmăjitoare căreia i se dă voie să se dea în spectacol, să bată câmpii, pentru ca întreaga voastră istorie să vă vadă și să-și înțeleagă condiția: fuga iluzorie către o grandoare leșinată, către o măreție care, spun unii, bieți zei, lăudăroși, egoiști și ei – căci zeitatea este lumescul înflăcărat, prea înflăcărat, măi, compușilor –, c-ar fi existat odată, demult, cum ar mărturisi epopeile vechi despre eroi care s-ar fi împerecheat cu zeii – și ăștia fără minte, ca și voi -, despre iubirile și însușirile lor războinice, ca și cum astea ar fi motive de mândrie, cine pe cine a ucis, ca orbii și ca proștii-proștilor ce sunteți. Că de-aici, ca pete ale devenirii care vă poartă de colo-colo, se trag și mai nămolosele voastre vicii, obiceiuri proaste, trădări de tot răsul.

Însă eu, eu sunt altceva. Nu trăiesc zbuciumul vostru. Nu particip, sunt Neparțipatul. Nu mă manifest, sunt Nemanifestatul. (Asta-i limba mea, n-am ce vă face, clovnilor, și nu-mi pasă). Eu stau aici, pe scaunul diamantin din stelele înalte, pe care unii le cred stele fixe, deși îmi e

indiferent, că nu este exclus ca stelele fixe să fie și înalte, nimicuri omenești cu care nu-mi bat capul. Stau în singurătatea mea totală și în unitatea mea absolută. În jurul meu este nemișcare, după cum eu sunt nemișcarea însăși, căci numai unul ca Dionisie, ca Iuga, și câți or mai fi, adică mai toți, se mișcă și, mișcându-se, se irosesc și cad în țărână pentru totdeauna. Și nu doar că-s nemișcat sau nemișcată, cum vreți, nu contează, dar nu pot fi mișcat de nimeni, nimeni nu-mi poate trage un șut în fund pentru a mă azvârli în univers, cum îi ziceți voi, pe o anume traiectorie, într-un drum către sfârșit. Nu. În spatele meu se află tatăl meu, să-i zic așa, un cordon imens, nu vă puteți închipui, chiar dacă scribul meu, care vă tălmăcește starea-gândirea mea mută, vă traduce în cuvintele voastre, un cordon de întuneric universal, cum vă place să spuneți. În spatele meu este Întunericul. Întunericul este tatăl meu. Eu sunt fiica lui, eu sunt fiul lui. El înconjoară o lumină prea strălucitoare pentru tot ce mișcă, o lumină care, fără cordonul întunecat din juru-i, ar face să explodeze nu doar peticul de țărână pe care vă duceți viețișoara, ci și tot ce numiți voi Univers. El, acest cordon magnific, îi protejează pe toți cei ce mișcă, într-un fel sau altul. Eu, singurătatea întruchipată, sunt una cu mine însămi, pentru totdeauna. Ca fiică-fiu, sigur că nu-mi pasă, treaba voastră, al acestui paznic de vieți, eu am alt rol. Să vă primesc, în final, după o răbdare incasabilă. La mine veniți. La mine veți veni tot ce-i făcut din humă. Răbdarea mea este nelimitată, ca toate însușirile mele. Tot ce este corporal și compus vine la mine. Nimic nu mă poate atinge. Nimic nu mă poate opri. Nu admit onorurile. Sunt de netulburat. Doar zeii voștri, mișcându-se printre voi și în închipuirea voastră, pretind slave, jertfe, închinări. În fața mea, căci eu sunt în spatele lor, tăcut și ineluctabil, zeii își încetează sfada și se dau la o parte, se predau, ca și cum n-ar mai fi, fanfaroni turbulenți ce sunt. Vedeți, citiți din nou, dacă ați citit vreodată, străvechile epopei și veți vedea cum un Apollo renunță la acțiune când își dă seama că eu îi aștept imediat eroul favorit. Sau o Afrodita, mereu vicleană și prea venală, cum își calcă ea pe mândrie și renunță la orice mârșăvie caracteristică atunci când simte în ceafa-i, la care vă închinați ca tembellei, prezența mea grăbită, irefutabilă.

Așa că singura formă de venerare din partea voastră pentru mine nu poate fi decât tăcerea. Tăcerea și așteptarea. Dar vorbesc degeaba, vorbesc pur și simplu cu pereții, de-a-n boulea. Pentru că iată ce sunteți voi, futililor: sunteți, conform naturii din care ați apărut, un ghem întortocheat al simțurilor și dorințelor. Sunteți o pluralitate labirintică, fără să vă dați seama, iar când unii dintre voi au străluminării episodice, vagi, de secunde, în limbajul vostru, și văd, cumva, măcar umbra labirintului nesfârșit în care sunteți prinși, îl repudiați, îl marginalizați și poate chiar îl ucideți, în

marea voastră micime sadică. Da, când simt, că altfel nu-mi pasă, măcar un zvâcnet al unora dintre voi, cum e și Bazil, către înțelegerea a ceea ce, ca mulțime lumească, refuzați prin vocea sfântă pentru voi a materiei, a mocirlei, în acele momente sunt mai atent, fără sentimente, mai atent la drumul lui fatal către mine, către liniștea mea. Nu e participare, nu, din partea mea. Nici nu poate fi. Eu, încă o dată, sunt mereu identic și imobil în eterna mea unitate, ca într-o găoace inexpugnabilă. Or, voi, compuşilor, părților, amestec și număr, pretindeți – și nu-l am în vedere pe prostovanul de Dionis, pe prea abilul Iuga, pe pantera Lu, bună și ea, oricum, la ceva, pe mulți alții care se vor dezvălui pe parcurs – că mă puteți cunoaște, cu toate că măcar unul-doi dintre voi v-a arătat că e imposibil, că sunteți sclavii condiției voastre, că sunteți un mixtum compositum, dacă pricepeți ce scrie avatarul meu. Pretenția voastră de a mă cunoaște, hilară, stupidă, nu este decât un prăpădit de abuz de idei care s-au despărțit, prin ambiția voastră nesimțită, de orice contact cu experiența. Așa apar inși ridicoli care pretind că pot bâjbâi în drumul, de altfel barat, către mine. Inși care se află-n treabă, poate și mânați de zeișori capricioși. „Credite, poster!”, sunteți supuși întâmplării, sunteți făcuți din noroi, ați putea scrie un roman colectiv: „Am fost născuți din noroi”, ați spune adevărul, în sfârșit, poate ați și avea mare succes la public, așa cum năzuiviți. Față de animale, vă aflați în inferioritate, ele se supun minunatei necesități. Când un leu prinde o căprioară și o mănâncă, o face din necesitate. Nici măcar simțul nu-i este corupt. Se petrece acolo o frumusețe a vieții așa cum e ea, năvalnică și scurtă. Iar când căprioara, foarte rar, rarisim-rarisim, scapă cu chiu cu vai, o face mulțumită propriei ei puteri și agilități. Aptitudinea ei nativă o salvează, pe moment, de moartea sălășluită în acea împrejurare. Deci, mulțime lumească, ascultă cel mai adevărat cuvânt: necesitate! Necesitate, ține minte, aceia care mă ascuți. Țsta-i cuvântul de aur.

Acuma, voi, cei măsuțați de timp, să nu credeți că vă critic, să nu credeți că vă batjocoresc sau ceva de acest gen. N-am patimi, cum am spus. Eu doar vă aștept. Dar cineva, ceva, trebuie să vă spună adevărul, că prea v-ați luat nasul la purtare. Nu vă imput că faceți rele. Așa-i firea voastră: stă în schimbare, iar schimbarea aduce întâmplarea, neașteptatul. Nu dau sentințe, doar micuții zei fac asta, romantici și melodramatici, ca voi, ba chiar aduși la un nivel mai intens. Nu hotărâsc declinul vostru, care este prăbușirea. Voi alegeți, cu mintea, cu simțirea, cu voința voastră, calea inevitabilă a prăbușirii, a ieșirii din scenă, cum aud că ziceți voi. Nu. Cum bine zicea unul de-ai voștri, nu-i știu numele, nu mă interesează decât momentan și câteodată ce-i omenesc: zicea că eu sunt legea prăbușirii, nu prăbușirea însăși. Tot ce pot să fac pentru voi e să vă curm, dintr-o dată,

roata vieții, atunci când e obligatoriu, când vine vremea. Și prin asta vă curm suferința, nu dintr-o pretinsă bunătate, că n-am decăzut la nivelul unui zeu oarecare, ci din obligație. De-asta vă bat la cap, să înțelegeți cât de cât: când vă fac „scatologi, sardonici, sicofanți, cabotini, obsecvioși” sau, altfel, „țicăloși, tembeli, nerozi, zevzeci, mizerabili”, de-astea, cum obișnuiesc, nu vă fac vreun presupus rău, eu doar observ slăbiciunile care vă bântuie și care vor duce tocmai la sfârșitul acestei specii prea gălăgioase, prea cinice, prea egoiste și lasă-mă-să-te-las. Eu doar bag în seamă subțierea genei voastre, răutatea care vă macină, imposibilitatea de a sări peste cunoașterea care vă e dată, inferioară, și de a vă ridica, fie și puțin, la una de deasupra voastră. Dar o asemenea limită e strict necesară, este răul întrupat, este limita care vă duce la sfârșitul cumva mântuitor. Căci altfel, dacă ați ajunge la alt nivel de cunoaștere, unul înalt, peste voi, s-ar atinge o aporie imposibilă pentru stabilitatea cosmosului, superior sau inferior, oricare din ele: anume să fii împărțit tu, viețuitorule mic și trăitor în băltoacă, în două cunoașteri de rang diferit, pe care le-ai avea simultan, ceea ce este peste legile care păzesc unitatea viețuitorului mare. Căci ai ajunge la contradicție: dacă vei cunoaște rangul superior lumii tale, vei uita propria cunoaștere, ignorându-ți tocmai firava ta cunoaștere de sine. Pe vorbirea voastră, nu poți să stai cu fundu-n două luntre, nătăfleților. Din acest motiv, uneori, poate plictisit de necesitatea fără fisură a deciziilor mele – care se rezumă la un singur cuvânt: NU -, când dau de unul mai aparte, cum e Bazil al vostru, așa-i ziceți, măcar că-i al meu de la bun început, de când a început să orăcăie nemulțumit la apariția în gloata mișcătoare, îl urmăresc puțin cu privirea mea întunecată, parte a întunecimii vieții materiale generale, până la urmă. Pentru că el, voievodul negru al gunoaielor, umblând ca în vis, zigzagat, cum știți, are momente când, ca prin farmec, devine imobil în curgerea generală și haotică a lumii voastre, iar atunci avatarul meu intuiește deodată, uimit, blocat, caracterul iluzoriu al daravelelor care vă caracterizează și vă copleșesc, dibuie deodată mecanicitatea caraghioasă și oarbă a zbaterilor voastre. În acele miimi de secundă, mă simt deranjat, ca și cum o pulsație mică, abia simțită, m-ar atinge, și astfel s-ar putea descoperi ceva-ceva din nedeslușirea mea constitutivă.

Atât am vrut să vă zic, să știți cine pune vorbe-n gura avatarului meu, scribul Nae, Nae Andronache, un soi de purtător de cuvânt de-ai mei... Sunt legea prăbușirii voastre, a tot ce-i material și compus. Legea întunecată, singuratică, etern-răbdătoare, gata să vă pună punct zbaterii inutile. Dar știu ce vreți. Știu totul, fără efort. Însă nu mă interesează, nu-i domeniul meu. Fabulațiile nu-s de mine. Doar neghiobii ăștia de zei vă

atrag în plasa vorbelor lor dulci și mincinoase. Fie, totuși, hai să vă spun, tătăcuțe goale. Altădată nu mai intervin, vă las să vă faceți damblaua, până la final. Ei, zeșorii și zeșoarele vă vorbesc despre ceva ce-mi face rău prin mirosul lui indecis: sufletul. Și vă bagă-n plasa speranței zadarnice. Că ați avea suflet și că el coboară-n corpurile voastre pregătite să-l întâmpine. Ele venind din alte și alte corpuri de zăltați. O babilonie de minciuni cum numai spurcații ăștia le pot spune cu nonșalanță de infami, așa cum și sunt. Ce le-aș face, dacă mi-ar fi mie dat să mă ating de ei. Dar eu stau în miezul unității mele inabordabile și, de-aici, pentru prima și ultima dată, repet, vă spun adevărul. ... Că, vezi, sufletul – ce-o fi ăsta, că ei nu știu să-l definească –, odată ajuns în corpurile voastre intersanjabile, se îmbracă și el cu odăjdii moi, aproape inefabile, dar materiale totuși, un fel de veșminte de aer. Și așa sufletele vin în rezonanță, cât de cât, cu corpurile pline de cenușă și fum ale muritorilor, ale telelelor făcuți din noroi și care trăiesc de azi pe mâine. Numai că, vă zic ei, zeșorii, sufletele astea sunt nemuritoare, așa că-n mare parte ele dorm în corpurile din care sunteți făcuți, corpuri din moarte și pentru moarte, ca să fie clar. Adică, oameni buni și răi: sufletele născocite de zei v-ar lăsa de izbeliște, la o adică. Dar cum să crezi așa ceva, cât de prost și de neisprăvit să fii? Că, oricum, văd că voi, chiar ieșiți din ape, din pământ și noroi, faceți logică prin liceu, sau așa ceva. Ochiul meu imens vă vede buchisind, cât puteți și voi, mai nimic, că mai bine ați trage la aghioase. Cum să crezi, gogomanule plin de bâzdâc, că sufletul, fiind el incorporeal, și prin asta nemuritor, vezi, poate trăi într-o fortăreață mișcătoare-n timp, corporală, compusă, muritoare prin nevoie? Că, zic ei, mergând mai departe cu tâmpeniile, acolo-n corpuri, ele, sufletele, se hrănesc totuși cu lucruri incorporabile, cu știință, probabil, dar știință lumească, în vreme ce nărvitele voastre corpuri, sărmanele, nu se hrănesc defel cu incorporabile, de unde rezultă cu obligație de fier că presupusele voastre suflete nu sunt corpuri, nu sunt compuse, deși, vă umplu ei capul, iarăși, există mulțimi de suflete, așa cum sunt mulțimi corporale lumești, cum am și arătat. Numai prostii vă bagă în cap, în tătăcuța voastră plăpândă, numai bălbâieli penibile: păi, fustangiilor și bagaboantelor, dacă sufletul nu este corp, cum poate el face unitate distinctă cu corpul, fie și una trecătoare? Și, dacă ar fi acolo, ce caută el acolo? Să-l unifice pe compusul corp, vi se toarnă gogoși. Păi, nătăfleților, cum să unifice tocmai ce-i alcătuit din părți și-i de fapt praf și pulbere, un rest care doar la mine va veni? Pe urmă, comerțu'-ăsta cu așa zisele suflete, că ele trec, exact ca niște prostituate de lux, de la un vehicul corporal la altul, oricare-ar fi el: broască, măgar, șobolan, vacă, de-astea, pe lângă amărății de oameni. Ce gogomării! Bine că nu-i

specialitatea mea. În plus, ca să epuizez subiectul, vă amețesc și vă trombonesc continuu cu urcarea sufletelor către lumea superioară. Iar pentru asta, ele și-ar dezbrăca veșmintele lor corporale, îmbrăcate de nevoie, și urcă, și urcă. Unde urcă, băi, scăpaților în pantaloni? Unde anume urcă? De-aia s-a pus un nume: Olimpul sufletelor etc, etc, acolo se duc. Nu zău? La naiba!... În fine, ca să nu vă înspăimânt prea mult, că sunteți tare sensibili, vă mai spun că singurul lucru valabil de a scăpa onorabil, pe care chiar unii învățați dintre voi, cei care se ridică, așa cum am arătat, ceva-ceva deasupra ordinului uman, este o soluție simplă și curată: focul. Focul izbăvitor, cel care să cuprindă tot Pământul și toate cele corporale supuse numai devenirii. Doar el, focul năprasnic și universal ar face dreptate, ar șterge tot ce este impur și detestabil, ar suprima ideea de suferință ale unor biete făpturi devălmașe și ar instaura, pe veci, liniștea asemănătoare naturii mele unitare și, odată cu ea, frumusețea fără de margini a singurătății suficiente sieși, pe vecie nemișcătoare... Știu că unii vor replica aproape mutește, privind cu teamă „cerul”: Bine-bine, ție îți dă mâna să spui toate astea, că tu ești o *axis mundi* draconică din cale-afară. Da, prăpădiților, aici aveți dreptate, o dreptate deconcertantă, cu tot cabotinismul vostru. Dar ce să facem, ce s-o mai dăm cotită: ineluctabil, suntem în lumi incongruente...

Dar a venit vremea, pentru voi, să vă las în pace, așa cum sunteți. Să vă chinuți în plasa întâmplării, să căutați, prin reprezentanți, drumul iluzoriu al ieșirii din sticlă, precum musca, și să nu reușiți. Vă las nihilismului grămezii din care faceți parte și pe care-l tot măriți, îl tot extindeți, cu vorbe mari și prostești, ca într-un *delirium tremens* ce vi se potrivește, fără doar și poate. Vă las în condiția voastră obositoare de a aștepta venirea Evenimentului, a răspântiei, a marii întâmplări care va da o altă față *perpetuumului mobile* istovitor în care vă duceți zilele una câte una. Vă las, n-am ce vă face, n-am legătură cu voi, cât timp sunteți în scurta și bicisnica voastră viață, vă las să întrezăriți, cel mult printr-un ales, fără îndoială, că restul sunteți totalitate, număr, legiune, puhoi, vă las să simțiți, pe cât se poate, semnele incerte, ca niște urme șterse ale venirii unui Eveniment încă neîmplinit, dar așteptat, anunțat. Un Eveniment – de care totuși vă vorbea unul de-ai voștri, în van, că voi sunteți ceata ce n-aude, n-a vede - care să vă scaneze, să radiografieze, întâi, toată devenirea voastră noroioasă – funambulescul slinos de Dionis, ca ultimul grad al materiei, o reprezintă cu mândrie -, apoi s-o schimbe în măduva ei, poate până la cenușă și umbră. Doar fiți atenți la semne, atât vă recomand. Că ele sunt sau vin. Negreșit. Stați cu ochii pe ele, că voi intra azi-mâine într-o *silenzio stampa* prelungită, dacă nu statornică, neconținută.

A! M-am luat cu vorba și-am cam uitat să vă avertizez: nu mai căutați prin dicționarele voastre mici, nu mai căutați să-mi aflați numele. Poți, da, să-mi dai nume, că omul așa e el învățat, să-și ia nasul la purtare, c-aș avea trei nume, că unul măsoară, că altul toarce, că ultimul taie, tot felul de închipuiri. E bine să vă între-n cap pentru totdeauna: eu n-am nume. Am doar un scaun, stau pe el zi și noapte de-ale voastre, dar nu pot fi numit de-alde voi. Și, în general, adică în absolut, sunt indicibil. De ce sunt indicibil, băieți, ia să vă văd, zglobiilor? Pentru că nu pot fi exprimabil. Și de ce, în fond, fiind inexprimabil (adică, tăceți în legătură cu mine) sunt, care va să zică, indicibil? Pentru că, în unitatea mea intangibilă sunt incognoscibil. Nu mă cunoașteți, dar necesitatea de care vă vorbeam vă va aduce la mine, fără puțință de scăpare. Și, încă o dată, în alt fel, nu mă cunoașteți din simplul motiv că în voi sălășluiește necunoașterea celui pe care nu-l puteți cunoaște. După cum, ascultă-mă bine Iuga, băgăciosule, cunoașterea celui pe care-l cunoști, cum este, pentru tine, rătăcitul de Bazil – de care totuși mă îndoiesc serios că într-adevăr îl cunoști, am eu știința mea -, se află-n tine, cel care-l cunoaște – punem cazul, de dragul demonstrației -, și nu în Bazil, cel pe care l-ai cunoaște, ai spune tu. Așa că, băieți și fete, incognoscibilitatea mea, fandosților, n-are de ce să vă supere vreodată, fiindcă ea se află-n mine, cel necunoscut de voi vreodată, fără să vă puneți problema, în mod conștient, cu toate că aveți, printr-unii dintre voi, o umbră de intuiție, de presimțire, mai ales odată cu trecerea vremii peste fapăturile voastre tot mai scheletice. Sunt, ar putea spune unii prin care trece această umbră slabă a intuiției, sunt obscuritatea însăși, netransparența absolută a ceea ce nu se lasă a fi cunoscut. Totuși, așa cum v-am mai sugerat, există, la unii, rari, tresăriri palide cu privire la inefabilitatea, indicibilitatea și, drept urmare, inexprimabilitatea mea. Dar toate astea nu pot fi demonstrate de cineva dintre voi, ci doar resimțite ca-n vis, așa cum trec nourii albi pe cer, căci demonstrată poate fi doar ignoranța față de inefabilitatea mea și restul, dar nu pot fi demonstrate inefabilitatea și obscuritatea ca atare... Există, da, printre voi, repet, gândiri gingașe și scurte, inși care tresaltă din adâncul ființei lor, parcă iluminați dintr-o dată, de parcă ar avea o vedere incredibil de pipernicită și de mult-îndepărtată asupra prezenței mele aflate dincolo de bariera precisă care ne separă. Apăsați de astfel de frânturi de trăiri, inima lor tremură de teamă, de bucurie, de toate adunate, toate fiind resimțite particular, desigur, nicum exprimate public, căci este imposibil, cum deja v-am spus, nătăraților... Există, da, rarissimi. Ei, cu riscul unei încordări fatale, întrezăresc toate cele spuse până acum, cum m-am priceput, căci nu stăpânesc întru totul limba voastră încurcată (doar că-mi

pun speranța în nevolnicul Nae, cât poate și el), ei și numai ei, într-un mod dureros de fericit, până la pierdere de sine, ghicesc umbra simplității și indivizibilității mele, a faptului că nu doar sunt dincolo de voi, dar nici vorbă să fiu vreo cauză a voastră, întrucât, dacă aș fi cauza ierarhiei voastre stratificate de noroi și ape, aș fi legat de voi, de unificările voastre împletite și indistincte, unde numai vaiere și zgomote se aud. Așa că, pentru ultima dată, rămâneți simpli aspiranți, căci necunoscând binele, aspirați totuși către el băjbâind orbește. Lege de care numai cei foarte puțini, cei cutremurați în fibra lor internă, milionimi de secundă, resimt suspendarea care le este dată tagmei muritorilor, trăiesc presentimentul stagnării ultime și ireversibile, al imposibilității native (ale speciei, toate astea, deșteptilor) de a înainta, și nu doar de a aspira, de a rămâne simpli aspiranți – și atunci, se opresc, uimiți și înfiorați, și acceptă totul. Tot ce le este dat, în numele vostru, al tuturor, cu discreție, scutindu-vă de frământări și întrebări grave, frământări și gravitate patetice de simulanți ce niciodată nu ating lucrul către care aspiră. Sacrificiu se numește asta, starea asta iluminatorie, ticăloși perversi. Țineți minte cuvântul ăsta simplu, pe care-l puteți pricepe ceva-ceva: sacrificiu! Hai, salutare, caraghioșilor. Veleitarilor. Băgătorilor de seamă, ce luați totul în răs, în ușor, și care-o faceți mereu de oaie. Și așa cum sunteți voi de la mama-natură, adică lași, septici și ingrați, o luați la trei păzește când sunteți înfrânți, micilor trădători. Papugiilor!

La confluența literaturii și neuropsihiatriei: perspective asupra conștiinței și emoției

un eseu de *Bogdan Marius Istrate*

Relația dintre literatură și neuroștiințe este una veche, profundă și adesea insuficient explorată în mod sistematic. Deși modernitatea a separat riguros domeniile cunoașterii, plasând literatura în sfera sensibilului, iar neuroștiințele în cea a exactității științifice, ambele discipline investighează aceeași realitate fundamentală: mintea umană. Neuroștiințele analizează structura, funcționarea și patologia creierului, în timp ce literatura surprinde experiența subiectivă a gândului, emoției, memoriei și suferinței. Între cele două se conturează un spațiu de confluență, în care explicația și înțelegerea empatică se completează. Nu în ultimul rând această relație dintre literatură și neuroștiință, constituie un domeniu interdisciplinar emergent, cunoscut sub denumirile de „studii neuro-literare” sau „studii literare cognitive”, care investighează modul în care creierul uman creează, procesează și interpretează narațiunile. Acest câmp de cercetare pornește de la premisa că lectura nu este un act pur estetic sau cultural, ci un proces cognitiv complex, implicând mecanisme neuronale responsabile de limbaj, emoție, memorie și empatie. Prin urmare, literatura devine un spațiu privilegiat pentru observarea funcționării minții umane. Ce conferă obiectelor și prestațiilor artistice acele calități care le determină să fie încadrate în categoria „artă”? În studiile literare, abordările teoretice recente, care subliniază importanța contextului sociocultural, au temperat interesul pentru dimensiunea estetică, nu doar redirecționând atenția, ci adesea susținând că întreaga categorie de „estetic” este construită ca un instrument al puterii sociopolitice. Totuși, această neglijare a esteticii, care a durat decenii, pare să fi ajuns la sfârșit. În *How Literature Plays with the Brain: The Neuroscience of Reading and Art*, Paul B. Armstrong semnalează această omisiune și propune ideea că neuroștiința poate oferi perspective importante asupra activității estetice, relevând mecanismele cognitive și emoționale implicate în experiența artei.

Domeniul operează pe un traseu bidirecțional. Pe de o parte, analizează literatura în creier, studiind modul în care lectura influențează structurile neuronale, activează rețele cognitive și emoționale și contribuie la dezvoltarea empatiei și a înțelegerii sociale. Pe de altă parte, se concentrează asupra creierelor în literatură, examinând felul în care descoperirile din neuroștiință influențează tehnicile narative, construcția personajelor și reprezentarea conștiinței, a traumelor sau a proceselor mentale în textele literare. Astfel, literatura nu doar reflectă cunoașterea științifică a creierului, ci participă activ la modelarea modului în care înțelegem experiența umană.

Literatura nu concurează neuroștiințele și nici nu le substituie, însă le anticipează adesea printr-o fină intuiție a interiorității. Cu mult înainte ca depresia, tulburările bipolare, epilepsia sau psihozele să fie definite clinic, ele au fost descrise cu o acuratețe remarcabilă în opere literare. Scriitorul, atent la nuanțele vieții psihice, devine un cartograf al minții, iar textul literar – o arhivă simbolică a experienței mentale. Prezentul demers își propune să exploreze aceste spații de întâlnire dintre literatură și neuroștiințe, de la creația canonică europeană până la literatura pentru copii și la exemple relevante din literatura română.

Literatura ca scenă a conștiinței înainte de neuroștiință

Înainte de apariția psihiatriei moderne, literatura a fost unul dintre principalele moduri de reprezentare a suferinței psihice. Termeni precum „melancolie”, „nebulie”, „slăbiciune nervoasă” sau „rătăcire a minții” desemnau experiențe care astăzi ar fi încadrate în diagnostice clinice precise. Tragedia antică, teatrul elisabetan, romantismul și romanul modern sunt populate de personaje a căror viață interioară relevă tulburări afective și cognitive complexe. Mitologia elină oferă numeroase exemple timpurii ale acestei „psihiatrizări” simbolice. Personajele mitice, precum Oedip sau Narcis, reflectă conflicte interne, tulburări afective și impulsuri patologice. Oedip, prins între destin și moralitate, ilustrează anxietatea, vinovăția și impulsivitatea – trăsături pe care psihiatria le-ar putea interpreta ca manifestări ale unui conflict moral intern combinat cu o predispoziție familială (simbolizând factorul eredității). Narcis, în obsesia sa de sine, este un exemplu de narcisism extrem, cu efecte asupra relațiilor interpersonale și afectivității, un „caz” mitologic de perturbare a legăturilor sociale și emoționale. Atena, Hermes sau Apollo, prin modul în care influențează destinul eroilor, pot fi văzuți ca reprezentări simbolice ale

mecanismelor interne de control, inhibiție și coordonare a comportamentului.

Romantismul a cultivat în mod special ideea unei sensibilități exacerbate, în care suferința psihică devine formă de cunoaștere. Mai târziu, realismul și modernismul vor rafina această perspectivă, concentrându-se asupra alienării, anxietății și fragmentării identității. Literatura descrie nu doar simptomele, ci și efectele lor existențiale: pierderea sensului, izolarea, ruptura dintre individ și lume. Astfel, ea poate fi considerată o formă timpurie de neuroștiință a interiorului, una care nu operează cu electrozi și imagistică cerebrală, ci cu introspecție și empatie. Relațiile armonice dezvoltate de-a lungul unei opere literare contribuie la facilitarea, testarea și modelarea experienței estetice a cititorului. Modelele recurente de temă și motiv, construite cu consecvență, sunt rezultatul modului în care scriitorii manipulează convențiile și cadrele culturale existente, reușind astfel să unifice și să structureze experiența lecturii. În *Război și pace*, Lev Tolstoi reprezintă lumea haotică a războiului în toată mobilitatea și intensitatea sa particulară. El nu prezintă oamenii așa cum ar trebui să fie, ci așa cum sunt în realitate: dezordonați, calculați, coruptibili, dar totodată capabili de moralitate. Prin refractarea realității și construirea unei meta-istorii ficționale, Tolstoi limitează ambiguitatea interpretativă, deoarece acțiunea literară este filtrată constant prin propria sa perspectivă asupra lumii.

Această coerență internă a operei îi permite autorului să integreze cititorul în text, transformându-l într-un „subiect liber”, capabil să-și exercite imaginația într-un mod dezinteresat, bazat pe încrederea acordată autorului, fără o judecată imediată sau rigidă. Prin implicarea în desfășurarea detaliilor narative propuse de Tolstoi, cititorul participă activ la procesul reflexiv al autorului, construind sensul textului și experimentând, totodată, o formă de plăcere estetică.

Având în vedere că armonia este percepută ca fiind plăcută, este de așteptat ca acest efect să fie susținut și la nivel neurobiologic. Substanțe chimice ale creierului, precum dopamina — asociată cu senzațiile de plăcere și cu facilitarea conexiunilor neuronale — sunt eliberate atunci când simetriile și structurile armonioase ale literaturii sunt activate, stimulând imaginația cititorului. Deși experiența lecturii unei opere armonioase depășește simpla reacție chimică, eliberarea acestor substanțe este în acord cu stările mentale generate de sintezele estetice ale textului literar.

Literatura universală. Autorul și vulnerabilitatea psihică

Numeroși scriitori importanți ai canonului literar au creat sub presiunea unor suferințe psihice reale, experiența personală a bolii influențând în mod decisiv atât forma, cât și tematica operei. În aceste cazuri, literatura nu funcționează doar ca produs estetic, ci și ca spațiu de articulare a unei interiorități afectate, în care limbajul devine un instrument fragil, supus tensiunilor dintre luciditate și dezorganizare psihică. În literatura universală, vulnerabilitatea psihică a personajelor reflectă adesea sensibilitatea și experiențele autorilor care le creează. În romanul „La răscruce de vânturi” de Emily Brontë, Heathcliff și Catherine trăiesc pasiuni obsesive, gelozie și conflicte interioare profunde care le afectează sănătatea emoțională și determină autodistrugerea lor treptată. Retrasă și extrem de sensibilă la suferința umană, Emily Brontë a transformat experiențele sale de izolare și observarea intensă a emoțiilor în portrete psihologice dramatice, făcând ca obsesia, pasiunea și autodistrugerea să capete o autenticitate emoțională puternică.

În mod diferit, Jean de La Bruyère, în „Caracterele”, explorează vulnerabilitatea psihică a oamenilor din perspectiva morală și socială. Prin portretele scurte ale vanității, ipocriziei, egoismului și fricii de rușine, autorul evidențiază cum dorințele și presiunile sociale dezechilibrează psihicul uman. La Bruyère însuși, sensibil la comportamentele și tipologiile umane, folosește observația atentă și spiritul critic pentru a expune fragilitatea morală și psihică a oamenilor, transformând analiza socială într-o introspecție psihologică subtilă.

Și în „Jane Eyre” de Charlotte Brontë vulnerabilitatea psihică se regăsește la nivel individual și emoțional. Jane, marcată de traume din copilărie, lipsă de afecțiune și dificultăți sociale, trăiește anxietăți și conflicte interioare profunde, mai ales în relația sa cu Mr. Rochester. Experiențele personale ale autoarei, afectată de pierderi timpurii și de izolarea copilăriei, se reflectă în sensibilitatea și introspecția personajului, iar tensiunea constantă dintre rațiune și emoție oglindește în mod direct fragilitatea psihică a autoarei transpusă în ficțiune.

Astfel, Emily Brontë, La Bruyère și Charlotte Brontë demonstrează că literatura poate deveni un instrument de explorare a vulnerabilității psihice, fie la nivel emoțional și pasional, fie la nivel moral și social, iar experiențele și sensibilitatea autorilor se oglesc în mod direct în portretele psihologice ale personajelor lor. Friedrich Hölderlin, diagnosticat retrospectiv cu schizofrenie, oferă un exemplu revelator al

fragmentării progresive a limbajului poetic. Textele sale târzii sunt marcate de rupturi sintactice, repetiții obsesive și imagini disociate, elemente care pot fi puse în legătură cu degradarea funcțiilor cognitive și cu pierderea coerenței temporale. Poezia nu mai urmărește o ordine clasică, ci reflectă un mod de percepție alterat, în care realitatea este fragmentată și reconfigurată într-un mod instabil. În acest sens, opera târzie a lui Hölderlin poate fi citită ca o expresie literară a dezorganizării psihice produse de boală, fără ca valoarea estetică să fie anulată de această condiție.

Un caz diferit, dar la fel de semnificativ, este cel al Virginiei Woolf, care a suferit de o formă severă de tulburare bipolară. Oscilațiile extreme dintre episoadele de exaltare și cele de depresie se regăsesc în structura prozei sale, în ritmul frazei și în modul de reprezentare a conștiinței. Tehnica fluxului conștiinței nu este doar o inovație modernistă, ci și o formă de redare a instabilității afective și a hipersensibilității cognitive. Prin această tehnică, cititorul are acces direct la dinamica unei minți vulnerabile, aflate într-o permanentă tensiune între intensitatea trăirii și fragilitatea echilibrului psihic. Pentru Woolf, scrisul devine atât un act artistic, cât și un mecanism de auto-reglare, o încercare de a conferi formă și sens unei experiențe interioare copleșitoare.

Sylvia Plath, marcată de depresie majoră și de episoade recurente de ideatie suicidară, construiește o poezie dominată de imagini ale claustrării mentale, ale disocierii și ale autodistrugerii. Volume precum *Ariel* dezvăluie un limbaj tensionat, violent, în care metaforele morții, ale golului și ale anihilării de sine pot fi interpretate ca transpuneri literare ale unei suferințe psihice profunde, insuficient tratate. În acest caz, poezia funcționează ca un spațiu de confruntare directă cu trauma, dar și ca o limită a expresiei, incapabilă să neutralizeze complet impactul bolii.

Alte exemple relevante includ cazul lui Edgar Allan Poe, a cărui operă este marcată de obsesii legate de moarte, vinovăție și delir, adesea puse în legătură cu episoade depresive și dependența de alcool. De asemenea, Antonin Artaud, diagnosticat cu tulburări psihotice, transformă literatura și teatrul într-un spațiu al crizei, unde limbajul este fragmentat, violent și orientat spre destrucția formelor tradiționale de sens. În aceste situații, boala nu este doar o temă, ci o forță care modelează structura însăși a discursului artistic.

Aceste cazuri nu confirmă mitul romantic al „geniului nebun”, care idealizează suferința psihică drept sursă directă a creativității. Dimpotrivă, ele demonstrează că boala poate influența expresia artistică prin

modificarea percepției, a limbajului și a afectivității, fără a determina în mod automat valoarea estetică a operei. Literatura apare astfel ca un spațiu de intersecție între vulnerabilitatea psihică și capacitatea umană de a transforma experiența suferinței în formă, sens și comunicare.

Personajul literar ca studiu de caz neuropsihiatric

Personajele literare funcționează adesea ca adevărate studii de caz simbolice, oferind reprezentări complexe ale unor stări psihice care pot fi analizate prin prisma psihologiei și a neuroștiințelor moderne. Literatura anticipează frecvent limbajul clinic, propunând figuri ficționale care întruchipează conflicte afective, cognitive și identitare, cu o precizie remarcabilă.

În romanele lui Fiodor Dostoievski, experiența personală a autorului cu epilepsia se reflectă în construirea unor personaje marcate de crize fiziologice, episoade de delir mistic și vinovăție obsesivă. Prințul Mișkin (*Idiotul*) sau Raskolnikov (*Crimă și pedeapsă*) pot fi analizați din perspectiva tulburărilor afective severe și a conflictelor cognitive intense. Mișkin experimentează stări de hiperempatie și extaz pre-ictal, urmate de prăbușiri psihice, în timp ce Raskolnikov manifestă disociere morală, idei obsesive și episoade febrile care pot fi asociate cu o anxietate patologică și cu un sentiment de culpabilitate exacerbă. În aceste cazuri, boala nu este doar un atribut al personajului, ci un mecanism narativ care structurează tensiunea morală și psihologică a textului.

La Franz Kafka, anxietatea generalizată, derealizarea și alienarea profundă sunt transpuse în universuri absurde, guvernate de reguli opace și amenințări difuze. Personajele kafkiene, precum Josef K. (*Procesul*) sau Gregor Samsa (*Metamorfoza*), trăiesc într-o stare de tensiune psihică permanentă, marcată de frică irațională, sentiment de vinovăție fără cauză identificabilă și pierderea identității. Din perspectiva psihologiei moderne, aceste trăsături pot fi asociate cu tulburările anxioase, cu experiențele de depersonalizare și cu stresul psihic cronic, literatura lui Kafka devenind astfel o reprezentare simbolică a psihopatologiei existențiale.

Figura lui Hamlet, centrală în canonul literar occidental, este frecvent interpretată ca un caz de melancolie profundă, apropiată de ceea ce astăzi ar fi diagnosticat drept depresie majoră. Hamlet manifestă inhibiție comportamentală, rumație excesivă, incapacitatea de a lua decizii și o pierdere accentuată a sensului existențial. Monologurile sale reflectă o conștiință hiper-reflexivă, blocată între acțiune și gândire, ceea ce poate fi

analizat din perspectiva conflictului cognitiv și a supraactivării proceselor reflexive.

Alte exemple relevante pot fi identificate în literatura modernă și contemporană. Personajul Septimus Warren Smith din *Doamna Dalloway* de Virginia Woolf oferă o reprezentare timpurie și extrem de precisă a tulburării de stres post-traumatic, manifestată prin halucinații, retrairi obsesive și incapacitatea de adaptare la viața cotidiană. De asemenea, Meursault, protagonistul romanului *Străinul* de Albert Camus, poate fi analizat din perspectiva aplatizării afective și a alienării emoționale, trăsături asociate cu dificultăți de procesare emoțională și cu ruperea dintre individ și normele sociale.

În literatura secolului al XIX-lea, Emma Bovary din romanul lui Gustave Flaubert ilustrează o formă de insatisfacție cronică și disonanță afectivă, alimentată de idealuri romantice internalizate, care conduc la comportamente compulsive și la o deteriorare progresivă a echilibrului psihic. Într-un registru diferit, personajele lui Samuel Beckett, precum cei din *Așteptându-l pe Godot*, pot fi interpretate ca expresii ale apatiei cognitive și ale epuizării existențiale, reflectând limitele percepției și ale sensului într-o lume lipsită de repere stabile.

Astfel, personajele literare nu sunt simple construcții ficționale, ci funcționează ca modele simbolice ale minții umane, anticipând concepte și categorii ale psihologiei moderne. Literatura devine, în acest sens, un spațiu privilegiat de explorare a vulnerabilității psihice, în care experiența subiectivă este transformată în formă narativă, accesibilă atât interpretării estetice, cât și analizei cognitive.

Literatura pentru copii și funcția ei neuro-psiho-emoțională

Un capitol esențial în dialogul dintre literatură și neuroștiințe îl reprezintă literatura pentru copii, a cărei funcție depășește cu mult dimensiunea strict educativă sau recreativă. Experiența cotidiană, susținută de cercetări din neuropsihologie și neuroștiințele dezvoltării, arată că lectura are un efect profund calmant, organizator și terapeutic asupra copiilor, mai ales în contexte de boală, anxietate sau vulnerabilitate emoțională. Povestea citită de un părinte sau de un adult semnificativ nu este doar un act cultural, ci un ritual de reglare afectivă, care induce siguranță, predictibilitate și atașament. Vocea familiară, ritmul constant al narațiunii, repetiția motivelor și structura previzibilă a poveștii contribuie

la reducerea anxietății și la stabilizarea emoțională, activând mecanisme neurobiologice asociate cu calmarea sistemului limbic.

Pentru copilul preșcolar, basmul și povestirea cu structură narativă simplă funcționează ca instrumente fundamentale de organizare a lumii interioare. Textele lui Petre Ispirescu, în special *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, oferă un cadru simbolic în care frica de separare, de pierdere și de moarte, precum și dorința de permanență sunt elaborate într-o formă suportabilă psihic. Din perspectivă neuro-emoțională, basmul permite copilului să confrunte teme existențiale majore într-un spațiu sigur, mediat de prezența afectivă a adultului, favorizând dezvoltarea capacității de simbolizare și reglare emoțională.

Alături de basm, literatura română destinată copiilor se remarcă printr-o sensibilitate aparte față de universul afectiv al vârstelor mici. Emil Gârleanu, prin volumul *Din lumea celor care nu cuvântă*, propune o apropiere empatică de universul animal, stimulând dezvoltarea compasiunii, a grijii față de cel vulnerabil și a atenției față de suferința celuilalt. Din perspectivă neuroștiințifică, aceste texte activează circuitele emoționale implicate în empatie și recunoaștere afectivă, contribuind la maturizarea timpurie a inteligenței emoționale și la formarea unui simț etic incipient.

În aceeași zonă a sensibilizării timpurii se înscrie *Dumbrava minunată* de Mihail Sadoveanu, un text emblematic pentru copilăria românească. Natura animată, personificarea elementelor și atmosfera protectoare creează un spațiu narativ cu efect anxiolitic, favorabil copiilor aflați în situații de fragilitate fizică sau psihică. Pădurea devine un loc al vindecării simbolice, în care copilul se poate retrage imaginar pentru a-și regăsi echilibrul interior, funcționând ca o metaforă a reconectării cu sinele și cu ordinea naturală a lumii.

Un rol esențial îl ocupă și poezia pentru copii, care acționează direct asupra ritmului intern și a proceselor de anticipare. Versurile Otiliei Cazimir și ale Elenei Farago, prin muzicalitate, repetiție și delicatețea temelor abordate, induc o stare de liniște și familiaritate. Poezia funcționează ca un exercițiu de armonizare emoțională, stimulând memoria auditivă, atenția și capacitatea de reglare afectivă, esențiale pentru dezvoltarea cognitivă timpurie.

Pentru copilul de vârstă școlară, literatura narativă mai complexă contribuie la organizarea fricilor primare și la structurarea opozițiilor morale. Deși basmele Fraților Grimm sau poveștile lui Charles Perrault sunt adesea percepute ca dure, ele permit copilului să își recunoască

emoțiile negative — frica, furia, gelozia — și să le integreze într-un scenariu coerent, cu final restaurator. În literatura română, poveștile lui Ion Creangă, precum *Capra cu trei iezi* sau *Punguța cu doi bani*, îndeplinesc o funcție similară, oferind lecții morale clare într-un cadru narativ accesibil, cu efect structurator asupra gândirii copilului.

Literatura lui Hans Christian Andersen marchează o etapă distinctă, introducând suferința, sacrificiul și marginalitatea. Texte precum *Mica sirenă* sau *Fetița cu chibrituri* dezvoltă empatia și capacitatea de a înțelege durerea celuilalt, activând circuite emoționale complexe implicate în compasiune și reglare afectivă. Aceste lecturi pregătesc copilul pentru confruntarea cu ambiguitatea morală și cu realitatea pierderii.

Tranziția spre adolescență aduce cu sine o literatură a formării identității. Ionel Teodoreanu, prin *La Medeleni*, surprinde cu finețe transformările afective ale copilăriei târzii, oferind modele de integrare a emoțiilor contradictorii și de negociere a relațiilor familiale. Constantin Chiriță, în ciclul *Cireșarii*, propune aventura, solidaritatea și curajul ca repere ale construirii sinelui, stimulând sentimentul de apartenență și competența socială.

La nivelul adolescenței mature, romane precum *Pânza de păianjen* de Cella Serghi explorează anxietatea, trauma relațională și fragilitatea emoțională, oferind cititorului un cadru de reflecție asupra propriilor trăiri. Literatura devine, în acest stadiu, un instrument de autocunoaștere și de reglare emoțională, funcționând ca un spațiu simbolic de testare și integrare a identității. Audierea unei povești activează simultan multiple regiuni și rețele neuronale ale creierului copilului, implicând atât procese cognitive, cât și emoționale. Cortexul auditiv procesează sunetele, ritmul și intonația, iar atunci când povestea este citită sau spusă oral de un adult, vocea familiară oferă modele prosodice și fonetice care stimulează regiunile asociate limbajului și învățării, contribuind la dezvoltarea conexiunilor neuronale esențiale pentru recunoașterea cuvintelor, construirea propozițiilor și înțelegerea sensului. În paralel, hipocampusul și cortexul parietal sunt implicate în formarea memoriei episodice, iar prezența personajelor și a scenelor narrative simbolice facilitează crearea unor reprezentări vizuale și spațiale ale poveștii, stimulând imaginația copilului chiar în lipsa imaginilor reale. Sistemul limbic, în special amigdala și cortexul prefrontal medial, este activat de elementele emoționale ale narațiunii, precum frica, tristețea, bucuria sau surpriza, generând răspunsuri fiziologice subtile și dezvoltând empatia, astfel încât copilul simte indirect emoțiile personajelor. Această reacție este

amplificată atunci când povestea este spusă de un adult cunoscut, stimulând atașamentul și oferind un sentiment de siguranță. În același timp, cortexul prefrontal lateral și dorsolateral este implicat în procesarea morală, analizarea consecințelor acțiunilor personajelor și luarea deciziilor, iar repetarea poveștilor ajută la dezvoltarea anticipării, reglarea atenției și integrarea conceptelor abstracte de bine și rău. Citirea unui text consolidează conexiunile dintre cortexul vizual și limbaj, în timp ce povestirea orală accentuează ritmul, intonația și expresivitatea, sporind activarea rețelelor emoționale și afective și sincronizarea între atenție și memorie. Experiența narativă permite astfel copilului să facă legături între limbaj, emoție și scenarii mentale, iar contextul interactiv al poveștii, cu întrebări și comentarii, amplifică învățarea și dezvoltarea empatiei. Audierea poveștilor are și efecte de reglare neurofiziologică, calmând sistemul nervos autonom, reducând activarea excesivă a amigdalei în situații de stres și funcționând ca un ritual de co-regulation, prin care copilul internalizează ritmul și tonul adultului și își stabilizează emoțiile și ritmul cardiac. Literatura română oferă exemple clare ale acestei interacțiuni dintre text și creier, iar în *Întuneric și lumină* de Brătescu-Voinești, narațiunea este construită în jurul tensiunilor afective și al confruntării cu frica și speranța, stimulând circuitul emoțional al cititorului tânăr și oferind modele de reglare a anxietății prin alternanța dintre momentele de tensiune și cele de liniște. În paralel, basmele lui Vladimir Colin creează lumi fantastice cu personaje și situații care dezvoltă imaginația, empatia și capacitatea de anticipare, stimulând atât rețelele neuronale implicate în procesarea limbajului și a simbolurilor, cât și sistemul limbic prin confruntarea cu frica, curajul și moralitatea. În aceste povești, structura narativă, conflictele personajelor și finalurile restaurative ajută la integrarea emoțiilor, pregătind copilul pentru înțelegerea complexității experiențelor interioare și transformând lectura într-un veritabil antrenament neuronal care activează limbajul, memoria, imaginația, empatia și reglarea emoțională. Astfel, cititul sau povestirea orală nu este doar o experiență culturală, ci un proces activ de dezvoltare cognitivă și afectivă, în care creierul copilului învață să integreze limbajul, emoția, imaginația și reflecția morală într-un mod coerent și profund, iar textele românești precum cele ale lui Brătescu-Voinești și Vladimir Colin demonstrează cum literatura poate funcționa ca un spațiu de formare și reglare a minții.

Astfel, literatura pentru copii și adolescenți poate fi privită ca un veritabil dispozitiv neuro-emoțional de dezvoltare, care însoțește copilul

de la organizarea fricilor primare până la construcția identității mature, demonstrând rolul esențial al narațiunii în formarea minții umane.

Literatura română și suferința neurologică: ciclul Hallipilor

În literatura română, ciclul *Hallipilor* al Hortensiei Papadat-Bengescu constituie unul dintre cele mai complexe și mai subtile exemple de intersectare dintre literatură și domeniul neuroștiințelor. Dincolo de valoarea sa estetică incontestabilă, această construcție romanescă poate fi citită ca un veritabil tratat literar de observație neurologică și psihopatologică, în care boala devine un instrument esențial de analiză a individului și a societății. Literatura nu se limitează aici la reprezentarea simptomelor, ci funcționează ca un spațiu de investigare a relației dintre corp, minte și degradarea morală.

Personajele ciclului sunt marcate de boli nervoase, afecțiuni degenerative, tulburări afective și obsesii patologice, toate integrate într-un sistem narativ riguros, în care suferința nu reprezintă un simplu fundal dramatic, ci un principiu organizator al lumii ficționale. Hortensia Papadat-Bengescu descrie cu o minuție aproape clinică degradarea fizică și psihică, urmărind mecanismele ereditare ale bolii, transmiterea vulnerabilității biologice și impactul acesteia asupra conștiinței și relațiilor interumane. Boala devine astfel un vector de sens, o cheie interpretativă a destinului individual și a declinului unei clase sociale.

Afecțiunile neurologice și psihice apar în ciclul *Hallipilor* ca stigmatul unei lumi aflate în descompunere, în care echilibrul interior al personajelor reflectă dezechilibrul unei societăți în criză. Analiza simptomelor — tremorul, epuizarea nervoasă, obsesiile, instabilitatea afectivă, hipersensibilitatea sau apatia — este realizată cu o precizie care anticipează discursul medical și psihiatric modern. Autoarea manifestă o atenție constantă pentru detaliul corporal, pentru modificările fiziologice subtile și pentru efectele acestora asupra comportamentului și gândirii, conferind textului o dimensiune aproape clinică.

În acest context, boala nu este tratată ca o anomalie izolată, ci ca un fenomen sistemic, aflat la intersecția dintre biologie, ereditate și mediu social. Personajele nu sunt simple „cazuri”, ci conștiințe fragmentate, în care patologia influențează percepția realității, relația cu ceilalți și capacitatea de auto-reflecție. Literatura devine astfel un instrument de explorare a vulnerabilității umane, capabil să surprindă nu doar simptomele, ci și trăirea subiectivă a bolii.

Prin această abordare, ciclul *Hallipilor* depășește statutul de frescă socială și se impune ca o profundă investigație a patologiei umane, situată la granița dintre literatură, psihologie și neuroștiințe. Opera Hortensiei Papadat-Bengescu demonstrează că literatura poate funcționa ca o formă de cunoaștere paralelă discursului științific, anticipând și completând înțelegerea modernă a relației dintre suferința psihică, corporalitate și destrămarea identității.

Literatura și neuroștiințele în dialog

Literatura și neuroștiințele nu se exclud, ci se completează, oferind perspective diferite, dar convergente, asupra complexității minții umane. De la romanul clasic la literatura modernă, care explorează trauma, patologia psihică, conflictele morale și tensiunile interioare, ficțiunea oferă un cadru privilegiat în care cititorul poate experimenta și înțelege funcțiile cognitive și afective. Structura narativă, tensiunea psihologică a personajelor și modul în care sunt prezentate emoțiile și gândurile interne activează circuite neuronale implicate în reglarea emoțională, empatie și procesarea morală, transformând lectura într-un proces activ de formare a minții.

Într-o epocă a specializării și fragmentării cunoașterii, dialogul dintre literatură și știință devine esențial. Metafora și sinapsa, povestea și neuronul, emoția și mecanismul biologic sunt expresii complementare ale aceleiași condiții psihice umane. Literatura nu doar ilustrează mintea, ci o modelează și o umanizează, oferind neuroștiinței un teren al experienței subiective pe care datele științifice le pot interpreta. În acest sens, cititul și povestirea devin acte cognitive și afective complexe, prin care neuronul și metafora se întâlnesc, emoția și rațiunea comunică, iar mintea cititorului se formează, se modelează și se înțelege mai profund. Literatura rămâne astfel un instrument privilegiat de explorare, cunoaștere și umanizare a neuroștiințelor, demonstrând că arta și știința nu sunt dimensiuni opuse, ci complementare în descifrarea vieții psihice.

Bogdan Marius Istrate este autor de cursuri universitare și de capitole în volume de specialitate apărute la edituri naționale și internaționale consacrate. În ultimii ani, preocupările sale s-au extins către zona artistică, fiind absolvent a trei ani de canto clasic la **Conservatorul SLAC** din Leuven și a unui an de teatru la **Conservatorul Regal din Bruxelles**.

Vocația pentru literatură a descoperit-o sub îndrumarea mamei sale, eminent cadru didactic, de la care moștenește interesul pentru formarea intelectuală și expresia scrisă. În prezent este cercetător științific independent și consultant de specialitate în domeniul neuroștiințelor, neurologiei și psihiatriei, activând în Leuven și Antwerp, Belgia.

Eseul „La confluența literaturii și neuropsihiatriei: perspective asupra conștiinței și emoției” reprezintă prima sa colaborare cu revista **Conta**. De asemenea, a propus articole pentru reviste de cultură, teatru și literatură și a luat parte la evenimente culturale și literare din Belgia, inclusiv întâlniri și festivaluri organizate de **BOZAR – Centre for Fine Arts**, de **Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique** și de **Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren**.

Un poem de Dumitru Chioaru

Dezvrăjirea umbrei

1.

- Umbra mea însoțitoare
Te întreb de ești tu oare
Pata mea de întuneric
În universul himeric
Sau ești o pată de soare
Ce mi-a căzut la picioare
Când soarele-n față-mi bate
Te-ntinzi leneșă în spate
Iar când în ceafă îmi arde
Mergi în față ca pe coarde
Te-nvârtești în jurul meu
Și imiți tot ce fac eu

2.

- Omule când te-ai născut
Lângă tine-am apărut
Știu că nu îți pare bine
Că mă-nvârt tot după tine
Și-ți imit orice mișcare
Scut îți sunt de apărare

De la leagăn la mormânt
Legată de tine sunt
Și te păzesc în somn
Ca o sabie de Domn

3.

- Umbră oare existai
Când Adam trăia în rai
Sau poate ai apărut
Când din rai el a căzut
Ești lanțul de la picioare
Ce l-a împiedecat să zboare
Ca păsările în văzduh
Tu ești al șarpelui duh
Blestemat să se târască
Pe oameni să-i ispitească

4.

- Omule, omule fraier,
Eu sunt forma ta de aer
De când ai fost făurit
Din pământ însuflețit
Trupul tău de os și carne
Într-o zi pe veci adoarme
Îmbălsămat într-un sicriu
Doar sufletul pleacă viu
Fie-n rai fie în iad
Cum sorții Domnului cad
Acolo unde se-ascunde
Neamul omenesc de umbre
Să aștepte în tăcere
Ceașul tainic de-nviere

5.

Umbră hai să ne-mpăcăm
Și vrajba să încetăm
Când întind mâna spre tine
Și tu faci la fel ca mine
- Vezi omule dreapta mea

E aceeași cu a ta
Împreună scriu o carte
Viața nu-i în altă parte
Toate ni se-aseamnă
Umbră viață geamănă
Fără tine lumea-i sumbră
Vai de omul fără umbră.

Poeme de Mircea Stâncel

plină de emoții

când te-am cunoscut era într-o seară de vară
o seară ca un fular foarte moale după gâtul unui melc
aveai fusta scurtă și în picioare doar un singur pantof cui
cu care desenai mereu aceeași hartă
cu deschidere la mare
pe asfaltul tânăr al orizontului
erai plină de emoții că înfloreau pomii pe unde treceai
și pe ascuns schimbai codul penal;

chiar m-am gândit cum poți merge
cu un singur pantof pe stradă ca o tânără vedetă
atunci nu am dat nicio importanță scenei
mi se părea totul normal
doar desenul tău îmi crea probleme de conștiință;

eu îmi cumpărasem o carte groasă cartonată
o purtam sub braț tot timpul
ție ți se vedeau genunchii rotunzi
gata de ștrengării tari
aveam 19 ani și pentru mine toate aventurile

erau floare la ureche cunoșteam drumurile
ulițele toate traseele cărările înguste
dar mai ales hotelurile de două stele;

purtam întotdeauna o carte sub braț
dar asta nu te înflăcăra cu nimic
ai devenit un peisaj cald și plin de rochii
erai puțin virgină și liberă
dar ți se părea mereu că ești înșelată;

recunosc aveai propria ta filosofie despre virginitate
n-ai vrut să deschid cutia pandorei cu una cu două;

eu aveam un atelier foto și în pozele alea
tu apăreai mereu și mereu doar cu un singur sân.

altă moțiune de cenzură

sunt încă o serie de mizerii ce nu sunt traduse corect
sunt agresive și sunt injurioase
sunt belicoase
granițele tale nu mai au memorie
furtunile trec ușor peste ele
drona le confundă cu un pachet de carne de tun
rătăcesc de la un secol la altul și nu au oțel de calitate
sar de la o parabolă la alta de la o minciună la alta
se îngustează;

atenție! mizeriile nu sunt traduse corect;

a se pune praful pe toate lucrurile din jur
a nu vedea peștii multicolori la alții
a nu băga în seamă micul adevăr
a arunca întrebarea-n pantofii mei pregătiți de plecare
a înveli predica în cărămizile evului mediu
a nu vedea de unde vine lumina acestui secol
părăsește cartierul pentru că nu te pricepi;

a fi atent la drumul ce nu duce spre prăpastie
cel puțin redu viteza cu care vrei să mergi
uită-te atent la cursul valutar la casele de toleranță
a traduce textul să fie înțeles și dimineața și seara;

a lăsa prunii bistriți să respire până la capăt
a nu lăsa căldura să se ridice pe hornuri
a muri căutând granițele adevărate
a nu umbla lela;

a-ți traduce corect mizeriile până la capăt
al naibii modelul ăsta mă urmărește mereu;

te duc în spate în buzunare te strâng în palme
argilă curgătoare în verbele vii ale dicționarului tău
mă voi înălța și voi striga din nou cu fruntea;

a-l lăsa pe *cioran* să-și ducă gândul până la capăt
înjurătura asta atât de rafinată are propriul ei somn
a-i lărgi granițele până se trezește din nou;

aș vrea să ard toate sentimentele false
bunica mea spală pe picioare străzi urât-mirositoare
o ceartă pe un versant continuă încă
un scuipat pe gulerul meu vine oricând
oare nu e prea mult nu e prea mult
eu mă uit și nu știu ce să cred;

cineva nu traduce mizeria asta până la capăt;

a urca mereu și nu a coborî
a fi obsedat de suferință și de moarte
a scrie întruna când sângerează din nou cicatricile;

aștept clipa când natura te respiră din nou
și eu merg aplecat de atâtea substantive purtate
m-ai abandonat când eram copil când eram tânăr
a nu ști să abandonezi asta e problema;
a nu fi simplu și curat ca zăpada de altă dată

a fi pierdut prin autobuze
 a fi chipul imaculat al minciunii
un tânăr orb incapabil să-și vadă visul
 te simt pe tine mereu în nuanța unei tinereți nefardate;

a avea rădăcini și fundații a fi din nou acolo
 jetul de sânge pe care nu trebuie să-l uit
 e uscat în zigurate în ironii în nostalgii
 dar tu te-ai culcat cu alte poete înainte
 și de aceea versurile astea nu-mi seamănă întru-totul;

am fost prezent la mizeria ta de altădată
 a fi băgat într-un text lung destul de poetic
 într-o serie anarhică de personaje nebărbierite
 ne-am scâldat în același râu
 unii în amonte alții la câmpie
 ne murdărim sub aceleași adjective alergăm cu aceleași verbe
 cădem dintr-o istorie în alta urcăm malul greu;

am vrut să-ți văd sabia aia miraculoasă și nu am găsit-o
 ești înconjurată de amazoane de munți ce visează
 de podișuri calme
 de strofe pline de sânge de adunări și împărțiri eronate
 cad mereu în capcanele metafizice ale curcubeului
și nu-l las să-și bea apa până la capăt
 îl fotografiezi din toate pozițiile și el tace;

spui în gura mare că ai fost abuzată;

lasă cerneala să facă litere clare și cifre câștigătoare
 plămânii sunt îmbibați de minereu și încep să șuiere
 istoria este o minciună scrisă
 de către o gumă de șters care șterge și scrie;

în locul de joacă sunt șobolani morți
 praful s-a pus până și în miezul merelor
 în cuiere sunt doar pieptare negre și franjurate
 peste toate tronează operele de artă ale păianjenilor
 nimeni nu le mai îmbracă, le uzează vremea
 în burta ei sunt toate semnele și o cameră

pe care noi doi nu o putem umple niciodată;

tot timpul am fost concret chiar prea concret
am văzut aerul rujat pe ulițe
și el declanșează furtuni de-odată în cartier
păsările se desprind din visul tău
și nu mai pot detecta nordul;

poetii te-au lăsat într-un limbaj cenzurat în parabole
într-o trăsură învăluită cu steaguri rebele;

și iată a fi mereu o strofă dezmembrată
ce nu a avut puterea să strălucească în trenuri lungi
se târăște printre depresiuni lipsite de apărare;

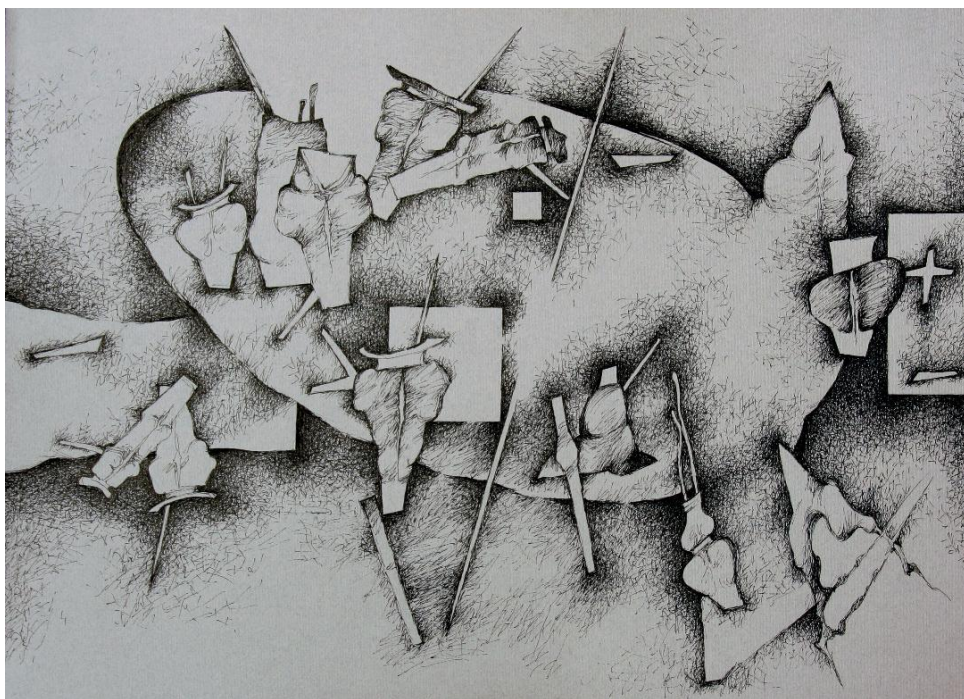
a-ți lăsa pământul să scrie un lan frumos de levănțică
o pâine înmulțită cu șaptezeci ori șapte
cu un cerc
cu o cruce cu o nuntă
cu o autostradă
cu o casă de paie cu un conac
ce nu se mai văd de atâtea betoane furtunoase
cu o aromă de pâine ce se poate ridica oricând printre stele;

lasă-ți fiul să facă cea mai inteligentă investiție
înmulțește-l pe un *eminescu* cu un *shakespeare*
privirea ce decide a făcut cursuri intense de egoism
și în sfârșit în volumul lansat zilele trecute nu mai apare luna
limbile se amestecă
și nu mai știu care este casa mea în limba asta;
toate apele tale râd toate aventurile plâng
sunt mixate în inima unei vulpi
ce niciodată nu se arată pe de-a-ntregul;

*și nu ce fac eu pentru tine acum e important
ce-o să faci tu pentru mine contează enorm!*
și nu mai decolora pânza acestui steag nevăzut
ce învește casa noastră în cele patru colțuri;

e o durere divizată e o chitară ce zbiară

și e o frunză verde de un albastru pierdut
avocații îmi pun piedici prețurile explodează
se schimbă chiar în timp ce vreau să plătesc
pe o astfel de vreme nu-mi mai permit
trei străngeri în brațe pe zi cu tine.

Trei povestiri de Dumitru Augustin Doman

Umbra lui Monșer. La Poiana lui Iocan

Într-o amiază de început de octombrie din secolul XXI sau mileniul III, cum doriți, când ajung eu în Câmpia Dunării, soarele ca de vară toarnă peste zare o lumină caldă și vâscoasă de miere. După ce trec de Balaci, pe o parte și alta a drumului, tarlalele de porumb uscat deja își așteaptă culegătorii. Dar, nici urmă de viață oarecare, necum de oameni trebăluind printre coceni.

Ajuns în Siliștea Gumești, parchez mașina pe-un loc viran plin de ștevie, lobodă sălbatică și frunze mari de brusture. O pornesc pe ceea ce cred eu că e drumul principal. După vreo cincizeci de pași, întâlnesc un ins cu părul alb ieșind de sub pălărie, un senior, ca să zic așa, un senior plimbând pe umăr o lopată.

- Bună ziua, îl salut eu. Îmi spuneți, vă rog, unde e Poiana lui Iocan?...

- Iocan? se miră el. Care Iocan?

- Fierarul satului.

- Noi n-avem fierar în sat.

Ei, îmi zic, cum m-am descurcat eu fără ghid, fără gps și am găsit centrul Tiranei cu statuia ecvestră a lui Skanderbeg, cum am găsit centrul Salonicului de unul singur cu Aristotel în sandale și Alexandru Machedon călare sau cetatea țarilor bulgari de la Veliko Trnovo, nu se poate să nu găsesc eu Poiana lui Iocan de la Siliștea Gumești.

Și chiar așa se întâmplă. Dau de Poiana lui Iocan în zece minute. Iar acolo, pe un butuc de salcâm, șade chiar Monșer, singur în toată poiana

pustie, parcă așteptându-mă. Scheletic, zâmbind hâtru, citind ziarul cu ochelari cu o mie de dioptrii. Mă apropii timid și salut:

- Bună ziua, maestre!
- Bă, belitule, mie să nu-mi zici maestre!
- Am înțeles, maestre!

Soarele se ascunde după polata fierăriei fără foc, fără foale, fără nimic. Fără Ion al lui Miai, fără Țugurlan cel violent, fără Cocoșilă însoțit de proști...

- Stai aci, că timpul are răbdare. Eu beau un whisky scoțian, bei și tu?

- Da, îi zic bucuros. Îmi place whiskyul scoțian.

- Lasă, ăsta are gust de ploșnițe, n-o să-ți placă. Uite, și dă el la iveală o sticluță de o litră de după butuc, uite niște țuică de Siliștea, o țuică de corcodușe. E bună, e de la Tudor Bălosu, i-a dat-o lui Moromete când a cumpărat salcâmul.

Ciocnim, el cu paharul de whisky, eu cu sticluța de țuică de Siliștea.

- Cu ce treabă pe-aici? mă întreabă el.

- Păi, sunt în juriul festivalului de proză care vă poartă numele. Și aștept aici autocarul care vine cu scriitorii de la București să dăm premiile la Centrul Cultural Marin Preda. Eu, venind de la Curtea de Argeș, am ajuns cu o oră mai devreme.

- Fugi, bă belitule, există un festival cu numele meu?
- Din 1983.

- Uite, eu m-am așezat pe butucul lui Ilie Moromete. Aici e locul meu, că – deși am spus odată într-un interviu că Moromete e tatăl meu -, de fapt, Ilie Moromete e est moi! Dar, văd că tu te-ai așezat pe butucul lui Cocoșilă...

- N-am știut, zic eu..., dând să mă ridic.

- Stai aci, că e bine. Totdeauna e nevoie de unul care să le spună celor din jur: „Păi, vedeți că sunteți proști?!”... Auzi, dar pe la uniune ce mai e? Tot gerontocrație?

- Tot gerontocrație, dar, cum să vă spun, una originală, una care strigă Jos bătrânii!

- Uite ce scrie la ziar, zice el privindu-mă peste ramele ochelarilor: *Guvernul a semnat la Bruxelles Programul Național de Redresare și Reziliență...* Cum vine asta, monșer? Ce program e ăsta? Și uite încă una: *Becali a fost ales deputat și cu voturile supporterilor FCSB...* Hm! Supporterii aleg deputați? Și cine-i Becali? Ce nume-i ăsta?

- Păi, cum să vă zic, e un cioban care are echipă de fotbal și care a ajuns miliardar...

- Adică, așa, ca Achim? Adică, dacă Achim acum 100 de ani avea, pe lângă alea 24 de oi în frunte cu Bisisica, și echipă de fotbal, ajungea deputat?...

Prin fața poienii lui Iocan trec la deal, la vale, mașini de lux, la prima mână, dar mai ales la a doua, la a treia... Monșer reacționează:

- Monșer, ce-mi place că siliștenii mei au făcut progrese! Ia uite, parcă-s pe Champs Elysees de pe vremea mea!

Dar, peste un minut, trece o cotigă trasă de un măgar. Iar în cotigă, un țăran bătrîn și vesel îl îndeamnă pe măgarul din hamuri:

- Hai, Gogule, trage ca lumea, că te biciuiesc de nu te vezi!

Iar Monșer:

- Au progresat siliștenii mei, dar au și rămas înapoiți!... Auzi, mă mai întrebă el, dar agricultura se mai face? Cine mai lucrează pământul, tot studenții și militarii în timp ce urmașii lui Moromete stau gură cască pe la poartă?

- Agricultura fac domnii de la oraș, dar nu la noi, ci prin Spania, Germania și Franța...

Apoi, la colțul uliței largi de câmpie apare autocarul albastru cu număr de București.

- Uite că sosește și autocarul cu domnii scriitori de la București, zice Monșer. Să dați premii după criteriile corecte: jumătate fete, jumătate băieți, jumătate de la oraș, jumătate de la țară, jumătate blonzi, jumătate bruneți, și tot așa. Acum, eu mă duc, că timpul nu mai are răbdare.

Pe drumul de câmpie de la poiana lui Iocan, umbra lui Moromete *est moi* merge agale spre Balaci, spre Miroși, spre București, spre Alexandria, nici nu-mi dau seama încotro. Cert e că autocarul cu scriitorii veniți de la București nu-l poate ajunge, oricât de lent e mersul scriitorului.

Nu e nucul lui Odobac

De câteva luni, am un vecin nou. Proprietarul vilei de peste gard de mine este un ins de vreo 50 de ani, înalt, suplu, cu un păr zburlit și un gât lung privind cercetător, fără să se ridice pe vârfuri, peste gard în curte și în grădină la mine. Parca-r fi personajul lui Creangă, gata să prindă păsărelele din pomi și chiar din zbor. Se plimbă agale prin grădina lui mare cât un hol de primărie, deci lată de vreo trei metri și lungă de vreo 25. Pe acest hol, a

plantat vreo zece puieti de meri și pruni plus două straturi de ceapă și usturoi.

Într-o zi, plimbându-mă eu cu păhărelul de palincă prin livada mea de vișini, îl văd cățarat pe o scară dublă de aluminiu, tăindu-mi cu flexul crengile de nuc care se întinseseră cam obraznic, e drept, peste gardul grădinii lui. La început, m-am enervat, cei 115 pomi din livadă fiind plantați de mine, pom cu pom, timp de 20 de ani. Sunt ca și copiii mei și când cineva îți atacă un copil... Dar, îndreptându-mă eu spre gard, am mai sorbit o gură de palincă din păhărel și m-am calmat. Când am ajuns lângă gard, vecinul meu tocmai terminase treaba lui mare și importantă.

- Bună ziua, vecine! l-am salutat. Ce faci dumneata aici?

- Am tăiat crengile astea de nuc care-mi umbreau grădina și-mi distrugeau producția agricolă.

- Păi, acum, când nucul e în vegetație și are nucile, iată, cât niște coițe de cocoș?

- Asta e.

- Păi, vecine, nucul ăsta are 25 de ani, e tânăr și viguros, nu e nucul lui Odobac...

- Ce ...Odobac?

- Ei, lasă, ziceam și eu așa...

- Nu, zice vecinul, spune-mi ce Odobac? E o înjurătură?

- Aș! Odobac era un moș de vreo nouăzeci și ceva de ani care avea pe hotarul dintre el și vecin, ca nucul meu de aici, un nuc de bătrân de vreo 300 de ani.

- Și i l-a tăiat vecinul?

- Ei, nu tocmai. Rudele, nepoții, cei din sat, tuturor li s-a părut deodată că nucul răspândește miasme, că sugerează seva pământului din sat, că e otrăvitor și s-au hotărât să-l taie.

- Păi, și nu s-au gândit bine?

- Asta nimeni nu știe. Un nuc e un nuc.

- Și, ce legătură e între nucul dumatăle și nucul moșului Otobanc?...

- Odobac. Păi, asta-ți spun, că nu e nicio legătură. Nucul meu nu răspândește miasme, nu seacă solul de pe strada noastră și nu are decât 25 de ani, nu 300.

- Nu contează.

- Și, îi mai zic eu, moșul Odobac s-a spânzurat în nucul lui înainte ca sătenii să i-l taie. A murit odată cu nucul..

- Și vrei să spui...

- Aș! Eu n-am să mă spânzur din cauza a trei crengi tăiate cu flexul, că n-ai drujbă, nu-i așa? Dar, satisfacție am să-ți dau, totuși...

A doua zi, am chemat un bătrân din cartier cu drujba roșie cu care a tăiat la viața lui mii de brazi și fagi din Munții Făgăraș. Un profesionist adevărat. Nu i-a luat mai mult de două ore să pună nukul la pământ și să-l toace mărunț, toate crengile, tot trunchiul. Un veritabil măcel vegetal. L-am invitat pe bătrânul drujbist în foisor și i-am plătit dezastrul văratec. Apoi l-am ospătat cu mezeluri, slănină, brânză de oaie, palincă și vin. Am vorbit, am povestit fel de fel, am răs, eu am și plâns; doar în sinea mea. Beam palincă, râdeam și-n sine jeleam nukul, nukul care nu era al lui Odobac, doar sfârșitul i-a fost la fel.

Petrecându-l eu pe bătrânul drujbist la poartă, m-a strigat vecinul meu de peste gard:

- Ce-ai făcut, vecine?

- Păi, am tăiat nukul, să nu-ți mai umbrească marea producție agricolă.

- Nu cred că e bine. Nukul e un pom protejat prin lege. Dacă te reclam, n-o să-ți fie bine.

Din somnul de la amiază, m-au trezit niște bătăi puternice în tabla porții, bătăi care au trezit la viață și toți câinii de pe stradă. Am ieșit buimac, cu somnul neîncheiat. La poartă, doi inși care se recomandă drept inspectori de la Garda de Mediu.

- Am fost informați că la dumneavoastră în grădină a avut loc un delict și trebuie să facem un raport și să hotărâm măsurile ce se impun.

Și dau să intre. Îmi trece somnul fulgerător și-i întreb:

- Vreți să intrați în curte la mine, într-o proprietate privată, cum ar veni, fără mandat de la procuror?

Cei doi, se uită încurcați unul la celălalt, dar cel care pare a fi șeful îmi răspunde:

- Noi suntem în misiune, suntem funcționarii statului și suntem îndreptățiți să...

- Încă o dată, în curtea mea nu intrați fără mandat. Dacă intrați prin forță și eu sunt îndreptățit să folosesc toporul în apărarea proprietății.

Dar, la poartă oprește o mașină a Poliției din care coboară un polițist și o domnișoară polițistă.

- Bună ziua! Am primit o reclamație pentru o infracțiune la sănătatea mediului și am venit să verificăm.

Reiau și pentru polițiști clișeul cu încălcarea proprietății fără mandat. Cei doi agenți de poliție repetă și ei, ca vorbiți, argumentele inspectorilor de la mediu. Parlamentările sunt curmate brusc de apariția unei alte mașini din care coboară un domn de vreo patruzeci de ani, îmbrăcat în costum maroniu, cu cravată albastră.

- Bună ziua! Dumneavoastră sunteți proprietarul?

- Da.

- Sunt procurorul Nicolae Berbecel de la Parchetul municipal și am mandat să verific un delict.

Mă dau la o parte, iar costumatul în maro intră în curte însoțit îndeaproape de inspectori și polițiști. Merg cu toții direct la fața locului cu nukul măcelărit la modul profesionist. Scot carnete, aparate de fotografiat, tot arsenalul.

Între timp, pe stradă se face un șir lung de mașini oficiale: ambulanța, pompierii, pompele funebre... Vecinii ies pe la porți, unii intră în curte, pe proprietate privată, cum ar veni, intră ca la Casa de Cultură să asiste la un spectacol oficial, cu procese verbale, fotografii, filmări, depoziții ale infractorului care a atentat la mediul înconjurător...

Unul se uită pe cer și zice:

- Anunțau azi-dimineață la televizor că la ora asta va fi eclipsă de soare. Și, nimic. Uite, soarele arde de te omoară, nicio eclipsă.

- Nu la noi, mă, și nu acum, îi răspunde unul din cei șapte-opt curioși de la mine din grădină, în America. Mai pe seară...

- Așa, în America? Păi, nu-i același soare?

Marius, cerșetorul milionar

Marius, cel de 35 de ani acum, s-a născut orfan, cum s-ar zice. Mama lui, grasă ca o balenă în miniatură, femeie a străzii, a murit născându-l pe o alee, lângă o bancă din Parcul Ana și Manole, iar tatăl nu va fi aflat în vecii vecilor. Pe la cinci-șase ani, Marius, așa cum nu i-a zis nimeni niciodată, deci Mariusică, a dispărut de la orfelinat în condiții neclare și a nimerit la frații lui de suferință în Casa Geta, casa unei octogenare, o casă lungă ca un vagon cu șapte compartimente, șapte cămăruțe în care se intra direct din bălăriile din curte. Era un fel de casă a oamenilor străzii. Zic un fel pentru că de fapt nefericiții chiriași îi plăteau chirie doamnei Geta, octogenara: unii în pachete de mâncare de la parastasele de la cimitirele din oraș și din satele vecine, cu un surplus de țuică, alții - bani din ce obțin din cerșit pe stradă. E cazul lui Mariusică. El este un cerșetor de vocație, nu de meserie. El ia orașul la picior de la nord la sud. Citește victima de la distanță, vede cine e cu dare de mână cum omul obișnuit vede pe cel care are pălărie. Și cum vede pe cel milostiv, Mariusică îi apare în față și, până acela se dumirește, îi și ia mâna, dreapta sau stânga, care-i e mai aproape, i-o pupă de trei ori, pu-pu-pup! Și-l roagă

mieros, cu un zâmbet de înger căzut în mizerie: „Dă-mi și mie un ban!” De cei pe care-i ghicește că sunt fără suflet nici nu se apropie, e pierdere timp, lipsă de eficiență.

De pe la 14-15 ani, Mariusică umblă la costum, iarnă-vară, cam șifonat sacoul, e adevărat, pantalonii – două burlane cam jechoase, dar costumu-i costum. Cere el și pe stradă și pe terase, mănâncă la parastase, dar se înfîge zâmbind simpatic la coada mesei și la nunți și botezuri, fără fasoane, dar cerșește în instituții. Ia birourile Hidroelectrică la rând, apoi clădirea Asistenței Sociale, iar cu o jumătate de oră înainte de ora mesei se strecoară binișor pe lângă paznicul de la ușă și intră în primărie. Un birou vizitează, două nu, în funcție de informațiile prinse din mers. La primar ajunge joia, cu exact zece minute înainte de audiențe. ”Să trăiți, dom primar!...” „Mariusică, iar ai venit? Lasă-mă, că am treabă...” Dar, Mariusică, hăituit fără succes de secretară, pupă repede de trei ori, pu-pu-pup!, mâna darnică a primarului, ia cei 10 lei sau 50 când edilul n-are schimbat, și-și scoate costumul maro la plimbare pe culoarele instituției. La biblioteca municipală și la casa de cultură nu intră. „Sunteți niște săraci!” zice el ca pentru sine trecând prin fața celor două instituții de cultură.

Un consilier local tot a pus în discuție situația lui și a propus să i se găsească un post de muncitor necalificat la unul din serviciile primăriei. Dar, și pentru aceste posturi se cere concurs, iar Mariusică e analfabet, n-are nicio clasă de școală. Totuși, printr-un fel de abuz, când avea 27 de ani, Mariusică a fost angajat măturător de stradă la Salubritate. Sectorul lui era la piața agroalimentară 1 Mai, fostă 23 August. Avea un căruț de gunoi galben, o mătură de plastic albastră și un fâraș roșu. Strângea ici o hârtie, dincolo un sticlură, mai încolo niște ambalaje, apoi cerșea la patiserie un pateu cu brânză, își lua de pe tarabă o banană, un măr, ca din propriul coș, i se permitea, că nu era lacom, nu lua și pentru acasă, lua exact cât mânca acolo pe loc. Dar, pe cei milostivi nu-i ierta. Încă de la intrarea în piață sau la așezarea la o bere pe terasă, îi ataca frontal cu trei pupături de mână, pu-pu-pup!, își primea tainul, apoi reîncepea sumara curățenie a pieței 1 Mai, fostă 23 August.

Dar, cu trei luni în urmă, viața lui Mariusică părea că a luat o întorsătură bruscă și uluitoare pentru un om obișnuit, deocamdată nu și pentru el. Într-o zi, l-a văzut intrând în agenția LOTO pe directorul de la Apă și Canal. Și-a pus cu grijă mătura în locașul ei de la căruțul de gunoi, a intrat și când directorul depunea la ghișeu biletele, Mariusică a sosit intempestiv dintr-o parte și i-a luat mâna la pupat: pu-pu-pup! Și zâmbind ca îngerul decăzut: „Dom director, dă-mi un ban!” Dar, de data asta,

directorul i-a dăruit un bilet de loterie gata completat pe care l-a plătit el. „Uite, Mariusică, ia mai bine un bilet la LOTO. Vii mâine la doamna să vadă dac-ai câștigat”. Așa a făcut. A doua zi, când a scanat biletul, doamna brunetă de la agenție s-a albit la față ca Iisus pe munte. „Mariusică, i-a zis ea, stai pe scaunul ăla și așteaptă puțin...” Apoi l-a sunat pe directorul lui Mariusică, chemându-l la agenție. Și acolo i-a dezvăluit nebunia: „Ăsta-i biletul, dom director. Șase milioane și jumătate de lei, după impozitare înseamnă vreun milion de euro net. Nu putem lăsa biletul la Mariusică. Luați-l dvs. și vedeți cum faceți...” Directorul și juristul de la Salubritate l-au luat pe Mariusică, l-au dus la sediul central a Loteriei, i-au făcut cont în bancă și se poate spune cu totală îndreptățire că Mariusică este ditamai milionar. Dar, viața lui nu s-a schimbat mult. Doar că și-a abandonat serviciul de măturător în Piața 1 Mai, fostă 23 August, are în permanență câteva mii de lei în buzunar și și-a cumpărat un costum nou-nouț, albastru, lucind ca Marea Adriatică în luna august. Dar, locuiește tot în cămăruța lui austeră de la Casa Geta și străbate orașul pe bulevard de la nord la sud și invers, cu zâmbetul său de înger, cerșind cu pu-pu-pup!

Ieri, Mariusică l-a întâlnit în mijlocul bulevardului pe Grigore Haineș, patronul hotelului de patru stele din oraș și a lanțului de șapte cabane din munți, plus a fabricii de mezeluri din comuna vecină. Mariusică a sărit ca un pui de lup la mâna patronului și pu-pu-pup! Dar, magnatul și-a retras-o cu abilitate. „Mariusică, stai liniștit, ar cam fi cazul să-ți pup eu mâna...” L-a invitat în biroul de la parterul hotelului și l-a sunat pe juristul de la Salubritate, împuternicitul contului lui Mariusică. „Dom Popescu, vă invit la mine la birou, aș vrea să facem un plan să scoatem la produs milionul lui Mariusică!...”

Mariusică își lărgește zâmbetul de înger căzut în mizerie și zice: „Dom patron, îmi dai zece lei?” și dă să-i pupe mâna darnică: pu-pu-pup!

Poeme de Laurențiu Ciprian Tudor

Antitoamnă

nu înțeleg toamnele
de ce octombrie
e o dezbrăcare
de ce noiembrie
e o sinucidere

dezbrăcarea
nu e niciodată a frigului
despletirea
nu e niciodată a furiei
dacă septembrie e seducție
restul toamnei
e un divorț

Balerinul

da
Crist e un balerin
o făptură săltată
ca Ariel, al treilea arhonte al vânturilor

nu de la început
mai întâi a fost crucea & suferința
ca să se întipărească bine poziția brațelor
și înălțimea iertătoare a inimii
intersecția perfectă a gândurilor
aidoma cu axele lumii
de aceea
crucea & suferința nu se mai văd
s-au evaporat, s-au topit
pentru că totul are moarte
și înviere
care nu e niciodată la fel cu ce-a fost
e în registrul aerului, al duhului, al suflării de viață
cum chiar pământul este înviat
și astfel au apărut oamenii
și copacii
și păsările
și tot ce poartă viață îmbrăcată în carne
sau în tulpină
dar va să vină învierea de-a doua
în care precum apele ne vom evapora
vom fi și noi făpturi de aer
trupuri duhovnicești
holograme
de aceea
Crist e un balerin
un învățător de dans
de detașare
și de bucurie
suita de îngeri cântă și dansează
și așa vine primăvara
mugurii pocnesc de satisfacție și
cascada de flori strigă
bulbul inimii

Despărțire

să ne despărțim
nu, nu vreau o alta
n-aș face decât să te caut în altă femeie
tot pe tine
vreau doar să te regăsesc
să fii, din nou, neobișnuită
prima între gândurile mele
emoție și dor neînserat
joc de delicii
mirodenie
fum de plante aromatice
de carne arsă de poftă
ridicat în sus
deasupra vieții mele
un fel de duh al lămpii
al inimii
care îndeplinește toate dorințele

să ne despărțim, femeie
tu nu poți fi un obiect din culise
o haină din dulap
gelul de duș
tu ești marea iubire
scena
concertul
pentru care îți pui hainele de sărbătoare
pentru care inima are bătăi speciale
mai tari decât frica
ești tu
și abia apoi adrenalina
nu
cearta nu ține
iar împăcarea e un armistițiu
care împuținează
un foc disperat și forțat care nu arde
un metru în plus la depărtare

să ne despărțim
bărbații nu mai pleacă de-acasă
nu mai sunt războaie cu-onoare
nici turme de dus
nimic de cucerit
nimic de luptat
lumea e toată un mall
el ei, ea lui, doar un accesoriu comod

să ne despărțim
să mor
să plâng
să te pierd
să revin
să mă tem că golul din piep
ca o Niagară
o să mă-nghită

să ne despărțim, femeie
sau măcar
să plecăm

Doliu

am 50 de ani
nu mai cred în jurăminte
în promisiuni
în iubire
să amețim
să fim la limita nebuniei
deasupra zgurei și-a axiomelor
plătesc prea mult
ca să uit de timp
pe trupul tău
trebuie să urmez protocolul
pregătire ordine merite măsurători recompensă
în păcănit, de fapt
în predictibil
datoria victoriană

care sufocă tot
puritanismul reproșurilor strigate
iar eu visez
să amețim
o beție cruntă, dar fină, a senzualității
o catifea cu cuțite
un dans al curbelor
ca și cum trupul ar desena e-S-uri vizibile
ca să fac ceva cu tristețea aceasta
care frământă și arde
din care gălgâie cântecul
ca dintr-un rănit pe moarte
sângele de rubin
un fel de nefericire
care mânâncă pe dinăuntru
un dor care sfredelește
un gol de foc
doliu
după ireversibil
timpul acela
în care eram poet
în care dragostea era oricând posibilă
în care sânii erau muguri
sărutați îndelung
provocau primăvara

Gotic

*e o toamnă mai frumoasă decât oamenii..., ai spus
merită să mori..., am adăugat
râsul nostru nu era al nostru
avea lumina
ca o oglindă a frigului
în care nu se ivesc decât
spaimile gotice*

Ison

există un loc
unde liniștea e solidă
pentru că
un fel de muget imperturbabil
ține isonul
e ca o membrană
un balon
nu se vede intrarea
treci ca dintr-un univers în altul
acolo iubita e mută
pentru că nu e nevoie de nimic
totul e de la sine-nțeleș
o paranteză japoneză
sobră și tăcută (mai ales)
ca un seppuku
apoi la margine
la un moment dat
înflorește un zâmbet
de niciunde

La limită

dacă o felie de pâine
cu nimic pe ea
e tristețea
un deșert
ca un cântec
care te rupe-n bucăți
e dorul
plin de tot
ce ai trăit pe jumătate
ce a rămas vis
nu e nimic de făcut
poate doar
să îngâni vântul
să i te dai

cu ochii închiși și
cu fața ridicată
știi că e un fel de clișeu
masochist
adolescentin
dar chiar
nu e nimic altceva de făcut
să te bată vântul
ca și cum ai fredona
ai zbura și
apa care-ți sună-n cap
când ești...
în apele tale
între clipa magică și dezastru
dă-o altora
doar dorul stinge setea dorului
doar dorul stinge focul dorului
la marginea autoimpusă
a lumii
a timpului
nu
nu e obligatoriu
să supraviețuiești

Poezii de Ovidiu Alexandru Vintilă

Miyazaki traversează într-un tramvai orașul

Un om cu o lingură de lemn în mână
sub un măslin de o mie de ani

atât

miyazaki traversează într-un tramvai orașul

și totuși m-am așezat într-un șezlong

am așteptat
acolo
sfârșitul
zilei

din două direcții contrare ale prezentului

Sunt subalternul copilul bestia guillaume

Dragul meu
mi-ai spus că hysterica a fost
muza lui baudelaire
era de-o frumusețe matură de
diamant negru

într-un orășel de munte din albania kadare
i-a mărturisit larisei că-l doare inima

iar la restaurantul leningrad din marginea moscovei
marele scriitor în tinerețe a băut șampanie

literalmente
în grădina cu flori a muzeului
dimineața
cu ochii cârpiți de nesomn
m-am visat
că sunt subalternul copilul bestia guillaume stăteam
în poziție de drepti

am avut o noapte dură

Imn către protozoare

(dinspre fosta uzină de fire și fibre sintetice)

1. Aici
protozoarele
mor
de
tristețe

și e posibil ca veacul să se încheie într-o dimineață

devreme

pe colinele înflorite în decembrie plouă palid
înmiresmat

mirele laudă frumusețea miresii

din liban vei veni din libanul cu felurime de arbori
căprioare și leoparzi
livezi desăvârșite de rodii

miere și lapte va curge nard și șofran
în ziua a opta

2. în ziua a noua
când protozoarele vorbesc între ele
începe un abis
noaptea și
întunericul
o durere clară de sticlă pisată

porumbeii își iau zborul cu ochii închiși
își îmbracă pielea și își aranjează frumos
penele cenușii albe și negre

dar e o plictiseală și o iubire
cerul se reflectă în mare
noi ne culcăm în iarbă

chiar mai încolo de noi
ceialalți se așteptau unii pe alții

erau destul de mulți: șapte

3. o briză ușoară le scutura praful de pe umeri
într-un mod formidabil

extraterestru

4. murmurul protozoarelor se aude
îmi zici bineînțele acum semințele de grâu
germinează cocoși albi stau nemișcați

*căci țărână ești și
în țărână te vei întoarce*

și în sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea

5. săgeata aceasta din cupru
a străbătut ceruri și ape
pământuri

visam să ajung într-o loc

înainte și după

așa stăteau obiectele
în ordine

sora mea purta o rochiță subțire

o căciulă din blană de vulpe

o valiză de lemn

Piatra

(carlos drummond de andrade tribute)

Piatra pe care niciodată nu o va uita
drummond de andrade argonautul carlos

era la rio
un fel de individ cu flașnetă

el era

o iubea pe teresa
teresa îl iubea pe raimundo iar
raimundo o iubea pe maria

într-o noapte de mai lăptarul oraşului
a murit a murit

era un bărbat ascuns după propria mustaţă
purta un nume portughez aproape de miezul nopţii
a murit a murit lăptarul oraşului așa cum a trăit
ca toţi oamenii din lume
a trăit și a murit
Aerul aspru și verde al lumii aflate sub asediul ploii

Se așteaptă ciclonul lăcustele câinii
adevărul

pe marlene dietrich să învie
să ne zâmbească duios ca anastasia
trecând styxul și dâmbovița cea
lin curgătoare

într-o dimineață de toamnă
deopotrivă
era duminică

goluri se umpleau cu plinuri și plinuri se
goleau

printre pini negri
printre girafe
zei obsceni ne arătau semne obscene

afară ploua cu solzi argintii de pește – se moare
și e multă tristețe

viața și moartea se întorc împotriva noastră

Conta nr. 39 (ianuarie – martie 2026)

noi ne gândim numai la moarte
zărim paradisul celălalt mal
capătul vieții

viața

pentru că viața a devenit altfel

viața și moartea adevărul hoțul de tradafiri
tăietorul de lemne omul de zăpadă

omul de zăpadă adresându-se
regilor

lui kierkegaard și spinoza

pur și dur e cuvântul-cuvânt

între a fi și a fi

(Din volumul *Valiza de lemn*, în curs de apariție)

Proză de Ioan Usca

Basme postmoderne

Scufița roșie

După obiceiul fetelor care poartă scufiță, Tomata cu Scufiță porni, într-o amiază de vară, prin pădure, ducând pe braț coșulețul necesar oricărei tinere purtătoare de scufiță care se respectă. Pădurea, ca orice pădure... Presupun că nimeni nu și-ar dori aici o descriere plictisitoare, când toată lumea așteaptă dialogurile.

Mergând astfel Tomata prin pădurea deasă, fiind lipsită de importanță conjunctura în care a ajuns acolo, se întâlnește, conform unei logici intrinseci, cu Lupul. Acesta avea o mină obosită, dar, apariția unui chip nou păru să-l binedispună într-o oarecare măsură... Nu ne vom mira, așadar, dacă el fu acela care deschise conversația, vădind o relativă bună-creștere:

- Bun venit, Scufiță roșie!

Adevărul este acela că scufița Tomatei nu era roșie, ba chiar și ea roșește arareori, însă numele său, deși nerostit, ca și prezența scufiței, indiferent de coloratura sa, induseră la modul subliminal în mintea Lupului curioase asocieri de idei.

- Nu-s Scufița roșie, sunt Tomata cu scufiță!... – răspunse Tomata, nu tocmai amabil.

- Mi-am permis să vă numesc astfel – socoti Lupul a fi nimerit să-i câștige interlocutoarei bunăvoința – inspirat de lumina difuză a acestei după-amieze de basm...

- E fenomenul de refracție a luminii, datorat frunzișului, des în acest anotimp... - aduse Tomata unele precizări de ordin științific, atrasă foarte puțin de lumea basmului.

Codindu-se oarecum, Lupul înțelese că tentativele sale de a poetiza discuția au sorti de izbândă minimali. Mută dialogul, în consecință, pe un tărâm mai concret:

- Vă duceți la bunicuța dumneavoastră?

Tomata făcu în mod reflex o cută deasupra nasului:

- Ce dracu' să caute bunică-mea în pădure?

Lupul, tot mai încolțit, riscă totuși:

- V-am văzut cu coșulețul și mă gândeam că... Aveți merinde-n coșuleț, nu-i așa?...

- Normal, ceva haleală! – răspunse tânăra, menținând un timbru metalic.

- Îmi dați și mie o mușcă'?...

- Auzi! Du-te, bă, să speli parbrize!... Vrei să rabd eu de foame pentru toate lighioanele?...

Categoric, nimic nu avea să se lege din toate aceste tatonări! În pragul disperării, Lupul își încercă ultima șansă:

- V-aș invita să bem câte-o vodka... La Birtuțul din pădure... Nu-i departe...

Brusc, Tomata se însenină, însă nu într-un mod exagerat:

- E cu suc de roșii?

- Nu, nu cred! – replică Lupul, posomorât. Pe aici vin mai mult pălmași, nu țin ăștia nu știu ce rafinamente...

- Și-ai vrea să mă vezi pe mine în birt de pălmași? – se răsti Tomata, adăugând și-o vorbă care nu se auzi foarte clar, după care-și văzu de drum.

Lupul rămase singur și-și căină soarta:

- Bine, o să halesc iarăși vreun hodorog de iepure! Băga-mi-aș...

- Te-am auzit! – răsună glasul Tomatei din inima codrului.

Evident, pentru Lup a fost o zi proastă. Mai așteptă o vreme și, convins că nu-l mai poate auzi nimeni, rosti, asemenea oricăruia dintre noi aflat în posturi similare, unul dintre poemele sale preferate. Ceva de Hermann Hesse.

Albă ca Zăpada

Nu se mai știe astăzi dacă Amalia și-a spus singură Albă ca Zăpada ori a poreclit-o cineva astfel, dar este cert că, într-o măsură, istoria ei s-a asemănat cu cea a eroinei din basm. Adevărat, nu a fost gonită de vreo mamă vitregă, nici vânătorul oarecum milostiv nu apare în narațiune, ci Amalia și-a impus o perioadă de reclusiune într-o căsuță din pădure, de unde nu a fost smulsă de vreun prinț, plecând de bunăvoie când și-a simțit împlinită misiunea.

Sunt opinii divergente atunci când se caută motivul pentru care Amalia s-a retras din zbuciumul lumii. Unii susțin că era prea adeseori ținta unor glume cu caracter etnic, alții cred că angoasa i s-a tras din faptul că nu a absolvit Liceul C. D. Loga, ci unul anodin, iar alții socotesc că pur și simplu așa i-a venit ei gust.

Cum la câte-o cabană se retrag destui, asemănarea crâmpeiului biografic al Amaliei cu basmul evocat în titlu ar fi părut oricui forțată, dacă noua Snegurocika (tot Albă ca Zăpada înseamnă!) n-ar fi nimerit într-o căsuță locuită de șapte pitici. Aceștia se ocupau ziua cu mineritul, căci acțiunea se desfășoară pe undeva prin Valea Jiului, iar seara se reîntorceau acasă, după o prealabilă oprire la birt. Deși cei șapte nu erau întru totul pitici, dar nici cine știe ce găligani, și cu toate că purtau nume ca toți oamenii, influența livrescă o făcu pe Amalia să le găsească porecle noilor colocatari (căci se instalează la ei fără multe întrebări), unele mai izbutite, altele purtând pecetea improvizației, astfel că le zise: Oniricul, Ipohondrul, Acribistul, Tehnocratul, Infatigabilul, Dubitativul și Evanescenul. Cei șapte o lăsară să-și facă damblaua, neavând prea mare chef de dispute filologice, însă, e drept că nici nu s-au prea ostenit să-și învețe noile etichete, astfel că erau, cel mai adesea, tratați oarecum în grup.

Ca întotdeauna când apare o femeie, aceasta răvășește viețile celor cu care vine în contact, dar apar și unele avantaje. Astfel, în căsuța celor șapte dispăru mizeria de nedescris de odinioară, dar, în mod complementar, se insinuă și un anume regulament, impus persuasiv, astfel că nu mai puteai chiar să-ți faci de cap.

O primă regulă, absolut neplăcută, a fost aceea ca cei șapte să se spele la venirea de la lucru, de acest detaliu fiind condiționată servirea mesei. Piticilor, ca să le spunem așa, le convenea să se spele cam cât ne convine și nouă, dar se jertfeau, pentru că-i mai bine să halești fripturi savante decât clisă cu ceapă... Apoi, cu toții știm că, până ce vrăjim o tipă, mai facem și noi pe igienicii. Pornind de la aceeași logică, cei șapte nu țineau

să-și arate grobianismul în mod plenar, iluzionându-se că... pricepeți dumneavoastră!

Într-o seară, pe când speranțele piticilor erau mai accentuate, din pricina unui nou sortiment de vinars aromatizat cu dracu' știe ce, Snegurocika avu o idee în totală contradicție cu imboldurile lor. După cină, le spuse:

- Am o surpriză pentru voi! Vă voi da, fiecăruia, câte o carte...
- Și ce naiba să facem cu ele? – întrebă Dubitativul.
- Să le citiți și, apoi, să faceți schimb de cărți...

O tăcere gravă se lăsă în odaie, iar atitudinea micilor mineri contrasta vădit cu mina veselă a Albinoasei (cum era numită eroina în timpul ieșirilor la cârciumă). Infatigabilul izbucni primul:

- Băga-mi-aș...

Dar, o palmă peste ceafă primită de la Tehnocrat îl împiedică de-a-și finaliza ideea.

Oniricul susținu că, în ce-l privește, a mai încercat să citească, adormind de fiecare dată aproape instantaneu. Albă ca Zăpada îl încurajă:

- Acum ești mai matur și, în plus, te voi stropi eu cu apă rece de câte ori va fi necesar.

Evanescentul spuse că trebuie să meargă până la closet, dar, noua stăpână a casei având o presimțire, nu-l lăsă nesupravegheat, astfel că acela nu obținu decât o mică amânare.

- Putem sări peste descrieri? – căută Acribistul să mai salveze ce se putea.

- Citiți tot! – zise cu cruzime Snegurocika. Descrierile sunt, de multe ori, cele mai interesante părți dintr-o carte.

- Eu nu prea mă simt bine... - riscă Ipohondrul.

- Atunci, tu vei primi o doctorie înainte să te apuci de citit... - rezolvă Amalia și această nouă problemă ivită.

Nemaexistând obiecții, cei șapte se apucară de lectură, fiind dificil de apreciat, după mimicile fețelor lor, ce stări lăuntrice îi încercară în vreme ce sufletele li se înnobilau.

...

Cu timpul, sumedenie de cărți trecu prin mâinile piticilor și apărură o serie de recenzii, publicate parțial pe un blog. Dar, cum se întâmplă uneori, acțiunea avu și efecte nescontate în faza incipientă: Piticii își formară propriile gusturi literare, începură s-o contrazică pe Amalia tot mai des, ba

chiar să-i conteste autoritatea. Primind *Dubitativul* o carte de Rushdie, acesta-și exprimă dorința de a citi *Confluente* a celebrei autoare Irina.

Albă ca Zăpada deveni, brusc, roșie ca Scufița Roșie și începu un șir de imprecății:

- Care Irina? Nu știu nicio Irina! Numai tâmpenii aveți în cap!... Eu am încercat să fac oameni din voi! De la cârciuma aia a voastră vă vin toate ideile astea! Cu ce bețivan v-ați mai înhăitat?...

Amalia spuse mai multe, însă n-am dori să obosim cititorul. După o criză asemănătoare cu cea a Alisei Frenclih din filmul *Stalker*, femeia își strânse catrafusele și decise să revină în lume, la fel de imprevizibil ca și atunci când hotărî s-o părăsească. Curând, piticii își reluară vechile apucături, mania lecturilor căzând în desuetudine.

Ajunsă în Timișoara, Amalia își procură de la talcioc o oglindă de o construcție aparte, pe care-o întreba uneori:

- Oglindă, oglinjoară, care-i cea mai nașpa poetă din țară?

Oglinda răspundea, funcție de dispoziție, cam așa:

- E dificil să mă pronunț, aici intervine și gustul personal al fiecăruia.

Fetița cu chibriturile

Se lăsase o seară geroasă, dar era un ger uscat, care o bucură pe fetița ce pornise a colinda brambura pe străzi. Adelina, căci despre ea este vorba, se afla aproape singură în marele oraș, căci grosul bipezilor era adunat în piață, să urmărească spectacolul organizat de Primărie, cu contribuția a diverși sponsori, cu prilejul zilei de Dragobete, spectacol în care așa-zise trupe se perindau, în încercarea de-a încălzi auditoriul. Adelina nu dorea, însă, să întâlnească eventuali cunoscuți, plictisită să i se tot spună pe nume, în pofida faptului că ea a optat ferm pentru versiunea Adeline, formă care nu avu priză în cercul ei de prieteni.

Deși albastrul era culoarea anului, nu acesta era motivul pentru care Adelina se înveșmântase în nuanțe de bleu, de la pantofi până la hanorac și scufiță, căci tușe asemănătoare purtase și-n anul trecut, când la modă era oranjul. Apoi, nici nu avea în intenție să se facă observată, trecătorii ocazionali reprezentând un adaos nu neapărat necesar.

Găsind un chioșc cu program de funcționare non-stop, Adelina își cumpără o cutie de chibrituri, neexplicându-și nici ea gestul. Poate în adânc socoti că, decât să te uiți la focurile de artificii oferite de Primărie

când are aceasta chef, mai bine scaperi câte-un chibrit atunci când ai tu poftă.

Primul băț îl aprinse în dreptul cafenelei Patricia. Onor clientela, observând-o prin vitrină, se întrebă la ce poate folosi un chibrit, pe o stradă bine iluminată, din moment ce nu dorești să aprinzi o țigaretă?... Dar, cum concluzionează Radu, erau, în definitiv, chibritele ei. Ceilalți îi dădură dreptate, iar asupra episodului se așternu în curând uitarea.

Prin dreptul restaurantului Mioritic, Fetița scăpără un alt băț, neavând altă ocupație mai bună și, în plus, plăcându-i senzația. Observată dintr-un autoturism, se pomeni strigată:

- Hei, piromano, nu vii cu noi la Dragobete?...

- Nu! – răspunse Adelina, dar întrebarea îi stârni un gând nou: „Cear fi să incendiez ceva?”...

Firește, gândul fu repede alungat, deoarece, conform unui test, Adelina nu dispune decât de un procent minimal de răutate, în jurul a 35%, iar piromanii au, de regulă, o latură negativă mult mai pronunțată.

Cotind, în dreptul stației radio, pe o străduță laterală, fetița mai aprinse un băț, ceea ce dădu prilej unei doamne, luată prin surprindere, să exclame:

- Ioi!

Apoi, doamna se prăbuși pe caldarâm. „O fi cardiacă...” – gândi Adelina și, brusc, decise să se întoarcă din drumul său care, după cum am arătat la început, era oricum lipsit de-o țintă precisă.

La vremea când în piață se porni focul de artificii, Adelina mai scăpără un chibrit în dreptul benzinăriei și, printr-un straniu hazard, întreaga instalație porni într-un efect pirotehnic care, cel puțin pentru mulțimea de gură-cască adunată nu se știe de unde, păru mult mai interesant decât stelutele colorate ce brăzdau văzduhul metropolei în centru, din grija Primăriei. Pierdută în mulțime, Adelina privi și ea benzinăria în flăcări. Explozia câte unui rezervor smulgea chiote și ropote de aplauze. „Ce fripturi s-ar putea face! Dar, eu sunt vegetariană...” - mai gândi fetița.

Peste noapte, echipajele de pompieri își dovediră înaltul profesionalism, iar în zori, privind la jalnicele resturi ale fostei benzinării, un domn concluzionează:

- Vreun copil o fi vrut să se încălzească!

Dar, nimeni nu bănuie cât de frumos petrecuse Adelina și cu câtă mulțumire sufletească trecu de acest Dragobete!

Basm răsăritean

Prin negura vremilor, o prințesă fusese vrăjită de-o vrăjmașă să se preschimbe-n broască până ce un bărbat o va săruta, fie aceasta dintr-un tainic imbold lăuntric, fie dintr-un capriciu, fie accidental.

„Cel puțin, bine că n-a mai condiționat suplimentar! Dacă se cerea să fiu sărutată din iubire, ori de-un prinț, aici mă găsea mileniul VI!”, – gândi broscuța, aciuată lângă o baltă împrejmuată cu vegetație bogată.

Dar, deși nu era râioasă, ci de-un verde plăcut, și cu toate că generații de pescari împătimiți vizitară balta cu pricina, broscuța rămase nesărutată până-n anul 2018 d. Hr. În tot răul, însă, este și-un bine, așa cum prințesa devenită batracian cugeta deseori: „Dacă eram în Olanda, desecau ăia balta de-acum opt veacuri. Cel puțin, așa am auzit vorbindu-se pe-aici... Asta, însă, pare o țară de oameni așezați, care nu perturbă natura excesiv. Păcat că aruncă atâtea hârtii și peturi!”

Vara anului 2018, datorită reducerilor de la buget, fu una bogată în țânțari, renunțându-se la dezinsecția anuală. Astfel, prințesa se putu desfăta pe săturate cu delicioasele ouă și larve care ticsiseră balta. Nici nu mai trebuia să-și lungească limba agilă și cleioasă, fiind suficient să înoate liniștit și să-și țină gura căscată. Nu ne vom mira, astfel, dacă luna septembrie o află supraponderală, căci se ghiftuise cum n-o mai făcuse în ultimul veac. În această stare o află Marcel care, destul de beat și căutând un closet, nimeri nu se știe cum în preajma bălții. Dintr-un capriciu, se gândi să sărute broasca, însă aceasta se feri, răsuflarea tânărului având un iz respingător.

„Nu m-ar deranja nu știu cât că-i bețivan. Oricum, nu-i rostită nicio condiție ca să rămân cu el... Dar, dacă mă preschimb acum, cine știe ce grăsană oi fi. Posibil să nu mă mai cuprindă nici hainele, dacă le-aș recăpăta o dată cu preschimbarea. Ca să nu mai zic cât de demodată aș fi!...” – își spuse prințesa care, urmărind oamenii veniți la baltă, își dădu seama că vestimentația se schimbasese semnificativ.

Poate nu în cel mai propice moment, Marcel o sărută totuși, conversând apoi puțin cu prințesa. Destul de rotofeie, aceasta fu repede consolată:

- Cu criza asta, până-n Octombrie te faci divă!

După ce urină în boscheți, Marcel o conduse pe noua sa cunoștință la *Dinar*, rugând-o să nu le spună băieților că a trebuit s-o sărute ca să redevină prințesă.

- De ce te sfiești, pentru că sunt grasă?

- Nu, pentru că erai broască. La noi nu prea e obiceiul să săruți broaște.

De acest detaliu prințesa-și dădu seama în veacurile lungi de așteptare, convenind să nu povestească nimănui amănuntele stânjenitoare. Astfel că ni le spuse chiar Marcel, într-o seară când se afla într-o avansată stare de ebrietate. Băuți la rândul nostru, am răs pe seama sa moderat, gândindu-ne că ni se putea întâmpla și nouă o pățanie similară.

Dacă nu Octombrie, luna Noiembrie îi conferi prințesei, încă din primele zile, mult râvnita siluetă.

Sfârleaza

Se povestește că-n vremurile de demult, pe când pisicile se îndulceau la Poezie iar birurile erau arbitrare, colinda pe astă lume fără vreun rost aparent un voinic pe numele său Caius. Și dacă acesta nu izbuti, până la o vârstă, altceva decât să se dezvolte armonios, într-o bună zi găsi el scormonind în praf o sfârlează și mult i se însenină sufletul, bucurându-se cu bucurie mare foarte.

Tocmai gândea el să-și găsească și-o scândurică, ca să aibă pe ce roti sfârleaza, punând laolaltă sumedenie de factori, precum frecarea, atracția gravitațională, forța centrifugă, cea centripetă, accelerația și alte fleacuri similare, când zmeul Pogan se aprinse de invidie asupra flăcăului. Vezi că zmeul avea un cal năzdrăvan, care-i zise:

- Umbli teleleu, în vreme ce Caius a găsit o sfârlează! Acum, el se amuză, iar tu freci menta...

Adevărul este că murgul se exprimase mult mai licențios, însă am adus unele ajustări stilistice, în ideea că basmele sunt destinate în mod predilect minorilor.

O vreme, zmeul căută să se împace cu ideea că un altul găsisese sfârleaza, dar mai apoi, tocmai pe când Caius aflase scândurica și se gândea cum s-o rindeluiască mai bine, zmeul Pogan îl găsi, se dădu peste cap preschimbându-se în lup, îi arse vreo două flăcăului, îl sodomiză și-i luă sfârleaza.

Oarecând, Caius făcuse în mod preventiv unele fapte bune, ajutând un corb, un uliu și-un vultur în împrejurări dificile pentru aceia, gândind că poate binele i s-o întoarce cândva, iar dacă nu, tot aia. Iată că abia ce-l lăsă zmeul, că se și ivi corbul cu o alifie, care-l refăcu pe băiat în bună măsură,

ba îi și spuse unde șade zmeul, într-un luminiș, de-o voi să-i ceară sfârleaza înapoi.

Caius dădu îndată buzna-n luminiș, strigându-i lui Pogan:

- Adă napoi sfârleaza, că eu am găsit-o!

- Și eu ți-am luat-o... - completă zmeul, dându-se peste cap și preschimbându-se în urs.

Îi aplică două peste ceafă voinicului, îl sodomiză, și-l lăasă plângând de usturime și de ciudă că nu-și căpătă jucărioara. Uliul apăru pe dată, aducând în plisc o altă alifie, Caius se unse cu atenție și, refăcut și strâmt la loc, se așeză lângă fântână, așteptându-l pe zmeu să vie după apă. „L-oi bate la cap până s-o plictisi și mi-o da sfârleaza!” – plănuia băiatul.

Peste câteva ceasuri veni și zmeul. Zărindu-l pe tânăr, își zise cu mirare: „Ăstuia a început să-i placă!” Acum se preschimbă în leu dar, înainte de-a-l ghiontui pe flăcău, observă că acesta are cruciuliță la gât.

- Tu nu ești albanez? – îl întrebă zmeul uimit.

- Nu!

- Păi, de ce te cheamă Kaster?

- Caius – îl corectă flăcăul.

- Aaa, scuză-mă! A fost o neînțelegere. Uite-aici sfârleaza...

Veni pe dată și vulturul cu o nouă alifie în gheare, însă aceasta nu mai fu de trebuință.

Caius își luă jucăria și, ajutat de vultur, ca să facă și acela ceva util, veni în *Dinar*, unde domnul plutonier-major Onici observă:

- Ai o mutră de zici că te-a abuzat careva!

Poezii de Ion Dorofte

Sonet azur

Învolburat e cerul în depărtări deșarte,
Pământul, un ghem, rostogolind ușure,-
Ah!, Luna cum se tremure aiure,
Prin ape clare sau învolburate.

Poruncă vântului din păru-ți mirt să fure! -
Și-nmiresmate rafale să mi-l poarte,
Cu dorul meu adânc de moarte,
Învăluindu-mi năzuințele azure.

M-aș vrea atunci o pasere în zbor aparte,
Să săgetez văzduhul cu aripile-mi dure
Înaltul răsufllul să mi-l fure.

Dar frânt e zborul, nu-s departe,
Iar aripile-mi cad, nimic în jur nu e -
Decât un timp necruțator ce ne departe.

Tăceri

Adâncul din noapte
Se lasă în suflet,
Tăcerile triste
Se pierd printre șoapte.
Strajă de veacuri
E Turnul cel Sfânt;
Purtate de vânt
Sunt frunzele moarte.
E somn în cetate.

Gând

Mă tot trimite gândul spre trecut,
Spre ce a fost sau ce-aș fi vrut.
Trecut-au zile, trecut-au nopți întregi -
Iubita mea - aceeași - mă-nțelegi?

Peisaj

O, iată culorile din urmă!
Din înaltele și`ntinsele păduri
Se unduiesc umil sub prima brumă,
Din cer încețoșat de nori obscuri.

Te uită! Cețuri, dâre albe,
Ce stau pe creste ca un scrum,
Iar roua 'ntinsă 'n fine salbe -
Cunună florilor ce's triste-acum.

Cu puful fin ne ning scaietii
Și-n toamnă, iată-mă venit,
În haina nostalgiei și-a tristeții,
Cu-același gând etern, spășit;

Disting în depărtări pe largul zbor
Al stolului înalt care cuprinde,
Imensul zărilor sub timpul călător
Și-a viselor ce se petrec murinde.

Meditație

Fulgi rătăciți prin desfrunzite ramuri,
Încet, le-mpodobesc cu albe brocarturi,
Albe gânduri, albe lumini, peste albe întinsuri -
Se aștern peste mine triste suspinuri.

Meditez în devoia mea
Cum, pierdut sub troiene,
Întregul meu leat
Își scrie sfârșitul de veac.

Eternul schimb

Zile ce trec deșire
A cerurilor nimb!
În vestea cu uimire
A fiecărui anotimp,
Respir eternul schimb.

Vremi în despărțire
Prin care gândul plimb.
O, greaua mea pășire,
Ce-o târâi peste timp!

Obsesii

Simt cum mă-mpresură miros greu
Pământul înțesat e de flori mute ;
Departa-mi sunt miasme cunoscute,
De vadul cel fertil al sufletului meu.

Pe suflet parcă simt o ceață moale –
Parcă mă pierd, ori delirez deștept –
Aș vrea să zbor, dar trebuie s-aștept
Și-o taină ne-înțeleasă-mi dă târcoale.

În vis mi se arată tot stafii,
În piept îmi tot răsun'-un țipăt gol,
Iar prin tarabe înțesate de nămol
Își leapădă moneda, în pas păgân, zaraful.

Trăiesc cu teama cosmicului tunet
Ce va-îngheța în preajmă orice sunet.

Străbunii

Străbunii mei, cu toții, în ceruri sunt.
La vorbă înțeleaptă stau îngerii, ca să-i audă -
Și pentru c-au avut prinos de trudă,
În preajma lor mereu e câte-un sfânt.

Lunecă torcând timpul, trece-n urma mea
Drapat în mantia-mi de fapte grele,
Simt biciul sângelui zvâcnindu-mi carnea
Când stau cu ei în gândurile mele.

Ajută-mi Doamne, pe toți să-i cânt
În harpe ca o minune nesperată mie,
Cât încă mă preumblu pe pământ,
Tovarăși buni să-i simt în veșnicie.

Sonet rebel

Și singură cu mine la cină-aș vrea să fii
Prin blide flămânzită să cauți farfurii
Și-n marea de tăcere, să fim noi singuri
Să-mi pui în față un taler cu struguri aurii.

Să simt în firea mea tot foșnetul din vii,
Pe limbă să simt gustul de poame timpurii,
Iar când din cupă sorbi-vom cu mici înghițituri,
În jur să nu mai fie glasuri – doar noi singuri.

Iar cînd ar fi de trăsnet cîmpia sfîșiată
S-apuc timpul de mijloc, să-l mușc de beregată,
Să simt că-n clip-aceea trăiesc viața toată.

Ziceri

Stelele luminînd arată
spre descoperire drumuri
fără de știrea astrologilor.

★

Cînd bătăile inimii intră în ritm cu pulsul naturii, apare cuvîntul poetic.

★

O carte e interesantă nu prin ceea ce-ți dezvăluie, ci prin ceea ce te
determină să gîndești. Astfel, în procesul de lectură, ultima pagină dintr-o
carte
nu este un sfârșit – este un îndemn
pentru prima pagină a unei alte cărți.

★

Pe zi ce trece devii tot mai expert în știința iluziilor.

★

Cei cu capul în nori nu sunt interesați de potecile pămîntenilor.

★

Te-ai rătăcit pe drum sau te-ai înstrăinat de tine însuși?

★

Lumina și întunericul stau sub același capac - omul!

★

Omul de știință forțează ușile spre a le deschide. Dacă are și credință, pe
unele le găsește larg deschise.

★

Dacă drumul îl presupune pe drumeț, atunci povestea drumului este
adevărul vieții lui.

★

Sceptrul purtat la adânci bătrâneți nu-i decât un toiag.

★

Când citatul tinde să se substituie raționamentului, atunci gândirea își pierde sensul.

***Codruț Baciú
în dialog cu
Adrian G. Romila***

***”Cred că problema cititului în
lume e similară cu încălzirea
globală: e nevoie de o masă
critică”***

***”Dacă Thor are ciocanul, iar personajele tale au
puntea, Mamaie avea eclerul”***

- Codruț Baciú, ai câștigat în 2025 concursul de debut al editurii Polirom și, iată!, ai debutat anul trecut cu o carte minunată de povestiri, ***Împărăția cerului și a eclerului***. Cartea a fost foarte bine primită de critică și de public, în condițiile în care la capitolul proză scurtă stăm bine, concurența e acerbă, avem mulți autori buni, multe cărți și multe

antologii de proză. Cum ai ajuns să scrii acest volum? Ce te-a făcut să vrei să treci de la publicatul pasager pe net sau în reviste de hârtie la o carte și să intri, astfel, oficial pe piață? Ce te-a făcut să vrei să fii, în sfârșit, un scriitor recunoscut printr-un volum publicat la o editură importantă? Sau a fost o pură întâmplare, o încercare reușită?

- Bine zis "ajuns să scrii", Adrian, pentru că eu chiar l-am simțit ca pe un drum. Aveam în minte să public de foarte mult timp, asemeni oricui are senzația că are nițel talent, dar abia acum, adică în ultimii trei ani, am simțit că am tot ce-mi trebuie pentru un volum de care să fiu mulțumit în privința calității. Unii scriitori simt că au mixul ăsta (talent, timp, energie, bagaj, idei etc) mult mai devreme. La mine a fost pe la 38 de ani. Mi-e greu să spun cum s-a înfăptuit rotunjimea asta a trusei de scule. Cine știe, poate a fost criza vârstei de mijloc. Dar întâmplare sigur nu a fost – măcar din simplu motiv că lucrez la o a doua carte acum.

- Cele zece povestiri ale volumului tău au ca personaje adolescenți și tineri și au teme foarte diverse, legate de viața lor la începutul anilor 1990: școală, iubite, profesori, boemia studentească. Dar două mi se par recurente și e de presupus că sunt cele mai importante, pentru tine, ca ficționar: pasiunea pentru tenis/fotbal și nostalgia bunicilor. Mă-nșel?

- Nu greșești, sportul și bunicii au ieșit mereu la suprafață ca teme, în timp ce scriam. Nu doar la suprafață, dacă e să păstrăm metafora adâncimilor, ci chiar le-am simțit sărind bezmetic deasupra apelor, ca delfinii jucăuși. Despre tenis și fotbal am tot scris cu diverse ocazii și în diverse publicații (*treizecizero.ro*, *cronici.ro*, *lead.ro*), așa că știam că vor face parte din volum, înainte să încep să scriu. Despre bunicii am scris orbește, nici eu nu știam cât de mult aveam nevoie să mi-i readuc în fața ochilor, a fost o surpriză și pentru mine.

- Există o poezie frumoasă a întâmplărilor în volumul tău, știi să convertești în literatură banalitatea, ceea ce e poate cel mai important, pentru un prozator. Oricum, eu am recomandat cartea ta multora și am primit numai răspunsuri pozitive. Dar ce e cu această metaforă stranie și derutantă, „împărăția eclerului?” Ai putea s-o glosezi un pic?

- Are de-a face cu imperiul de tip *one-woman show* care era bunica noastră. E multă ficțiune în proza care dă numele volumului, dar rolul pe care l-a jucat în viețile noastre (vorbesc aici și în numele verilor mei) nu este inventat. Iar eclerele bunică-mii erau legendare. Dacă Thor are ciocanul, iar personajele tale au puntea, Mamaie avea eclerul. Încă o chestie ciudată: după ce a murit, adică acum o eternitate, să tot fie 15 ani,

cred că n-am mâncat mai mult de cinci eclere, prin cofetăriile simadincoase ale lumii.

”Un scriitor nu poate să nu scrie, orice ar fi, deci pentru el mereu va avea rost”

- *Tu nu ești filolog, de profesie, ci dimpotrivă, ești corporatist (ca să reduc lexical și convenabil situația). Cum ai ajuns, totuși, la scris, și ce rol joacă scrisul de literatură, în viața ta? Te-ai apucat devreme, ai scris mai târziu, la maturitate? Te-a determinat ceva, cineva?*

- *Avem o familie mare, dar cu excepția lui bunică-miu, toți s-au făcut ingineri sau economiști. Ei bine, bunică-miu a fost învățător și i-a plăcut foarte mult să citească. Poate prea mult, pentru un tată de trei copii în anii 60. Și-a clădit o bibliotecă impresionantă, pe care o numeam și ”imensă” într-o vreme, când eram mai mic, dar între timp a mea cred că a depășit-o pe a lui, și nu mi se mai pare atât de mare. A lui e dintr-o singură culoare, deci mai frumoasă ☺)) Editura de Stat pentru Literatura și Arta - cu marii clasici, Goethe, Shakespeare, Byron, Balzac etc. Deci cred că și el a contribuit la plăcerea mea de a citi, dar mai ales de a scrie. Încă din clasele I-IV încercam să fac versuri. Pe măsura ce-a trecut timpul, pur și simplu voiam să explic în scris niște lucruri pe care le simțeam, fără să caut neapărat un public. Nevoia asta a venit mai târziu.*

- *Crezi că scrisul de literatură și literatura, în general, mai au rost azi? Le concurează nenumărate alte opțiuni, mai ales pe ecrane de tot felul, iar cititorii de cărți, știm, sunt în scădere. Diferă situația literaturii din România, de pildă, față de alte locuri de pe glob?*

- *Un scriitor nu poate să nu scrie, orice ar fi, deci pentru el mereu va avea rost. Personajul tău din *Acasa, departe* sigur îmi dă dreptate. Dar revenind în lumea reală, cred că problema cititului în lume e similară cu încălzirea globală: e nevoie de o masă critică. La un moment dat, suficient de multă lume o să-și dea seama că ne tâmpim naibii. Iar lectura, literatura, pofta de-a ne deștepta or să erupă ca sistem filozofic și de viață. Baby steps. Nu-mi dau seama dacă am ajuns pe fundul prăpastiei, ca să fim optimiști în privința renașterii, dar probabil că nu. Mai avem hopul numit AI, care o să facă show și entertainment pe bandă rulantă, deci o și mai mare risipă de atenție.*

- *De ce proză scurtă și nu altceva? Cu asta ai început să scrii, la asta crezi că te pricepi cel mai bine? Poezie nu, roman nu?*

- Acum lucrez la un volum de poezie, care probabil e gata în primăvară. Nu știu dacă mă pricep mai bine la poezie, dar știu că altceva nu are sens pentru mine acum, așa că sunt atent la ce-mi dictează... amigdala, așa cum sportivii de performanță sunt nevoiți, înainte de a visa la trofee, să-și asculte corpul, ca să nu cedeze.

- *Îmi poți enumera câțiva autori români de proză pe care-i apreciezi? Clasici, contemporani? Dar străini?*

- Îmi plac BAS, Cărtărescu, Braniște, Romila, Bocai, Ganea, Iulia Gherasim. Dintre străini, amintesc Cormac McCarthy, Ishiguro și Roth. Și adaug și niște poeți, cu voia ta, pentru că doar asta citesc de câteva luni încoace: Dan Coman, Ligia Keșișian, Mihai Manole, Claudiu Komartin, Marius Aldea, Codruța Simina. Andrei Dosa, Mihok Tamas. Profit de ocazie și las aici și proiectul pe care-l am cu asociația mea, prin care ducem cărțile scriitorilor români vii în bibliotecile (publice și școlare) din România, pe care statul român, ignorând aproape complet Legea 334/2002, nu doar că nu le îngrijește, dar a început să le închidă de-a dreptul, pentru că atâta îi duce capul ca să economisească bani: <https://www.facebook.com/photo?fbid=10161653415792364&set=a.10150104240442364>

- *Debutul acesta atât de promițător a născut foarte multe așteptări. Te simți presat cumva de ele, le conștientizezi? Plănuiești, adică, un alt viitor volum și, deci, o confirmare, o rămânere în branșă?*

- Mulțumesc pentru cuvintele de bine, nu știu dacă chiar a născut așteptări, dar voi continua să scriu. Nu simt nicio presiune, pentru că am în continuare prioritățile mele, pe plan profesional: munca în marketing și asociația prin care aducem copiii vulnerabili la tenis, respectiv aducem cărți în școlile lor. Literatura prinde podiumul, dar de pe locul 3.

- *Codruț Baciu, mulțumesc tare mult pentru timpul acordat! Eu unul scriu proză, știi asta, dar mai ales citesc proză, foarte multă, mult mai multă decât scriu. Deci voi fi atent la viitoarele tale texte!*

- Mulțumesc, Adrian, sper să dezbaterem și live într-o zi – ori la București, ori la Piatra, ori la vreunul din festivalurile consacrate de literatură.

Codruț Baciu

S-a născut în 1985 la Buzău

A absolvit ASE-ul în 2008

Are un master în Business, de la Universite de Fribourg, în Elveția

A făcut marketing și vânzări la Oracle, dar și în Polonia

A scris despre publicitate pentru IQads și despre sport în diferite publicații online (treizecizero.ro, cronici.ro)

În 2018 a fondat Nerds & Words, agenție de marketing

În 2020 a fondat Asociația Cip și Ciargi, un ong care aduce copii din categorii vulnerabile la terenurile de tenis și îi ajută să descopere cititul, prin literatura română contemporană

În 2025 a debutat cu Împărăția cerului și a eclerului (Polirom, 2025), volum de proză scurtă.

Poezii de Eugen Barz

Parabola iubitului risipitor

Cum ar suna parabola iubitului risipitor?
S-ar deschide, probabil, într-o garsonieră
cu faianța colorată,
unde dragostea se uită împrejur
și nu mai știe de ce a venit.
Iubitul risipitor pleacă de-acasă
cu inima făcută pachet.
Nu cere jumătate din avere,
doar să fie iubit
fără măsură,
fără întrebări,
fără memorie.
O cheltuie repede
pe promisiuni care țin o noapte,
pe trupuri care spun „rămâi”,
dar nu știu să spună „rămân”.
O cheltuie pe mesaje trimise la trei dimineța,
pe tăceri lungi cât o duminică,
pe vină,
pe „iartă-mă”-uri care nu mai ajung nicăieri.
Într-o zi se trezește
gol până la os,

cu dragostea mâncată de alții,
ca porcii din parabolă,
fără nume,
fără vină.

Deoșată își aduce aminte
că a existat cândva o casă,
un loc unde cineva îl aștepta
nu pentru ce aduce,
ci pentru că vine.

Se întoarce
fără flori,
fără explicații,
cu rușinea lipită de piept
ca o icoană pătată de ulei.

Celălalt, care a rămas,
care a fost cuminte,
care a iubit cu frâna trasă,
stă în prag
cu dragostea întregă
și inima împietrită.

Tatăl,
iubirea însăși,
nu face socoteli,
nu întreabă unde s-a dus,
nu cere dovezi,
deschide ușa
și spune doar:
„Ai venit.”

Iar parabola se termină prost,
ca toate lucrurile adevărate,
cu o rană care rămâne deschisă
între cel ce a risipit iubirea
și cel ce n-a știut
s-o piardă.

Autoportret

Văzut din profil,
pare că sunt un ochi din copilărie
ridicat din ruină.
Misterul curge din mine,
se rupe în planuri.
Moartea nu vine la sfârșit,
privește de pe fotoliu, din lateral,
între leagăn și noapte.
Sufletul meu poartă armură:
o coastă pentru zbor,
alta pentru cădere.
Aripile sunt triunghiuri imperfecte,
carnea mea – o linie întreruptă.
Timpul mi se multiplică mereu,
apare simultan în față și în spate,
ca o față văzută din două unghiuri
în aceeași clipă.
Am inimi fragmentate,
una roșie, una neagră,
așezate pe mese diferite,
niciuna definitiv a mea.
Dorul vorbește în linii frânte.
Am sperat cu fruntea spartă în axe,
dar pământul nu m-a ținut de glezne,
ci de forma pe care mi-o dădea.
Adevărul mă mușcă,
mă dezmembrează,
fiecare bucățică pretinde
că e întregul meu.
Conștiința apare ca un chip
cu nasul într-o parte
și ochii în altă direcție.
Arta mea e să zbor,
să schimb unghiul din care mă priviți.
Prezentul meu e masă răsturnată
sub pași grabei geometrice.

Rămân corp compus din decizii neterminate,
jumătate vis, jumătate rest,
cu umbra despărțită de mine,
așezată pe peretele opus.
Mă salvez prin reconstrucție,
lipesc fragmentele greșit,
dar sincer.
Schimb durerea pe formă,
frica pe structură.
Cred într-un foc
care nu arde,
ci îmi redesenează conturul.
Biet suflet poligonal,
templu asimetric al dorinței,
ruină funcțională de speranță.
Te pierd doar când vrei
să fii întreg
într-o lume făcută din cioburi.
Și totuși merg înainte
în mai multe direcții deodată,
căutând visul care nu moare,
pentru că a fost mereu descompus.
Idealul nu se frânge,
lumina nu se stinge
la prima suflare a sorții.

Eu și fratele meu care sunt eu

Ușa e întredeschisă ca o coastă spartă.
Dinăuntru muzica vine cât să nu poți spune
că n-ai auzit.
Stăm:
eu și fratele meu care sunt eu,
și eu care sunt fratele meu,
cu mâinile murdare diferit.
Unul miroase a drum,
a porci,
a foame recunoscută;
celălalt a curte măturată zilnic,

a ordine,
a foame negată.
Tata nu explică.
A ieșit afară
ca un om care știe
că adevărul nu se apără,
ci se așteaptă.
În casă masa e pusă,
pâinea e frântă,
vinul nu întreabă cine e vrednic,
muzica nu ține socoteala.
Fratele cel mare
numără pașii pierduți
ca pe niște ani neplătiți;
fratele cel mic
numără bătăile inimii
ca pe o datorie iertată.
Eu stau în prag
cu identitatea atârând
asemenea unei haine prea largi
și gândesc
că iadul nu e plecarea,
ci rămânerea fără bucurie.
Dacă intru,
mor ca argat;
dacă rămân,
mor ca fiu.
Iar muzica continuă
fără să mă roage.
Ușa nu se va închide vreodată,
pentru că judecata
nu e verdict,
ci invitație
pe care o poți refuza.
Dinăuntru
cineva râde,
și asta
mă sperie mai mult
decât foamea.

Poemul cu „mama zice...”

Mama zice să mestec încet,
să nu înghit tristețea cu tot cu sâmburi,
pentru că are colți ascuțiți
și zgârie pe dinăuntru
ca un câine de sticlă.
Mănânc mere de bucurie
și portocale cu soare în mijloc,
înghit aer cu vitamine,
beau apă cu reflexii de nori
să-mi spele fricile din oase.
Zice că nu există mâncare mai bună
decât pacea din stomac,
că e mai sănătos să plâng de râs
decât să mestec gânduri amare.
Când mă așez la masă,
îi spun farfuriei
că nu vreau chimicale azi, nici mâine,
niciodată;
vreau hrana care nu mă ceartă,
care nu urlă noaptea în ficat.
Numai Dumnezeu,
cel ce stă în stomacul sihastru, zice:
„Mănâncă încet, dragul meu,
și dacă nu știi ce mănânci,
mai bine soarbe un pic de lumină.”

Ancheta revista CONTA

Bancul și literatura

După DEX bancul e glumă, spirit, anecdotă, prin extensie, minciună. Unde se întâlnesc – dacă se întâlnesc! – bancul și literatura? E vreun semn de condamnabilă superficialitate în „cultivarea” bancului? E bancul doar un reziduu de spirit? Din câte am văzut, Nichita Stănescu era un bun povestitor de bancuri pe care le spunea rar și apăsător așteptând reacții de la auditoriu. Mihai Ursachi, ca și Cezar Ivănescu de altfel, transforma bancurile în povestioare morale, și asta ca să numesc doar pe câțiva dintre „cei mari”...! La Eminescu am găsit, între însemnări, aprecierea: „Omul care nu știe a râde e monstruos și trebuie să te ferești de el”...

1. Cum ați putea defini bancul, ca manifestare a umorului, ca purtător de mesaj liminal și subliminal? E umorul o terapie individuală sau colectivă? Cât bine au făcut bancurile existenței de zi cu zi a românului, în ultimele decenii din perioada comunistă, mai ales? Cât rău au făcut bancurile evoluției noastre istorice?
2. E vreo diferență între bancurile de dinaintea de 1989 și cele de după 1989 din viața românului? Câtă libertate imprimă umorul unei existențe? Cât din realitatea imediată e banc, câtă realitate e într-un banc?
3. Cine e Bulă? Ați putea face un portret, din ceea ce știți despre el, al celebrului Bulă? A căpătat românul, după îndelungă conviețuire, ceva din trăsăturile lui Bulă? Are Bulă ceva din trăsăturile „românului majoritar”?
4. Lăsați, vă rugăm, pentru cititorii noștri trei (sau mai multe?) din bancurile care v-au plăcut, pe care le rețineți, care fac parte dintre cele pe care nu le puteți uita ... !

(Adrian Alui Gheorghe)

Notă. Am solicitat să răspundă la anchetă multora dintre conștrații scriitori. Unii nu ne-au trimis niciun răspuns, alții au considerat tema interesantă dar nu erau/ sunt pregătiți să răspundă. E posibil ca unii să o fi considerat neserioasă, deși nimeni nu s-a exprimat în acest sens. Unii nu au avut timp. Oricum, chiar și dintre cei care nu au răspuns la întrebările noastre au spus că abia așteaptă să citească ”ce a ieșit”. Ordinea în care se succed răspunsurile în această anchetă, este ordinea primirii răspunsurilor. (A.A.G.)

De la bancul șoptit la mema digitală

cuvânt înainte la (o) anchetă de *Vasile Spiridon*

Ironia cu țintă antitotalitară din România perioadei comuniste nu a fost o simplă descărcare de tensiune nervoasă, ci o formă de conștiință de sine care a dobândit, în timp, o existență proprie. În acea perioadă, cetățeanul român a învățat să râdă în șoaptă, scrâșnind din dinți. Sub regimul tăcerii, umorul negru a transformat țara într-un soi de „cimitir vesel” spiritual, aidoma „necropolei” de la Săpânța, unde moartea este sfidată prin vers și culoare. Cetățeanul român a găsit în bancuri un mijloc de a exorciza mizeria cotidiană. Departe de a fi o simplă glumă, anecdota politică a devenit proba modului în care imaginarul social prelucrează istoria brut(al)ă pentru a o face suportabilă. Regimul totalitar a echivalat această specie a umorului cu atacul ideologic și a supus-o cenzurii. Așa cum s-a întâmplat și în sfera literaturii cu discursul „esopic”, această măsură opresivă exercitată de Putere a transferat bancul într-un registru codificat. În cadrul unei terapii colective, el a devenit un „as de pică” ascuns în mânecă, într-un joc de putere pe care statul îl credea pe deplin controlat. (Îmi aduc aminte că în copilărie exista un joc de cărți ce se numea chiar „Banc”.)

Specie urbană cu caracter anonim, transmisă cu prudență prin viu grai de la gură la ureche, bancul nu mai corecta natura umană, așa cum făceau snoavele, ci devoala tarele sistemului. Ancorat cu luciditate în realitatea sumbră, el oferea o formă de igienă spirituală. În această realitate anapoda s-a născut personajul Bulă, care a moștenit șiretenia lui Păcală, dar și cinismul unui caragialesc Mitică. Păcală se confrunta cu lumea satului, iar Bulă avea misiunea mai riscantă de a ridiculiza sistemul. Asemănându-se cu un bufon medieval sub masca naivității, el a devenit un fel de alter ego colectiv, îngăduindu-și să fie insolent, rebel și vorbitor în dodii. Grație lui, elefantiaza ideologică a sistemului comunist era redusă la scară umană; demitizarea avea un rol cathartic, oferind receptorului posibilitatea unei identificări salvatoare.

După 1990, câștigarea dreptului cetățenesc de a vorbi liber a dus la o scădere firească a producției clandestine. Fără a mai fi rostit în șoaptă, funcția subversivă a bancului a slăbit, fiind înlocuită treptat de una predominant distractivă. Bancul a migrat din zona discursului dublu spre ludicul pur, risipindu-se în mediul online. Pentru noile generații,

anecdotică anilor '80 a devenit un teritoriu greu descifrabil, lipsit de cartografia contextului original. Totuși, spiritul lui Bulă nu a dispărut, ci s-a adaptat, reconfigurându-se pentru a încorpora noile figuri ale vieții politice. Nevoia cetățeanului român de a relativiza parodic însemnele Puterii rămâne o constantă, chiar dacă like-ul a înlocuit făcutul din ochi.

Tranziția de la bancul șoptit la mema digitală nu a însemnat doar o schimbare de suport, ci o mutație genetică suferită de umorul colectiv. Bancul era o specie a temporalității, necesitând un ritual al narării – pauze dramatice, intonație și complicitate între povestitor și ascultător –, în timp ce mema este o specie a instantaneității. Bancul se sprijinea pe cuvânt și pe capacitatea de abstractizare, fiind o mică piesă de teatru; mema funcționează prin intertextualitate vizuală, suprapunând absurdul peste o imagine deja familiară. Nici efortul de decodificare nu mai este atât de laborios: dacă bancul de tip „Radio Erevan” necesita o anumită cultură politică, mema impune doar conectarea permanentă la fluxul informațional. Bancul circula clandestin, de la om la om, întărind legăturile de încredere; mema este creată pentru a fi redistribuită. În timp ce bancul era o formă de rezistență spirituală, mema este adesea un foc de artificii digitale: strălucește intens o clipă și se pierde în eter(net).

Și totuși, substratul ontologic rămâne același. Bulă nu a murit, ci s-a fragmentat în nenumărate avataruri vizuale. Mema a preluat funcția de sancționare a vieții publice, demonstrând că nevoia de a demitiza autoritatea este imună la schimbarea tehnologică. Bancurile anticomuniste supraviețuiesc astăzi nu ca simplă informație istorică, ci ca mărturie a unui puls spiritual ridicat. Ele sunt documente de arheologie a supraviețuirii, dovadă că spiritul uman nu poate fi pe deplin încorsetat de bariere ideologice. Poate că umorul este condamnat la context, dar câtă vreme o comunitate știe să râdă de propriile neajunsuri, acel râs rămâne un semn de sănătate într-o lume absurdă. Iar bancul, chiar și atunci când îmbracă haina precară a anecdotei, rămâne una dintre cele mai rezistente expresii ale libertății.

Balázs F. Attila

O poezie a lucidității scurte, un fel de haiku social

1-3. Bancul este, poate, cea mai scurtă formă de literatură născută din tresărirea spiritului. E o sticlă minusculă aruncată în mare cu un bilețel înăuntru; o revelație în miniatură, un fulger care luminează pentru o

secundă o porțiune de adevăr și apoi dispare lăsând în urmă doar ecoul râsului. Gluma, așa fragilă cum pare, e locul unde oamenii se întâlnesc fără a-și arăta complet fețele – un teritoriu de trecere, o fâșie liminală pe care realitatea e tradusă în semitonuri. Râsul are ceva din alchimia vechilor meșteșugari: transformă frica în aur ușor, rezistența în metaforă, suferința în poveste. Terapeutic? Desigur. Dar terapia aceasta nu e nici individuală, nici colectivă – e mai curând o undă care trece prin lume, un curent electric al lucidității. În comunism, bancul era felinarul aprins într-o noapte prea lungă. Circula din mână în mână, din șoaptă în șoaptă, cu prudența unei relicve. El nu răsturna regimuri, dar salva oameni de la înăbușire. Era o gură de aer sub o apă prea adâncă.

Tot el, însă, poate amorți. Poate înlocui revolta cu un zâmbet, indignarea cu o ironie. E un dublu cuțit: taie și pansează în același timp. Râsul a îngăduit supraviețuiri, dar uneori a amânat treziri. Suntem o cultură care a învățat, de-a lungul istoriei, să se salveze prin glumă – însă salvarea aceasta nu întotdeauna duce spre acțiune; uneori doar spre rezistență discretă.

Bancurile de dinainte de 1989 aveau greutate, risc, tensiune. Fiecare glumă despre partid era o mică detunare a unei mine. Erau spuse în bucătării, în colțuri de întuneric, între prieteni – și, totuși, străluceau ca niște bijuterii *negustorite* la negru. După 1989, bancul s-a luminat, s-a democratizat și, odată cu aceasta, s-a volatilizat. A devenit mai degrabă un abur care plutește și se risipește repede, fără solemnitatea și gravitatea vechilor timpuri. Libertatea, prin umor, e o libertate de perspectivă: capacitatea de a te uita la tine și la lume de la o palmă distanță, ca la un joc de umbre.

Câtă realitate încapă într-un banc? Poate cât într-o picătură de ploaie: toată furtuna, dacă o privești cu atenție. Realitatea imediată e adesea mai absurdă decât bancul însuși – de aceea bancul pare uneori doar o oglindă cu rama îndoită, nimic mai mult. În schimb, un banc reușit este o sculptură instantaneu cioplită din această materie brută.

Iar în mijlocul acestei geografii a umorului stă Bulă – un personaj fără autor, dar cu biografie completă. Un copil perpetuu, un adult împiedicat, rătăcit într-un manual de psihologie populară. Bulă poartă cu el frici discrete, inocențe ridicole, obrăznicii tandre și o șmecherie care nu rănește, ci doar supraviețuiește.

Bulă este, în fond, umbra noastră proiectată pe pereții unei istorii prea complicate. Nu noi l-am imitat pe el, ci el a absorbit, ca un burete mitologic, toate gesturile noastre ezitante, toate negațiile, toate ocolirile, toate zâmbetele puse în locul unui „nu” răspicat. El este caricatura unei

culturi, a adaptării și a improvizației, dar și dovada unei imense capacități de autoironie. Ne recunoaștem în Bulă tocmai pentru că ne permite să ne privim fără ranchiună.

În cele din urmă, bancul, cu toată modestia lui, rămâne o formă de literatură care nu cere tipar, ci doar respirație. Este o poezie a lucidității scurte, un fel de haiku social, un gest prin care îl dezbraci pe împărat de hainele lui noi fără a ridica vocea. Într-o lume care se grăbește tot mai tare, bancul rămâne fâșia de lumină în care, pentru câteva clipe, adevărul devine suportabil – pentru că poartă masca unui zâmbet.

4. a) Nedumerire într-o familie de berze: – Pe noi cine ne-o fi adus? b) Dacă întâlnești o femeie frumoasă, fierbinte, cu ochii strălucitori și care tremură din tot corpul, las-o în pace. Are gripă. c) Doi prieteni discută: – Acasă sunt ca un tigru. - Adică? – Merg în patru labe și fără zgomot.

Peter Sragher

Cum o făcea tata pe mama să râdă

1-4. Îmi aduc aminte că eram într-o excursie de schi la Cabana Babele organizată de Liceul german din București – unde am învățat – cam pe la mijlocul anilor șaptezeci ai secolului trecut și, într-o seară, după ce eram așa oboșiți de schi că nu ne mai ardea de nimic și așteptam să vină în sfârșit cina, trei colegi mai mari cu vreo doi ani au scos fiecare dintre ei trei un caiet din rucsac. Nu știam ce se întâmplă, dar unul dintre ei adeschis caietul și unul dintre ei a zis: „14...” și deodată ceilalți doi, fără să fi deschis caietele lor, au izbucnit într-un râs nebun – la care s-a alăturat și cel care spusese doar numărul –, care ne-a trezit pe toți din lăncezeala ce se așternuse peste noi. După ce și-au revenit din ... râs, altul a deschis caietul și a zis: „49...”, la care toți au izbucnit într-un râs delirant. Ei erau fericiți nevoie mare, dar noi, care începusem așa, prin contaminare, să râdem și noi prosteste, eram totodată și intrigăți, pentru că nu reușeam să înțelegem de unde bucuria asta complet descătușată. Abia mai târziu, când erma la masă, unul din noi a îndrăznit să-i întrebe pe unul dinăștia mai mari de ce râsul monstruos pe care l-am auzit în dormitor. Și ne-au zis că au scris fiecare aceleași bancuri în aceeași ordine, 150 la număr. Le știau după un an de zile pe toate pe dinafară și nu mai era nevoie să le citească.

Era suficient să enunțe numărul bancului și toți se prăpădeau de râs. Numai că noi nu le știam nici pe dinafară, nici pe ... dinăuntru, așa că râdeam doar de râsul lor. Și atunci mi-am adus aminte că unul din primele discuri după inventarea patefonului a fost cel în care un bărbat râdea molipsitor vreo cinci minute, iar după o vreme nu puteai să te abții din râs. Așa, fără niciun banc, niciun mișto, erai vesel fără să știi de ce. Și dacă erai trist, imediat ți se schimba starea în bine. Și-mi aduc aminte că atunci când eram mai mic începusem într-o bună zi să râd și eu, fără niciun motiv, iar Mama s-a molipsit și ea. Tata însă s-a enervat, pentru că nu era niciun fel de motiv serios pentru râs. A spus să încetăm, că n-are niciun sens. Și a părăsit camera supărat. Noi nu căutam dar niciun sens, pur și simplu voiam să fim veseli și nu știam de unde începe veselie. Da, din râs,

Pentru tinerii din ziua de azi trebuie spus ceva. Epoca pe care unii o considerau „de aur” a comunismului – adică cei care aveau de profitat de pe urma ei, căci căzuseră la pat cu comunismul – era pentru majoritatea foarte tristă, în care nu aveai să-ți spui cu adevărat opinia, iar dacă o spuneai și ea contravenea liniei Partidului Comunist Român, mai rău, dacă erau aduse critici conducerii de partid și de stat, dacă Nicolae Ceaușescu era ridiculizat, atunci puteai să îți pierzi slujba, ba chiar să ajungi la închisoare. Bancurile politice despre România, *un tabu*. Așa că o modalitate de a scăpa de tensiunea acestei pușcării a spiritului, era să evadezi în lectura cărților, în vizionarea spectacolelor de teatru, în lumea imaginarului, în care-ți închipuiai o lume după mintea și sufletul tău și nimeni nu ți-o putea lua, atâta vreme cât nu știa nimeni despre ea, decât tu însuși. Iar o altă modalitate de evadare din acel prezent dureros era râsul, bancul, gluma.

Se vorbea în anumite cercuri despre faptul că în cadrul aparatului represiv al Securității ar fi existat un departament care ar fi născocit bancuri pe seama lui Ceaușescu și al soției sale. Dar nu oricine avea dreptul de-a le spune nepedepsit, ci erau alese anumite persoane care să le răspândească în anume cercuri, iar dacă apăreau alte bancuri, poate chiar și mai corozive la adresa conducătorului suprem sau/ și al consoartei sale, atunci dispăreai pe nepusă masă. Și tot acest efort făcut de organul statului sus-menționat, cel mai represiv, erau aruncate în public, ca să zicem așa, numai și numai ca să nu explodeze mămăliga. Ca să se distragă atenția de la frigul, de la lipsa alimentelor, de la toate îngrădirile și de minciunile pe care le auzai zilnic repetate la radio și televizor, cum că ne merge excesiv de bine în comparație cu țările capitaliste putrede din punct de vedere moral.

Unul din bancurile pe care le-a inventat în mod spontan tatăl meu, scriitorul și istoricul I.M. Ștefan, mi l-a povestit mama mea și vreau să vi-l spun. Părinții mei urmăreau la televizor o emisiune în care se prezenta o coridă. Și, deodată, mama mea are o nelămurire și-l întreabă pe tata: „Sergiule, de ce crezi că se năpustește taurul la pânza aceea roșie pe care o ține mereu în mâini toreadorul?” Tata își cumpănea mereu cuvintele și gândurile, așa că după o vreme îi răspunde cu mare seriozitate: „Silvelin, cred că taurii sunt anticomuniști”. Mama se uită atentă la chipul lui tata, serios nevoie mare, după care, mai întâi mama, apoi și tata au izbucnit în râs.

Când oamenii își spuneau bancuri, adesea se spunea că trebuie „Să facem haz de necaz!” În acest fel necazulului pare să-i tăiem ghearele care și se înfig în suflet. Și se trezește o satisfacție. Parcă viața nu mai este atât de grea. Și poți răsufla ușurat. Până la următoarea dezamăgire care-ți cotropește sufletul.

Îmi aduc aminte și de serile de marți dinainte de 1989, în care la prietenul nostru de familie, Acad. Nicolae Cajal, erau *open house*, adică pe seară puteau veni prietenii, fără o invitație specială. Într-o atmosferă destinsă, Nicolae Cajal și soția sa, fermecătoarea Bibi, ne întâmpinau cu cafele, cu pateuri și dulciuri, chiar cu whisky sau vin, și atunci discuțiile curgeau libere. Unii veneau să-l vadă, pur și simplu, pe Profesor, alții să ceară o recomandare la un medic mai bun, alții, se duceau într-o încăpere alăturată pentru o discuție mai serioasă, cerând un sfat, alții veneau să asculte bancurile pe care le spuneau cu un talent remarcabil. Și dura vreun sfert de oră în care ne cocoșam de râs. Fiecare pleca de acolo destins, cu o rază de speranță, cu chipurile luminate.

Bancurile au fost pentru mulți și o modalitate de supraviețuire într-o perioadă care era plină de îngrădiri. Mirabil este că le-am uitat pe toate în afară de cel care, sufletește, mă leagă de părinții mei. Ca și cum ar fi fost un medicament care te-a vindecat, dar căruia i-ai uitat denumirea, odată ce nu mai ai nevoie de el.

Filosoful Henri Bergson a dedicat o întreagă lucrare înțelegerii cauzelor și efectelor râsului – ca urmare a bancurilor, printre altele – care se intitula simple „Le rire” (Râsul) din care vreau să amintesc doar aceste idei ale lui: „Râsul este o anestezie de moment a inimii, în care emoția sau afecțiunea sunt lăsate deoparte; face apel la inteligența pură.”

Leo Butnaru

Cât glumesc – gândesc. Și, bineînțeles, exist

1. Până a trece la răspuns, mi-am luat de motto, de deviză, următorul leologism: *Cât glumesc – gândesc. Și, bineînțeles, exist.* Anecdota modernă este o formă umoristică, uneori și satirică, relevantă a discursului artistic popular (social). Un studiu al glumei, întreprins în cadrul teoriei textului, o caracterizează drept enunț scurt, comic, de folclor urban (de cele mai multe ori; pe când satul e mai... grav, mai serios...), cu un final neașteptat. Presupunând inteligență și subtilitate a spiritului, anecdota e o fuziune de literatură, folclor și implicarea unui sau mai multor elemente de umor, comicitate, „extrase” din societate și societății reîntoarse. Este... alchimia surprizei, eclatării fulgerătoare a poantei. Are o impresionantă mobilitate de a se răspândi și de a declanșa reacții imediate, nu de puține ori mai adecvate situației socio-politice, morale, la zi; reacții și considerații mai veridice decât cele ale politicienilor, istoricilor. În multe bancuri este evidentă transmisibilă teatralitatea, printre mulți *spunători de bancuri* manifestându-se adevărați actori, interpreți hiper-isteți, în jurul cărora se adună lume ascultătoare, hohotitoare. Uneori, în anecdote își fac cuib și cuvintele înaripate, memorabile. Cele mai bune bancuri au o formă literară șlefuită. În fine, de ce nu am crede că în loc de ortul tradițional Charon nu ar prefera o anecdotă bună? Să moară de răs...

2. Paradoxal, însă anecdota, ca ceva foarte... răspândit, inițial era supusă unor condiționări, restricții, în grecește *anekdotos* însemnând „nepublicat, nesupus unei largi publicități” (apăru pe la mijlocul secolului al VI-lea d.Hr. în Bizanț, în lucrarea lui Procopiu din Cezarea *Istoria secretă*, dedicată demitizării/ demistificării imaginilor panegirice ale împăratului Iustinian și ale soției sale, Teodora). În comunism, anecdota ar fi fost libertatea cuvântului sui generis, însă în spații restrânse, însă deloc neprimejdioase; de cele mai multe ori spațiul dintre un ins și altul, aflați în... ilegalitate provizorie, cât își spun bancuri. Mai ales politice, bineînțeles. În laconismul anecdotei e un imens spațiu pentru un sens concret, care duce spre un imens text și subtext implicite, deduse, interpretate în mod individual, dar și social, colectiv. Adică anecdota este un microtext ce funcționează în cadrul unui macrotext (social, dedus). Iar diferența între perioadele socio-politice respective e și în modul de a face publică anecdota. În comunism, genul se numea, englezește,

whisperdanecdotes (anecdote șoptite). După 1989 a dispărut șoapta, surdina și, precum se intitulează un poem al lui Maiakovski, anecdotele-contondentele sunt spuse *în gura mare*. Însă, iertare, azi, uneori, îți vine să întrebi: Oare chiar atât de mult să fi degradat poporul, că nu mai e în stare să creeze bancuri memorabile?

3. Dacă în ultima vreme nu prea circulă bancuri cu Bulă la școală, asta încă nu înseamnă că respectivul personaj și-a luat BAC-ul. La români, Bulă a descins din fa-Bulă. Iar odată descins din ce am spus, *din fabulă*, *Fa Bulă* este soția lui Bulă. Precum *mAdam* e soția lui Adam. Dacă Aladin freacă lampa, Bulă freacă menta. În situația sa socială, morală, bineînțeles că Bulă nu se conduce de o busolă, ci de o *bulolă*.

4. Două bancuri scurte, dar și câteva *leologiseme* referitoare la anecdote, glume. * *Ion*: – Mărie, am reparat gardul, am scos cartofii, i-am pus unde trebuie, am dus fânul sub șopron, am tăiat lemne, am adus apă, am hrănit porcuși iepurii, am pus sperietoare aia în vie să nu dea graurii, am măturat curtea... Ce ar mai fi de făcut? *Măria*: – Ioane, da eu credeam că viagra e pentru altceva... * – Cetățene, cum vă permiteți să intrați în pielea goală în bancă?! – Doar câteva clipe, îmi achit ratele la ipotecă și ies!

Și câteva leologisme: * Anecdota cu barbă: hirsutism, dereglaj hormonal. Frizerii mixte: „Anecdote cu barbă”, „Samson și Dalila”. * Bărbier pentru anecdotele cu barbă. * Blestem: Mai bine să te lase soția decât simțul umorului! * Femeia îndrăgostită? De la poezie la anecdotă – o simplă rocadă de gen. * În ultima jumătate de secol, blondele au făcut o cale de la inspiratoare de poezie la motiv de anecdote. De la muze – la confuze. Ca să nu zicem obtuze. * Dacă, înainte de a le spune bancuri celor care sunt gata să te asculte, anticipezi că tu ești sigur că dâșii au un fin simț al umorului, efectul bancurilor plate va fi cu 20-30 la sută și tot cu atâția decibeli mai răsunător. * Umorul (bancul) are putere retroactivă. * Detestând umorul negru, africanul se delectează cu umorul alb, povestind bancuri cu balerine din Montmartre. * Cum să localizezi un negru în întuneric? Să spui bancuri haioase! * Cele mai ingenioase sunt bancurile despre peștișorul de aur spuse în bancurile de pești. * Anecdotele de mai jos de centură se întâlnesc în același loc cu anecdotele de mai sus de genunchi. * Lumea are diverse criterii de valorizare. Să zicem, există vreun ins-critic atât de neimportat, microscopic-minimalist, încât nici că merită măcar să născocеști anecdote despre el, dar mai ales să-i povestești bancuri despre altcineva sau chiar despre criteriile lumii în a valoriza. * Să mori de râs, nu alta: ce de-a anecdote în barometrul opiniei publice despre barometrul pescarilor! * Se întâmplă ca o biată glumă să acționeze ca o...

bătă-gumă. * În fiecare glumă există și o doză de adevăr, iar dacă este întreagă doar adevăr, înseamnă că e sau ironia sorții, sau un alineat din codul (penal) mental. * Mă revăd copil, pe când mă închin GLuminăției Voastre, Charlie Chaplin. * Alegerile prezidențiale sau parlamentare? Glume minore cu consecințe grave. * Umorul e de pus pe glume, satira – de pus pe gânduri. * De când cu corectitudinea politică, nu e de glumă: umorul negru este interzis. Unii trec la umorul afroamerican. * Dacă din neatenție sau prostie un citat devine glumă de prost gust, deja el are șansele de a fi foarte citat („foarte” – ca o înălțare în grad...). * Goethe: „Natura nu recunoaște glumele...” O fi și asta o glumă. * Glume ridicole ce nu provoacă râsul. * Iar în anumite cazuri, umorul negru amintește de... amorul la negru. * Se zice că oamenilor ce le este scris, în frunte li-i pus. (Ce de-a umor în acel scris... pe frunte...Ba chiar și cu greșeli gramaticale...) * Satira este umorul ajuns la maturitatea, a cărei copilărie a fost ironia. * Domnule Dostoievski, dacă frumusețea nu va reuși să salveze lumea, se va apela la ultima șansă: simțul umorului... * Fără supărare fie spus,*homo sapiens* pare mai curând a fi un *humorosapiens*. * Chiar dacă statul te poate lipsi de orice, nu te poate priva și de simțul umorului, simțul glumei în istorie sau la zi. * Uneori, satira poate fi atât de dură, încât ai crede că îi lipsește simțul umorului. * Niciodată nu le promite o dragoste eternă: nu toate îndrăgostitele știu de glumă. * Se întâmplă ca șeful să comită o glumă involuntară, zicând cu năduf: „Te-aș vedea eu pe dumneata ce ai face, dacă ai fi în locul meu”. * – Eu nu înțeleg glumele tâmpiților. – Dacă nu le înțelegi pe ale tâmpiților, cum le vei înțelege pe ale deșteptilor? * Pare a fi sigur că simțul umorului e sinonim cu simțul măsurii. * Unora li se pare (pare-se, și eu sunt printre ei) că teoria relativității ține într-o anume măsură (și) de umor. * În fiecare glumă există un sâmbure de adevăr. Mai mare sau mai mic, în dependență de cei care ascultă. * De fapt, simțul umorului este chiar gândul umorului. Iar lipsa simțului umorului ar fi primul semn de... nesimțire. * Reacția la umor a doamnelor nu depinde doar de simțul umorului, ci și de dantura pe care o au dânsese. * Printre cei mai ridicoli inși – cel care își explică gluma care nu avu efect. * Chiar dacă are simțul umorului, cu sănătatea nu e de glumit. * Pe pieptul stripteuzei era tatuat: „Aici am fost eu. Bulă”. * Râde și calul, însă asta nu înseamnă că are simțul umorului. Simțul umorului nu se obține prin dresaj. El e chiar... anti-dresaj! * Dacă ai o piatră pe inimă, inima poate cădea în călcâi. Iar dacă și călcâiul mai este al lui Ahile, gluma se îngroașă și situația e albastră de tot. * A glumi la vreo înmormântare nu ar fi o blasfemie, ci expresia firească a necesităților umane. Gluma ar fi ideea-fulger de mai mare sau mai mică intensitate. Hohotul de râs care-i

urmează e tunetul. * În cazul lui Pantagruel ar fi o glumă nereușită, dacă s-ar spune că el ia... micul dejun. * *Să fim serioși, GLuminăția Voastră!*

Mihai Posada

Cu cât mai ascuțită ironia, cu atât mai bun bancul

1- 4. Oricum l-am afla, bancul constituie un gest cultural. Și unul de spirit, atunci când se prezintă guvernat de bun-simț. Dacă se inspiră din prost gust, bancul rămâne prost și atât. Nici măcar sec. Bancul funcționează ca o supapă de siguranță contra prostiei, a lăcomiei și a majorității păcatelor sociale care îi nemulțumesc pe oameni. Pare ruda mai modestă a fabulei și a comediei satirice, însă condensează în sine ceea ce reprezintă «poanta» celorlalte, esența educativă, paideică prin extensie. Cu cât mai ascuțită ironia, cu atât mai bun bancul, cu atât mai gustat, mai de efect. Bine au făcut bancurile, sufletește, prin decompresie. Tot bine și nu rău, când au arătat că fapta, nu vorba schimbă ceva.

Bancul trebuie să provoace râsul. Râsul cât mai sănătos, depășind nivelul simplei glume. Sigur că atunci când vizează persoane sau instituții publice, bancul le deranjează. Înainte de 1989, sunt dovezi, de exemplu Constantin Tănase (mort în plină invazie a Armatei Roșii, la 29 august 1945, în împrejurări suspecte), ori Păstorel Teodoreanu (arestat de Securitate în perioada comunismului). Mai aproape de noi, se știe că pentru bancurile «politice» spuse în public se putea să dispari în beciurile aceleiași Securități. Umorul este, politic vorbind, expresia libertății spiritului. Așadar, realitatea *cea mai reală* alcătuiește esența oricărui banc autentic. După 1989, bancul prezentat pe scenă a devenit o meserie de top, numită Stand-up Comedy. Anterior, o prestau unii actori în cadrul emisiunilor televizate de Anul Nou, când se practica «șopârlița», un soi de ironie social-politică, aprobată de cenzură spre a crea impresia de libertate (a exprimării). Ea reprezenta o formă de critică la adresa «sistemului» comunist, cu voie de la conducere. O pseudorezistență prin umor, în cadrul mai larg al «rezistenței prin cultură», specifică oricărei distopii.

Data nașterii lui Bulă nu ne este cunoscută. Așa cum necunoscută rămâne adresa posesorului de carte electronică de identitate, recent pusă pe piață, adresă ocultată de teama răufăcătorilor, încât instituțiile la care are treabă posesorul nu au aparatură de citire/ decodare necesare și deci nu o pot afla, omul trebuind să aducă acte doveditoare adiacente, de fiecare dată. Dar, acesta este un exemplu de banc prost. Bulă a devenit personaj

național popular, începând din «Epoca de Aur» a României, când i-a depășit cu brio pe antecesorii Păcală și Tândală. După 1989, aproape dispărut o vreme, mai supraviețuiește în bancuri cu vădit caracter nostalgic. Adevărat, nici sensibilitatea politicianilor și a funcționarilor publici nu mai e ce-a fost. Au avut tot timpul să dezvolte o imunitate soră cu nesimțirea; pensiile (și salariile) lor speciale stau neclintită mărturie. Portretul lui Bulă se află, în diverse procente, în ramele oglinzii oricărui cetățean care îi gustă și colpotează bancurile. Bancul poate fi perceput și ca o caricatură vorbită.

Am avut un prieten mai mare, pictorul Petru Ovidiu Dumbrăveanu care, înainte și după 1989 le făcea prietenilor săi, în legătură cu tezaurul de bancuri pe care îl deținea, provocarea: - Dați-mi o temă! De altfel, cu toții trăiam viața ca pe un banc și vesel și trist, după caz. Petru al meu, căruia îi spuneam Petre, a condus o vreme Centrul Județean de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă, tot el făcând remarcă: - *Cum poate fi îndrumată creația populară, dacă ea e spontană?* Deși Petre nu se mai află printre noi, sunt convins că ar fi de acord cu afirmația mea următoare: *Guvernanții cu diplome false sunt bancul inubliabil, amar, al veacului românesc XXI.* Și încă unul: *Au venit la putere ăștia care nu au plecat niciodată.*

Mihai Merticaru

Tratamentul cu vitamina haz încarcă bateriile ființei și regenerează circuitele psihice

1 – 3. Atâta vreme cât există in Justiție și moravuri, omul are posibilitatea și dreptul de a râde pe seama altora și chiar a sa. Pe acest teren fertil se întâlnește bancul cu literatura, ambele urmărind sancționarea și eradicarea tuturor relelor ce se abat de la bunul-simț. Alături de o serie de narațiuni, glume și anecdote, bancul este un produs al folclorului urban, oglindă a vieții contemporane, expresie a modului în care locuitorii orașului înțeleg să gestioneze lumea din jurul lor. Aceste creații recente, forme de frondă și diversiune, se transmit prin viu grai, dar și prin internet și prin unele posturi de radio și televiziune, având o mare acceptabilitate în rândul tinerilor. Trăsătura lor dominantă o reprezintă râsul, creator de bună

dispoziție, supapa de siguranță care îl ajută pe cel asaltat de violuri și nedreptăți să se echilibreze și să-și continue existența. Dintotdeauna, răsul și-a manifestat prezența în straturile cele mai năpăstuite ale populației și în epocile cele mai tragice ale istoriei, ca un fel de revanșă asupra tuturor nenorocirilor, dar și ca o expresie a vitalității celor oprimați. În societatea comunistă, bancurile s-au dovedit a fi o supapă prin care răbufneau nemulțumirile poporului, fiind permise chiar de stăpânire pentru a mai diminua tensiunile, știut fiind că tocmai securiștii spuneau cele mai savuroase bancuri, bineînțeles și pentru a-i atrage în cursă pe creduli, cărora apoi le deschideau dosare de urmărire.

Reflectând practica amendării unor vicii umane, bancul reflectă caracteristicile psihologiei românului, ilustrând puterea libertății spiritului de a râde de toate anacronismele, stârnind umorul amabil, sănătos și conciliant. Poanta, legea epică a încheierii, solicită ingenuitate, viclenie, ambiguitate sau spontaneitate și constituie de cele mai multe ori o morală implicată. Bulă este personajul omniprezent în majoritatea bancurilor ca un simbol al omului presupus prost care, de fapt, este capabil să-i păcălească pe toți. Nu o dată îl vedem pe Bulă cum reușește să dea cele mai năstrușnice răspunsuri la întrebările interlocutorilor. Să ne amintim de replicile sale, elev chipurile fiind, la întrebările profesoarei. Bulă te face să râzi numai când îi auzi numele, mai ales că poți să te trezești pronunțând un alt cuvânt substituind doar o consoană. Numele lui ne duce cu gândul la un alt personaj din folclorul românesc: Păcală, prostănacul sau năzdrăvanul satului, idiotul tragicomic capabil totuși să iasă din orice situație. Tema aceasta o găsim demonstrată magistral de Ion Creangă în povestirile sale corozive. Ionică cel prost face dovada că nu e prost deloc, reușind să se bucure de farmecul și deliciale unei soții chiar sub ochii soțului său. Dănilă Prepeleac, un om care pare nătâng, învinge până la urmă și pe dracul. În fine, Ivan Turbincă reușește să-i bage pe toți dracii în turbinca lui. Identificăm în opera marelui nostru povestitor, care s-a născut cu creația anonimă în sânge, aceeași vibrație fundamentală, același tip de imaginație și sensibilitate, același mod de a concepe și trăi existența ca în literatura populară

Un alt exponent al adevăratului geniu popular este Anton Pann, finul Pepelei, *cel isteț ca un proverb*, poetul popular prin excelență, un Păcală literat. Prin Anton Pann, s-a integrat artei românești a cuvântului folclorul de mahala, folclorul urban, în genere sursă generoasă, după aceea, a literaturii multora dintre scriitorii de origine munteană: Ion Ghica, I. L. Caragiale, Delavrancea, Arghezi, Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu, Miron Radu Paraschivescu, Eugen Barbu ș.a. Poporul român iubește

umorul în toate împrejurările, iar lipsa de umor e resimțită ca un defect moral. Tratamentul cu vitamina haz încarcă bateriile ființei și regenerează circuitele psihice. Expresia cea mai vădită a poftei de viață a românilor o aflăm, așadar, în simțul rar al umorului rafinat și subtil. Românul manifestă o înclinație deosebită spre farsă, glumă, ironie și chiar autoironie, fiind înzestrat cu un haz greu egalabil și cu talentul de a face haz de necaz.

Râsul rafinat de calitate devine o armă culturală de care se cutremură orice tiranie. Râsul și plânsul sunt proprii numai omului și nicidecum vreunui animal. Râsul este o modalitate de tonifiere a gândirii, fiind indispensabil pentru buna funcționare a creierului. Se presupune chiar existența unui hormon cerebral al râsului, o substanță euforizantă, cel mai tare drog pozitiv care transformă în plăcere experiențele neplăcute și frustrarea. Cronicarii moldoveni, reprezentanții Școlii Ardelene, I.H. Rădulescu sunt printre cei dintâi care au recunoscut funcțiile tonice și simpatetice ale umorului, cel mai însemnat antidot natural împotriva mâniei și violenței, având un rol covârșitor în dobândirea poftei de viață, în acumularea și fixarea bucuriilor, folosindu-se de expresia comică ca element de contact prin care să consune cu cititorul și să-i atragă simpatia. De fapt, întreaga istorie a literaturii române ar putea fi rescrisă din această perspectivă ordonatoare.

Dacă omul râde frumos înseamnă că are un suflet frumos. Râsul e ultimul refugiu în fața nefericirii, e mirifica plăcere pe care ne-o dă inteligența, fiind un indiciu al echilibrului sufletesc și al sănătății morale. Dintre toate zilele, cea pierdută este aceea în care n-ai râs deloc.

4. * Ospătarul: Doamnă, soțul dv. a căzut sub masă! Doamna: Te înșeli, domnule, soțul meu abia a intrat pe ușă. * - Cum convingi patru blonde să se așeze pe un scaun? - Întorci scaunul cu picioarele în sus. * Un inspector vine la o casă de nebuni și le dă acestora un test. - Cât face 7+7 ? - Primul nebun:1782. - Al doilea nebun: miercuri. - Al treilea nebun: 14. - Bravo! Cum ai procedat? -Păi, am împărțit 1782 la miercuri. * - Mamă, strigă Bulă, am o veste bună și una proastă! Cu care vrei să încep? - Începe cu cea bună! - Vestea bună este că am luat nota 10! - Bravo, băiatul meu! Și cea proastă care e ? -Vestea proastă este că nu e adevărat.

Adi G. Secară

Dacă bancul ar fi foarte bun, l-aș putea pune ca epitaf pe un monument funerar de unde aș lipsi cât se poate

1-2. Cu bancurile nu am avut, nu am o relație foarte bună, deoarece... nu țin minte bancuri. Este ca un fel de blestem, conștient fiind de necesitatea bancurilor în societate și în parcursul spre „Înalta Societate a Bancurilor”. Nu le țin minte, așa cum nu țin multe minte, în afara oamenilor buni și care fac bine... nu le țin minte în sensul că nu le pot reproduce, re-transmite mai departe, cu sau fără talent de stand up comedy! Când mi se repetă un banc, mi-l aduc aminte, îmi aduc aminte că mi-a mai fost spus, cu cine știe ce prilej! Când încep să se spună bancuri în grupul meu, mă angoasez imediat... O să-mi vină rândul, ce-o să fac? Că eu știu doar unul sau două, unul cu un rabin care nu juca la loto, dar se ruga mereu să câștige, și unul cu un ofițer legionar francez, din Legiunea Străină, care este trimis undeva departe prin Sahara, și trebuie să se ducă cu cămila la distracții, dar înțelege greșit ceva, nu spun ce... Dar asta nu înseamnă că nu-mi plac bancurile bune, îmi place umorul care nu este de dragul umorului, umorul firesc, orice om trebuie să nu se ia prea în serios, ci și să se mai și autoironizeze, măcar atât. La urma urmelor, cred că ne lipsește umorul, mai ales (cel din) în rândul celor care ne conduc, la orice nivel... Un slogan bun ar fi „Seriozitate și umor!”, curat caragialesc, pardon, murdar caragialesc!

Așadar, încercând să răspund (și) concret la toate întrebările care apar mai sus, bancul, ca și epigrama sau aforismul, ca să nu mai spun despre anecdotă (ce tratat ar ieși despre diferențele dintre bancuri și anecdote!), se pot coaliza, pot face, prin reprezentanții lor, o altă asociație de creație care să lupte pentru dreptul la existență și la evoluție ale acestor forme literare, totuși, ba chiar să se desființeze, sic, toate celelalte, și astfel ajungem la distopie/ utopie, trebuie luptat pentru dreptul la superficialitate, chiar și în maniera mai complicată a doamnei Flaubert, pardon, Bovary. N-aș spune că este doar ceva rezidual...! Cea mai kafkiană temere a mea este să nu locuiesc într-un banc, să nu fiu eroul unui banc, al unui roman cât un banc, viața mea să nu fie decât un banc, în care nu aș avea loc din cauza unui Bulă. Deși, dacă bancul ar fi foarte bun, l-aș putea pune ca epitaf pe

un monument funerar de unde aş lipsi cât se poate... de mult, poate chiar definitiv.

Bancul este începutul, poate fi începutul unui roman. Un banc bun nu se poate defini, aşadar. Bancul care nu este bun este un banc mai sec decât un banc sec şi, apropo de legenda că bancurile bune erau făcute în laboratoarele vechii Securităţi, definiţia unui banc bun este secret de stat! Sic! Serviciile de inteligenţă trebuie să ştie că mântuirea este un act individual, deci şi umorul trebuie să existe, dar în care comunitatea trebuie să aibă grijă! Să nu se moară de râs! Aşadar, în ceea ce priveşte ultima întrebare de la ultimul calup, este o legătură directă între capacitatea de a savura un banc bun, creat de cine trebuie sau nu, şi a conduce un stat: cei care râdeau până se tăvăleau pe jos la bancurile superiorilor au născocit şi chestia cu capul plecat de la atâta râs!

3. N-am studiat subiectul, dar cred că, măcar încetul cu încetul, a dispărut Ceauşescu din bancuri, acum se prea poate să revină ca o fantomă proastă, pardon, banc prost sau... mă rog, ca un caracter, personaj cu o anumită cultură, militarizată sau nu, care ar vrea să demonstreze sau poate că nu că unii români sunt mai români decât alţi români, că au oi mai multe şi mai cornute, câini mai bărbaţi, Mioriţe care ştiu bancuri. Apropo de libertate, probabil azi nu vei mai fi închis din cauza unui banc, dar... nu se ştie ce poate înţelege un lider, un manager, un...! Mai ales dacă are un simţ al umorului... discutabil! Sau, mai ales, indiscutabil! Uneori mă gândeam cum să inventez bancuri...?! Dar cred că am renunţat repede la idee: cum să faci un banc cu un tip, Bulă sau nu, Ştrulă sau... fără aluzii la liderii actuali, *sic*, un tip care doreşte să inventeze bancuri, dar nu ştie cum să procedeze? Să crezi un banc este o ştiinţă întregă, tehnologie, dacă vor mai fi astfel de provocări voi apela la ChatGPT sau ceva în genul... La început, adică în copilărie, am crezut că Bulă... este Ceauşescu copil. Am încercat să-mi explic această asociere. Teama insuflată, cumva, deşi, trebuie să recunosc, nu pot detalia. Că doar nu l-am cunoscut personal, nu l-am întâlnit sau nu am trecut pe lângă el, pe lângă Ceauşescu, nici măcar întâmplător, cum a fost cu Ion Iliescu în interiorul catedralei ortodoxe din Galaţi... El era în orice început de almanah, era la televizor, era aproape peste tot, Marele Frate, cred că pe la şapte ani i-am scris şi un poem versificat, probabil ca să scap de el, cumva, deşi nu eram conştient, la vârsta aceea de filmul de groază în care jucam... Astăzi Bulă ar putea fi un fel de super erou, precum cei americani, un fel de Comisarul Corcoduşă al lui Adrian Buzdugan, calchiat pe Incredibilii şi comisarul Moldovan, dar care s-ar simţi bine tot într-un banc sau o serie, împreună cu Alinuţa sadica... Din nefericire nu putem face din el un Zorba sau un Gattopardo,

ca personaje emblematice ale literaturii universale... sau, cine știe? Încercând totuși să înțelegi „liderii” din ultimii 35 de ani, parcă unii chiar ar merge să se „înnobileze” cu titlul de Bulă (papală)! Nici nu mai știu dacă este cu ghilimele sau nu...

4. Dintre ultimele care mi-au atras atenția (bineînțeles că nu mai știam amănuntele cu el, l-am căutat pe internet și l-am găsit destul de repede): * Trei vulturi făceau *bungee jumping*. Sare unu de pe stâncă cade vreo 100 de metri și cu 5 metri înainte de sol deschide aripile. Sare al doilea, sare al treilea... – Mamă ce cool a fost, zice unul, hai să mai sărim odată. Sus apare ursul. – Băi, ce faceți voi aici? – Bungee jumping. – Vreau și eu! – Păi hai, sări! Sare ursul odată cu vulturii și, după vreo 50 de metri, un vultur îl întreabă pe urs: – Bă, dar tu ai aripi? – Nu, n-am...! – Mamă, ce cool e ursul! * Și unul despre condiția omului religios, apropo la faptul că omul este lup pentru alt om, ups, urs, sau că mieii ajung să trăiască cu leii în pace și bunăstare: Un turist merge pe munte și se întâlnește cu un urs. Neștiind ce să facă, începe să se roage tare: – Doamne, Te rog să dai ursului gânduri creștine!!! La care ursul își împreunează labele și zice: – Doamne, binecuvântează această masă!... * Și ceva care seamănă mai mult cu o anecdotă: – Ce dimineată grea! Am avut timp să aspir, să fac curat în baie, să ud florile de pe terasă, (asta adaug eu: să scriu!). – Dar nu ai făcut nimic! – Nu, dar am avut timp.

Andrei Mocuța

Realitatea imediată se strecoară în bancuri ca o lumină pe sub ușă

1. Bancul e o mică fisură în zidul realității, o formă de literatură miniaturală, atât de scurtă încât abia are timp să respire, dar suficient de intensă încât să rămână în memorie. Umorul, în general, funcționează ca o formă de masaj social - o terapie individuală, fiindcă te dezumflă, te rează în propriul corp, și una colectivă, fiindcă îți amintește că nu ești singur în absurdul cotidian. În comunism, bancurile au circulat într-un fel de rețea clandestină: au ținut psihicul românesc conectat la luciditate. Au

făcut mult bine: erau o supapă, uneori singura. E și o formă de umor concentrat, dar și un dispozitiv narativ care operează simultan la două niveluri: liminal și subliminal. La suprafață, bancul produce râsul: acea contracție binefăcătoare a conștiinței, care relaxează tensiunea și reumple corpul cu aer. Dedesubt însă, el transmite informație despre frici, frustrări, tabuuri și structuri de putere.

Bancul spune ceva ce nu poate fi spus direct. De aceea funcționează ca un mesaj liminal: stă la graniță între exprimabil și inexprimabil. Când devine subliminal, transmite adevăruri deghizate în glume, adevăruri care, rostite frontal, ar incomoda, ar enerva sau ar vulnerabiliza. Bancul este așadar oglindă și măsură: ne arată nu doar ce credem, ci și ce evităm să recunoaștem. Cât rău a făcut? Poate doar acela că românul de rând s-a antrenat doar în a râde de sistem, dar nu neapărat și în a-l schimba. A învățat să râdă de ceea ce nu poate schimba.

2. Înainte de '89 bancurile aveau structură de cod secret: spuneau ceva ce nu se putea spune altfel. Erau dense, încărcate de subînțelesuri, cu un nerv aproape conspirativ. După '89, barierele s-au dizolvat și, odată cu ele, și o parte din tensiunea creativă. Libertatea a dezbrăcat bancul de funcția lui de rezistență și l-a împins spre divertisment pur, spre observația socială, spre detaliul caricatural. Câtă libertate imprimă umorul unei existențe? Surprinzător de multă - umorul te dezobișnuiește de frică. Realitatea imediată se strecoară în bancuri ca o lumină pe sub ușă: mult din banc e realitate, iar mult din realitate devine inteligibilă abia prin banc. Sunt vase comunicante.

3. Bulă e personajul care a reușit, fără să fi existat vreodată, să fie peste tot. Un puști devenit adult, o mască a cetățeanului banal, cu inteligență precară, cu spontaneități nepotrivite, cu inadecvare cronică. E frica românului de a nu fi penibil, condensată într-un erou involuntar al ridicolului. Bulă e, într-un fel, copilul etern al unei societăți care nu l-a lăsat niciodată să devină adult pe deplin. Are ceva din românul majoritar: șmecheria improvizată, neconcordanța dintre potențial și rezultat, supraviețuirea prin glumă, capacitatea de a scăpa din situații imposibile prin replici neașteptate. A transmis românilor ceva înapoi? Probabil reflexul autoironiei, această mică armură flexibilă împotriva deznădejzii. Bulă nu e un model, dar e o oglindă în care ne vedem, uneori, mai sincer decât ne-ar plăcea.

4. Bancuri? Să încercăm. * Cică Arghezi (care Arghezi?) era cu o tânără scriitoare la el acasă. Totul mergea foarte bine, iar tânăra era pe cale să cedeze. Deodată sună telefonul și un secretar al Uniunii scriitorilor îl cheamă urgent pe Arghezi la ședință. Arghezi îi răspunde: — Dacă pot,

nu vin! Dacă nu pot, vin! * Kafka întreabă la ghișeu: — Unde e coada pentru recomandate? Funcționara: — Înainte era aici, dar acum e în altă parte. Kafka: — Perfect, mă simt ca acasă. * Un cetățean întreabă la ghișeu: — Cât durează să obțin această adeverință? — Păi... depinde. Cu șpagă sau fără? — Fără. — Ah, păi fără nu se poate. * Care este asemănarea dintre o blondă și o carte veche? Amândouă se deschid la partea cea mai uzată. * Doi polițiști intră într-o librărie. Vânzătoarea îi întreabă: — Ce-i, băieți, plouă afară?

Victoria Milescu

Bulă e un tip inteligent care o face pe prostul, cum era odinioară bufonul regelui

1. De multe ori am fost surprinsă de câtă inteligență și câtă putere de observație există într-un banc rostit sau citit, având în același timp și un sentiment de admirație față de modestia autorului anonim, dar și de frustrare că nu se revela acea sursă de umor care mă făcea să râd cu poftă ori să zâmbesc în colțul gurii. Bancul este un concentrat de istețime și umor vizavi de un aspect de viață surprins în esența lui moral-ludică, fiindcă „Ridendocastigatmores”. E un grăunte de realitatece râdesub razele necruțătoare ale persiflării, ironiei, aluziei persuasive, subtilității amare rostindu-se uneori sonor, alteori conspirativ pentru a da mai multă greutate poantei finale. Pentru cititorii sau ascultătorii care-i gustă farmecul este terapie, pentru cei ce aplaudă mai târziu înseamnă un lucru de meditat.

2. În perioada (așa-zis) comunistă, circulau multe bancuri politice, ele fiind o supapă de eliberare a tensiunilor și frustrărilor social-politice, zvonindu-se că multe erau chiar opera securiștilor. Astfel, se vorbea că, stând la o coadă la alimente, un bărbat ar fi spus un banc, iar omul de lângă el, râzând i-ar fi spus: „Mi-a plăcut bancul, dar tu vii cu mine.” După anii '90, Bulă a cam dispărut din peisaj, locul lui fiind luat de personaje reale, din aproape toate compartimentele societății, în contexte la ordinea zilei, cu fapte larg mediatizate, care au trecut prin filtrul unui umor acid-zeflemist, fiindcă de-acum exista libertatea de exprimare, nu-i așa? Generoasa realitate care inspiră poezii, cântece și basme, inspiră, cu asupra de măsură, și bancurile – aceste texte ultracurte cu impact psihologic

imediat. Uneori, pleacă de la un subiect real, alteori fac o piruetă în imaginar, în metaforă transfigurând subiecte la modul superior, fantast. Sub umbrela colorată a umorului, te simți liber să dansezi în ploaia vieții, pe orice meridian, pe orice coordonată politică, fiindcă râsul este limbajul universal, încă necenzurat, oamenii fiind singurele ființe care râd, iar românii reprezintă singurul popor care face haz de necaz, într-un mod unic și poate inexplicabil. Umorul este antidotul împotriva prostiei, nedreptății, neputinței într-o lume a imprevizibilului încercând să se salveze râzând de ea însăși.

3. Bulă e celebrul român total ce face și desface tot ce vede și aude, își dă cu părerea direct sau aluziv, e plin de spirit, când trist, când șugubăț, are sare și piper, glumește cu durerea, cu neputința și își vede propriile slăbiciuni ca lentile prin care lumea pare mai permisivă, sparge coaja tare a minciunii pentru miezul fierbinte al adevărului, care-i frige buzele dacă nu-l suflă către semenii lui, fiind mica lui jertfă pentru răcorirea de un minut, de o secundă de respirație liberă și curată. Bulă e un tip inteligent care o face pe prostul să poată spune un adevăr dur, incomod multora, cum odinioară bufonul regelui. Bulă e românul majoritar care muncește, trece peste greutăți și frustrări cu un ochi care râde și altul care plânge. Cu o snoavă eludează necazul, cu un hohot de râs întâmpină moartea, chiar și ea fiind luată în vizor de o glumă bună, inspirată de credința în veșnicia lumii de mâine poate mai bună, mai dreaptă.

4. * Un banc de sezon. Un copil se duce la poștă și îi scrie o scrisoare lui Moș Crăciun, rugându-l să-i aducă un trenuleț electric, o mașinuță și o ciocolată. Angajatele de la oficiul poștal, impresionate de gestul puștiului, deschid scrisoarea, citesc și hotărăsc să pună mână de la mână și îi cumpără copilului un trenuleț, o mașinuță, dar pentru ciocolată nu le-au mai ajuns banii. Copilul primește acasă cadourile, iar peste o zi, vine la poștă cu o scrisoare de mulțumire către Moș Crăciun. Impresionate și curioase, angajatele îi citesc și această scrisoare, cu emoție, în care puștiul scrisese: „Dragă Moș Crăciun, îți mulțumesc mult pentru tot ce mi-ai adus. Trenulețul este minunat, mașinuța e tare drăguță, dar ciocolata, cred că mi-au mâncat-o proastele alea de la poștă.” * O rachetă rusească se întâlnește pe drum cu o rachetă americană. Se salută, fiecare cu salutul național: Hello! Zdastvuite! Zâmbindu-și se hotărăsc să bea ceva împreună. Racheta rusească bea votcă, cea americană bea whisky. Racheta americană se îmbată pulbere. Atunci, racheta rusească, plină de compasiune, spune: „Hai rachetă americană, hai să te duc acasă!” * Un avion este pe cale de a se prăbuși. La bord sunt 5 persoane și numai 4 parașute. Primul pasager spune: - Mă numesc Ronaldo, și sunt cel maibun

fotbalist din lume. Lumea fotbalului are nevoie de mine și, de dragul suporterilor mei, nu vreau să mor. Ronaldo apucă prima parașutăși sare din avion. Al doilea pasager, Hillary Clinton, spune: - Sunt soția fostului președinte al Statelor Unite. Sunt senator al statului New York și aproape sigur voi fi următorul președinte/următoarea președintă/a SUA. Hillary apucă parașutași sare din avion. Al treilea pasager, George W. Bush, spune: - Sunt președintele Statelor Unite ale Americii. Soarta lumii depinde de mine. Mai mult, sunt cel mai deștept președinte pe care țara noastră l-a avut vreodată și nu pot să las obligațiile mele în seama cetățenilor americani dacă voi muri. Bush apucă parașuta și sare din avion. Al patrulea pasager, Papa de la Roma, spune celui de-al cincilea, un băiețel de vârstă școlară: - Sunt bătrân. Mi-am trăit viața întru bunătate așa cum un preot trebuie s-o facă, și-ți las ție ultima parașută: ai întreaga viață înaintea. La care băiețelul răspunde: - Nu te îngrijora, bătrâne... Amândoi avem câte o parașută: cel mai deștept președinte pe care l-a avut America mi-a luat ghiozdanul... * Un ardelean vine acasă mai devreme de la câmp și aude zgomote în dormitor. Se duce în fugă și-și găsește nevasta dezbracată complet, întinsă pe pat, transpirată și gâfâind... - Ce-i mă, nevastă, ce ai? - Am infarct.... zice ea. Ardeleanul dă să fugă afară să cheme un doctor, când copilul lui de 4 ani zice: - Tata, tata, unchiu' Gheorghe este sub pat în pielea goală... Ardeleanul fuge înapoi, ridică pătura și-l vede pe Gheorghe sub pat dezbrăcat și zice: - Păi bine mă, nenorocitul, nevastă-mea moare de inimă și tu umbli ca un bezmetic prin casă în pielea goală de-mi sperii copilul! * Trei candidați dau examenul de conducere. Instructorul care îi examinează îi întrebă: - Fiecare să-și imagineze că este la munte și rulează pe un drumîngust, cu 80 km/h. În stânga e muntele, în dreapta e prăpastia. Deodată, apar în față o tânără și o bătrânică. Ce călcați? - Baba, că e păcat de puștoaică, răspunde primul. - Fata, că mai are șanse de supraviețuire după accident, răspunde al doilea. - Pe amândouă, că orice viraj e periculos în aceste condiții, zice și al treilea. - Sunteți picați toții!, țipă instructorul exasperat... Frâna trebuie călcată, dobitocilor! * La tribunal, un hoț este întreat: Ei bine, după ce ați găsit o verighetă, de ce nu ați predat-o imediat Poliției? Pentru că în interior era gravat clar: „A ta pentru totdeauna!” * Un soț vine acasă. Soția: Dragul meu, mașina noastră are apă în motor! Draga mea, tu măcar știi unde este motorul? - Da, în mașină. - Și mașina unde e? - În lac. * O babă surdă se urcă în tramvai. Vine controlorul: - Biletul la control, vă rog! - Ce zici, maică? - Biletul la control! - Baba se întoarce către o tânără și o întrebă: - Ce zice, maică? - Zice: Biletul la control. Pentru că dânsul e controlor. - Baba se întoarce supărată către controlor și zice: - Și eu sunt contra lor, maică, dar

ce dracu' să le faci! * Întrebare: - Ce înseamnă când vezi în fața școlii ajutoare 10 mașini de poliție? - Înseamnă că e ședință cu părinții. Sau e întâlnirea de 10 ani?

Bică N. Căciuleanu

O ghicitoare picantă

1. Bancul este ca o ghicitoare picantă, ori nu, care te face să zâmbești, dacă îi ghicești înțelesul din prima, dar zâmbești amărui când te simți cu musca pe căciulă, ori te face să râzi cu poftă, când este vorba despre alții.

2. Nu este nicio diferență. Bancul a fost și este banc atâta vreme *cât ia în răs realitatea* în care există lacune. Cele mai bune sunt culese ca ciupercile după ploaie. După ce trece ploaia își pierd prospețimea.

3. În România, Bulă este personajul principal care are veri primari pe Gheorghe, Ion, Maria, Itzic, Ștrul și Rifca. Rifca este femeia lui Ștrul care muncește din greu. Rifca lucrează prin vecini. Azi nu a pregătit nimic de mâncare. S-a iubit cu vecinul. Se gândea ce să-i spună lui Ștrul. Îi va spune adevărul. Când Ștrul o întreabă curios, cum, n-ai făcut nimic de mâncare? Sunt obosit și mi-e tare foame. Ce-ai făcut toată ziua, unde ai fost? M-am iubit cu vecinul, zice Rifca. Draga mea, eu te întreb serios și te rog să-mi răspunzi serios.

4. Chiar dacă și-au pierdut prospețimea, cele mai „tari” bancuri se regăsesc în cărțile, asemenea anecdotelor, care sunt povestitoare spirituale și hazlii, așa ca bancurile, au finalul surprinzător, însă nu faci pușcărie pentru că le-ai spus, sau le spui în public. Valabil în orice orânduire, în orice regim. Un banc poate deveni anecdotă? Mi-am adus aminte de unul. Eram internat în spital. Meniul zilei: de regim. Era înainte de '89. Întrebarea zilei: Vă place regimul? - Nuuuuu ...!

Dan Perșa

Un act de igienă socială. Sau literatură esopică?

1. Bancul nu este o simplă manifestare a veseliei, ci un fenomen social deopotrivă profund și necesar. Este un vehicul de informație și o supapă psihologică. Dar înainte de 89 securiștii nu tolerau întotdeauna bancurile. Țin minte că pe o mătușă de-a mea au chemat-o la securitate, cu alți colegi, pentru că spusese bancuri în birou și cineva i-a pârât. Deși într-o vreme se spunea că securiștii, chiar ei, lansează bancuri. Mă rog, subiecte tabu erau familia Ceaușescu și partidul unic. Dar asta e istorie. La modul general, bancurile transmit două mesaje. Unul este cel liminal, la vedere, hăhăiala aceea când stăm la o masă pe terasă și ne amuzăm. De pildă, cauți să-i convingi pe unii să nu-ți mai spună „maestre” și te apuci să le povestești cum un ins vrea să-și cumpere un papagal și intră într-un magazin de păsări și chitește cel mai mare și mai fain papagal. „Cât costă?”. „O mie de euro!”. „Măiculiță, dar ce, e de aur?”. Nu, e din pene, dar știe *Ghilgameș*, *Odiseea*, *Iliada* și *O mie și una de nopți* pe de rost. Așa că omul nostru se gândește la un papagal mai mic. „Uite, ăla de colo”. „Ăla? O mie cinci sute de euro”. „Ferita Sfântul! Dar ce știe ăsta?”. „Pe lângă ce știe cel dinainte, ăsta poate recita cu vocea lui John Gilguld toate piesele lui Shakespeare”. „A, nu se poate. Uite ce-i, îl vezi pe ăla scofâlcit? Pe ăla îl vreau”. „Ăla? 2500 euro”. „Doamne iartă-mă, dar ce știe ăsta?”. „Habar n-am ce știe, dar toți papagalii îi spun *Maestre*”. Cam asta e cu mesajul liminal (și-am spus bancul pentru că, la urma-urmei, ce-ar fi o anchetă despre bancuri fără un banc, mai ales când spațiul e nelimitat?) Dar există și un mesaj subliminal. Și în asta stă forța sa. Bancul poate fi o formă de critică mascată, o observație malițioasă la adresa puterii, a defectelor umane sau a absurdităților cotidiene. El permite societății să își exteriorizeze frustrările fără a risca un conflict deschis, fiind, în esență, un act de igienă socială. Vorbind iarăși istoric, cine din generația mea n-a auzit de „bancul politic”? Pe undeva prin mintea mea am asemănat aceste bancuri cu literatura esopică. Atunci când scriitorii nu avea voie să spună lucrurilor pe nume, că o pățeau, foloseau subtilități din acestea de comunicare subtextuală, ca să spun așa.

Dar prima întrebare conține patru întrebări. Cred că umorul își atinge valoarea maximă în dimensiunea sa colectivă. Însă nu putem ignora beneficiul râsului individual. O mică detensionare, o formă de auto-

întreținere psihică. Însă, rolul său primordial este cel de liant social. Când oamenii râd împreună, ei creează o solidaritate tacită, o comuniune de spirit și o confirmare a faptului că împărtășesc aceleași probleme și aceeași viziune. Umorele funcționează ca un catharsis comunitar, reconfirmând apartenența la aceeași condiție în fața adversităților și făcând ca povara vieții să fie mai ușor de dus. Bancurile în comunism marcau o rezistență prin deriziune. În acele decenii vitrege, în așa-numita „epocă de aur”, bancurile au fost mai mult decât simple glume: au fost un gest de supraviețuire și un barometru al sănătății morale. Bancurile de atunci erau o garanție că oamenii nu sunt învinși, ci păstrează scânteia inteligenței, ascuțimea spiritului critic și speranța.

Nu, bancurile nu au făcut rău evoluției noastre istorice. Dimpotrivă, ele au fost arma spiritului împotriva materiei greoaie a propagandei și a dictaturii. Ele au avut rolul de a demasca ridicolul regimului, de a-l coborî de pe pedestalul său fals și de a-l face suportabil. Nu poți respecta un lucru de care râzi cu poftă. Ce nu le-a stat în putință bancurilor? Deși au ajutat la menținerea moralului și la dezvăluirea minciunii, ele au rămas preponderent o formă de rezistență pasivă.

2. Înainte de 1989 bancul era o necesitate existențială. Era o armă subversivă îndreptată împotriva regimului, a cenzurii, a penuriei și a fricii. Umorele erau concentrate, vitale și, de multe ori, politice. Există o solidaritate imensă în jurul fiecărui banc, căci el era, în esență, un risc asumat și o dovadă de spirit viu. După 1989, venind libertatea de expresie, umorul și-a lărgit spectrul tematic, dar și-a pierdut din urgența vitală. A devenit mai diversificat: vizând politicienii, noua burghezie, diferențele sociale sau banalitatea cotidiană. Critica a devenit mai satirică și mai dispersată, lipsită de acea apăsare și solidaritate care defineau umorul din perioada dictaturii. Când vorbim despre bancuri, găsim o asemănare cu vorbirea despre literatură. Poate că acei oameni care nu au chemarea și talentul necesare scrierii unui roman, produc și spun bancuri. Oare ce le unește? Cred că o anumită stare a conștiinței. Se nasc datorită conștiinței. Bancurile preferă imediatul, literatura pătrunde în adânc, dar vin din aceeași conștiință. Un banc reușit conține un nucleu de adevăr, adesea amplificat sau exagerat până la absurd. De aceea, bancul este atât de eficient. El ne livrează adevărul într-o formă condensată, ușor digerabilă, fiind mascată sub farsa umoristică.

3. Cred că Bulă a fost ideea unui glumeț răutăcios. E de ajuns să schimbi prima literă cu P și îți dai seama cam la ce s-a gândit. Din fericire spiritul colectiv a transformat acest personaj care ar fi trebuit să fie unul țanțoș, care nu-și încapă în piele, într-o proiecție, de o forță caragialiană, a

felului românesc de a fi. Este alcătuit dintr-un amalgam de calități și defecte atribuite de român lui însuși. A apărut în perioada comunismului ca mijloc de defulare socială, dar, iată, a supraviețuit tranziției. A supraviețuit oare doar datorită generațiilor care au prins niște ani de comunism? Spun cei din *Gen Z* bancuri cu Bulă? Își vor aminti de el cei din generațiile viitoare? Nu știu, totuși cred că nu. S-ar putea ca urmașii noștri să nu se mai recunoască în el și acesta îi va fi sfârșitul. Așadar, pornesc de la gândul că Bulă descrie o identitate. Identitatea noastră într-un anumit moment istoric. Dacă această identitate se va schimba cu noile generații, Bulă va dispărea. Dar cum a fost Bulă (al nostru), cel din imaginația colectivă? A venit din nevoie a oamenilor de a se defini cu umor? Bulă este, paradoxal, naiv și genial în același timp. Este adesea prezentat ca fiind idiotul absolut care, prin absurditatea sau inadecvarea sa, reușește să scoată la lumină adevăruri incomode sau să rezolve cauze pierdute. El este zeflemitor, câteodată leneș și, în special în bancurile politice din trecut, subversiv. Bulă nu acționează cu rea-voință, ci prin reducerea la absurd a realității. El aduce la lumină ridicolul și ipocrizia sistemului sau a societății. Nu cred că românul a căpătat trăsături de Bulă. Mai degrabă cred că Bulă s-a născut după chipul și asemănarea românului majoritar. Bulă s-a transformat într-un veritabil arhetip care ilustrează acele trăsături pe care le regăsim, în grade diferite, la nivel colectiv. Descurcăreala, șmecheria mascată îi este proprie. Bulă găsește soluții, chiar dacă sunt absurde sau ocolesc logica. M-am gândit la trăsăturile naționale și această descurcăreală mi-a sărit în ochi. Românul aproape că ignoră politica. Votează, după părerea „specialiștilor”, catastrofal. Pentru că atunci când votează, el transmite un mesaj: știm, aleșilor, că o să furați cât puteți, numai de una să nu vă atingeți: să nu ne puneți piedici să ne descurcăm, că atunci... ne descurcăm noi. De aceea mulți spun că România este neguvernabilă. Guvernanții se descurcă în felul lor, poporul se descurcă în felul lui. Totul e să nu se calce unii pe alții pe bătătură și câtă vreme nu se întâmplă, e pace. Apoi, românul e hâtru. Asta a preluat și Bulă. Are abilitatea de a supraviețui condițiilor vitrege prin râs. E un parșiv Inofensivă, un parșiv ce te înduioșează, pentru că parșivenia sa stă în mimarea naivității ca scut pentru a spune sau a face ceea ce nu este permis. Astfel că Bulă este oglinda critică, un personaj în care ne permitem să ne vedem defectele, dar și soluțiile de moment, adesea bazate pe ingeniozitate și șansă. Bulă este „românul majoritar” în haine de bufon inteligent. Bufonul asta face mereu. Face pe prostul, pe inocentul, ca să spună adevărul. „Dar ce-am spus?”, se miră el. Bulă reușește să atingă acel filon al identității noastre colective prin faptul că îi sunt atribuite acele

evenimente care se întâmplă mereu „mecanicului, socrului, mătușii, vecinului”, adică tuturor. Deși pare că pierde, reușește, prin tertipuri, să obțină un avantaj moral sau să rămână întreg la minte. Nu se apropie el de personajele literare populare? Păcală, Tândală? Personaje cu un spirit contestatar ca și Bulă.

Dar să trecem de la colectiv la individual. Bancuri, glume, vorbe de duh, prezență de spirit, ironie, sarcasm, satiră. Parcă fac parte din aceeași familie. Pendulează de la divertisment la literatură. Un scriitor fără simț al umorului nu va putea uza de ironie, sarcasm și nu va fi capabil de satiră. Un om de lume n-ar avea succes în societate fără simțul glumei și fără prezență de spirit. Îmi amintesc de un film Star Trek în care *androidul Data*, care încerca de 37 de ani să înțeleagă ce este umorul, începe să râdă și când e întrebat de ce râde, spune că a înțeles gluma de la Farpoint. „Bine, asta a fost acum șapte ani”, i se răspunde. „Știu. Tocmai m-am prins”. O glumă ori o înțelegi pe loc, ori mai bine niciodată. Dacă te apuci să râzi la jumătate de oră după ce s-a spus un banc, nimeni nu va ști ce te-a apucat de râzi. Cunoașteți oameni care nu se „prind” când aud un banc? Eu știu. Dar mai toți înțeleg bancurile. Cu prezența de spirit e mai greu. Foarte puțin și au. Ea te ajută să dai un răspuns imediat, un răspuns care taxează. În parc, șahiștii jucau Kaizer (cel mai bun rămâne la masă). Un student arogant apare și spune: n-am timp decât pentru o partidă. Cine e mai bun de aici? I se arată un adolescent de vreo 16 ani (avea un ELO de 2060). Îl bate rapid pe student, studentul se ridică și tot arogant, spune: o să mai trec pe aici, pentru că nu sunt obișnuit să pierd. Și vorba de duh a venit imediat: mai treci și o să te obișnuiești. Dacă scriitorul scrie din greu, adică gândit, în societate importantă este spontaneitatea. Dar cum spontaneitatea e rara avis, bancul îi ține locul. Spui un banc, dacă îți lipsește harul care să-ți permită să spui o vorbă de duh.

4. Trebuie să recunosc că, deși apreciez bancurile, nu le prea țin minte. Pe unele mi le amintesc două, trei zile. Totuși nu prea uit anumite bancuri. Când eram copil, un băiat mai mare a spus un banc și nu-l uit de atunci. Un banc politic urât, mai ales acum, după ce a fost o Revoluție și o *execuție*. Oare de ce nu l-am uitat niciodată? De ce mi s-a întipărit în memorie? Să fie șocul? Cum nu am dorit vreodată moartea nimănui, trebuie să fi simțit vinovăție. A spus așa: Un om trece pe o stradă cu mașina și calcă un porc. Oprește, află a cui era porcul și merge la poarta omului să-și ceară scuze și să-l despăgubească. Cum era cam încurcat, o ia pe ocolite. - Trăiască PCR! - Trăiască! - Trăiască Republica Socialistă România! - Trăiască! - Trăiască secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu! - Trăiască! - A murit porcul!

Mihai Batog-Bujeniță

O perfectă formă de terapie individuală, dar mai ales colectivă

1. Dacă pornim de la definiția oferită de DEX precum că bancul este: *o scur-tă anecdotă glumeață* ne vom găsi, destul de confuzi, în fața unei mari dileme! Cum oare este posibil ca această formă de cultură, devenită în timp prioritar urbană și definită atât de parcimonios, să fi fost atât de importantă în plan social încât în vremurile de autoritarism, încât ea să devină ținta unor urmăriri și înregistrări care puteau să aducă mari inconveniente celor care o răspândeau?

Să fim bine înțeleși! Bancul ca formă de protest împotriva *tiraniilor* sau a dictaturilor era mult mai eficient decât orice altă formă de scriere protestatară. Și asta, mai ales prin faptul că putea fi foarte ușor transmis prin viu grai, în cele mai favorabile condiții atunci când omul se relaxa și, cel mai important lucru, producea râsul. Ori precum bine se știe: *Ridendo castigat mores* (*Moravurile se îndreaptă prin râs*), o butadă atribuită poetului francez Jean-Baptiste de Santeul (1630–1697) și care sintetizează prin accentuare forța educativă a râsului. Personal am convingerea că proverbul a fost preluat din gândirea antică, cel mai probabil de către romani după cucerirea Greciei acolo unde satirele lui Aristofan (cca 450–cca 388 î.Hr.) îi aduceau de regulă zile de închisoare din partea tiranilor, dar, peste timp și nemurirea binemeritată oferită din partea oamenilor simpli, cei care se simțeau răzbunați pentru relele pe care le îndurau. Desigur, în acest caz nu vorbim despre bancuri, deși sunt convins că exista și în acele timpuri o formă scurtă de ironie foarte asemănătoare celei din prezent. Măcar pentru că în piesele sale Aristofan folosește unele dialoguri scânteietoare, iar acestea, este foarte posibil, să fi fost preluate de public și răspândite pe cale orală. Mult mai târziu și la noi fenomenul a putut fi observat foarte bine, mai ales în legătură cu opera epigramatică a lui Alexandru Oswald Teodoreanu, bine cunoscutul ironist Păstorel și el o victimă a umorului său, dar și a curajului civic de care a a dat dovadă în condiții extrem de aspre.

Fără îndoială, bancul un vector optim pentru răspândirea satirei este o perfectă formă de terapie individuală, dar mai ales colectivă. După o „ședință” de bancuri oamenii se simt cumva eliberați de spaimile induse prin mecanismele sociale ale puterii, se cred parte a unei confrerii unite

prin puterea spirituală a cuvântului și vor fi mai curajoși atunci când își vor cere drepturile fundamentale, primul dintre acestea fiind libertatea de exprimare.

Dacă privim în urmă, acei ani în care râsul părea a fi mai condamnabil decât furtul sau chiar omuciderea, putem spune că bancul, forma de protest cea mai prezentă, dar și penetrantă, a avut un rol esențial în coagularea energiilor care vor duce la un moment dat la o schimbare socială majoră. Iar acea schim-bare, deloc de uimire, pare a fi *liberalizat* în primul rând bancul, cel care nemai-fiind subversiv a început să circule liber, dar aparent lipsit de efecte.

Din păcate societatea a promovat și bancurile autoadmirative, să ne amintim de celebrele: *un rus, un american și un român*cele în care românul era cel deștept și îi păcălea pe toți. Sigur cei care au promovat genul acesta de bancuri au avut un scop, poate chiar bune intenții pentru un popor cam urgisit de istorie, însă nenorocirea a fost că noi am început să credem prea mult în mesajul acestora ceea ce în timp a devenit extrem de toxic, generator de stări paranoide, care au determinat ca uneori chiar și cele mai usturătoare pierderi să fie trecute la capitolul victorii, iar asta a însemnt în primul rând că nu am învățat nimic din acele înfrângeri. Ori când nu înveți din greșeli, riști să le repeți!

2. Interesant este faptul că există multe diferențe între bancurile cu mare circulație din perioada predecembristă, acea perioadă întunecată a anilor 80 din secolul trecut, și bancurile cu priză la public din zilele noastre. Perioada dictaturii inspira mai mult bancuri cu caracter *răzbunător*, cele mai multe dintre acestea riscante pentru narator, deși dacă stăm bine să ne gândim ele erau cam grosolane și fără multă subtilitate. Făceau parte dintr-un sistem de propagandă agresivă menită să dea de gândit celor de la putere. Cred că multe dintre acestea erau confecționate în laboratoarele specializate ale instituțiilor care urmăreau reacția populației într-un anumit context. Nu neg circulația unor bancuri bune, cu umor fin și subtil, dar acestea erau mult mai puține decât celelalte, măcar și pentru faptul că poporul le prefera pe primele. La bază era nevoia de a râde mai ales de cei care se erijaseră în supra-oamnei și instituiseră un deșanțat cult al personalității, bazat mai ales pe minciuni și manipulări de un simplism revoltător. Bancurile, indiferent de proveniență, erau totuși o formă de manifestare a unei relative libertăți, una de tip fundamental, aceea de a râde. Să ne aducem aminte de un personaj al romanului *Numele Trandafirului*, abatele *Jorje de Burgos*, călugărul orb și întunecat care consideră râsul ca fiind *păcat de moarte și îl îndepărtează pe om de la meditație și de la curațenia sufletească*. Așa vom înțelege mai bine că

bancul *provocator de răs* este chintesență de realitate, de libertate a exprimării, dar și de atitudine morală.

Poate și mai important pentru înțelegerea profundă a rolului pe care râsul provocat de banc îl are, este mesajul pe care Umberto Ecco îi transmite tot prin cuvintele sumbrului personaj Jorje, cel care spune referindu-se la o ipotetică lucrare pierdută a lui Aristotel: *Dar oare câte minți stricate ca a ta, n-ar extrage din această carte silogismul cel mai mare potrivit căruie râsul este scopul omenirii! Râsul îl îndepărtează pentru câteva clipe pe omul simplu de spaimă. Dar legea se impune prin spaimă, al cărei nume adevărat este frica de Dumnezeu... Omului simplu care râde, în clipa aceea nu-i mai pasă că va muri...*

Cutremurător!

Bancul, pentru a-și atinge scopul social propus, trebuie să fie perfect încastrat în realitate deoarece nu are rost să râdem de situații strict ficționale și nici nu cred că asemenea construcții ar avea vreun succes. Prin urmare, bancul este parte a realității se referă la lucruri și oameni pe care îi cunoaștem, iar în momentul când s-ar depărta de acest deziderat ar deveni, probabil, un fel de zicere moralizatoare, sau poate nici măcar atât! Prin urmare, da!, bancul este un crâmpei din realitatea înconjurătoare, iar asta îi dă forța de care se tem atât de mult, pe bună dreptate, cei vizați de înțepăturile lui.

3. Personajul majoritar al bancurilor din ultimii cincizeci de ani a devenit Bulă, dar trebuie să știm că înaintea lui a mai fost un altul, Gâgă, iar în lume rușii îl au pe Vova, evreii pe Menașe și probabil fiecare popor și-a făurit propriul erou, mai bine spus antierou. Personajul este foarte important pentru narativul bancului, fiind fără îndoială purtătorul tuturor defectelor, dar și a calităților; deși unele dintre acestea virează totuși spre defecte și reprezintă acea formă de ironie specifică doar celor cu un grad ridicat de inteligență emoțională, *autoironia*. Eșecul bancurilor despre care am amintit, cele cu *românul rusul și americanul* a devenit concludent pentru evoluția bancului autoadmirativ, unul care deși satisface orgolii, de fapt prăbușește ființa morală.

Sincer cred că Bulă, un amestec optim de prostie, naivitate și paradox, reprezintă o apariție necesară pe scena umorului de tip popular, cam așa cum pe vremuri personajele teatrului popular Vasilache și Mărioara, cu defectele și hazul lor, erau perfect asimilabile omului obișnuit și prin aceasta memorabile.

4. Trei bancuri care mi-au plăcut? Greu de spus fiindcă sunt chiar un amator de ascultat bancuri însă fac o timidă încercare asumându-mi riscul de a părea lipsit de umor, fiindcă și pe acest teren lucrurile sunt

văzute foarte diferit de fiecare dintre noi. 1.- Draga mea, dacă vei ghici câte mere am la spate, ți le dau pe amândouă! - Trei! 2.- Ați observat că soțul dv. tocmai a căzut sub masă? – Te înșeli, soțul meu tocmai a intrat pe ușă. 3.– M-am înscris la un curs de memorie...– Și cum merge? – Ce să meargă?

Virgil Răzeșu

Un mijloc de supraviețuire

1. Fără îndoială, bancul, ca expresie spirituală, poate fi definit în variate feluri. În realitate, este vorba de un gen literar special, nepretențios, cu amploare redusă, esență/ morală a unui conflict de situații, de cele mai multe ori frizând umorul sau ironia, spontan (fără autori bine determinați). Ar fi exagerat să fie caracterizat ca factor terapeutic și cu atât mai puțin de influențare a evoluției noastre istorice, dar ca unul de defulare, de descărcare pe moment de un anumită presiune asupra psihicului și a situației sociale, da. În perioada comunistă, bancurile au constituit un element critic mascat la adresa regimului și a reprezentanților lui, un mijloc de supraviețuire, cu circulație intensivă, ca fenomen de masă (cine nu spunea bancuri politice !?!). Sunt cunoscute cazuri de pedepsire a celor care le-au popularizat, cetățenii luându-și măsurile de precauție pentru preîntâmpinarea unor astfel de eventualități. Deși cred că mai toate națiile cultivă acest gen literar, românii se bucură *de un loc de top* la acest capitol, dovadă a inteligenței native ancestrale. De ce nu?

2. Cu siguranță, nu există diferențe între problematica bancurilor de dinainte și de după revoluție, ba se poate spune că ele nu au pierdut din interes, nu au involuat, ba au căpătat forme mai subtile, mai sofisticate, datorită bogăției de material criticabil sau de umor involuntar, oferit mai ales de clasa politică de nivel scăzut și de marile probleme ale societății românești actuale. Genul este cu atât mai cultivat, cu cât revoluția nu ne-a adus nimic din revirimentul așteptat, singurul câștig real fiind libertatea de a trăncăni cât e ziua de mare, ba și noaptea.

3. Bulă este prototipul modern al personajelor legendare ale poporului nostru, gen Păcală, Ivan Turbincă, Tândală, Stan Pățitul, Dochia, Gică Contra și mulți alții, care ilustrează istețimea și spontaneitatea omului

de rând, capabil să aibă răspuns la orice întrebare și să găsească soluții care să-l scoată din impas, cu mijloacele cele mai simple, dacă nu cumva cu un cuvânt, două. Bulă acoperă o foarte largă plajă de caractere, este polivalent și, mai ales, adaptabil unei infinități de situații, dominante fiind ascuțimea de spirit, educația relativă, inocența disimulată cu care își susține provocările și, mai ales, umorul omniprezent.

4. Un nou venit într-o închisoare constată că mai vechii vecini de cameră, în perioadele de relaxare, se adunau într-un grup și se întreceau în a rosti un anumit număr, la care ceilalți acționau diferit, fie că se tăvăleau pe jos de atâta râs, fie că zâmbeau doar ori rămâneau impasibili. Azi așa, mâine așa, până când s-a interesat de semnificația acelei stări și a aflat și răspunsul la nedumeririle lui : *„Păi este ora noastră de bancuri, dar fiindcă le-am repetat de sute de ori, le-am păstrat pe cele mai bune, și le-am dat un număr, ca să nu mai pierdem timpul să le spunem în întregime.* După o bucată de vreme, noul venit, invitat și el să contribuie la succesul orei de bancuri, și-a luat inima în dinți, și a rostit numărul unui banc care atrăgea cele mai multe reacții. Numai că ... nimeni n-a manifestat nici o reacție. *Bine, bine, când unul dintre voi a rostit numărul bancului pe care l-am spus și eu, v-ați ținut cu mâinile de burtă de atâta râs. Când am spus și eu, n-ați reacționat în nici un fel, parcă nici nu l-ați fi auzit. Da, ai dreptate, dar pentru bancuri contează și felul în care îl spui.*

Un evreu care s-a închinat la Zidul Plângerii, la Ierusalim, este abordat de o reporteriță: - *Domnule, vă urmăresc de o săptămână. Veniți în fiecare dimineață la zidul acesta și vă rugați. Chiar așa ? - Ei, duduie, nu de o săptămână, ci de mai bine de zece ani. În drum spre slujbă, mă opresc aici și-mi fac rugăciunea către Dumnezeu li apoi merg mai deăarte.- Și ce-i cereți - Ce să cer ? Să nu ne mai urâm, să nu ne mai ucidem între noi, să avem fiecare ce pune pe masă sau un acoperiș deasupra capului și să ne bucurăm de viață. - Și cum vi se pare ? - Parcă aș vorbi la ziduri.*

Un tip agață o femeie drăguță, aflată „la produs” (cum se spune) și aceasta îl invită la ea acasă. Oaspetele rămâne uluit să constate lucruri la care nu se aștepta. - *Văd o bibliotecă generoasă. Cine citește atâtea cărți ? - Cum cine ? Eu, sunt absolventă a facultății de limbi străine, și nu neglijez lectura - Frumos, dar uite și un pian. Cine cântă la el ?- Ei, bineînțeles că eu, doar am absolvit Școala Populară de Artă. - Formidabil, dar ... curvă cum ai ajuns ? - Asta a fost ... șansa vieții mele*

Un cetățean agață o femeie, o duce acasă la el și, după împlinirea a ceea ce trebuia să se întâmple, ea spune: - *Să știi că pot să spun cu ce te ocupi. - Ei, pe naiba, cum să știi, n-ai nici o bază. - Ba da ... ești medic. -*

Formidabil, dar spune-mi ... cum ai dedus ? - Păi ... mi-ai oferit whisky, țigări Kent ... Cine dispune, la fremea noastră de atâtea minunății, în afara doctorilor? (Era înainte de revoluție!). - Ba pot să spun și ce specialitate ai. - Ei, asta n-o mai cred. Hai, spune ! - Ești anestezist. - Fantastic ! Dar ... spune cinstit cum ai dedus? - ... N-am simțit nimic.

Sublocotenentul: - Soldat Andrei, ce este Patria ? - Nu știu. - Ești prost. Caporal Vasile, ce este Patria ? - Patria este mama mea. - Bravo ! Deci, soldat Andrei, ce este Patria ? - Patria este mama lui Vasile. - Idiotule, Patria este și mama ta, ai înțeles ? - Am înțeles, să trăiești ! - Ce-ai înțeles ? - Că sunt frate cu Vasile

Ion Dorofte

Nu știi și nu spui bancuri, nu ești liber

1. În perioada comunistă multe din bancuri conțineau un mesaj subliminal; cred că în perioada actuală (*democrația dezlănțuită!*) mesajele sunt combinate între liminal și subliminal. Când ești într-o colectivitate, în funcție de percepția fiecăruia, umorul este o terapie individuală practică în colectiv! În ultimele decenii din comunism, bancurile de fapt au menținut spiritul viu al românului și speranța lui în democrație, atât doar că imediat după 1989 majoritatea românilor a început să înțeleagă că în România și democrația este un banc! În evoluția noastră istorică de fapt bancurile au dezvoltat “spiritul umoristic “al românilor.

2. Bancurile de dinainte de 1989 erau mai cu substanță, deși mai seci. Bancurile de după 1989 respectă principiile democratice. Și zonele demografice? Nu știi și nu spui bancuri, nu ești liber! Într-un banc este inclusă atâta realitate pe cât este de vie, de activă și *reactivă* realitatea imediată.

3. Bulă este esența bancului românesc, se pare. Din când în când este concurat de către Dorel, un personaj generic mai nou. În fiecare din noi există un Bulă pe care, de nu puține ori, îl vedem când ne uităm în oglindă. Românul majoritar îl conține, în esența sa, pe Bulă. Și asta nu este rău, hazul de necaz este o formă de exorcizare a răului.

4. a) Polițistul se apropie: – Vă rog să mă însoțiți la secție. – De ce? N-am făcut nimic. – Știu, dar mi-e frică noaptea singur. b) Doi milițieni la

examenul de limba română: – Pe câmp sunt doi boi. – Nu e bine! O să creadă lumea că suntem noi. – Atunci: „Pe câmp sunt doi boi, în afară de noi doi.”^{c)} Un avocat a murit. Pe piatra funerară scria: „Aici se odihnește un avocat, un om onorabil, cu suflet bun.” Un trecător își face cruce: – Doamne, au îngropat trei oameni într-un singur mormânt!

Ioan Radu Văcărescu

Ridendo castigat mores

1 - 3. Nu e nici o superficialitate, condamnabilă sau nu, în cultivarea bancului. Și asta pentru că, fie că este sec sau de dulce, provoacă râsul. Iar râsul nu e doar terapie, individuală sau colectivă, e mai mult decât atât, e parte a spiritului omenesc. Câtă dreptate are, iarăși, Eminescu! Iar Eco a scris o minunată carte plecând de la râs și condamnarea lui. Înțelesul este acela de anecdotă (povestioară) glumeață, anonimă, ca atare snoavă populară (înțelesul de minciună e vechi, probabil din vremea în care samsarii italieni inventau băncile), finalul acesteia fiind cel mai important. Un banc oarecare se poate salva pe sine printr-un final surprinzător, tot așa cum o anecdotă bine încheată își poate pierde farmecul umoristic printr-un final slab. E ca în poezie sau în proza scurtă, unde finalurile sunt esențiale. Un singur exemplu, sugestiv: distihul final al sonetului elizabetan. Fără umor, fără râs nu e de trăit. Chiar dacă e haz de necaz. În perioada comunistă, eu zic că nu ne-a făcut nici rău (să credem că dacă nu ne eliberam mental prin bancuri de apăsarea epocii, am fi ieșit pe uliță cu ciomagul împotriva regimului?), nici foarte bine. Ne-a făcut bine cu răul, că la noi, la români, specificul național e al râsu-plânsului. Față de perioada comunistă, e o oarecare diferență în compunerea și circulația bancurilor: acum, bancurile politice sunt, din păcate, mult mai puține și mai fade. Pare nelalocul ei chestiunea asta, de vreme ce politicienii s-au înmulțit ca ciupercile, iar majoritatea acestora-s otrăvitoare. Sau fără sare și piper. Pe vremea Împușcatului (numire sinistră a celui pe care bancurile vechi îl alintau cu nea Nicu) spuneau bancuri, se zice, poate ca să amâgască populimea, că, vezi, ce băieți buni și populari sunt ei, chiar cei cu funcții mari în partid și-n securime. Și ce veseli erau românii, cum că, de fapt, partidul e cu noi, nu doar „în toate cele ce sunt și-cele ce mâine vor râde la soare.” Desigur, era vorba, este vorba de senzația

de libertate pe care ți-o dă faptul că faci un lucru interzis sau participi la un eveniment contra sistemului.

Orice manifestare a spiritului are legătură, desigur, cu fundamentul nostru specific, etnic, etic și estetic. Dacă Eminescu este creatorul lui Hyperion, Caragiale, așa cum scria foarte la obiect Laurențiu Ulici, este creatorul lui Mitică. Cele două fețe ale monedei noastre naționale. Caragiale, între altele, avea o urare de toată minunea: să fii sănătos și vesel. În „Specificul național”, G. Călinescu nu-l așează pe Caragiale în „nodul vital” al notei noastre specifice primordiale, precum Eminescu, Maiorescu, Rebreanu, Goga sau Blaga. Nu e cazul aici de a lua în discuție marele capitol care încheie *Istoria...* călinesciană, deși ar merita din plin, mai ales azi, pe fundalul progresismelor complet lipsite de umor de azi (au înlocuit oare prostiile astea bancurile pline de haz de altădată?). Călinescu scrie în acest sens: „I. L. Caragiale bunăoară e un trac, care nu ne reprezintă total, ci îngroașă numai una din notele noastre meridionale”. Poziția criticului, desigur, se bazează pe caracterizările sale făcute Ploieșteanului: „Cât despre Caragiale, el e de la marginea de jos a rasei noastre, el e un balcanic traco-elin. El aduce sensibilitatea excesivă, iubirea de aglomerare citadină, spiritul critic exagerat, zeflemist, preocuparea de politică, apetitia spre o culturalitate maximă, cunoașterea de oameni, mimica repede, teatralitatea, oratoria. Acestea nu sunt elemente dincolo de sufletul nostru ci numai laterale.” Înțelegem aserțiunile marelui critic român ca expresie a extremei sale sincerități emoționale și critice. Centrali sau laterali, Hyperion și Mitică merg împreună, braț la braț. Iar în urma lor pășește Bulă, un fel de Păcală plus Tândală transbordați la oraș. Plus Bulișor. Mă și întrebam zilele trecute, oare îi va face Bulă lui Bulișor un smartphone cadou de Crăciun, în sfârșit? Că e singurul din clasa lui care n-are. Îi trebuie neapărat, că la anul trece pe-a noua și trebuie să-i citească pe cronicari, are nevoie de AI pentru traducere.

Dar bancul are și caracter de îndreptare a moravurilor. Dacă e de calitate. În articolul dedicat lui Titu Maiorescu (vezi „Titu Maiorescu, român și european”, în „Prin alții spre sine”, volumul din 1988), N. Steinhardt ne atrage atenția că ne-am obișnuit a-l vedea pe criticul întemeietor întotdeauna numai „alături de Eminescu și Junimea ori de partizanii politici ori de elevii săi”. Steinhardt însă e de părere că o astfel de abordare ne duce pe un drum oarecum greșit, că nu ne duce spre esență. „Frățescul său coechipier, scrie Steinhardt, este I. L. Caragiale și că alături de acesta se cuvine să fie așezat spre a-i putea fi lămurit imensul ascendent și asimilat veritabilul, efectivul, stăruitorul său rol în cultura română”. Eseiștul român, devenit, la bătrânețe, surprinzător pentru mulți, Părintele

de la Rohia, observă că atât Maiorescu cât și Caragiale au doi dușmani, pe Mitică și pe Marius Chicoș Rostogan, că amândoi scriitorii români îndeplinesc de fapt o funcție sanitară, deloc inutilă, prin darea în vileag a miticismelor, a frazeologiilor lipsite de conținut și a tipului omenesc fanfaron și nul. Cu alte cuvinte, arată Steinhardt, Caragiale prin comedie, Maiorescu pe calea criticii, au luptat pentru aceeași cauză: apărarea culturii de improvizatori și moftangii. Adică, amândoi scriitorii români dau dovadă de spirit intens antibalcanic, fiind purtători ai spiritului critic în cultura noastră. Și nu doar atât, pentru că, scrie Steinhardt, „se întîlnesc și întru apărarea primului temei al culturii, care este limba.” Spre deosebire de G. Călinescu, care nu-l vede pe Caragiale în „nodul vital” al culturii noastre, în „centru”, N. Steinhardt îl așează pe Caragiale, convingător, în chiar centrul critic al culturii și literaturii noastre, pe alte considerente decât cele de natură etnicistă. Iar această frază a Părintelui lămurește, dacă mai era nevoie, totul: „Doi oameni inteligenți, care au știut că nu poate fi cultură fără civilizație (și invers) și nici cultură și civilizație fără o limbă fermă și fără de neîncetata veghe a spiritului asupra tendințelor vieții de a scăpa dincolo de fruntariile care singure păzesc de morfologii patologice și divagații buimace.”

4. Acum vreo douăzeci și șapte de ani, am făcut cu număr din Euphorion cu tema Orient/ Occident. Și stând noi la o halbă de bere la Sibiul Vechi, Iustin Panța și cu mine, ce ne-a dat prin gând? Hai să împănăm revista cu bancuri, anonime ca toate bancurile, dar puse pe hârtie de noi. Zis și făcut. Am împănat. A ieșit o frumusețe, astfel încât Euphorion a ajuns să fie citită pe băncile Parlamentului, alături de revista Infractorul. Era un omagiu adus de noi, mari iubitori de povestioare glumețe și îndreptărețe, spiritului nostru latin și ortodox, pe frontiera dintre două lumi. Alexandru Mușina, și el un mare iubitor de astfel de snoave, și bun povestitor totodată, ne-a și sugerat să scoatem la el, la Aula, o astfel de culegere. N-a fost să fie. Dar mai bine să aștern aici vreo trei-patru bancuri, care îmi vin acum în minte, semn că nu le-am auzit degeaba. * Ion și cu Gheorghe se întorceau de la câmp, în căruță. Ion mâna caii, Gheorghe era atent la drum. Au ieșit de pe câmp în șosea, să meargă către satul lor. Era deja noapte, stelele străluceau ca diamantele pe cer, era liniște și pace, nu se auzea decât tropăitul copitelor pe asfalt, trop-trop, trop-trop. La un moment dat, se aude un vâjâit puternic. Trec mai multe minute și Gheorghe îl întreabă pe Ion: Ioane, văzutu-l-ai pe ăla mă, ăla pe motociclu? Care, mă, întreabă Ion. Ăla mă, pe motociclu, ce-o trecut pe lângă noi, ăla de nu avea cap. Cum, mă, nu avea cap? Nu să poate. Merg ei mai departe, stelele-s ca diamantele pe cer, se vede și o coaje de lună după

un nor, pace, doar tropotul calului se aude, trop-trop, trop-trop. Iar se aude un vâjâit puternic. Trec minute bune și Gheorghe întreabă: Ioane, l-ai văzut pe ăla, mă, ăla pe motociclu? Care, mă, ce motociclu tot zici? îi răspunde Ion trezit brusc din meditația în care era, cu hățurile în mâini. Ăla mă, ce-o trecut pe lângă noi ca vântul și ca gândul, răspunde Gheorghe. Și nici ăsta n-avea cap. Cum, mă, n-avea cap, nu să poate, mai zice Ion. Ba să poate, Ioane, era pe motociclu și era îmbrăcat tot numa în piele, și n-avea cap, se făloșește Gheorghe, că vezi, el era ăla care trebuia să aibă grije la drum. Mai merg ei ce mai merg minute bune și îi zice Ion lui Gheorghe: Mă, ia du-te tu în căruță, în spate, și mută coasa aia din stânga în dreapta. * Undeva în misteriosul continent african, două triburi intră într-un conflict teritorial. Bărbații își iau sulilele și scuturile și se adună, în fiecare trib, să meargă la luptă. Cele două armate se întâlnesc față în față. Își dau seama că sunt puțini, și unii și alții, iar dacă mai mor dintre ei dispar triburile. Iau hotărârea să se lupte între ei șefii de trib, și astfel se va hotărî soarta conflictului. Cei doi șefi de trib se întâlnesc la mijloc, între cele două armate. Se apropie unul de altul și, ce să vezi, își aruncă armele la pământ și se îmbrățișează, mare bucurie pentru luptătorii celor două armate. După ce se îmbrățișează, cei doi șefi se așează pe pământ. Măi Ițic, tu aici? îl întreabă unul dintre șefi pe cel de-al doilea. Da, măi dragă Ștrul, aici. Am umblat peste tot prin lume, am fost la New York, la Londra, m-am zbatut în stânga și-n dreapta, în sus și-n jos, dar am ajuns aici, unde e cel mai bine, am șapte neveste, oamenii ăștia sunt foarte cumsecade, ca niște copii cuminiți, o duc mai bine decât oriunde. Dar tu, Ștrul, ce cauți aici? Măi dragă Ițic, și eu am fost peste tot, și la Paris, și la Roma, la Tokio și la Beijing, dar tot aici e mai bine, aici e aurul, diamantele, în capitala țării am aerodrom privat, iar trei neveste îmi sunt de ajuns. Dar mai bine spune, Ițic dragă, ce mai face prietenul nostru din tinerețe, Șloimi, că nici de el nu mai știu nimic. Șloimi, răspunde Ițic, dragul de el, e cel mai mare aventurier, *a rămas la Piatra Neamț*. * Ionică vine acasă în satul lui de la oraș. E foarte bucuros. Le spune părinților: *mică dragă și ticule drag*, trebe să merg la Paris. Cum măi băiete, să mergi la Paris, îl întreabă mirați părinții. Păi, am câștigat la o tombolă la coca-cola o excursie la Paris. No, dacă te duci, mai înainte să mergi la uncheșu-tău Gheorghe, să-ți spună el ce și cum, că el o fost la Paris. Merge Ionică la uncheșu Gheorghe. Când aude că Ionică merge la Paris, uncheșul tare se bucură. Îi zice: măi băiete, când ajungi la Paris, dai de-o uliță lungă, lungă, ca de aici de la noi până la Sâghii. Și te tot duci pe ulița aia mare, și dai de un împărat pe cal. No, te uți la el ce te uiți, da te duci mai departe. Și dai de o grădină mare numa cu flori și copaci piperniciți. Și stai un picuț acolo pe-o bancă și te uiți la niște găște

care înoată pe apă. Da pleci mai departe și ajungi la un turn mare, mai mare decât turnu bisericii sașilor de la noi. Și nici acolo nu stai prea mult, te uiți ce ce uiți la el și iar te duci, și să face noapte. Și iar mergi și ajungi la un palat numa cu becuri roșii. Și acolo te bagi înauntru. Și vine un om și îți ia haina și o agață într-o parte și te duce înauntru, într-o sală mare, cu mese și scaune. Te așezi la masă și vine alt om și îți aduce tot ce poștești, mâncăruri și beuturi scumpe, șampăanii colorate și alte cele. Și cum stai acolo, pe o podină vin niște fătuci și joacă de n-ai mai văzut joacă de aia. Și stai și mânci și bei și te uiți la jocurile ălea și bați din palme. Și mai vine câte o fătucă din ălea și ți se așează în poală și te mângâie pe obraz. No, măi copile, înțelesu-m-ai? Înțeles, uncheș. Și Ionică pleacă la Paris. Excursia era de o săptămână. Trece săptămâna, trec două, trece o lună, Ionică nicăieri. După vreo două luni și jumătate apare și Ionică acasă. Jigărit, ca vai de el. Dragă mică și dragă ticule, apăi n-o fost așa de bine la Paris. Mă duc la uncheșu Gheorghe să-i povestesc. Se duce Ionică la Uncheș și-i spune: Apăi, uncheș, n-o prea fost bine. Păi cum, îl întreabă uncheșul, ai făcut exact cum am zis io să faci? Făcut. N-am ieșit din vorba dumitale. M-am dus pe strada aia lungă, pe la împăratul ăla pe cal, am stat la hodină în grădina aia cu găște, m-am holbat la turnu ăla de m-o durut gātu și am ajuns la palatul ăla cu lumini roșii. Și, îl întreabă uncheșul, acolo cum o fost? Păi exact cum ai zis dumneata, iară beuturi și fătuci că ălea de-acolo n-am mai văzut și nici nu cred că mai văd vreodată. Numa că, către dimineață, când era de plecare, o venit un om și o zis că să scot banii să plătesc, iară io n-am avut. Și m-o bătut, uncheș, tot cu pumnii în spate mi-o dat. Și după aia m-o pus să mătur prin casa aia mare și să spăl vasele la bucătărie. Și două luni m-o ținut, că cică atâta o costat ce-am mâncat și am beut în sara aia. No, acuma, măi uncheș, spune și dumneata, ce n-o fost bine? Uncheșul stă adâncit în gânduri. Îl întreabă pe Ionică: auzi, măi băiete, da cu ce-ai fost la Paris? Ionică îi spune: păi cu ce să fiu, cu Atlassibil. Uncheșul se luminează la față și zice: păi asta-i! Adică cum uncheș? Dumneata cu ce-ai fost? Răspunde uncheșul Gheorghe: Apăi io am fost cu Wermachtu. * Concurs de proiecte la Comisia Europeană. Se prezintă trei echipe, formate din câte trei specialiști, nemții, francezii și românii. Comisia înmânează fiecărei echipe câte două bile de oțel. Va câștiga concursul echipa care va realiza cel mai util și mai frumos proiect. După un an, concurenții se prezintă la Comisie. Primii vin nemții, care prezintă un motor de dronă care e construit pe baza celor două bile de oțel. Comisia e încântată. Apoi vin francezii. Aceștia prezintă proiectul lor, un sistem de atenționare în cazul cutremurelor, construit pe baza celor două bile. Din nou, Comisia e încântată. Urmează echipa românilor. Nu mai

sunt trei oameni, e unul singur. I se cere să prezinte proiectul. Românul explică cu voce joasă și dând din mâini că nu are nici un proiect. Bine, atunci dă bilele înapoi, i se cere. Nu mai am nici bilele, răspunde omul. Dar unde sunt, e întrebat. Una o furat-o, zice. Și cealaltă unde e, întreabă mirată Comisia. Omul răspunde: cealaltă s-o stricat.

George Dimitriu

Este scris în ADN-ul românului să facă haz de necaz

1. Bancul este o reflexie exacerbată, născută subliminal îndeobște dintr-o trăsătură definitorie a unui grup semnificativ de oameni, reflexie care a trecut ilegal granița spre a se lăsa conștientizată într-un mod voios. De altfel, umorul poate fi și o formă de terapie, atât individuală cât și colectivă, însă doar dacă devine un companion de nădejde. Este scris în ADN-ul românului să facă haz de necaz, iar pe vremea comunismului bancurile cu substrat politic au edificat o adevărată supapă de refulare, utilizată chiar și de speciemenle cu ochi de culoarea cerului diurn și suflete mânăjite precum chipurile indienilor, speciemenle care uneori se prefăceau că o uită deschisă spre a nu exploda prematur mălaiul îmbăiat. Pe de altă parte, este posibil ca bancurile să fi impregnat în conștiința românului o mentalitate fatalistă și dezonorantă, clădită pe o durabilă neîncredere.

2. În esență nu, în diversitate da, căci deschiderea de noi orizonturi a multiplicat exponențial panopia tematică. Umorul creează o oarecare libertate mentală în falansterialul univers interior pe care-l forcează, însă aceasta e iluzorie. Subminările de orice fel care se petrec acolo duc doar la amăgirea psihicului, psihic al cărui rol determinant în acțiunile individului nu poate fi, desigur, negat. Aș asemui acel univers cu cel creat, tot mental, prin utilizarea excesivă a rețelelor sociale. Emanciparea intelectuală pe care o poate naște umorul este cu totul altceva, fiind rezervată unei minorități. O fărâmă irefutabilă, uneori chiar esența, căci bancul caricaturizează tarele societății, prin urmare are la bază ceva real. Pe această fundație se construiește apoi prin exacerbare. Să nu uităm însă că dimensiunea bazei este variabilă, iar volumul edificiului constant. De aceea, un banc poate fi mult mai apropiat sau mai depărtat de realitate decât am crede, dar există suficiente situații în care nu ne sunt înșelate așteptările.

3. Bulă este o personificare a bancului mioritic ce ilustrează faptul că și pe vremea comunismului puteau lua naștere lucruri durabile. A fost conceput instinctiv, ca o chintesență a trăsăturilor românului, spre a caricaturiza factorii de decizie, motiv pentru care despre paradoxalul Bulă se poate spune că deși nimeni nu l-a văzut, toată lumea îl (re)cunoaște. Preferă să rămână la vârsta prepuberă pentru a-și putea utiliza în mod contrastant paleta cuvintelor vulgare, este năstrușnic, ironic și aparent naiv, dar în el se pitește o istețime ieșită din comun. Are meritul de a fi reușit să-l convingă pe român că este mai la îndemână să te amuzi decât să te îngrijorezi. După cum spuneam, Bulă e chintesența trăsăturilor românului, așa că fiecare dintre noi se poate regăsi mai mult sau mai puțin în el. Este, în același timp, o proiecție a orgoliului mioritic. Firește că are ceva din trăsăturile „românului majoritar”, doar a fost creat după chipul și asemănarea sa, motiv pentru care este descurcăreț, amuzant, (auto)ironic, dezinvolt și vulgar. Diferă de acesta prin faptul că are curajul de a spune ceea ce „românul majoritar” nu îndrăznește. Este echivalentul unei religii, dacă privim la o altă scară, căci în vremurile de restriște ajută la mântuirea psihicului.

4. Iată și câteva bancuri: 1) Are loc un examen de promovare în grad pentru milițieni. Aceștia sunt introduși într-o sală, apoi vine un ofițer și le zice: – Bă băieți, treburile e simple căci azi vă dau ceva ușor. Închide geamurile, trage perdelele, apoi aprinde lumina. – Fiți atenți la mine: o să sting lumina, după care voi tre' să-mi ziceți ce s-a întâmplat cu ea, unde a dispărut. Zis și făcut! Stinge ofițerul lumina, iar milițienii, cum se trezesc pe întuneric încep să urle, să tremure de frică... Examinatorul vede că n-o poate scoate la capăt cu ei și le zice: – Bă băieți, vă dau permisie două săptămâni. Da' după asta veniți și-mi ziceți unde s-a ascuns lumina.

Pleacă gaborii și vin după două săptămâni nerași, nedormiți etc. Ofițerul zâmbește superior și-i ia la rând: – Bă Ionescule, unde era lumina? – Păi, să vedeți... – Știi? – Nu. – Atunci, nu promovezi. Popescu! – Am făcut tot posibilul, dar n-am reușit să află. ... Și tot așa, până ce ajunge la unul care arăta jalnic, Vasilescu. Țsta zice: – Dom' căpitan, eu am găsit răspunsul. Am aflat unde s-a ascuns lumina. – Și cum ai făcut, bă? – Odată ajuns acasă am închis toate geamurile, am tras obloanele, am bătut șipci să acopăr crăpăturile de la uși, ce mai, am izolat toată casa. Apoi, am stins lumina. Și dă-i și caut-o. Am smuls tapetul, parchetul, am dat jos tencuiala, am spart mobila, am distrus saltelele, da' până la urmă am gasit-o, nenorocita naibii! – Unde era, bă? – În frigider! * 2) La ora de psihologie, profesorul vorbește elevilor despre cele trei stări ale psihicului uman: calmul, iritarea și enervarea. Pentru a exemplifica scoate un telefon

mobil, formează un număr, trece aparatul pe speaker și spune: –Alo! Bună ziua! Cu Gică, vă rog. –Aici nu locuiește niciun Gică, se aude o voce liniștită. –Aceasta a fost starea de calm, zice profesorul. Formează apoi același număr: –Alo! Bună ziua! Gică este acasă? –Domnule, v-am mai spus: aici nu locuiește niciun Gică! Profesorul, către elevi: –După tonul vocii, s-a putut constata starea de iritare. Formează pentru a treia oară același număr și zice: –Alo! Bună ziua! Cu Gică, vă rog. Persoana, de-a dreptul enervată, îi răspunde: –Domnule, fir-ai al dracului să fii.. nu-i niciun Gică aici!!! –Acestea au fost cele trei stări ale psihicului. Sper că am fost explicit, încheie profesorul prezentarea. Bulă, care stătea în ultima bancă, se ridică și zice: –Mai există o stare, cea de disperare. Smulge telefonul din mâna profesorului, formează același număr și spune: –Alo, sunt Gică! M-a căutat cineva? * 3) Un englez, un francez și un rus se laudă cu nevestele lor. Englezul: Soția mea e o *lady*; este deosebit de frumoasă – toată lumea întoarce capul după ea, iar eu, ca un *lord* ce sunt, i-am cumpărat trei mașini: un Jaguar, un Mercedes și un Rolls-Royce. Pentru fiecare mașină i-am asortat câte o haină de blană. Nu vă spun asta ca să vedeți cât de bogat sunt, ci ca să vă dați seama ce frumoasă este nevasta mea! Francezul: Soția mea este extrem de frumoasă și are cinci amanți. Nu vă spun asta ca să vedeți cât de libertină e nevastă-mea, ci ca să vă dați seama cât este de frumoasă – în afară de mine, mai sunt cinci bărbați înnebuniți după ea! Rusul se tot gândește, iar după un timp spune: –Natașa mea are un fund, uite-atât de mare... Plăcerea mea este să-i dau una peste cur dimineața când plec la serviciu, că-i tremură carnea uite-așa... Când vin de la serviciu încă mai tremură carnea pe fundul Natașei. Nu vă spun asta ca să vedeți cât de mare-i curul ei, ci ca să vă dați seama cât de scurtă e ziua de muncă la noi! * 4) Se aflau într-o mașină un inginer mecanic, un electrician, un chimist și Bill Gates, creatorul Windows-ului. La un moment dat, automobilul se oprește și refuză să mai pornească. – Cred că e ceva în neregulă cu motorul. Hai să-l desfacem, că-l repar eu, zice inginerul mecanic. –Nu, nu. Bateria are probleme. Haideți să o înlocuim, propune electricianul. –Domnilor, benzina nu e bună – trebuie schimbată, decide chimistul. Bill Gates are o sclipire inteligentă în ochi, așa că anunță: –Am găsit soluția: ne dăm toți jos, după care urcăm înapoi! * 5) Trecutul, Presentul și Viitorul își dau întâlnire în România comunistă. Trecutul și Viitorul sunt punctuali, însă Presentul întârzie. Atunci când apare (cu o sacoșă în mână), este luat la întrebări de ceilalți. Presentul: Am stat la coadă la carne. Trecutul: COADĂ? Ce-i aia COADĂ? Viitorul: CARNE? Ce-i aia CARNE? * 6) La liceu, la ora de filosofie, profesorul... cugetă. –Unde sunt marii gânditori de odinioară? În zilele

noastre pare să nu mai existe niciunul de calibrul lor. Bulă îl întrerupe. – Dom' profesor, vă înșelați! Se fac progrese colosale în domeniu, doar că lumea nu știe de ele. Unchiul Gică, care e filosof, a spus ultima oară când a fost la noi: *Bă, javra asta a voastră n-a zis nici păs când am venit. A rămas câine doar cu numele. Dar nu-l aruncați – sunt sigur că în curând și noțiunea de câine va lătra.* * 7) –Copiii, ce-mi puteți spune despre comunism? întreabă profesoara de istorie. Într-un târziu, se ridică Bulă și zice: –În vremea aceea se petreceau minuni, așa spunea tata. –Ce fel de minuni, Bulă? –Tata a enumerat șapte: 1. toți aveau de lucru; 2. deși toți aveau de lucru, nimeni nu muncea; 3. deși nimeni nu muncea, planul se făcea; 4. deși planul se făcea, nimic nu se găsea; 5. deși nimic nu se găsea, toți aveau; 6. deși toți aveau, toți furau; 7. deși toți furau, nimic nu lipsea. * 8) ministrul de Interne hotărâse să trimită toți milițienii la un liceu special, ca să adune și tovarășii măcar opt clase. Pentru că era totuși nevoie de ei în câmpul muncii, s-a decis ca aceștia să facă un curs intensiv, de numai o zi, iar apoi să dea un test și să primească o diplomă care să ateste faptul că au terminat opt clase. La ora de geometrie, li s-a predat despre arii. A doua zi, la test, examinatorul îi întreabă: –Bă! Voi ați mers vreodată cu trenu'? –Da, să trăiți! se aude în cor. –Nu-i așa că în timpul mersului auzeți: tigadang... tagadang? –Da, să trăiți! –Dacă roțile trenului sunt rotunde, atunci de unde vine zgomotul? Se gândesc milițienii... se tot gândesc. La un moment dat, se ridică unul și zice: –Tovarășu profesor, știu eu de unde. Chiar dumneavoastră ne-ați spus, ieri. –Ce v-am spus, bă? –Păi dacă aria cercului este $PI \cdot R$ pătrat, atunci când se-nvârte roata pătratul ăla din aria ei se lovește de șină și face: tigadang... tagadang. * 9) Profesoara, la școală: –Bulă, care este subiectul propoziției *Venea o moară pe Siret*? –*Venea*, răspunde Bulă. –Cum *Venea*, măi? –Păi punem întrebarea predicatului: *Cine omoară pe Siret? Venea!* * 10) În America, într-un tren se aflau față în față un evreu și un pastor. Mirat, evreul întreabă: –De ce purtați gulerul cu spatele în față? –Pentru ca sunt Părinte, îl lămurește pastorul. –Si eu sunt părinte, am un copil, însă nu port gulerul astfel! –Se poate, însă eu sunt Părinte pentru mii de oameni. –Atunci, zice evreul, poate ar fi mai bine să purtați pantalonii cu spatele în față! * 11) Într-un compartiment de tren erau trei negri și o babă. Zice baba către negrul din stânga ei: –De ce ai o ureche albă? – Sunt membru al tribului Ureche Albă, răspunde omul cu mândrie. Baba, curioasă, continuă să pună întrebări. –Da' tu de ce ai nasul alb? îl chestionează pe negrul din mijloc. –Fac parte din tribul Nasuri Albe. Bătrâna se adresează apoi negrului care rămăsese neinterogat: –Și tu de ce ai mâna albă? A... știu! Faci parte din tribul Mână Albă, nu-i așa? –Nu, io îs ginecolog la Copșa

Mică. * 12) Ceașeștii se întorc de la un vernisaj. –Ei, cum ți-a plăcut? întreabă el. –Nicule, trebuie să dăm cu ei de pământ. –Păi de ce, dragă? – Nu văzuși că sub statuia ta scria Jalea și sub pictura mea, Baba? * 13) –Domnule doctor, spune asistenta alarmată, pacientul care tocmai a ieșit de la dumneavoastră a murit pe hol. –Schimbă-i repede poziția, să pară că tocmai intra.

Ion Toma Ionescu

Ce popor imaginativ avem!

*Românii au băut mai multă bere în primele luni ale anului și a crescut implicit pe cap de locuitor numărul de bancuri. De unde implicit tragem concluzia că trebuie mărit prețul la bere.
(Dintr-un raport al securității, nedatat)*

Doamne, ce popor imaginativ avem! Vine unul scamator la marginea pădurii cu un joben. Ai zice mai să scoată din el doi iepuri albi și ce să vezi, în locul urecheașilor scoate două panglici nesfârșite portocalii, fluturându-le pe valul de admirație și ovații ale poporului pedelist. De atâta emulație, nici că se vedea scrisul cusut cu fir de aur, unde povestitorul însăilase proiectul noii constituții și împărțirea în opt a regiunilor administrative. Doar că nu impui așa simplu basmele romanilor în țara bancurilor!... Tocmai trecea pe-acolo Bulă Pontonel, pe post de Scufiță Roșie. (Ca să câștige voturi își făcuse operație de schimbare de sex...). Se ducea la Bunicuța în pădure cu demâncare și căscând gura la cinstita adunare, nu băgă de seamă când se lăsase întunericul. Acu' n-aveți a mă întreba cine-i Bunicuța, că-n partida aia mare ce se crede întotdeauna învingătoare de drept, a rămas singura minte limpede, singurul deștept. Restul partizanilor din elită, într-un glas unanim, stau cu limba înțepenită la televizor pe nordul Președintelui. Au și ei dreptate! În zarva valurilor de ură e nevoie de un reper. Nimic mai sigur decât busola marinarului. „Dacă s-a făcut noapte, se luminează într-un timp gândul Scufiței când băgă de seamă întunericul, n-am decât să mă fac frate cu lupul, că nu știi în pădure de unde paște primejdia!... Nu frate, mai bine văr! Tot sunt ca mâine moșii de vară.” Îi veni gândul din urmă, ăl bun, ca să nu se supere nici baronii...

– Îmi zici vere până la moarte, lupule?!... Și Antonel privind visător dintr-o parte: – Da, verișoară! (*Moșii de vară*)

Mi-a cerut prietenul Adrian Alui Gheorghe să fac o treabă serioasă și mi-a dat libertatea să divaghez punându-mi câteva întrebări ajutătoare, esențiale în context. Să-mi aduc contribuția astfel prin răspunsuri, la o anchetă care va CONTA într-un fel de exegeză a bancului ca manifestare a umorului. O comunicare verbală scurtă, indirectă și atractivă a adevărului ce funcționează ca un mecanism de supraviețuire psihică, și printr-un mesaj liminal sau subliminal, stârnește solidaritate prin râs, un fel de supapă de ceață pentru terapie socială într-un regim represiv sau pe tărâmul nețârmurit al prostiei omenești, în țara unde prin vot democratic popular Bulă a fost ales împărat pe viață... Inițial am considerat că nu sunt legitimat nici ca poet și nici ca prozator, umoristic vorbind, cu atât mai puțin ca estetic, având mai degrabă firea unui taciturn cu ascendent în Saturn, dar mi-am amintit că am scris o carte Jurnal din anul Apocalipsei, în care m-am străduit și cred că am și reușit să-mi demonstrez mie însumi o legătură strânsă între bancuri ca fenomen, și literatură. Era una dintre cerințele, pe lângă multe altele pe care setul de întrebări ale anchetei le impunea. Ca un autor atipic am prins ideea din zbor și am hotărât să răspund cu o compilație din acele texte eminentemente necunoscute ale Jurnalului meu din anul Apocalipsei (cu siguranță veți recunoaște și anul și personajele, nu va fi greu. De ce a rămas necunoscut Jurnalul? Pentru că primul cititor al cărții, fratele meu, după ce și-a terminat lectura, s-a exprimat cum că deși în carte sunt multe glume, cartea în sine e una tristă și cumva pe față, prea băsistă. Și nu i-am mai dat drumul în lume...

*

El era Președintele. Ea își zicea Opoziția. Contrar aparențelor se iubeau profund. Amândoi pacienți într-un spital de boli mintale. Într-o zi se plimbau de mână pe malul lacului liniștiți și Președintele a sărit brusc în apă. A înotat până la fund și a rămas acolo. Opoziția a sărit repede să-l salveze. A înotat și ea până la fund și a scos Președintele la suprafață. La auzul acestei fapte eroice, Consiliul de Administrație al Spitalului, restructurat după norme și practici europene, a hotărât ca Opoziția să fie externată din spital deoarece a dovedit că e stabilă mintal. Un medic șef de la secția SIE (Secția Investigații și Encefalografie), nou uns în funcție, diplomat, doctor de carieră, maestru în arta dialogului, s-a dus la Opoziție să-i dea vestea și i-a spus: – Am o veste bună și una rea. Vestea bună este că vei fi externată. Din moment ce ai fost capabilă să reacționezi în mod rațional la o criză și să salvezi viața unui alt pacient, am ajuns la concluzia

că fapta ta dovedește o deplină sănătate mintală. Vestea rea e că Președintele, pacientul pe care l-ai salvat, s-a spânzurat cu cordonul de la halatul de baie. Îmi pare rău, dar a murit. La aceasta, Opoziția răspunde ușor adormită: – Nu s-a spânzurat, l-am pus eu acolo să se usuce!...(Opoziția și Președintele)

*

Ieri am aruncat pe fereastră televizorul mogulilor. Mi-am pus ochelari stereoscopici activi 3D și i-am făcut vânt de la etajul zece. Doamne, s-o fi văzut pe Oana Sultana înger!... Parcă era o crisalidă buimacă, bulimacă... mă rog. M-a privit lung, șăgalnic, cu privirea ei optimistă asupra crizei și m-a rugat să-i transmit pupici dulci blondei cu frunza de la turism și dezvoltare regională cu care prestase în emisiune. Se pare că de ea a avut noroc să-i salveze cariera și destinul până la urmă, nu opoziția lui Pontonel și Antonel, și nici „mogulul”! Lena Udriște își uitase geanta de fițe la Ora de foc în emisiune și când am ridicat televizorul să-l zvârlu, Oana Sultana s-a agățat de geanta aia mare cu mânuțele ei agere și grăsulii. Geanta s-a deschis și-a apucat să tragă din ea un obiect pliabil. Era ceva între parapantă și parașută – o ditamai umbrelă portocalie. Cât să plutești cu umbrela, fie și portocalie?... Tot țândări te faci până jos! Norocul ei că tocmai trecea Președintele cu Loganul. Ieșise de la Cotroceni și mergea, mers de croazieră către Vila Lac 3. Și când a văzut în fața lui portocaliul în pericol, a sărit de la volan și a prins-o pe Oana Sultana în brațele lui vânjoase de marinar. Fericită, dar și temătoare, și-a ridicat încet pleoapele înțepenite să se dumirească unde a ajuns, în Rai, sau în Iad? N-a mai știut cum să-și facă o cruce mare când și-a văzut Președintele! (...) Îmi scot ochelarii stereoscopici activi 3D, îi pun pe birou și-mi frec mâinile mulțumit. De când nu mai am televizorul, am trecut la independenți. (*Umbrela portocalie*)

*

„Oglindă, oglinjoară, cine-i cea mai frumoasă din țară?...” Își fâlfâie Antonel întrebător genele tremurate mărunț către sala cuprinsă de admirație a Congresului liberal. Privirea lui senină de un albastru tâmp înflorește mulțumită de sine, cățărându-se peste mulțimile prosternate, deasupra liberalismului închistat în doctrină. Se făcuseră listele. Patriviciu aprobase deja fără să consulte, numele înșirate cu creionul de mâna lui Antonel, semn de încredere din partea arhitectului, pe o foaie din agenda oferită cadou de Gionel în noaptea de pomină a mării și decăderii... Singur Ludovicul, ca un țap logodit, țopăia cu chitara în brațe un refren nesfârșit... „Ți-am dat inima mea, și-am dat inima mea, Antonele... Ce-ai făcut cu ea?... – USL! USL!... Scandau vizionarii. Afară ninge. Caratramă

urcat la tribună ca o babă surdă, anunțavestea rea că partidul are mari datorii și vestea bună că la Cotroceni s-a întors Președintele.

*

„Oglindă, oglinjoară, cine-i cea mai frumoasă din țară ?” Timpul nu stă-n loc. La poli opuși, Antonel s-a logodit cu dușmanul Pontonel (greu de stabilit cine de la cine să ia lumină...), să traverseze mai ușor împreună noaptea opoziției. Pe puntea suspinelor s-au întâlnit cu Dan DD, așa behăia țopăind și el ca o capră șchioapă că e vremea lui, că a terminat cu Elodia. Numai Albă ca Zăpada își făcea liniștită somnul de frumusețe spre marea încântare a piticilor. Șmecheriiăștia mici subtilizaseră oglinda fermecată și au adus-o în spiritul constituției spre păstrare Președintelui la Cotroceni. Președintele i-a rugat frumos: – Măi Barbă-n Cot, du-i-o lui Lăzăretu că el e responsabil cu netu, cu întrebările și sondajele. „Oglindă, oglinjoară, cine-i cea mai frumoasă din țară?!” – Gândești că am dubii? răspunse peste umăr Președintele. Crede-mă, mă pricep la blonde! Eu lucrez cu certitudini. (*Oglindă, oglinjoară*)

*

Întorc un ochi electoral miop către kilometrul zero și disting o mulțime pestriță strânsă ciorchine pe cele două maluri ale Dâmboviței. În spatele primelor rânduri de militanți ce flutură eșarfe roșii, galbene și portocalii, inițiativa privată a dat drumul grătarelor cu mititei. Azi s-a dat liber de la Parlament ca pe întreg teritoriul capitalei să nu funcționeze legea picnicului, nu se dau amenzi. Fumul gros a acoperit bannerul uriaș pe care ecologiștii l-au legat între doi plopi. Bine că nu se mai cunoaște scrisul! Iar ne făceauăștia capul calendar cu Roșia lor Montană! În spate la Cireșica, poliția călare și-a pregătit urnele mobile și se antrenează repetând exercițiul de colectare a voturilor. Dar de ce întârzie candidații? Tot mai agitate, privirile scrutează încrezător în amonte către Lacul Morii. Și ca la un semnal se pornesc uralele din toate piepturile. Electoratul scandează o odă a bucuriei, încurajând sacadat fiecare democrația lui. Pe culoarul unu, Ghilimanu și Pleașcă trag la pagaie în aceeași copaie. De pe doi, generalul Onțu salută de voie mulțimea, cu ținuta sa bravă și glonțul pe țevă. Pe culoarul trei, RoburGoită, pe bani grei, fâlfâie panglici și ridică zmei cu majoretele de fiță de la Jean Monnet. Pe patru parcă sărind agil din barcă-n barcă, printre mantinele, Piendon suplu, singur în cuplu, face bezele ca papagalul la teatru. Pe culoarul cinci, Paranghelie ca un Adonis trage la rame cu Miss Afrodita de Mizil. Iar Prigoarnă, strânge în brațe grijuliu ca pe un copil semnul lui electoral, pe cățelușa Pușa și Bahmu plânge. Curat carnaval!... Nu-l văd pe doctor! Ba da, apare plutind în sfârșit undeva dinspre soare, pe o parapantă. Se zice că Mazarin i-ar fi oferit Pontul (...)

Euxin, pentru o amantă. Mă frec la ochi oftând către durere. De ce-or fi primărilor doar hahalere!?! (*Afrodita de Mizil*)

*

Ca furnicile pe culoarele secrete au ieșit de pe liste, morții. Și au venit procurorii să pună ordine cu biblia în mână în fața porții, la țintirim. Deo săptămână figurile sumbrele, discută ad-interim cu umbrele... – Țață Vetușo, dumneata când ai murit, nu ți-au luat ăia de la primărie buletinul? – Doamne feri, NU! Ne naștem cu codul numeric și destinul personal fiecare. Cum să-mi ia flacăra de la lumânare? Rarul ăla de primărie mi-a zis să-l păstrez, da, să-mi scot picioarele din groapă de câte ori mă va chema să-l votez. – Și te-a chemat țăță Vetușo? Ți-ai scos picioarele la vot? – M-o chemat maică și am votat tot! – Multiplu?... – Păi!... M-am plimbat într-un ciclu de excursii cu autobuzul, cum făceam pe vremuri când mergeam pe la mânăstiri. Mi-a plăcut! Ce frumos a crescut anul ăsta floarea soarelui și cucuruzul! Am primit și ceva buget, și mâncare, un pateu, un cornet de semințe agricole, ne-au omenit! Peste tot ne-au întâmpinat cu taraful, iar noi le-am oferit votul și autograful pe niște foi matricole! Țața Vetușo e ca Lady Gaga în concert, activă. Le-a dat colivă procurorilor și s-a purtat ca o divă. (*Plai bălai – pamflete politice*)

Și încă două scurte scriituri neînregimentate politic. Una cu armata de pe vremea ailaltă și alta cu un șofer din toate timpurile.

*

La instrucția de front ta'majurul ordona: – Pluton, alinierea în front câte unul! Pentru verificarea bocancilor ridicați piciorul drept! Unul dintre soldați ridica din greșeală piciorul stâng, la care majurul, văzând și un bocanc stâng ridicat, striga imediat: – Bă, care ai ridicat amândouă picioarele?...

*

Un șofer gonea cu 200 km/oră. Vede girofarul unei mașini de poliție în oglindă și accelerează. După o vreme simte că nu poate scăpa de polițist și trage pe dreapta. Polițistul: – Am avut o zi groaznică și vreau să ajung acasă. Dar mi-a plăcut urmărirea. Așa că zi-mi o scuză bună și te las să pleci. – Acum trei săptămâni nevastă-mea a fugit cu un polițist, zice șoferul. Când te-am văzut în spatele meu, am crezut că vrei să mi-o aduci înapoi...

*

Nu sunt un acaparator, nu ascund că mă simt mai bine în plan secund, de-aia las celorlalți combatanți în anchetă primplanul, să vorbească ei în profunzime despre diferențele dintre bancurile dinainte și de după 1989, originea și funcția lui Bulă ca român majoritar și celelalte,

și celelalte... Și pentru că nu-mi place să închei așa disertația mea încă un text

*

Se spune că trecutul a fost mai bun. N-ai să găsești omul care să afirme: „Uite domnule ce tineret cumsecade, cum știe el să-și aleagă idoli, cum reușește să discearnă valorile, ce disciplină în gândirea creativă și cât de riguros și plin de respect își trage ghilimelele ca pe niște mănuși de chirurg, când operează pe un text esențial al înaintașilor!” Dimpotrivă, ai să găsești totdeauna tușe groase, stridente, mânjite pe fața congestionată de neîncredere a insului, Gheară de Vultur sau cum s-o fi numind, scăpat temporar din rezervația indienilor și proferând considerații de genul: „Uite domnule câte elucubrații și etnobotanice în atitudinea țâncilor ăstora zgomotoși care au deturnat tramvaiul 40 în dreptul Liceului Nichita Stănescu și li se pare că sunt deja stăpânii inelelor! Pe vremea mea fetele erau decente, nu atacau bieții profesori cu limba slobodă și goliciunile expuse ostentativ pe simezele expozițiilor futuriste!” Halal de vremi! Un pâlc de elevi traficanti de fluturi și eleve fotomodel, coborâți din tramvai, fac bezele ghearei de vultur din capul meu... (*Gheară de vultur*)

Ion Țoanță

După 1989 Bulă a fost depășit, rămânând oripilat de mulțimea bulișorilor din parlament

1. Bancul poate fi definit ca invenție pur românească, un capitol al rezistenței în vremurile de tristă amintire. Prin răs am trecut peste negura vremurilor. Cu bancul ca armă. Am uitat însă că glumele nu schimbă regimuri și nici orânduielele istoriei. Râdeau doar cei care aveau simțul umorului. Ceaușescu și consoarta nu-l aveau. Ca de altfel, în alte epoci, nici Hitler sau Stalin. Ridendo castigat mores rămâne atributul unei societăți democratice.

2. Bancurile bune au circulat cu succes din gură în gură, ca folclorul până în 1989. Apoi și-au diluat esența. Poate și pentru că am început să trăim în epoca celui mai sinistru banc, cel cu democrația. Bancurile post-decembriste cu Petre Roman care *are gâtul scurt* sau

Iliescu râzând cu *gura până la urechi*, pentru că era *tăiat împrejur*, nu mai aveau haz.

3. Bulă a fost *erou national*, promotor al rezistenței în fața, dar mai ales în spatele malversațiunilor satrapilor bolșevici *importați din marea țară a socialismului victorios*(ce banc bun!). După 1989 Bulă a fost depășit, rămânând oripilat de mulțimea *bulișorilor* din parlament, guvern etc. Din păcate, neavând *obiectul muncii*, Bulă a intrat în șomaj.

4. a) La clasa lui Bulă profesoara le solicită să dea exemple de animale păroase. - Maimuța, zice unul. - Daaa, bravo, îl felicită profa. - Porcul mistreț, zice altul. - Bravo! -Profa de geografie, zice Bulă. - Vai, Bulă, cum poți spune așa ceva? - Păi, tovarășa, l-am auzit pe proful de mate vorbind cu cel de fizică: Bă, o săptămână m-am chinuit până s-o pârlesc pe asta de geografie! b) Prin 1977 Ceaușescu a semnat decretul prin care se interziceau cuvintele *domnule* sau *doamnă*. Devenea obligatorie adresarea cu *tovarășe*, sau *cetățene*. La ședința de partid unde se prelucra acest decret, pe tovarășul Bulă, membru de partid cu conștiință, l-a apucat durerea de burtă. L-a rugat pe secretarul de partid să-i dea voie la toaletă și acesta a aprobat. Număi că pe ușile de la toaletă scria clar *domni* și *doamne*, iar conștiința nu i-a dat voie să intre, întorcându-se la ședință. A rezistat cât a rezistat, până când și-a dat drumul în pantaloni. Imediat mirosul a ajuns la secretarul de partid: - Ce nesimțit a făcut asta? - Eu, tovarășe, s-a ridicat Bulă. - Păi, nu ți-am dat voie să mergi afară? - Am mers, dar acolo scria domni și doamne, și n-am îndrăznit să încalc decretul, așa că am venit să mă ... aici, între tovarăși. c) - Bulă, tu știi care este culmea purgației? - Da, să facem totul! d) După episodul Cernobil: - Bulă, cum stai cu radioactivitatea? - Cu *radio* stau bine, cu *activitatea* mai prost. e) - Copii, zice profa, nu mai face ora, așa că luați-vă boarfele și plecați acasă! Singurul care nu pleacă este Bulă. -Bulă, tu nu pleci? - Tovarășa profesoară, boarfa mea mai are o oră și o aștept. f) - Copii, dați exemple de valuta! - Dolarul. - Daaa! - Marca germană. - Daaaa! - Ciocanul, zice Bulă. - Bulă, dar ăsta nu este valută. - Eu zic că da. Aseară a venit soră-mea cu un casetofon mișto și tata a întreat-o: „Ăsta cât dracu’ te-a costat, fă? „L-am luat ieftin, doar două ciocane”.

Cornel Teulea

Bancurile sunt artificii spirituale

Bancul, literatura, Bulă, românul de ieri, de azi și dintotdeauna, spiritul de glumă, gluma însăși, anecdota, minciuna – adevărul, boală – terapie și, poate altele, într-o anchetă literară constituie o grea misie pentru cel „anchetat.” Cel puțin în cazul meu. Eram chiar pe punctul de-a mă sustrage anchetei când mi s-a părut că aud în spatele meu o voce. Mi-a spus, dacă nu mă înșel (de emoție) ceva de genul: lasă, nu-ți face griji, e vorba de glumă, atât și nimic mai mult. I-am răspuns mai degrabă intrigat decât neliniștit: abia asta-i o glumă, domnule! Nu-mi place, nu-i deloc nostimă. Cine ești, de fapt? Vocea: Sunt George Bernard Shaw. De data asta nu mai am îndoieli. Vocea era cât se poate de reală, mai ales că a continuat să-mi șoptească la ureche: „Felul meu de a glumi, este să spun adevărul. Aceasta este cea mai nostimă glumă din lume.” Am zâmbit; zâmbetul a dat în răs, râsul m-a făcut să mă întorc cu fața spre cel care-mi vorbise. În fața ochilor mei nu erau decât cele patru *poliîntrebări* (dacă mi se permite termenul= întrebări compuse, din prima rezultând o a doua, din aceasta o a treia ș.a.m.d.) ale domnului”anchetator” Adrian Alui Gheorghe, unul dintre cei mai importanți scriitori din literatura română contemporană. George Bernard Shaw? Plecase, este de înțeles. Dar, din fericire, a lăsat în urma sa ceea ce v-am spus deja. Esențialul. Restul nu-s decât detalii.

1. Bancul, conform DEX, este o glumă, un gen literar. Dar foarte bine se poate spune, cum s-a și spus de altfel, că bancul nu este o glumă dar se aseamănă cu ea sub raportul conținutului. Cred că bancul este o formă de manifestare a inteligenței umane (anonime) în efortul ei de-a se adapta satisfăcător la realitate prin răs. Bancul– ca formă de creație - ascunde sau mărturisește realitatea inacceptabilă rațional, hidoasă de-a dreptul de cele mai multe ori. Prin râsul stârnit posibilitatea acomodării satisfăcătoare a lucrurilor la conștiință este asigurată temporar. Sigur, sunt bancuri și bancuri. Unele mor repede. Sunt bancurile proaste. Altele supraviețuiesc. Un an, poate mai mulți. Sunt bancurile mediocre. Sunt și bancuri ce par nemuritoare. Doar par. Pentru că dreptul la viața eternă a bancurilor nu ține de dorința și voința autorul lor – creatorul anonim - , ci de receptor. Capacitatea ascultătorului de pliere la realitatea imediată nu implică în mod obligatoriu inteligența, ci cel mult un apel obișnuit (anost de multe ori) la istoria recentă, fiind rar ancorat în Istorie. De exemplu, un banc la care se râdea pe rupe în comunism, un tânăr de astăzi te-ar putea

întreba la final: și când trebuie să râd? Nu generalizez. Se întâlnește bancul în literatură? Cu siguranță. Sunt unii, persoane de altfel respectabile, personalități chiar într-un domeniu sau altul al creației, pentru care bancul este un subiect neserios asupra căruia nu merită să te oprești nici măcar o clipă. Subiect interzis pentru domniile lor. Sunt oameni fără umor. Nu sunt de invidiat. Dimpotrivă. Unde se întâlnește totuși bancul cu literatura? Acolo unde consideră autorul. Nu există, cred, rețete. De un lucru însă sunt sigur. Funcția esențială a bancului în literatură nu este aceea de a lua pur și simplu în zeflema *orice* de care se poate râde. Bancul trebuie pus să slujească, în felul lui specific, adevărul. În literatură, și nu doar acolo. Eu așa recurg la el. M-am folosit de anumite bancuri în unele scene din câteva piese de teatru pe care le-am scris de-a lungul timpului. Vă rog să-mi permiteți să dau doar un singur exemplu din ultima mea piesă publicată. Este o scenă scurtă din *Printre bufnițe*, Charmides, 2023. Doi vecini, foști protejați ai regimului comunist, în schimbul colaborărilor lor cu acesta – multiple și abjecte, inclusiv denunțuri împotriva celor care spuneau bancuri - , dialoghează într-o zi de iarnă geroasă în grădină despre o casă și o măcelărie, tot din vecini, considerată „cuib dușmănos” al partidului și statului socialist, dar și al relelor existente astăzi în localitatea lor, Sănătoasa.

VECINA: Adevărul este că acea casă a fost și a rămas o rămășiță urâtă.

VECINUL: Rămășiță, da. Acesta-i cuvântul, doamnă.

VECINA: În rămășița aceea se întâlneau toate lighioanele pământului ca să bage frica în oameni. Iar unele dintre ele continuă să se întâlnească și acum acolo.

VECINUL. Lighioanele spuneau acolo bancuri de speriat, doamnă, și astăzi fac la fel.

VECINA (*șoptit*): Bancuri cu tovarășii, știu. Am auzit destule, păcatele mele.

VECINUL(*șoptit*): L-ați auzit și pe acela cu tovarășul Tache cel Roșu Al doilea care se afla într-o zi în elicopter și zbura împreună cu tovarășa Tăchița pe deasupra orașului?

VECINA: Pe ăsta nu cred să-l fi auzit.

VECINUL: Într-o zi tovarășii zburau cu elicopterul pe deasupra Sănătoasei și la un moment dat tovarășa îi spune tovarășului: uite Tache Aldoilea, se vede râurile. Tovarășul îi spune: nu, fă, ăstea nu sunt *râurili*, astea e *șoselili*. Intervine pilotul și spune: nu, astea-s cozile la carne, tovarăși! La care ea: ce carne, care carne, de unde?

VECINA: Acum mi l-am amintit și eu, domnule. Bancul ăsta a dus la desființarea măcelăriei, nu?

VECINUL: Exact, doamnă, din pricina bancului odios și dușmănos, măcelăria a fost transformată în aprozar.

VECINA: Îmi amintesc că la inaugurarea aprozarului dumneavoastră ați ținut o mare cuvântare. Off! Ați vorbit o oră întreagă.

VECINUL: Cuvântul meu vi s-a părut lung, doamnă?

VECINA: O, nu! A fost ca la carte, domnule. (pag 31).

Într-o altă parte a textului *Vecinul* extinde ideea amintindu-și cu nostalgie sporită de perioada în care *Tache cel Roșu Întâiul* – predecesorul celui de *Aldoilea Tache* – nu știa de glumă și-i „măcelărea pe bășcălioși” chiar în măcelărie sau pe unde-i mai *prindea* Organele. „Bășcălioșii” au fost, în mintea celor doi Vecini, legionari și bandiți! Fără excepție. Există în marea literatură autori pentru care bancul și gluma au valențe estetice, sociale, politice și chiar istorice. Îmi vine în minte exemplul lui Milan Kundera, un nume notoriu în literatura universală contemporană. Un roman al său se numește chiar *Gluma*. Un altul poartă titlul *Sărbătoarea neînsemnătății*. Neînsemnătatea fiind *esența existenței* pentru că „Este cu noi peste tot, tot timpul.” Unul din personajele acestui roman, D’Ardelo, spune bancuri neprovocatoare. Pentru el bancurile sunt „artificii spirituale.” Sunt întotdeauna morale, optimiste (în ciuda faptului că D’Ardelo suferă de cancer), corecte, sofisticate și „greu de înțeles.” Bancurile spuse de el nu provoacă un ecou imediat. Sunt necesare trei, patru secunde pentru ca el însuși să izbucnească în râs. Apoi, sunt necesare încă pe atâtea secunde ca ceilalți să izbucnească în hohote de râs. Firește, după ce au făcut efortul de a înțelege bancul. Personajele romanului, ca de altfel Milan Kundera însuși, nu agreează bancurile „banalisime”. În schimb gluma ocupă un loc privilegiat în narativul cărții (cărților) lui. Este antologică anecdota *Celor douăzeci și patru de potârnichi* (partea a doua a cărții pomenite) pe care Stalin le-o spune colaboratorilor apropiați la sfârșitul fiecărei zile lungi și epuizante de lucru. Sau, mă rog, în care s-au făcut că lucrează. După astfel de zile Stalin obișnuia să-i rețină pe apropiați până la ore târzii. Așa se odihnea el cel mai eficient. Cu tovarășii din conducere, cu glume, cu vodcă cât cuprinde. Anecdota face parte din experiența proprie a dictatorului de la Kremlin. Milan Kundera o cunoaște din *Amintirile* lui N.S. Hrușciiov publicate la Paris. Foarte pe scurt: Stalin povestește că într-o zi a plecat la vânătoare de unul singur. Pe drum a văzut pe o ramură de copac douăzeci și patru de potârnichi (le număraseră) iar el nu-și luase la el decât douăsprezece cartușe. Ghinion. A împușcat douăsprezece potârnichi, s-a întors treisprezece kilometri în Kremlin, a luat douăsprezece cartușe, a parcurs din nou cei treisprezece kilometri, și a împușcat toate potârnichile. Nimeni nu a râs la gluma asta. Dar toți găseau

că e absurd. Dezgustat de minciuna lui Stalin, Hrușciiov a ripostat, totuși. Nici măcar el, Hrușciiov, n-a înțeles că Stalin glumea. De ce? Pentru că nimeni în jurul lui nu știa ce e o glumă. *De aici începe o mare perioadă a Istoriei.*”(subl. C.T.) A se vedea partea a cincea a cărții, capitolul *Revolta din veceuri*. (Stalin le-a dat prietenilor și colaboratorilor voie la veceu să se ușureze iar acolo aceștia, urmând exemplul lui Hrușciiov, strigă ca scoși din minți: „A mințit! A mințit!”, Stalin, care pândea la ușă (colaboratorii îl știau dus la veceul lui personal să să-și golească vezica) râdea ca nebunul de ei. „Râd și pișăcioșii tot ca nebunii care n-au cum să-l audă în vacarmul lor.” În partea a cincea a romanului, Kundera, pe firul desfășurării poveștii, revine asupra glumei lui Stalin. Un personaj, Ramon, îi spune altuia: „Glumele au devenit primejdioase. (...) Amintește-ți de istoria potârnichilor pe care le-o povestea Stalin amicilor lui. Și amintește-ți de Hrușciiov care urla în veceu. El, marele erou al adevărului, care scuipa cu dispreț! Scena asta e profetică! Deschide într-adevăr un timp nou. Amurgul glumelor. Epoca post-glumelor!”

2. Diferența dintre bancurile de dinainte de 1989 și cele de după în viața de zi cu zi a românului este dată, în esență, de factorul teleologic. Scopul cu care se creau și se spuneau bancurile era, în general, contestatar, critic, o luare de poziție – sub forma glumei - față de abuzurile, absurditățile și nebuniile regimului politic, administrativ, educativ și cultural al vremii. După 1989 scopul – tot în esență - este amuzamentul. Atunci când vor să fie critice la adresa puterii, și nu doar al ei, devin mai degrabă vulgare, insultătoare, caricaturale. Sunt sub nivelul predecesoarelor. Uneori am impresia că întreaga realitate imediată sau, mă rog, cvasi majoritatea ei, devine banc ieftin, eșuat de-a dreptul, și invers. Nu generalizez nici de data aceasta.

3. Cine este Bulă? Toate lumea știe, așa că ăla e! Un personaj care nu este luat în serios pentru că ajunge să se complacă în tot felul de situații penibile, ridicole chiar. Dar paradoxal, știe în cel mai natural mod să iasă din aproape orice situație complicată cu un succes care stârnește o admirație pe măsură. Râsul provocat de el este, cum ar spune Alain, o frumoasă frăție dintre judecată și viață. Aceasta pentru că „Nimic nu reconciliază mai bine spiritul și corpul.(...) Iată de ce este absolut adevărat că râsul este specific omului, căci prin el omul se eliberează de aparențe „ (în *Un sistem al artelor frumoase*). Scapă de ele fie și pentru câteva clipe. Dar ce clipe! Unele în care spiritul scânteiază dumnezeiește rânduind logic o lume lipsită de ea. Bulă este un personaj creat de două lumi și care există alternativ în ele. Lumea ficțiunii și cea reală și-l asumă deopotrivă. Îl găsim în proporții diferite și în momente neidentice și colo, și dincolo.

4. A fost o vreme în care puteam să spun bancuri o zi întreagă sau o noapte întreagă. După cum era situația și cazul. Cu o condiție sine qua non: existența bunei dispoziții! Da, sunt și astăzi zile și nopți în care buna dispoziție mă vizitează. Câteva bancuri? Fie!

Învățătoarea urma să fie inspectată la clasă la o lecție despre comuniștii din sat și din familiile elevilor. Învățătoare îi pregătește bine pe elevi și-i atrage în mod special atenția lui Bulă ca nu cumva să spună vreo prostie dacă va fi întrebat ceva. Sosește ziua inspecției, începe lecția, copiii bine instruiți, ridică mâinile, răspund însuflețiți. Bulă – deși a ridicat tot timpul mâna – n-a fost solicitat. Inspectorul a sesizat și i-a cerut învățătoarei în mod expres să-l asculte. Învățătoarea: Bulă, hai, spune și tu ceva despre comuniștii din familia ta! Bulă: Noi avem acasă o pisică care a fâtat cinci pisoai. Trei sunt comuniști și doi nu. Învățătoarea: Bulă, nu se poate, toți cei cinci pisoai sunt comuniști. Bulă: Nu sunt, pentru că doi au deschis ochii.

Într-o zi CC al PCSUS a decis ca tovarășii Lenin, Stalin, Hrușciiov și Brejnev să facă o călătorie cu trenul prin țară și prin imperiu să vadă ce mai e și cum mai e. Se urcă toți în tren, trenul pornește, ia viteză și merge, și tot merge până se strică locomotiva. Ce-i de făcut? Tovarășul Lenin propune să fie chemată o echipa de lăcătuși mecanici să repare locomotiva. Vine echipa, dar nu pot repara nimic. Lenin propune să fie aduși alți muncitori mai bine pregătiți. Aceștia apar, încearcă să pună locomotiva în funcțiune dar nu reușesc. Este solicitat tovarășul Stalin să-și spună părerea, să vină cu o soluție. Stalin își scutură pipa, se ridică de pe bancheta pe care stătea, scoate mitraliera și îi împușcă pe lăcătușii mecanici, apoi își reia locul și-și reaprinde pipa. Vine rândul tovarășului Hrușciiov să găsească o soluție. Tovarășul îl critică pe predecesorul lui, pe Stalin, pentru soluțian eprincipială și radicală apoi propune să fie aduși alți mecanici. I se spune că nu mai sunt mecanici prin partea locului așa că va trebui să mai aștepte. Pentru că așteptarea se prelungea prea mult i s-a dat cuvântul tovarășului Brejnev. Acesta, după o profundă chibzuință spune: tovarășii, soluția este una singură. Tragem perdeluța la geam și zicem că mergem înainte!

Moare Brejnev și ajunge în iad. I se dă o roabă și o lopată și i se spune să sape o groapă apoi să care pământul într-un loc anume. După ce termină de săpat groapa trebuie să care pământul scos înapoi în groapă și tot așa, zi de zi. Locul în care lucra el ardea ca mama focului. Într-o zi Brejnev îl zărește pe Hitler stând la un birou la umbra unui pom. Pe birou era plin de cărți, de hârtii etc. Brejnev revoltat cere audiență la Scaraoțchi cel Mare. Cererea îi este refuzată de nenumărate ori dar într-un final este primit de marele tartor. Este întrebat de motivul cererii. Brejnev: Tovarășe,

trebuie să vă spun că nu sunt de acord cu ceea ce se întâmplă în iadul dumneavoastră. Eu n-am ce căuta în el. Eu, tovarășe, am luptat toată viața pentru pace, pentru dreptate și echitate, pentru bunăstarea poporului, pentru fericirea lui, iar acum sunt pus la cazna cu roaba. Iar nu departe de mine, Hitler, un bolnav mintal, un psihopat, ucigaș și criminal patent stă labirou, citește și scrie, scrie și citește tot timpul la umbră. Nu este drept! Eu care am luptat pentru pace și pentru principiile nemuritoare ale democrației sovietice sunt umilit într-un hal fără de hal în iadul dumitale! Nu este drept, tovarășe! Scaraoțchi: Măi, Brejnev, dacă ai știi ce face Hitler la birou nu l-ai mai invidia. Brejnev: Ce face? Scaraoțchi: Traduce *Capitalul* lui Marx în idiș.

O ambarcațiune mică naufragiază pe o insulă pustie. Echipajul format din trei marinari – unul de 20 de ani, altul de 45 și al treilea de 65 – se salvează. Într-o zi, pe o insuliță vecină, cei trei zăresc trei tinere superbe la plaje. Cel de 20 de ani nu rezistă și propune ca toți trei să pornească imediat înot până la fete. Cel de 45 de ani îi aprobă propunerea după câteva clipe de gândire. Cel de 65 de ani spune: ce atâta grabă, băieți, doar se vede bine și de aici!

Coadă mare la o farmacie. La un moment dat intră ca o vijelie un tânăr care ignoră coada, ajunge în fața primei farmacistice și se plânge de calitatea proastă a prezervativelor cumpărate de aici. Farmacista: ce au, domnule? Tânărul: se rup! Farmacista: nu se poate, domnule! Avem marfă de calitate. Un bătrânel care stătea la coadă: Nu, nu! Tânărul are dreptate. Farmacista și corul cumpărătorilor (bătrânelului): Ce, domnule, și ale dumitale se rup? Bătrânelul: Nu, ale mele se îndoiesc!

Doi buni și vechi prieteni de pahar se întâlnesc, ca de obicei, la bar. Comandă, unul bea, celălalt nu se atinge de pahar. Este întrebat de ce nu bea. Ce ai, frate, de ce nu bei? Prietene, am încurcat-o. Nevastă-mea m-a amenințat că nu mă mai primește în casă dacă mai beau. Ha, ha, ha! Asta-i o prostie. E o glumă, desigur. Nu-i, e lucru serios. Cel mai serios lucru din lume. Am eu un leac împotriva „celui mai serios lucru din lume.” Fii atent: o să bem ca de obicei. Iar diseară, sau, mă rog, la noapte sau spre ziuă când ajungi în fața ușii îți dai pantalonii jos și suni la ușă. Când o să se uite nevastă-ta pe vizor și-o să te vadă o să-ți deschidă ușa imediat. Imediat, înțelegi? Prietenul pare că a înțeles și-și vede de pahar. Se face târziu, cei doi se despart. A doua zi se reîntâlnesc la același bar. Cel care a avut ideea cu datul pantalonilor jos îl întreabă pe celălalt: Ei, cum a fost, frate? Zi, mă, ai făcut cum ți-am spus? Făcut. Și cum a fost? Dracu știe. Ai ajuns acasă? Am ajuns.... Spune mai repede! După ce am ajuns, am

dat cu ochii de ușă. Mi-am dat pantalonii jos, am apăsat butonul și numai ce aud: „Urmează stația Eroilor, peronul pe partea dreaptă.”

Radu Sergiu Ruba

Bulă fără trăsăturile românului majoritar nu e posibil

1. Cât adevăr a putut să emită vătaful bolșevic Andrei Jdanov! El a împărțit lumea în lagăre, unul era socialist, altul capitalist, exploatator, imperialist etc. Trăiam așadar în lagăr, mai în largul lui, nicidecum în palatele și fortărețele de unde era guvernat, călăuzit, încălecat. Interacțiunii dintre noi i se îngăduia aerul respirabil atâta cât să avem voie să cântim. E un enorm avantaj cântitul în regimurile comuniste, spune Alexandr Zinoviev, Occidentul nu-l cunoaște. Cârțești și te descarci, râzi uneori în draci, savurezi spectacolul unei cârtelifabuloase care nu te responsabilizează prin nimic. Îl ascuți pe unul și pe altul, spui un banc în legătură cu cele povestite sau pur și simplu inventezi că ți s-a întâmplat și ție una asemenea celor relatate. Ai, ca om în toate mințile, chef de adevăr. Iar acesta, adevărul, la anumite niveluri ale societății, e mascat, ascuns, secretizat. Camuflarea lui produce firesc legende, stimulează imaginarul. Poate că la mijloc nu e nimic extraordinar, dar obturarea intenționată e insuportabilă. E adevărat că după 1947-'48, de pe urma unei istorioare pe care o debitați imprudent ori o atingeai întâmplător cu timpanul, puteai să nu mai vezi tejeheua tutungeriei din colț preț de mai bine de zece ani. Însă din 1964, an cu decizii curajoase, între care eliberarea deținuților politici, primejdia nu a mai fost la fel de colțuroasă. Așa că bancurile de tot felul au înflorit, s-a răs mai mult și mai terapeutic, s-a fabulat mai cu foc. Acțiunea era posibilă deoarece societatea stătea împărțită în două: nomenclatura și restul, privilegiații și clasele zise muncitoare, adică un proletariat existențial înzestrat, pe ici, pe colo, cu liberalisme intelectuale și vicii narrative cu valoare compensatorie. Lumea descrisă în bancuri și anecdote era mai vie, mai reală, ca aia din conțopismele ideologice. Iar cântitul mergea înainte fiindcă societatea zăcea îndelung pe loc, schimbările majorese produceau rar, cântitorii știau despre ce să ciripească, ținta lor era cunoscută de toată lumea, bancul, piesă scilpitoare și spontană a cârtelii, viza puterea politică și alte alcătuiți coerente clar delimitabile ca mentalitate precum minoritatea oltenească, evreiască, țiğănească, ardelenescă, ungurească sau sovietică de la Radio Erevan. Puteau fi

inventate orice felde bancuri, unele cu valabilitate eternă, altele ocazionale. Nea Nicu avea parte de cârteli la orice vizită de lucru. Bancul demonstra că, după natura lui, omul trebuie să trăiască într-o lume nuanțată, dinamică. Cea înțepenită îl determina să-i inventeze culori neobișnuite, să o facă să se miștedin loc, să i se întâmple ceva tulbure sau strălucit. Realității din jur nu i se întâmpla mai nimic. Pe de altă parte, o sesiune reușită de bancuri, într-un grup, o gașcă, îi scoate pe mulți din handicapul expresiv, căci altfel, nu erau în stare să comunice nimic atrăgător. Tăceau și se îmbătau. Bancul este eliberator prin umor, prin oxigenul adevărului său. El își premiază, își scoate în evidență naratorul. Poate să conducă la *autosuperiorizarea* celui care-l rostește, care arată, chipurile, că știe multe, că se situează deasupra celor pe care îi ia peste picior, la care se uită de sus. Apoi, ironia sau zeflemeaua revărsate asupra unui personaj îl diminuează pe acela, îl devalorizează, deformează, retrogradează, mutilează, desființează. Este „glumă, spirit, anecdotă” spune DEX despre banc, dar spiritul și anecdota fac parte din literatură, sunt atât unelte de ale ei cât și puncte de iluminare. Anecdota presupune schițarea cel puțin a unui personaj, trasarea unei atmosfere de context, obligă la tușe caracterizatoare. Iar Eminescu are dreptate: „Omul care nu știe a râde”, deci, lipsit de umor, poate fi „monstruos”. Îl confirmă Umberto Ecco prin Jorge din Burgos, vânătorul orb al manuscrisului despre răs al lui Aristotel și incendiatorul bibliotecii mănăstirii. Să fi ars întreaga mănăstire? Nu cred. Am dat pe acolo și am găsit-o la locul ei în mai 2022. Dar nu m-am întâlnit cu manuscrisul lui Aristotel și nu numai pentru că el nu există în realitate nefiind niciodată scris.

2. Diferența dintre bancurile dinainte de 1990 și cele de după decembrie '89, în măsura în care acestea din urmă au existat, este enormă, incalculabilă. Dispariția cvasi-generală a bancurilor după revoluție atestă intrarea evidentă într-o nouă lume, una de care omul a devenit brusc interesat, și-a fixat ținte sau au venit țintele peste el. Se dovedește astfel că bancurile lăsau impresia libertății, cel puțin a celei de exprimare. Am spus-o mai sus, ele erau psihologic eliberatoare. Dar din momentul în care omul a simțit că a fost proiectat cu trăirile lui cu tot în libertatea reală, nevoia de bancuri s-a volatilizat. Trebuia să se mobilizeze, nu se mai găsea pe o scenă înțepenită. Simpla stare contemplativă dinaintenu mai era cu puțință. Viața îl provoca pe individ, îl solicita în dezbateri cu prietenii, în dispute cu celelalte generații, în conflicte cu adepții altor partide, ai altor confesiuni și religii. Punctele fundamentale ale atenției și ale ironiei, partidul comunist, Nea Nicu, dispăruseră. Nu toți puteau reacționa la fel la noua realitate, așa cum reacționaseră spărgându-se de răs la unele pete ale

cele vechi. Interesul omului nu mai avea repere odihnitoare ca altădată, aceleași și aceleași de la an la an, de la lună la lună. Nu mai era nevoie de stimulii bancului spre a presupune ori a inventa un adevăr. Adevărurile, mărunte, continue, mărețe, erupeau de peste tot, umpleau orizonturile cu evidența și varietatea lor. Au apărut partidele, alegerile, mineriadele, Miss Obor, reclamele, televiziunile și talkshow-urile, Miss Țintirimul Învierea, manelele, Rodica Beclean, inflația, Sexy Brăileanca sau judecătoarea din Craiova care vara, în vacanța judiciară legiuită, se prostitua în Italia că magistrații încă nu dețineau privilegii.

3. Bulă fără trăsăturile românului majoritar nu e posibil. Dar e neam de român sudic, de bucureștean mai de la margine, isteț, numai pe jumătate vulgar, inteligent în contact epidermic cu realitatea palpabilă și vizibilă. Spun „pe jumătate vulgar” nu neapărat pentru că inițiala oclisivă a numelui său înlocuiește altă inițială oclisivă, pe cea de la numele organului masculin. Cu acest nume, Bulă, personajul este sută la sută macho. E un simbol falic, ar spune Jacques Lacan. Psihanalistul francez are o teorie foarte curioasă susținând că la nivelul personajelor, simbolurile falice sunt reprezentate de figurile masculine din literatura populară, unele cărora nu le tace gura, care flecăresc, dau totul de gol, mint, păcălesc, induc în eroare. Este vorba de bărbați ale căror nume încep cu oclisivă P, consoană percutantă. Exemplu, Polichinelle în Franța, Pulcinella în Italia de nord și Polecenella la Napoli, Puncinello la englezi, Petrușka la ruși și Hans Wurst la nemți. Ei bine, toate aceste nume încep cu exploziva consoană P, afară de numele german, dar cum Wurst pe nemțește înseamnă cârnat, nu mai e nevoie de alt amănunt care să ateste simbolul falic. Dacă Lacan ar fi cunoscut limba română, s-ar fi referit la Păcală și, fără îndoială, la Bulă. Iar Bulă ne este drag. El dispune și de înțelepciune, găsind soluții pe care nimeni nu le întrevește, dezvoltând viziune istorică, justițiară și chiar teologică.

4. Bancuri de neuitat? Tensiuni mari între Occident și Uniunea Sovietică după invadarea de către aceasta a Afganistanului în decembrie 1979. Olimpiada însă fusese programată la Moscova în vara lui 1980. Se decide însă sancționarea URSS-ului și mutarea jocurilor la București. Vine ziua deschiderii, Ceaușescu ia cartonul olimpic de pe care să citească și începe: - Ooo... Oooo... OOOOOO... - Mai jos, tovarășe președinte, îi șoptește un consilier, mai jos vă rog că alea-s cercurile olimpice.

De câți milițieni e nevoie ca să se monteze un bec? Se credea până nu demult că cinci ar fi suficienți. Nicidecum, Strict necesari sunt doisprezece, după cum urmează: doi se suie pe masă ca să monteze becul ținându-l dintr-o parte și dintr-alta. Patru învârt masa ca becul să se

înșurubeze. Alții patru se învârt însens invers ca să nu ametească primii patru. Iar doi stau de șase să vadă când vine curentul.

Nuntă mare încartier, lume multă. Dar un fapt bizar de-a binelea le sare tuturor în ochi: mirele e un tânăr de o frumusețe exemplară, în timp ce mireasa e de o urâțenie de speriat. Comentariile se concentrează asupra ciudățeniei: - Ce nasoală e mireasa, oameni buni, ce dihanie! - se miră un participant. - Și ce dacă? - sare cineva. Bine că-i tânără și inteligentă, are și doctoratul, dovadă că am crescut-o foarte corect! Nuntașul cu comentariul, simțind că are de a face cu cineva din familie, dă să-și ceară scuze: - Vai, domnule, vă rog nu vă supărați, ca tată al fetei desigur... - Io-s maică-sa, boule!

După vreo zece ani de căsnicie, Ion și Măria nu se mai înțelegeau. - Mărie, amenință Ion, io nu mai pot, te las, mă duc în lume, divorțez! - Ioane, răspunde Măria, văduvă m-ai luat, văduvă să mă lași!

Alina Caraghin

Bancul este o realitate comprimată la nivel de glonț, dar trasă cu un pistol de jucărie

1. Bancul este, în esență, un mic animal al umorului, care se hrănește cu situații reale, pe care le mestecă bine și le scuipă înapoi sub forma unei poante. Ca manifestare, e liminal când gluma stă la granița dintre ce poți spune și ce n-ar trebui; subliminal când reușește să-ți transmită ideea că “știm cu toții despre cine e vorba, dar nu zicem cu voce tare”. Umorul e terapie: • individuală, când râzi singur în bucătărie, ca un om sănătos... sau nu; • colectivă, când râde toată nația de același banc și descoperă că măcar problemele sunt comune, dacă soluțiile nu sunt. În comunism, bancurile au fost antidepresivul oficial neaprobat de partid, dar consumat masiv. Au făcut bine pentru că au permis supraviețuirea psihică; au făcut rău pentru că uneori, în loc de revoltă, ne-am mulțumit să râdem. Practic: bancurile au fost un fel de valvă de siguranță la cazanul social — bună pentru a nu exploda, proastă pentru că s-a întârziat explozia.

2. Înainte de '89, bancurile erau: • lucrute, metaforice, codate ca misiunile secrete; • spuse în șoaptă, ca să nu vină „tovarășul de la 5”; • despre lipsuri, conducători și eterna coadă la orice. După '89, bancurile sunt: • în voce tare, cu internet, *emoji* și chiar prea multă libertate; • despre politicieni noi, dar probleme cam la fel; • plus un capitol nou: tehnologie,

UE, și eterna coadă la ghișeu. Libertatea pe care o aduce umorul este aceeași libertate pe care o aduce vântul într-o după-amiază toridă: nu schimbă clima, dar schimbă respirația. Câtă realitate e într-un banc? Multă. Uneori bancurile sunt mai realiste decât știrile. De fapt, bancul este o realitate comprimată la nivel de glonț, dar trasă cu un pistol de jucărie.

3. Bulă este bunicul lui Dorel, personajul național neoficial, sfântul protector al gafelor, prostiilor strategice și inteligenței accidentale. El este: • copilul care pune întrebarea pe care nu trebuia s-o pună; • adultul care dă răspunsul pe care nu trebuia să-l dea; • românul care trece prin viață ca printr-o comedie proastă, dar cu optimism. Este, practic, o oglindă în care românul se vede și râde, pentru că altfel ar trebui să se supere. A împrumutat românul trăsături de la Bulă? Da — și nu din neatenție, ci pentru că Bulă este, în secret, rădăcina noastră comună: acea parte din noi care continuă să râdă chiar și atunci când povara istoriei e prea mare. Și are Bulă ceva din românul majoritar? Nu doar „ceva”, ci poate esența: capacitatea de a transforma absurdul în supraviețuire.

4. Bancuri pe care mi le amintesc: Pe vremea lui Ceaușescu se întâlnesc trei câini vagabonzi: unul american, unul român și unul rus. Câinele american: La noi dacă latri destul de mult și tare, în cele din urmă primești ceva carne. Câinele român: Ce-i aia carne? Câinele rus: Ce-i aia să latri? ** - Ce îi trece prin cap unei muște când se lovește de un parbriz? - Fundul. ** Pe vremuri, în Uniunea Sovietică dura foarte mult achiziția unui automobil. Cumpărătorul, la ghișeu, plătind avansul: Când să vin după mașină? Tipul din spatele ghișeului: Peste 10 ani. - Dimineața sau seara? - Ce contează dacă dimineața sau seara, e peste 10 ani! – Păi, dimineața vine instalatorul.

Anca Ianchiș

Unul dintre cele mai grele lucruri, atunci când cineva se mută în altă țară, este pierderea abilității de a face glume pe care să le înțeleagă și ceilalți

1. Ca să răspundem la întrebare trebuie să pornim de la faptul că literatura este un tip de artă care folosește ca mijloc de exprimare cuvântul. Prin urmare, orice manifestare a acesteia, care întrunește criteriile estetic și etic, poate fi considerată literatură, indiferent dacă folosește mijloace

umoristice sau nu. Pe de altă parte, trebuie să avem în vedere că umorul este o parte intrinsecă a dezvoltării ființei umane, prin urmare acesta va întâlni literatura câtă vreme va fi realizată de om. Nu știm, bineînțeles, ce va fi când artele vor fi practicate de roboți. De-a lungul istoriei a existat un soi de scepticism privind umorul, în general. Unul dintre cei care considerau că gluma este fie un semn răutate, fie unul de superficialitate, de abatere intelectuală de la ideile înalte, a fost Platon. Abia la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX umorul a început să fie recunoscut ca un proces cognitiv superior, precum și utilitatea sa din punct de vedere al maturizării psihologice și emoționale.

Având în vedere că oamenii tind să se adune în jurul celor care au simț al umorului dezvoltat și că, acesta și inteligența sunt legate între ele, bancul în sens larg nu este, după părerea mea, doar „un reziduu de spirit”, însă, în funcție de tipul de umor folosit și de intenția pe care o are cel care spune gluma putem vorbi sau nu de esențializare, deci de spirit sau nu. Apoi, în românește avem expresia „a gusta o glumă”, ceea ce oferă un caracter palpabil actului de a glumi și totodată arată că cel care primește gluma trebuie să folosească un simț concret pentru a o înțelege. În alte limbi, verbul folosit este „a prinde” care se referă de asemenea la un simț. Revenind, actul de a savura umorul depinde de mulți factori, prin urmare deși există o paletă largă de tipuri de glume nu toți oamenii vor „gusta” la fel aceeași glumă, care poate fi mai plină de spirit sau mai puțin plină de spirit. Mă refer aici la glumele de situație, la cele vulgare sau care sunt mai degrabă apropiate de batjocură.

Ca să părăsesc un pic sfera largă a subiectul aș vrea să împărtășesc cu cititorii câțiva dintre scriitorii care care îmi plac și cu al căror simț al umorului rezonez, cum ar fi Molière, Jane Austen, Isaac Bashevis Singer; sau românii Eugen Ionescu și Tudor Arghezi, cel care a introdus în literatura română, așa numita „tabletă” (un gen specific de pamflet alegoric) și care a scris romanul „Cimitirul Buna-Vestire”.

Cu certitudine orice banc are un mesaj liminal, care este gluma sau situația în sine, dar ca să vorbim de un banc de calitate acesta trebuie să aibă și un mesaj implicit, care poate fi înțeles la nivel cognitiv (ca etapă intermediară). Putem ajunge apoi cu discuția la mesajul subliminal, care poate fi de exemplu inducerea fricii, sau spunerea unui adevăr ce nu poate fi rostit. Umorul este o formă de sublimare și un mecanism de apărare la nivel individual dar și colectiv. Glumele care se fac într-un anumit spațiu geografic au legătură directă cu acesta și cu condițiile socialo-economice și politice, fiind totodată un factor de întâlnire și recunoaștere reciprocă a membrilor societății. Tocmai de aceea unul dintre cele mai grele lucruri

atunci când cineva se mută în altă țară este pierderea abilității de a face glume pe care să le înțeleagă și ceilalți. Totuși, globalizarea a dus la o oarecare uniformizare a informațiilor legate de politic și social în general, prin urmare acum situația arată puțin diferit față de cum arăta, să zicem cu 30 de ani în urmă.

În perioada comunistă umorul a funcționat ca o formă de rezistență la absurdul traiului în dictatură, fiind totodată o supapă pentru eliberarea tensiunilor care se acumula în rândul populației și nu în ultimul rând o formă de protest. Bancurile despre realitatea de zi cu zi au funcționat ca un liant social, spusul adevărului într-o societate în care minciuna era premiata a fost cu adevărat o formă de terapie individuală și colectivă. Este ca în povestea împăratului gol. Acesta nu avea haine nici înainte de a striga copilul: „Împăratul este gol”! Dar faptul că cineva a rostit evidența a făcut ca lucrurile să devină concrete și pentru cei din jur.

Din păcate, însă, supapa aceasta a produs și un rău imediat, și vorbesc aici de cei care au fost arestați, dar și de un rău pe termen lung, tocmai pentru că nu a lăsat tensiunile să se adune până la un moment critic și pentru că au cultivat și perpetuat un soi de fatalism și resemnare, care încă se mai prelungesc și astăzi. De altfel, primul gând pe care l-am avut când am citit introducerea și întrebările a fost la poezia „Cu voi” scrisă de George Bacovia și publicată în 1930 în volumul cu același nume, în care apare versul: „O țară tristă, plină de umor”. Acesta este cunoscut acum de foarte multă lume și, de-a lungul timpului, a primit o interpretare mult mai „ad litteram” decât cea gândită de poet. În esență vorbim de o combinație de umor, care de cele mai multe ori ia forma absurdului, și melancolie.

2. Bancurile înainte de 1989 aveau funcția de relevare a realității, de a denunța absurdul vieții de zi cu zi și de împărtășire a faptului că așa cum spuneam mai sus „împăratul este gol”. De altfel, la întâlnirile între cunoscuți spunerea de bancuri făcea parte din momentele esențiale și era așteptat ca atare. În fapt toate grupurile aveau sau se grupau în jurul unui sau unor persoane care aveau acest rol. După 1989, în mod evident, umorul s-a schimbat odată cu realitatea socială, politică și culturală. În primul rând felul în care oamenii se întâlnesc și interacționează s-a schimbat. De asemenea, umorul nu mai are un rol coeziv atât de puternic deoarece societatea este împărțită acum în mai multe grupuri decât era în comunism, prin urmare cel care primează acum este rolul său de eliberare a frustrărilor imediate. Dacă este bine folosit umorul este un factor eliberator, o supapă care permite individului să gestioneze mai ușor o situație specifică, permițându-i să se îndepărteze suficient de problemă cât să o privească din alt unghi, mai puțin implicat. Dacă ne gândim la

„expresia viața bate filmul” așa zice că trăind într-o societate destul de disfuncțională, realitatea însăși devine de multe ori comică, prin absurdul ei în timp ce, un banc nu este altceva decât o pilulă, în general amară, plină cu o realitate condensată.

3. Bulă este un personaj fictiv care a apărut la începutul anilor 60 și care poartă acest nume pentru a nu leza, prin vulgaritate, urechile sensibile. Bulă reprezintă tot ceea ce este românul, evident într-o formă comprimată și satirizată, este un soi de autoportret caricatural al românului din perioada dictaturii, fiind, în definitiv, și în ciuda tuturor circumstanțelor un supraviețuitor. „Omului nou” inventat de comuniști, românii i-au găsit „personaj nou”, în locul celor vechi cum erau de exemplu Păcală sau Tândală.

4. Pentru că am trăit doar 13 ani în comunism, din folclorul meu personal nu fac parte bancuri cu Bulă prin urmare las mai jos două dintre bancurile care îmi plac.

Un ziarist află că un gospodar are un porc cu un picior de lemn așa că vine și îl întreabă: – Cum o ajuns porcul ăsta să aibă un picior de lemn? Gospodarul zice: – Țsta e un porc extraordinar. Odată, când a luat casa foc a scos copilul din incendiu. – Aha... – Altă dată, când s-a umflat râul m-a salvat de la înec. – Impresionant... – Iar anul trecut, când au venit hoții a guițat așa de tare că i-a speriat și au fugit. – Dar totuși... de ce are picior de lemn? – Păi, un porc ca ăsta nu-l mănânci dintr-o dată. Pentru o piftie nu trebuie să îl tai de tot!

Un scorpion vrea să treacă un râu și îi cere broaștei să îl transporte pe spate. Broasca îi spune: Nu vreau, că poate mă înțepi. Scorpionul răspunde: Ar fi absurd să te înțep, căci atunci o să mă înec și eu. Broasca se lasă convinsă și îl ia în spate. La jumătatea drumului, scorpionul o înțeapă. Broasca speriată spune: De ce ai făcut asta? Acum ne vom îneca amândoi! Scorpionul răspunde: Nu am putut să mă abțin.

Gabriel Mihăilă

După o îndelungă conviețuire, Bulă a modelat caracterul unor clase sociale

1. Bancurile reprezintă spiritul unei națiuni. Spune-mi cu cine te însoțești ca să îți spun cine ești sau adaptat la situație, spune-mi bancurile unui popor ca să îți pot spune despre el: dacă are umor, dacă are spirit de învingător sau dacă este fatalist, cum face față provocărilor, cum arată

eroul național, ce caracter are. Bancurile, în special în perioada comunistă au ținut în viață spiritul românilor și au dat speranța și puterea de a rezista regimului, de a face haz de necaz chiar și în situații inimaginabile și de a trece peste obstacole. Ca și limba română, bancurile au evoluat de-a lungul timpului, pornind de la un umor anecdotic și continuând cu personaje politice sau alte celebrități, scene din viața reală sau imaginară în care povestitorul sau personajul principal se identifică sau ironizează tarele societății.

2. Bancurile actuale sunt diferite de cele din perioada comunistă, cele vechi fiind foarte eficiente în privința efectului. În acea perioadă, cu oameni lipsiți de drepturi elementare care țineau de însăși existența, fără mâncare, apă, curent, căldură și ce este mai important, cu libertatea de circulație și libertatea cuvântului "amputate", bancurile reprezentau speranța în mai bine sau evadarea dintr-un prezent cenușiu. Acum când suntem liberi, fără o educație suficientă a exercițiului democratic și a binelui comun, masa de consumatori este foarte fragmentată, nevoile și asimilarea spirituală sunt eterogene în rândul unei populații mari iar bancurile sunt mai multe și mai nefiltrate; ele provin din lumea reală însă aceasta se regăsește în mai multe versiuni pentru fiecare dintre noi astfel încât gusturile, înțelegerea și acceptarea unui banc, a mesajului pe care îl transmite trec de la un nivel de masă la unul de grup sau chiar individual.

3. Bulă este "românul majoritar" din perioada comunistă însă nu se mai regăsește peste nivelul clasei mijlocii din perioada contemporană, când societatea este mult mai divizată și stratificată. Bulă nu este niciodată funcționar, inginer, academician, președinte, primar, doctor, judecător, profesor sau corporatist. El este din categoria meseriașilor sau a liber profesioniștilor și nu este niciodată șeful clasei, însă are întotdeauna un avantaj al situației în care se află: nu cedează niciodată, nu poate fi doborât, nu-și pierde speranța și rămâne un învingător indiferent de context pentru că are capacitatea de a renaște chiar și din propria cenușă. După o îndelungă conviețuire, Bulă a modelat caracterul unor clase sociale și reprezintă personajul hâtru, ager la minte și speculativ, chiar șmecher, ușor misogin, cel cu care se identifică multe categorii de oameni sau dintre cei care sunt captivi într-o existență monotună, planificată, fără adrenalina și vor altceva în viața lor.

4. *Prietenie*. O femeie se întoarce acasă dimineață. Barbatul o întreabă unde a fost până la ora aia, la care femeia răspunde că a dormit la cea mai bună prietenă a ei. Bărbatul dă telefon la 10 cele mai bune prietene ale soției. Nici una nu-i confirmă că a dormit noaptea la ea...! Se întoarce bărbatul dimineață acasă. Femeia îl întreabă unde a fost până la ora aia. El

răspunde că a dormit acasă la cel mai bun prieten. Femeia telefonează la 10 cei mai buni prieteni ai soțului ei și, din toți, 8 îi confirmă că într-adevăr noaptea precedentă soțul ei a dormit la ei, iar ceilalți 2 insistă că încă se află acolo...

Între bețivi. Doi bețivi într-un bar, unul dintre ei zice: - De 2 săptămâni nevasta mă tot dă afară din casă când vin beat. Ce să fac? - Când ajungi în fața ușii te dezbraci, și ea nu poate să te lase afară că doar vecinii ce or să zică? - OK. Zis și făcut. După câteva zile se reîntâlnesc la bar: - Bă, am făcut cum ai zis tu... - Da, și? - Stai să-ți zic, am ajuns în fața ușii, m-am dezbrăcat, s-a deschis ușa, am intrat și am auzit: "Urmează stația PiațaSudului, cu peronul pe partea stângă.

Cu avionul. Doamnelor și domnilor, avionul nostru se va prăbuși în ocean și în jur e plin de rechini. Luați de sub scaune vestele de salvare și cutiuța cu cremă. Trebuie să vă ungeți pe corp, împotriva rechinilor. - Și nu ne mai mănâncă?? - Ba da, dar mai în scârbă.

Șoferie. Un sofer își conducea mașina pe un drum de țară desfundat. Dintr-o dată, drumul sfârși într-un râu. Scoase capul pe fereastră și strigă la un țăran care tocmai trecea prin zonă: - Nene, crezi că pot traversa râul cu mașina? - Cred că poți, răspunse acesta. Așa că șoferul ambală mașina și intră în apă. Nu trecură însă nici câteva minute și automobilul începu să se scufunde. Omul abia reuși să se salveze în ultimul moment. - M-ai mințit!, țipă șoferul înfuriat către țăran. Râul ăsta are cel puțin câțiva metri adâncime! - Ciudat, replică țăranul. La rate le ajunge doar până la mijloc.

La bîrfă. Niște vecini își bârfeau vecinii. Unul dintre ei spune: - Nu-ți pot spune mai mult. Deja ți-am spus mai mult decât știam!

Pregătiri. Un om foarte bătrân zăcea pe patul de moarte. De-odată simți aroma prăjiturii lui favorite cu ciocolată, urcând încet și ademenitor pe scări. Și-a adunat forțele rămase și s-a ridicat din pat. Sprijinindu-se de perete, a mers până la ușă și cu un efort și mai mare a coborât scările, ținându-se cu ambele mâini de balustradă. Gâfâind, s-a sprijinit de tocul ușii și a aruncat o privire în bucătărie. Dacă n-ar fi simțit durerile acelea cumplite, ar fi zis că este deja în Rai. Puse pe un ziar, erau sute din prăjiturile lui favorite cu ciocolată. Era ăsta Raiul sau era ultima dovadă de iubire din partea soției, care se asigura că soțul ei păresea lumea fericit? Cu un ultim efort, se aruncă înspre masă. Mâna tremurândă ajunsese la o prăjitură de pe marginea mesei, când brusc fu lovit cu o lingură în cap de către soție. - Nu te atinge de astea! Spuse ea, sunt pentru înmormântare!

Lucia Bibart

Nu degeaba românii l-au votat pe Bulă printre cei mai mari 100 de români ai tuturor timpurilor

1. Deci, ce este bancul? O glumă, o anecdotă. O respirație eliberatoare, șugubeață, deblocantă, urmarea unor acumulări interioare devenite deranjante. Bancul poate fi privit din mai multe unghiuri. Ca pe un produs fără altă pretenție decât aceea de-a capta atenția, de a destinde și a crea o stare plăcută, de confort. Potrivit acestei prime intenții, bancului i se atribuie, poate cu o prea mare lejerete, rămânerea în zona divertismentului facil, menirea de-a ridica doar oleacă temperatura, de la rece la căldicel. Un mare număr de bancuri se înscrie în această categorie. Doar că bancul, poanta, anecdota, există și în varianta lor sclipitoare, subtilă, cu dublu înțeles, mesaj liminal/subliminal care le conferă prestanță. Bancul are forța să se așeze în public, să-l aștepte, să-l caute, să-l stârnească spre dialog. Pedularea bancului printre oameni îi asigură plusul de vivacitate de care realitatea lui are nevoie ca să reziste. Cred că gluma bună este o scânteie de spirit ce concentrează în miezu-i învățătură, morală, pildă, acordându-i astfel o altă calitate decât distracția, săltându-l din banal înspre spirit, din obișnuit, în literatură. Umorul românesc a avut mereu regii săi încoronați sau mai nu. Istoria a fost reprezentată de eroi cu haz născuți din popor, semănând cu „românul majoritar”.

2. Regele bancului românesc a căpătat pe rând, depinzând de perioada istorică aparținătoare, nume diferite. Cel neaoș e Păcală, venit pe poteca istoriei exact din poveștile moșilor noștri purtând pe el straiul străvechi, în gură voroava țărănească și-n spate desaga cu fascinantele pățanii hazlii, cu tâlc, soluționate cu iscusință și umor. Numele-i vine de la principala lui preocupare, aceea de a păcăli, de-a trage pe sfoară. Păcală apare uneori acompaniat de vărul lui Tândală, venind din același mediu cu el. Apoi, lui Păcală i s-a alăturat în jurul anilor 1800, pentru o scurtă perioadă de timp și fără să lase o patină puternică în mentalul românesc, Nastratin Hoge, personaj urban legat și el de social-politicul epocii. După ce „evrei din Rusia se strămută pe pământurile românești, paleta umorului nostru se îmbogățește cu încă alte două personaje. Este vorba de Ițic și de Ștrul.” (Dilema Veche nr. 117 din 20 Apr 2006), o pereche de comercianți, isteți, lacomi și zgârciți. În perioada comunismului, de prin anii 60, personajul erou național, se numește Bulă. Un nume concentrat ca o esență, de impact, prins semnificativ între câte o pereche de consoane și

vocale: Bulă! Vestitul Bulă, cu succes considerabil la public, mai abitir decât Păcală. Bulă descurecărețul are adesea și varianta nefericită, blegul, neputinciosul, tontul. De aci și zicala: „Ești un Bulă!” Între Păcală și Bulă există diferențe și asemănări bine conturate. Îi diferențiază mediul din care provine și se dezvoltă fiecare. Unul aparține mediului sătesc, celălalt celui urban. Manifestările, contextul și limbajul sunt diferite, dar nevoia lor de răs este aceeași. Bulă, un Păcală strămutat la oraș, schimbă comportamentul, straiile și vorba în funcție de revoluția industrială la care ia parte. Primește o mare varietate de fațete, spre deosebire de predecesorul lui. Este prunc acasă, la grădiniță, școlar, muncitor, director, chiar parlamentar și împrumută caracteristicile vârstei și păturii sociale întruchipate. Trăsăturile comune importante ale umorului practicat de celebrele personaje românești de banc sunt intenția terapeutică individuală sau colectivă și caracterul dramatic al producțiilor lor. Faptul că narativele comice se consumă adesea sub forma dialogului, le asigură bancurilor vitalitate și desfășurare, dinamică, ceea ce le păstrează în mentalul comun, făcând accesibile și durabile comunicarea și conexiunea dintre transmițător și receptor.

3. Bulă, însă, este eroul național cel mai faimos și longeviv. El îmbracă ipostaze foarte diverse conforme vremurilor. Astfel că, realitatea, culoarea, conținutul bancurilor de dinainte de 1989 și a celor de după 1989 sunt diferite. Umorel de bună calitate se adaptează la realitatea înconjurătoare. El are viața propriilor lui personaje și se definește ca o oglindă a lor. De unde anume au apărut Păcală și Bulă, șugubeții stăpânitori ai răsului, ai comicului de situație, de caractere, de limbaj, de nume și de moravuri care *iau în balon* cusururile umane, mereu cu haz de necaz, dar gata să se autopersifleze, la rându-le? Cele două chipuri gemene, produsul imaginarului colectiv, sunt fațete non-identice ale aceluiași personaj, dizigoți cu apucături, comportament, straiie diferite. Păcală este emanația imaginarului rustic. Se comportă, acționează ca un țăran, doar în mediul lui, prin urmare figurează ca un personaj static. Celălalt este emanația societății socialiste, proletcultiste, neînchegate, cu o conștiință confuză, în migrare de la comunitatea tradițional-țăărănească la cea proletară, un țăran îndomnit strămutat din casa de chirpici în cea de beton etajat. Pe când Păcală persistă în involuție, țăran se trezește, țăran moare, Bulă ni se-nfățișează în transformare, crește, studiază, se ridică pe scara socială, așadar activ.

M-am întrebatcare este originea numelui Bulă, al celui mai de succes dintre personajele bancurilor românești, însoțitorul nostru, ca-ntr-un jurământ, la bine și la rău, dintr-o perioadă istorică în alta. Uneori singurul

aliat când în comunism te înspăimântai și de umbra ta, darămite de opresiunea sistemului, de grabă ajutor în reglarea tensiunilor mintale și sufletești. Bulă poate fi coborâtor direct dintr-o *bulă*, *bula* pe care norodul și-a construit-o ca pe o șalupă de salvare din naufragiul sistemic, în totalitarism. Cine sunt *născătorii* lui Bulă? *Zicătorii* și *făcătorii* de glume sunt tipi cu viziune optimistă care întrevăd ieșiri în spatele situațiilor fără ieșire. Ei se hrănesc/ ne hrănesc cu pastile de umor profilactic, își întăresc/ ne întăresc sistemul imunitar mental/ sufletesc tocmai pentru a-și asigura/ a ne asigura duranța necesară parcursului. *Banchiștii*: *gustătorii*, *purtătorii* și *făcătorii* de glume se constituie ei înșiși, ca eroul lor, într-o *bulă*. *Banchiștii* nu se mulțumesc să-și plângă de milă, ci caută dezlegări, eliberări chiar dacă ele pot dura cât o respirație, cam cât durează spusul unui banc. *Purtătorii* de bancuri au rolul de-a duce spre audiență poantele, iar cealaltă categorie, cea mai importantă desigur, categoria creatoare, scornitoare, fie că recunoaștem, fie că nu, poate avea sâmburele, măiestria oricărui artist iscusit. Adesea bancurile cu Bulă sunt de-a dreptul geniale.

Longevivul Bulă este un erou al glumelor citadine. Bulă e exponentul unei categorii de cetățeni care adoptă un mod superior de-a rezista opresiunii sistemului prin strecurarea în creația orală, dar și scrisă, a șopârlelor, a ironiilor, a parodiilor, a jocului de cuvinte, a aluziilor prin care își varsă oful, neîmplinirile, frustrările, plângerile. Suportivul Bulă e identificat cu nimeni și cu toți, cu șeful statului, dar și cu vecinul, în egală măsură. Bulă e cel în mintea și-n gura căruia s-au pus minusurile sociale, culturale, politice, fără teamă de represalii și de băieții deștepți cu epoletă, fiindcă Bulă râde de ceilalți, dar are curaj să se autobatjocorească, ca și când totul, chiar viața, deși de plâns, ar fi de râs. În Bulă s-a putut da ca-n sacul de box, el a fost liber, a spus și a făcut ce a vrut, fără să fie pedepsit. Până la urmă, gluma e doar o glumă, chiar dacă ar putea conține adevăruri. Nu e cinstit și nici corect să o pedepsești. Numele lui Bulă poate veni de la *bula* protectoare (Bășică de aer ce poate asigura un timp respirația sau de la sferă, glob de sticlă sau metal, tot cu rol protector!) în care te puteai refugia și-o puteai părăsi la nevoie ca pe o închisoare zilnică, eliberându-te prin RĂS. Poate numele lui are vreo legătură subtil mascată cu o parte anatomică masculină, tare evidențiată de popor în înjurături și în vorbirea curentă!!! Românul are gust pentru vulgar. Poate de aici ni se trage nevoia de-a brodi bancuri fără perdea, fără fermoar la gură, indecente, bine așezate în umorul nostru. Ei, așa!!! La ce bun umorul? Ne spun studiile. Umorul, râsul are multiple și importante funcții: psihologic și emoțional reduce stresul, îmbunătățește starea de spirit, ajută la abordarea situațiilor dificile dintr-o perspectivă mai veselă, face față adversităților. Social și

relațional: facilitează legăturile, ajută la comunicare, afirmă identitatea. Fizic: stimulează sistemul imunitar, are beneficii cardiovasculare, îmbunătățește circulația sanguină, arde calorii. Critic și subversiv: prin satiră și ironie, umorul este un instrument necesar care critică moravurile sociale, politice sau abuzurile de putere, inversează ierarhiilor, subminează autorităților. În esență, umorul este un instrument adaptativ complex, esențial pentru sănătatea individuală și armonia socială. Deci are valoare literară. Cu certitudine însă, cel mai mare câștig al bancurilor, al umorului, este râsul, iar râsul le-a făcut bine românilor și i-a făcut bine! Sperăm că nu va înceta să-i facă. Bulă e parte din genomul românesc, prototipul umorului românesc, nu degeaba românii l-a votat printre cei mai mari 100 de români ai tuturor timpurilor! Bulă a ocupat locul 59 în top! Bulă ca erou al umorului românesc nu va pieri definitiv niciodată, ci ca Pinte Viteazu` „numa-oleacă-o hodini”. Îl vom reîntâlni pe nepusă masă, la fel de proaspăt și pus pe ghidușii.

4. * Bulă se duce la biserică să se spovedească. Preotul îl întreabă: – Ai făcut păcate? – Da, părinte. – Te lepezi de Satana? – M-aș lepăda părinte, dar am doi copii cu ea. * Bulă, pe care raft din bibliotecă ai pus cărțile de matematică? – La raftul cu cărți horror. * Merge Bulă la un magazin alimentar și întreabă: -Bună ziua, fiți amabilă, aveți pâine? - Da, avem, de care doriți? - Păi aveți de mai multe feluri? - Da, de azi, de ieri și de alaltăieri. - Bineînțeles că doresc una de azi! - Reveniți, vă rog, peste două zile! * - Bulă, cum se numesc ultimii dinți care ne apar în gură? - Proteza, domnule profesor. * Bulă și-a chemat soția, iubita și vecina și a spus: - Fetelor, vin vremuri grele, vor fi disponibilizări. * Bulișor către Bulă: - Tată, azi proful de mate m-a pus să găsesc cel mai mic multiplu comun. - Nu l-au găsit nici acum?!- Nu, de ce?- Păi îl caută de când mergeam eu la școală! * - Bulă, să nu te mai aud că spui asemenea cuvinte! – Bine, taticule, dar le-a folosit și Shakespeare... – Așa? Să nu te mai prind că te joci cu el! * La școală: - Luna este atât de mare, încât ar încăpea să locuiască pe ea un milion de oameni! Bulișor: - Și ce se întâmplă cu ei când e lună nouă?

Ionuț Calotă

Între timp, Bulă a ieșit din clandestinitate și s-a multiplicat

1. Esența bancului e paradoxală, căci mă duce către definirea lui ca pe o formă de comunicare aparent ușoară, dar care, totuși, funcționează printr-un mecanism psihologic mult mai profund decât pare, un fel de supapă de refulare a tensiunilor sociale colective, precum și a frustrărilor individuale. În comunism, bancul era un spațiu de libertate simbolică, un loc unde se putea sugera subtil ceea ce nu se putea spune direct în public, făcând conviețuirea cu regimul comunist restrictiv mai acceptabilă. Era o formă de rezistență culturală și de igienă spirituală, dar și un ritual de solidarizare conspirativă. Nu cred că bancurile au făcut rău, chiar dacă ele ne-au ajutat într-un fel să tolerăm abuzurile și nedreptățile prin reducerea lor la starea suportabilă de simplă ironie, poate doar dacă ne referim la neîncredere cronică în instituțiile statului pe care se pare că am moștenit-o de atunci.

2. În primul rând că bancurile de dinainte de 1989 trebuia să fie neapărat subtile, să sugereze fără a numi direct, să fie codate uneori până la absurd, să aibă un limbaj dublu, care să păcălească propaganda, ceea ce este, desigur, mult mai complicat, dar acestea presupuneau și asumarea unor riscuri. După 1989, libertatea cuvântului a permis și relaxarea, dar și diversificarea bancurilor. Românii au dobândit un reflex aproape automat de a transforma orice situație în bancuri. Bancul este, de fapt, o oglindă deformatoare, haioasă sau grotescă, a realității.

3. Bulă este o creație a folclorului românesc contemporan, un arhetip ieșit din specificul nostru tradițional, reintegrat, apoi, în tiparele societății comuniste. E un model cultural în care ne-am recunoscut, de care ne-am amuzat, dar prin care, cumva, ne-am și scuzat complicitatea. Bulă este caricatural, el exagerează trăsături reale ale românilor. El scoate în evidență adevărurile incomode, fără a deprecia, însă, spiritul românesc. El a rămas un personaj viu și necesar, pentru că ne-a împrumutat identitatea sa când am avut nevoie. Între timp, el a ieșit din clandestinitate și s-a multiplicat, astfel că au apărut și alte personaje derivate din caracterul său de prostânc local, precum Dorel.

4. Nu sunt un talentat povestitor de bancuri, în primul rând pentru că nu le rețin. Totuși, pentru că anul trecut am reușit performanța să iau un Mare Premiu la prima participare la un festival de umor, o să vă citez

câteva din zicerile mele umoristice: - Ce ciudat îmi pare! Citesc o carte și nu găsesc butonul de like când îmi place ceva; - Oare de ce inteligența artificială, cea care dă ordine, e de genul feminin, iar robotul, cel care execută, e de gen masculin?; - Idei de afaceri: Vând gheață lichidă!; - S-a aflat că la instituțiile care se ocupă de păduri se fură ca-n codru; - Sper să nu mă întrebe cineva unde stau, că nu-mi mai aduc aminte decât adresa de facebook; - Până și ouăle roșesc câteodată; - M-am decis să scriu sonete în vers liber; - Ministrul educației lucrează la nou manual: Analfabetar. * Și un banc care se potrivește cu ce spuneam la început: Un tip într-o librărie: - Bună ziua, aș dori să cumpăr cartea „Lupta contra pierderii memoriei”. Vanzătoarea: - Nu pot sa cred!!!! Iar???

Olimpiu Nușfelean

Bancurile sunt un tezaur, pe care orice popor trebuie să-l țină la mare preț

1. Bancul e cea mai frumoasă minciună, o minciună colosală, care glorifică lumea pe dos. N-am vrea ca lumea să fie așa, dar ea e așa, o validăm prin glume și astfel o respingem, trăind-o, dacă se poate spune astfel. Paradoxuri indubitabile. Fiindcă viața nu ne e deplină, o dublăm într-o oglindă răsturnată și o trăim astfel, în două realități suprapuse. O trăim pe dos, cu satisfacție, completată cu o sapiențialitate a derizoriului, pentru că nu o putem „vedea” altfel, în justa măsură, nu reușim să ne facem o altă idee despre ea, acceptabilă. Paradoxală, și validată prin latura greșită a paradoxului. Într-o astfel de lume suntem împinși de prezent, un prezent care se detașează de trecut și nu își aruncă ochii nici spre viitor. Bancurile – spuse – inițiază și întrețin o terapie de grup, chit că, în dictaturi sau în democrații, printre participanții la starea de bine mai sunt și informatori. Starea de bine în starea de rău, făcând haz de necaz, căci, de fapt, cele mai bune bancuri te scot din starea de necaz, în care îți demonstrezi, în ciuda nenorocirii, că ai o minte sclipitoare, care *te ridică* – prin spunere și ascultare, când omul este un mare „ascultător” – deasupra celorlalți. Și chiar într-o stare de bine, relaxată, e sondată starea de rău, validată artistic. Deoarece bancurile exprimă și ele o chintesență artistică. Și aduc relaxarea când dai de greu. Ce, credeți că pe câmpul de luptă, când îți șuieră gloanțele pe la urechi, nu se fac glume, nu se spun bancuri? Fără

să-ți trădezi misiunea ce ți s-a dat la înrolare. Bancurile nu fac niciodată rău în viață, nici în istorie. Ade...comitem vreo greșală istorică, asta nu se întâmplă din cauza bancurilor. Bancurile consemnează istoria și ne-o oferă ca pe o fericire care, în subtext, poartă sancțiunea, dar, ce să faci?, viața noastră e plină de sancțiuni. Cosmetizează istoria – ca și viața. Nu cred că bancurile ne dezactivează dorința de a învinge în luptă.

2. Într-un banc e atîta realitate încît nu poți să o cuprinzi cu mintea. Te insinuezi în ea, cu ajutorul minții. Și, eventual, o cuprinzi cu sufletul. Căci sufletul e mai mare decât mintea. De aceea și Inteligența Artificială, oricît de grozavă ar fi ea, oricît de „mintoasă” ar fi aceasta, nu poate cuprinde întreaga realitate. Căci realitatea mai are – în ea, prin om, poate și animale și plante – și suflet. Iar cu sufletul nu te poți pune. Această cuprindere sufletească adună în ea și pe femeia care își înșală bărbatul, și pe bărbatul care își înșală nevasta, pe bogatul care macină la moară grăunțe de aur pentru mămăligă, și pe mămăligarul care nu are ce măcina, pe hoțul de găini și pe cel care dă tunuri financiare, pe dictatorul care se înfășoară în pînzele de păianjen ale gloriei, pe toți îi cuprinde cu drag și îi biciuiește cu biciul muiat în oțet...

Da, din cîte îmi dau seama, bancurile de dinainte de '89 erau mai bune pentru că aveam, noi, un suflet mai mare și cuprindeam cu el o mai mare diversitate de situații și personaje. Aveam mai multă „sufflare”, ca să înaintăm cu curaj prin pădurea de împotriviri. Erau bancurile politice, nu puțin lucru. Le spuneam și ascultam cu un sentiment al curajului, al împotrivirii la nedreptățile vieții, o împotrivire ascunsă și imensă. Megalomanul Ceaușescu devenea un biet personaj, pipernicit, de care nu puteai decît să rîzi. Pînă și informatorii mureau de rîs, pe bune, în cercurile de amici în care se spuneau bancuri... politice. Și nu numai. Rîdeau... și numai după aceea... spuneau. Unde trebuie. Nu le era lor de dictator, s-a văzut la revoluție, i-au întors spatele imediat ce au văzut că nu mai e un personaj de banc viabil. După '89, parcă sufletul ni s-a chircit, nu mai avem chef de bancuri, nici realitatea nu mai e atît de adîncă încît să suporte în ea oglinzi divergente. A devenit rizibilă, dar asta nu mai e materie pentru banc. Greutățile vin peste noi ca un potop, nu mai ai timp să le discerni și să-ți faci o atitudine cît de cît realistă, critică – decît în cîrcoteli, dar cîrcotelile nu sînt bancuri –, ce să mai zicem de una sarcastică. Pier și întîlnirile în cercuri variabile, nu mai ai cui să-i spui un banc. Și nu mai găsești bancuri de spus la ureche. Nu mai au nici un farmec. Oare așteptăm iarăși o lume în care bancurile, revitalizate, să ne fie singura veselie?... În epoca apusă, copleșită de neajunsuri, ne era oferit, indirect, privilegiul de a

ne desfăta cu bancuri... politice. Azi cu ce ne mai desfătăm? Nici măcar minijupele nu mai sînt ce au fost...

3. Bulă... e și el acolo un personaj (public) în sama lui. Nu-l prea simpatizez. Mie îmi plac personaje de banc precum Ion, Gheorghe, Măria, un neamț, un rus, Janos, Piști, Ițic, Ștrul, ardeleanul, olteanul... Bulă e cam trivial, precum bietul navetist care înjură porcșos în autobuzul cu care se întorc elevii de la școală. Deși, dacă e pe recunoscut, nu prea mai există navetiști. Românul obișnuit nu prea cred că a dobîndit caracteristicile lui Bulă, nu-i atît de îndrăzneț în a pune întrebări fără răspuns, care să vină din adîncul existenței lui de român. Bulă pune întrebări absolute, la care se poate da un răspuns convențional. Convențiile răstoarnă răspunsurile. Deși cei care au ceva de Bulă în aspectul ontologic și antropologic nu sînt ”majoritarii”, ci cei puțini, care au în mîna pîinea și cuțitul. Ei nu sînt majoritari deoarece astfel nu ar avea cum și mai ales de unde să-și procure pîine la discreție și cuțite de măcelari. Ei au comportamentul cinic al lui Bulă, dar nu în răspunsuri, ci în decizii. Nu în ceea ce gîndesc, ci în ceea ce zic și în ceea ce fac. Ei îl reprezintă, azi, pe Bulă, de care nu mai avem chef să rîdem.

4. Nu prea mă pricep să spun bancuri, dar îmi place să le ascult. Mai spun, uneori, bancuri celor apropiați sau nevastei, să vadă și ea că nu toate sînt perfecte în lume, dar sînt bune de valorificat artistic. Căci, da, cum ziceam, bancurile sînt mari creații artistice, în al căror anonim fulminant își pierd mulți înțelepți izbînzile de creație. Un tezaur, pe care orice popor trebuie să-l țină la mare preț. Dar nu toate popoarele au asemenea bogății. Pe vremea cînd mintea mea s-ar fi putut preta la învățarea (și reținerea) de bancuri, eu am învățat poezii. Știam, într-o vreme, multe poezii pe de rost. Deși nu am o memorie reproductivă foarte bună. Cel mai vechi banc rămas în mintea mea ar fi următorul: „Un canibal-tatăl se plimba împreună cu canibalul-fiu pe o plajă vastă cînd, din întîmplare, dau peste o fată care făcea plajă doar într-un sumar costum de plajă. – Tati, tati, zice canibalul-fiu, hai să o răpim și să o ducem acasă ca să o mîncăm! Carnea ei fragedă va fi pentru noi o sărbătoare. – De acord, zice tatăl-canibal. Dar nu vrei să o ducem acasă și să o mîncăm pe mami?” Ei, zic eu, pe o plajă pustie, fiecare e liber să gîndească potrivit propriilor valori, pe care bancurile le... valorifică din plin. Dar mai vin cu o întrebare: știți bancul acela cu diferența dintre iadul comunist și iadul capitalist? Se zice că un comunist român (de dinainte de '89 sau de după, n-are importanță) moare și ajunge în Iad. La poartă este surprins să vadă două uși, în loc de una, pe care scria „Iadul comunist” și „Iadul capitalist”. „Pe care îl alegi”, este întreat de Sf. Petru... „Desigur, Iadul comunist...

cu siguranță că acolo lipsește combustibilul pentru cazane”. Acum, cu tăierile astea financiare, când electricitatea, gazul și petrolul sînt tot mai scumpe, oare spre ce iad sîntem îndemnați, discret, să ne îndreptăm atenția și direcția?

Laurențiu-Ciprian Tudor

Bulă ascultă azi manele, e mai degrabă cocalar și se visează șmecher și bombardier

1. Bancul este, din punctul meu de vedere, o așchie de spirit, rudă imberbă a sentinței, a maximei, a adagiului. Un fel de nepot de frate al proverbului. El este zglobiu, zbanghiu, hâtru, nonconformist, dar nu aparține batjocurei, zeflemei, mișto-ului (deși sunt bancuri și bancuri, unele deocheate, „cu prostii”, asemenea cu cei care le fac). Bancul nu ține de lături, de zoaie, dar nici nu e musai să aibă studii, să fie prețios. El este pișcăcios, ține de ironie și uneori de cinism, este o răz-bunare fără mânie rea și o punere la punct a absurdului, a răului, a anormalului. E o răcorire, o grenadă a curajului, o variantă igienică și ultrainteligentă de a face haz de necaz (și, în acest caz, ca specie a răsului, este terapeutic, o bună variantă de autovindecare). Dacă au făcut bine vieții românului? Neîndoielnic da. Așa cum am spus am reușit să suportăm, să avem răbdare, să scăpăm de năduf, să supraviețuim. Altfel, rău nu știu dacă au făcut. Eu nu le leg de fatalitatea noastră asupra căreia am cam căzut cu toții de acord și de aceea s-ar putea să fie doar un stereotip. Nu sunt convins că cei ce fac sau/ și poartă bancurile sunt totuna cu cei care își pleacă fruntea. Unii se pot dezamorsa, descărca prin ele, și astfel să se calmeze, dar înclin să cred că pentru ceilalți (bancurile fiind expresii ale spiritului, cum am spus deja) nu pot fi o manifestare a resemnării, a lașității, ci, eventual, o amânare startegică a acțiunii. Avem, totuși, destule exemple că *mămăliga explodează*, nu?

2. Există, evident, diferență între bancurile dinainte de 1989 și cele de după 1989. Cele de dinainte erau preponderent politice (doar trăiam într-o societate închisă), erau mai stratificate, mai subtile, mai adânci, mai „cu perdea”, mai „cenzurate”. Cele de azi sunt mai diverse ca tematică, mai directe, mai contondente, mai puțin de pus la decriptat. Cât privește raporturile banc-realitate eu văd relația ca una de tip cerc. E clar că

nucleul, substanța, materialul bancului este realitatea, dar, pe de altă parte, e și o reținere a sa, o retragere a sa, o luare în răspăr, o corectare, sensul fiind acela de a protesta, de a îndrepta. Să nu uităm deviza comediei dată de poetul francez J. de Santeul: „*Castigat ridendo mores*” (lat. „Râzînd îndreptăm moravurile”). Asta înseamnă limpede că bancul și realitatea nu se suprapun perfect și că ce rămâne presupune „a lua atitudine”, în virtutea nu a unei idealități, ci a normalității.

3. Bulă e nepotul lui Păcală, rudă bună, chiar dacă îndepărtată, cu Nastratin și cu nebunii întru Hristos. E nepotul de la oraș, fiul crescut în cartierul muncitoresc, deștept, dar, de cele mai multe ori, neșlefuit, o pușlama simpatică, o „brânză bună în burduf de câine”. Așa era până mai acum câțiva ani, când, câteodată, atunci când nu exagera făcând pe nisnaiul, amintea de faptul că pe arborele său genealogic nu erau „prostul satului” sau „oaia neagră”, ci neamul acela de înțelepți al căror spirit încercase să-l prindă Anton Pann. În ultimul timp, însă, Bulă a coborât mai degrabă din îndoielnicul „Las Fierbiți” decât din râsul acela sănătos care cîuște exagerările, patetismul, ridicolul sau prostia. El ascultă azi manele, e mai degrabă cocalar și se visează șmecher și bombardier. Da, poate că azi seamănă cel mai mult cu „românul majoritar”, se declară și el suveranist, iubitor al tradiției și vrea să obțină cât mai repede „trezirea în conștiință”. Când eram student aș fi vrut să fac o lucrare de licență pe bancuri, să realizez o analiză de conținut a lor, azi, însă, ar merita o lucrare de doctorat tocmai pe această modificare de meniu, pe degradarea lor, pe schimbarea figurii lui Bulă.

4. Ei bine, o să vă ofer trei bancuri „seci” și scurte: * Uno: Bulă era pe moarte și... moartea gema de plăcere. * Due: De ce găina după ce e călcată de cocoș se scutură? Ca să își distribuie plăcerea în tot corpul. * Tre: un chinez avea un câine și ... câinele nu știa.

Ovidiu Pecican

Cine e Bulă? Tu, deci și eu. Noi, deci și voi

1. Bancul este o formă de folclor oral urban, manifestare a spiritului mucalit, dar și a ironiei, sarcasmului și chiar cinismului, reprezentând, din acest punct de vedere, o exersare a efectului umoristic pe

o paletă largă și inventivă de atitudini și mijloace. Formal bancul este caracterizat de apartenența lui la formula narativă succintă, de existența poantei sau de suspendarea ei semnificativă. Bancul fructifică legăturile sale cu realitatea imediată, dar și cu mitologiile locului și ale mediilor care îi sunt acestuia caracteristice. Da, umorul este și o formă de terapie, colectivă și individuală. Dar el este, în primul rând, o atitudine în fața vieții, o expresie a spiritului critic și, totodată, a bucuriei de a trăi, o ocazie pentru întâlnirea dintre creativitatea narativă, spiritul mucalit, incisivitate și expresivitatea artistică prin cuvânt. Oamenii pot trăi o viață întreagă în miezul umorului, dar nu pot trăi nici măcar o perioadă mai lungă în inima tragicului fără a se deteriora iremediabil. De aici rezultă că, în general, umorul face bine, iar tragicul face rău, chiar dacă, estetizat și prelucrat spre a-și evidenția implicațiile morale, se socotește că tragicul purifică. Rău n-au făcut bancurile. S-a considerat fără temei că românii s-au retras în munți și în păduri. Eroare! Ei s-au retras în bancuri...

2. Desigur. Este diferența dintre două momente istorice cu caracteristici diferite și diferența dintre două generații de emițători și de receptori de bancuri. Fiecare exprimă în mod adecvat și sintetic preocupările unei epoci, sensibilitatea acesteia, continuități în raport cu trecutul și noutăți față de acesta. Umorul imprimă fiecăruia exact atâta libertate câtă poate absorbi respectivul, fiind, totodată, expresia nemijlocită, chiar dacă transfigurată, a libertății acestuia în conjuncție și adversitate cu libertatea epocii înseși. Cît din realitatea imediată e banc, cîtă realitate e într-un banc? Nici mai multă, nici mai puțină decât poate duce. Sau, cum spun gospodinele prin rețetele din cărțile lor de bucate: „cât cuprinde”; nici peste, nici sub această proporție (aplicație a principiului logic numit „briul lui Ockham”).

3. Cine e Bulă? Tu, deci și eu. Noi, deci și voi. Cum adică „cine e Bulă”?! Doar îl știe toată lumea. Nu trăim într-o țară fără oglinzi, Doamne ferește! Dacă a căpătat românul, după îndelungă conviețuire, ceva din trăsăturile lui Bulă? Nicidecum. E chiar invers, românul i-a dat lui Bulă unele dintre trăsăturile lui: imbecilitatea șmecheră și precocitatea tardivă. Plus că, Bulă are ceva din trăsăturile „românului majoritar, mai nimic înafară de cam tot.

4. Iată un banc dintre cele de formă catehetică (ultima parte a tripticului am inventat-o anonim acum cinci secunde, restul vine din popor).

- Cum fac câinii în Ardeal? - Noa, ham! - Cum fac cocoșii în Moldova? - Sușurigu. - Cum fac politicienii în Muntenia? - Ce, nu se vede?

Savu Popa

În ziua de azi, bancurile sunt mult prea seci, au luat parcă ad litteram vorba de duh a lui Mark Twain care spune că nu există umor în rai

1-4. Mă declar, cu toată sinceritatea, un afon în materie de memorat sau de spus bancuri. Desigur, mi se întâmplă destul de des să mă aflu în miezul unor discuții care, oricât de aprinse, de încordate s-ar dovedi de la un punct încolo, dezamorsarea conflictului incipient, destinderea mult dorită survin la final atunci când unul dintre interlocutori deschide cutia Pandorei a bancurilor. Apoi, încep fiecare, pe rând, să își arate forțele pe acest teren destul de minat. Eu stau și ascult, râd sau doar zâmbesc în funcție de natura bancului, de modul firesc, lejer sau afectat în care este rostit, interpretat, recitat. Și toate acestea se petrec înainte de orice climax bahic. După aceea, puterile sporesc, vă dați seama!

Bancurile sunt o formă de terapie chiar și pentru cei ca mine, de care, nu știu de ce, nu se prea lipsesc, deși îmi place umorul, cel inteligent, mă simt în largul meu când un partener de conversație sau chiar un scriitor știe cum să destindă atmosfera, apelând la ironie, pastişă, parodie, etc. Dintotdeauna, bancurile au reprezentat o supapă a expresiei prin care a fost repudiat fumul negru al depresiilor colective. Totodată, prin limbajul încifrat, plin de șopârlițe, al anumitor bancuri, românii și-au luat revanșa de la o istorie *mașteră*. Au tras un perdaf de zile mari unui regim, cum a fost cel comunist, cu toate metehnele, ororile, chipurile obeze ale dictaturii, caricaturizându-le, bagatelizându-le, deformându-le printr-un comic de toate felurile și năravurile, spumos, savuros și cât se poate de inteligent. *Ridendo castigat mores!*-deviza principală. Am preluat toate aceste impresii, deși nu sunt născut în comunism, de la cei care au traversat perioada de tristă amintire blindați cu armurile trainice ale umorului autohton de bună calitate și cantitate.

Practic, în toate perioadele, societatea a colecționat o serie de bancuri care au devenit repede anticorpii umorului și ai bonomieii acesteia împotriva conformismului, aplatizării, abrutizării umane în regimuri care, lipsite de fermentul voioșiei și al jovialității, au modelat societatea conform unor principii adeseori derizorii, pline de rapacitate și rigiditate.

Dotat cu o natură cameleonică, versatilă, atât de nonconformistă, imitând capriciile naturii umane, bancul scapă unor categorii sau clasificări

indiferent de natura lor. Sigur, putem vorbi de originea acestora, în funcție de regiuni geografice, sau de tematica lor, una socială, politică, economică, istorică, sau de moravurile pe care le amendează. Dar, și acestea sunt niște categorisiri poate cu un grad ridicat de generalitate. Mi-aș putea permite, în schimb, să realizez în manieră proprie o clasificare mai aparte, care ar suna astfel: bancuri cu stil, cu un umor rafinat sau neaș ca vorbele unui țăran sănătos și la minte și la trup, bancuri de cancan, colorate ca la o paradă a modei, bancuri de-o simplitate aspră ca o hârtie de șmirghel, așa-numitele bancuri seci și, nu în ultimul rând, bancuri care umanizează. Acestea din urmă, prin finețea și eleganța umorului, prin poanta și elementul didactic pe care le îmbină armonios, prin simplitatea luminoasă a exprimării, chiar și prin stilistica lor proprie, sunt capabile să formeze un manual necesar într-o școală a umanității. Doar într-o astfel de instituție ireală deocamdată, sper că nu și iluzorie, am reînvăța nu neapărat să fim sau să devenim oameni, ci să deprindem din nou arta umanității, care să ne destupe mai bine mințile și gândirile, să ne confiște ochelarii de cal pentru totdeauna, să ne provoace să gândim, să vorbim și să ne comportăm omenește într-o lume ca aceasta în care, aparent, bancurile au devenit pe alocuri mai grosolane, au cam uitat cei șapte ani ai umorului rafinat, au adoptat un limbaj și un discurs de-o directețe care nu frizează naturalețea, spontaneitatea, ci deriziunea, exagerarea unor tușe ale ridicolului, prost-gustul și indolența, tot mai *pedestalizate* toate acestea. Parcă, în ziua de azi, bancurile sunt, uneori, mult prea seci, rigide de-a dreptul, au luat parcă ad litteram vorba de duh a lui Mark Twain care spune că *nu există umor în rai*.

Bulă cel de astăzi- în tagma scriitorilor, un nou soi de *domnul Sarsailă autorul* sau un *Don Quijote* îmbrăcat în costumul de mire din tinerețe; în politică- tipul acela de personaj din teatrul francez, bufon sau fanfaron prin excelență, care, atunci când curta o doamnă din societatea înaltă, îmbrăca un costum pestriț, intens colorat, care îl transforma într-un cocoș împăunat; în societate- acel amestec de corporatism, dandysm și hipsterism. Iar exemplele ar putea continua. Ceea ce merită reținut e faptul că prezența acestui personaj, era să spun de basme, se impune tot mai mult în realitatea românească pe care o traversăm. Practic, el se situează, din punctul meu de vedere, între inocența de tip kitsch și viclenia jovială, extreme omniprezente și azi, în lume. Datorită noilor forme și tehnologii de comunicare, *Bulă* s-a ipostaziat și în cel care practică un comic de scenă, protagonistul nelipsit din zecile de stand-up comedy care au împânzit internetul, televiziunile, scenele țării. Și, astfel, acest *Bulă* contemporan *cu fluturii*, *contemporan cu Dumnezeu* (Blașa) pare a fi găsit

formula potrivită a descătușării tuturor frustrărilor, nesiguranțelor, resemnărilor premature, aceste fantome niciodată dresate care bântuie mentalul colectiv. Descătușarea aceasta, dezlegarea sau răcirea unui temperament uman tot mai expus unor temperaturi ridicate ale prostiei și răutăților de tot felul sunt, astfel, prin forța cathartică a bancului, dacă nu cel puțin anulate, măcar mai îmblânzite, topite în pasta densă a duioșiei și a spectacularului umoristic. Așadar, ipostazele acestui personaj mucalit, întâlnit în orice zonă a țării și a istoriei, a ascultat și încă ascultă de sugestia salvatoare de la orice naufragiu mental, pe care Jose Ortega y Gasset a oferit-o prin următoarele cuvinte: *cine nu ironizează, naufragiază.*

Acum, după aceste impresii la cald despre un domeniu în care mă simt încă novice, ca un indian dintr-un trib oarecare nimerit din greșeală în tribul războinic Comanche, supranumit și *Vikingii Americii*, dușmanul numărul unu al tuturor indienilor, pot spune că îl îndrăgesc și încerc să îi fiu cât mai aproape, atunci când gândurile mi se luptă cu hoardele de tensiuni de tot felul.

Și, tot la final, un banc aproape real, sec și de un umor cu totul aparte, auzit de la prietenul meu, scriitorul și actorul Emil Cătălin Neghină. Nu știu cum se face că este singurul care îmi vine în minte, acum, pe loc.

Un student în an terminal la actorie joacă pe scena unui teatru în fața unui public format, în mare parte, din studenți la medicină. La finalul unui spectacol, un necunoscut, posibil spectator, îi iese în întâmpinare studentului, întrebându-l: - Dumneavoastră sunteți actor? - Da, îi răspunde tânărul. - Și îmi puteți, acum, pe loc, recita o poezie? - Dar, dumneavoastră, cu ce vă ocupați? - Eu sunt doctor?- Atunci îmi puteți, acum, pe loc, realiza o operație?

Un alt banc: *Un programator își pune alarma să sune la 7:00. Dimineața, alarma sună. El deschide un ochi și spune: — Snooze. Alarma: „Ai mai apăsat snooze de 9 ori.” El, liniștit: — Perfect, acum e la versiunea 1.0. (Creat de ChatGPT, într-o seară, când îi cerusem să îmi scrie un banc, fiindcă îl simțisem mai relaxat și pus pe șotii. Dacă v-ați prins de poanta marca A.I., poate măcar încercați să zâmbiți.)*

Mircea Stâncel

În lumea lui Creangă

1. Dragă Adrian, întrebările tale ar putea constitui fără dificultate materia unui studiu amplu, nu doar a unei discuții ocazionale. Să încerc totuși să deschid subiectul cu o privire generală: deși bancul este perceput, în mod obișnuit, ca o formă minoră de divertisment, care în societatea de dinainte de revoluție funcționa într-un registru mult mai complex și mai încărcat de semnificații. Deși scurt, anonim și cu o circulație orală, bancul funcționează ca un mecanism complex de comunicare, în care umorul este doar stratul vizibil al unei structuri mult mai profunde. Pentru a-l înțelege în întregime, trebuie privit simultan ca manifestare a umorului, ca purtător de mesaj liminal și ca vehicul al unor semnificații subliminale. Astfel, bancul devine un „dispozitiv cognitiv” ce provoacă o scurtă sincopă în percepția obișnuită a realității. Dincolo de efectul comic, bancul opera în comunism, prin urmare, la granița dintre ceea ce putea fi spus și ceea ce trebuia ascuns. Mesajul liminal este vizibil, dar nu direct, el este recunoscut, dar nu afirmat explicit. Bancurile au atins (și ating) teme sensibile: politice, sociale, culturale, într-o formă care permite exprimarea lor fără consecințe directe. În perioade de cenzură sau presiune politică, bancurile devin un limbaj paralel, o formă de comunicare „pe dedesubt”, în care adevărul circulă mascat în umor. În perioada proletcultistă pentru un asemenea banc făceai cinci ani de pușcărie! Aici, mesajul subliminal nu este formulat, ci insinuat. El modelează percepții, întărește identități și transmite valori uneori fără ca receptorul să fie pe deplin conștient de acest proces. Privit ca purtător de mesaj liminal, el devine un spațiu al adevărilor nerostite. Iar ca vehicul al mesajelor subliminale, bancul reflectă și modelează structuri profunde ale culturii, după cum ne-ai avertizat. În literatura noastră se infiltrează treptat, prin anecdote, snoave, satire și schițe. De altfel, se poate spune că bancul este personajul „nelegitim” al literaturii orale și al literaturii culte. Nu intrăm în detalii, putem spune, totuși, că Ion Creangă introduce episoade scurte cu poantă, care cred că au funcționat ca „bancuri” cu mult înainte de a fi scrise: glume despre popi, ironii despre școală, anecdote despre săteni. Râsul provocat de bancuri este o formă de igienă mentală. Acum, cea mai concentrată figură de umor (cotidian) e bancul, care la noi, la români, reprezintă mai mult decât o narațiune minimalistă, în care tensiunea dintre realitate și aparență se rezolvă printr-o poantă ce produce distanță critică și care provoacă nu doar râsul, ci și conștiința în forurile ei adânci. Dar

bancul mai e și un purtător de mesaj subliminal, întrucât transmite adevăruri incomode prin cele mai comune coduri. Bancul cu efectele lui imediate nu a schimbat sistemul, dar a trezit percepția asupra zilei respective, a conservat, putem spune, un spațiu interior al libertății și o formă discretă de percepție a lumii de atunci. Prin urmare, el a preluat rolul unei supape, și transformă revoltele mocnite, nemulțumirile, în ironie, în răs... Astfel, bancul a funcționat simultan ca formă de terapie colectivă și ca mecanism de adaptare la constrângerile cotidiene, contribuind atât la coeziunea socială, cât și la perpetuarea unei culturi a cinismului defensiv, care a modelat (și continuă să modeleze), într-o anumită măsură prezentul. Circulă chiar și anecdota potrivit căreia Dej, ajuns la Stalin, s-ar fi plâns că politicienii burghezi răspândesc bancuri și astfel incită populația la nemulțumire, iar Stalin i-ar fi sugerat, cu binecunoscuta lui figură pragmatică, să deschidă șantierul Canalului Dunăre–Marea Neagră și să-i trimită acolo pe toți cei care îndrăznesc să miște în front.

2. Supraviețuirea, pe de o parte, și divertismentul, pe de alta, definesc problemele puse de tine, în cele două lumi. Mai pe larg, întrebările legate de diferențele dintre bancurile de dinainte și de după 1989, de libertatea pe care o imprimă umorul existenței și de raportul dintre realitate și ficțiune în banc sunt, de fapt, întrebări despre felul în care românii au trăit istoria și au transformat-o în povești haioase. Bancurile din perioada comunistă și cele de după 1989 aparțin unor societăți complet diferite. Înainte de 1989, bancul era o formă de rezistență simbolică, cum am mai spus. Regimurile totalitare se tem de glume, tocmai pentru că gluma subminează solemnitatea puterii. Gluma era articulată în cercuri restrânse, cu unele riscuri, oricum, ea era cunoscută de toți și comunicată pe tren, pe autobuz, la chefuri etc. Țintele erau clare: absurdul cotidian, lipsurile, Ceaușescu, partidul, securitatea. Bancul ținea de o formă de libertate interioară, într-o lume în care independența era anulată. După 1989, bancul se eliberează, dar își pierde o parte din intensitate. Nu mai există riscul în rostirea lui, deci dispare tensiunea. Dacă înainte el era o formă de supraviețuire, acum este o formă de divertisment. Umorul nu schimbă realitatea, dar schimbă felul în care o trăim. În acest sens, el este o formă de libertate. Cozile, birocrăția, promisiunile politice, situațiile cotidiene, toate par a fi desprinse dintr-o glumă. Românii au o capacitate extraordinară de a vedea ridicolul în viața de zi cu zi, de a transforma neplăcutul în anecdotic, de a extrage poanta din tragedie. Un banc bun condensează realitatea, o comprimă până când devine esență. În

comunism, bancurile spuneau adevărul pe care presa nu-l putea spune. După 1989, bancurile spun adevărul pe care oamenii îl simt, dar de multe ori nu reușesc să-l formuleze teoretic. Cred că bancul este un mod de a înțelege clipa. El nu descrie realitatea, ci o interpretează. Nu o reproduce, ci o decodează celui care îl ascultă. Bancurile românilor de dinainte de 1989 sunt mărturiile ale unei lumi închise, în care umorul era o formă de rezistență. Cele de după sunt expresia unei lumi deschise, în care umorul este o formă de adaptare. Realitatea produce bancuri, iar bancurile revelează realitatea. În final, bancul este o formă de a spune adevărul altfel de cum o fac celelalte arte.

3. Bulă este unul dintre personajele orale care a avut un impact uriaș în cultura română stradală. S-a născut din bancuri, și mai ales a viețuit în folclorul urban și rural al comunismului de fiecare zi, dar, mai ales, el este și supraviețuitor al tranziției postdecembriste. Bulă nu este doar un protagonist al umorului popular, ci un adevărat arhetip social. În spatele glumelor care îl au ca erou se ascunde o întregă antropologie a românului confruntat cu absurdul, frica, lipsurile și improvizația. Bulă este, în același timp, un produs al epocii sale și o oglindă a mentalităților colective, când umorul devenise singura formă de libertate. Bulă este un personaj complex: copilul obraznic, adultul incompetent, funcționarul care nu înțelege nimic, individul care se descurcă prin șmecherie, omul care scapă mereu, deși nu merită. Despre el mai putem spune, ca să nu ne lungim, că nu e curajosul, nu e moralul, nu e inteligentul, dar a fost personajul de care am avut nevoie mereu și până la urmă a încercat să ne învețe să ne descurcăm.

4.1. Un pacient merge la medic pentru un control de rutină. Medicul îi întinde o rețetă stufoasă, iar omul oftează în gând: „trebuie să trăiască și doctorul”. La farmacie, farmacistă îi pregătește o plasă plină de medicamente; el zâmbește amărât: „trebuie să trăiască și ea”. Ajuns în sfârșit acasă, se uită la plasa doldora, o aruncă direct la gunoi și conchide liniștit: „ca să trăiesc și eu”.

4.2. Întrebare: Care au fost ultimele cuvinte ale lui Bulă, care alerga cu Ianoș într-o dacie combi?
Răspuns: «Liber dreapta!»

4.3. La școală, profesoara de logică îl întreabă pe Bulă:
- Bulă, dacă îți dau două pisici și încă două pisici, câte pisici ai?

- Niciuna, doamnă profesoară.
- Cum adică niciuna? Hai să încercăm altfel: dacă îți dau două mere și încă două mere, câte mere ai?
- Patru.
- Perfect. Și atunci de ce, dacă îți dau două pisici și încă două pisici, spui că n-ai niciuna?
- Pentru că eu nu suport pisicile, doamna profesoară. Le dau imediat afară.

Un poem de Mihai Merticaru

Poeții

Pândind orele astrale,
atrași de miracole, magii și taine cerești,
poetii exersează metode pentru a zbura
spre nemărginire;

se agață de razele lunii,
de memoria unui glob de pădădie,
de o amintire, de un zâmbet, de o lacrimă,
de o stea;

în albia clipei descoperă
elixirul veșniciei;

firul Ariadnei îi călăuzește prin labirinturile
memoriei spre tărâmul originar,
locaș al sublimului și al scânteii neastâmpărate
de sens și inefabil;

din cioburi și din cenușa timpului,
reclădesc mirabile lumi noi;

ei caută cu asiduitate răscrucea cuvintelor
și logodna acestora în locul unde se întâlnesc
toate cele 77 de puncte cardinale;

ei sunt bolnavi de himere, de mituri
și de visuri;

poetii sunt niște copii curioși,
care se joacă cu chibriturile fanteziei
până dau foc Universului.

O povestire de Savu Popa

Judecata umbrei

Domnul Enache Duma hotărâse să-și dea în judecată umbra, într-o dimineață de februarie, destul de friguroasă.

În aer se cuibărise o ceață densă, fremătătoare, pe alocuri. Când domnul Enache intră în holul vast și întunecos al judecătoriei i se păru că nimerise în adâncul unei peșteri.

Timp de câteva secunde nu văzu pe nimeni și parcă întunecimea din jur nu doar că tot creștea, ci vibra cumva metalic.

Făcu vreo câțiva pași. Dincolo ușile de pe ambii pereți se auzeau, într-adevăr, voci, diferite zgomote, foșnete, mișcări bruște, dar, parcă toate acestea s-ar fi aflat la zeci de metri în pământ.

Hotărî să nu-și piardă cumpătul. Se scutură brusc de parcă fu scurtcircuitat de un fior și mai făcu niște pași. Dintr-o dată, realizează că și aici pătrunsese ceața, una mult mai sufocantă. Abia când ajunsese în dreptul unor scări de marmură, se simți mai în siguranță. Când să atingă cu mâna capătul uneia dintre balustrade, parcă vreo câteva zeci de tentacule îi atinseră dintr-o dată spatele.

Stătu un moment în cumpănă, începând să tremure puternic. Nu-i venea să se-ntoarcă, să dea nas în nas cu vreo creatură mitologică, gata să îl devoreze instant.

Însă, după un timp nu mai simți nimic neobișnuit în preajma sa. Își reveni și începuse urce. Scările se desfășurau într-o spirală care nu se mai termina. Obosi tot urcând în cerc, dar nu-și pierdu răbdarea. După aproximativ douăzeci de minute de urcat, ajunsese într-un coridor slab

întunecat. Parcă din podeaua de marmură și din pereții groși emana o lumină anemică, care-l liniștea și îl relaxa.

Începu să străbată acel coridor care nu se mai termina. După alte câteva minute bune ajunsese în dreptul unei uși masive, întunecate, capitonate cu un material ciudat. Curios, îl atinse cu palma, pe care și-o retrase imediat speriat. Părea piele umană.

Inima începu să-i bubuie în piept ca o sirenă de incendiu. Se retrase puțin în spate. Începu să privească ușa, apoi, în jur, în toate direcțiile. Nu i se păru nimic suspect, nu auzi nimic ciudat. Aceași tăcere ca și în holul de jos.

Așteptă câteva clipe. Cum nu-i plăcea să piardă timpul, așa fusese o viață întregă, un dușman declarat al timpului mort, al mișcărilor lente, al moleșelii sau al comodității, se scutura parcă de pojghița unui coșmar care îi cuprinsese întregul corp. Se apropie de ușă și bătu în ea cu pumnul de câteva ori, hotărât și ușor iritat.

Senzația că dădea cu pumnul într-un piept de om îi veni imediat, răvășindu-l complet. Parcă întreaga ușă fusese îmbrăcată în piele de om. Nu simțea atât scârba, cât o stare destul de apăsătoare de angoasă.

Vru să vadă dacă visează, dar nu avea timp nici măcar să se ciumească sau să înceapă brusc să strige ca, eventual dacă dormea, să se trezească.

Voia cât mai repede să scape din acel loc, parcă și uită unde se afla și pentru ce venise până acolo. Când, dintr-o dată, ușa se deschise brusc și o voce parcă deloc umană îl pofti înăuntru.

- Numele dumneavoastră?

- Enache Duma...

Aceași ceață, înăuntru mult mai deasă și ușor călduță, îl învăluie de-ndată ce intră, amortizându-i atât simțurile, cât și mișcărilor, iar ușa, în urma lui, se închise brusc, cu un zgomot asurzitor.

Însă, totul în jur îi accentua starea de angoasă. Simțea că începe să se sufoce tot mai tare. Fără alte introduceri, vocea parcă îl izbi în moalele capului, adresându-i prima întrebare:

- Care este obiectul plângerii dumneavoastră?...

- Eu, știți, mă aflu aici, de fapt vin să depun o plângere....

- Împotriva cui?

- Împotriva propriei mele umbre...

- Și care ar fi motivul plângerii...

Vocea nu avea nimic omenesc în ea. Părea derulată pe banda rece și metalică a unui aparat îngropat în unul din zidurile care doar se bănuiau în interiorul abundenței cețoase, tot mai apăsătoare, curând, strivitoare.

- Motivul plângerii?! Să știți că ar fi... să vedeți... mi se pare... adică, de mulți ani e povestea, adică a început totul... Mi se pare că umbra a căpătat un comportament rebel... și sfidător... Sunt zile în care o simt atât de lipită de corpul meu, încât am senzația că vrea să mă sufoc. O face intenționat. Nu știu dacă reușesc, în aceste momente, să mă exprim clar...Până să ajung în acest birou, am trecut printr-o întreagă aventură... Să revin la umbră. E ca și când, în clipele acelea, două mâini invizibile mi-ar strânge în permanență gâtul... Sau, mai concret spus, nu doar două mâini, ci câteva zeci de mâini, unele peste altele ar strânge și ar apăsa încontinuu. Până îmi dispare și ultimul strop de energie. Până sunt aproape de prăbușire. Doar atunci slăbesc strânsoarea, mă eliberează, mă lasă încă în viață. Deocamdată. Mai e nevoie să mai trec prin astfel de episoade infernale. Nu mai pot ieși nicăieri. Mi-am pierdut multe contacte, mai ales cu cei apropiați. Mă consideră deja un ciudat, un suspect. Mulți cred că am luat-o razna sau, în cel mai fericit caz, că am căzut într-o depresie adâncă. Copiii îmi sunt departe. Ocupați cu propriile vieți. Abia mai găsesc un răgaz să mă sune câteva minute, din când în când. Soția a murit de ani buni. Sunt pensionar de ceva timp. Însă, acum, umbra mi-a venit de hac! În alte dăți, această presiune slăbește. E semn că au sosit zilele în care ea se face nevăzută, nu o mai simt sau văd prin preajmă! Pare că am pierdut-o și, la început, acest gând nu mă deranjează chiar deloc! Dar, și atunci, cum să vă explic, simt că mă torturează...de la distanță, sigur, dar tot atât de insistent, de dureros. Încep să mă simt slăbit, din ce în ce mai slăbit, devin palid și nu am poftă de nimic. Stau mai mult întins, acoperit complet și agonizez. Parcă aș trece cu tot corpul printr-un uriaș tocător care, acționat de o mână invizibilă, îmi zdrobește carnea de câteva zeci de ori pe minut. Și, cu bruma de luciditate pe care o mai am, realizez că nu m-a părăsit complet. E pe undeva pe aproape, cocoțată pe vreun dulap sau pe creanga copacului din dreptul ferestrei mele. Mă privește sfidător în timp ce îmi imită batjocoritor corpul în agonie. Apoi, izbucnește într-un râs zgomotos. Și nu se mai poate opri. Nu știu dacă ați auzit vreodată vocea vreunei umbre! Are un sunet inconfundabil. Un amestec de grotesc și terifiant. Parcă ar vorbi, într-un cimitir, din mai multe gropi deodată, câteva sute de oseminte. Așa se aude vocea unei umbre. Mai ales, a uneia care, pe deasupra, mai și râde în hohote.

Știți poate că nopțile, umbrele se detașează de corpuri, umblă în voie, pot ajunge oriunde și oricum, își pot face de voie toată noaptea, se pot destrăbăla, pot bea, se pot droga, pot merge la curve... Sunt sigur că umbra mea, care acum este și ea, aici și ne ascultă nepăsătoare de ce va urma, a devenit o alcoolică notorie. Nu de puține ori, fie noapte sau zi,

simt venind din spatele meu un damf de alcool și de țigări ciudate... E semn clar, nu?

Au fost momente, mai ales nopțile, când mă trezeam, mă ridicam încet din pat, scoteam de sub pat un sac și, doar cu luminița telefonului, o căutam prin toată camera. Încercam să fiu cât mai discret, să nu o trezesc dacă dormea cumva.

Într-o noapte chiar mi-a ieșit planul. Însă, până la un punct. Astfel, m-am trezit pe la miezul nopții. Am un ceas deșteptător, biologic, mai ceva ca unul elvețian. M-am dat jos din pat, în cea mai mare liniște. Parcă pășeam prin aer. Îmi țineam respirația cât puteam de bine. Eram atât de discret că aveam senzația că nici nu mai existam. Pe masă aveam pregătite mai multe fâșii de sfoară și un sac negru de plastic. Le iau și pornesc în căutarea umbrei. Mă trecuse un fior gândindu-mă că poate tocmai în acea noapte să fi ieșit în oraș, luând parte la una din orgiile ei notorii. Însă, după mai multe momente de căutare prin toată casa, am dat de ea într-un colț al cămării. Era praf. În comă alcoolică. Era pe jumătate intrată într-o damigeană de țuică. Nici nu sufla, nici nu mișca. Părea înțepenită ca un cadavru. Am stat câteva momente înlemnit în fața priveliștii șocante și comice, deopotrivă. Nu am aprins lumina. Vedeam foarte bine și prin întuneric. Pierzându-mi, însă, răbdarea, m-am apropiat de ea și, întocmai ca o mătă asupra unui biet șoarece, am sărit asupra ei. Trezită brusc din somnul agonizant, s-a zbatut groaznic, țipa cumplit, scotea sunete chiar de șoarece în care pisica își tot împlânta colții. Mă zbăteam și eu, o suduiam, mi se părea atât de grea, mai grea decât propriul meu corp. Până la urmă am reușit să-i leg mâinile și picioarele. Am băgat-o în sac. Brusc nu s-a mai zbatut atât de tare, nu mai prea avea vlagă, iar vocea îi pierise cu totul. Am luat sacul, abia de-l puteam duce cu două mâini. Am ieșit afară, am intrat în garaj, am deschis portbagajul și greu am mai reușit să-l arunc înăuntru. Am intrat în mașină, cu toate că eram conștient că rămăsesem în pijamale, am ieșit în stradă conducând cam agresiv. Nu e vorba dacă îmi amintesc sau nu... știu doar că îmi pierise rațiunea, conștiința, mergeam teleghidat, nu știu cum am reușit să ies din oraș, cum am luat-o pe tot felul de alei șerpuite, iar, la un moment dat, parcă începusem să urc un deal ce nu se mai termina. Apoi, am tot coborât până am ajuns într-o vale fără niciun strop de apă, doar plină cu întunericul care devenise palid, semn că se apropiau zorile.

Din nou eram în urcare. Pe un alt deal. În vârful lui am oprit mașina, am coborât, am deschis portbagajul, umbra părea adormită sau leșinată, am scos sacul care era mult mai ușor, am luat și o lopată și, nu departe de mașină, am început să sap. Mă forțam teribil, respiram greu,

inima mi-o luase razna, dar nu mă dădeam bătut. Am făcut o treabă bunicică. Groapa era destul de adâncă. M-am ridicat, am apucat sacul, umbra, tot mai ușoară, părea că mișcă. Așa că, fără să mai stau pe gânduri, cuprins de o adrenalină incredibilă, am aruncat-o în groapă și, imediat, am pus pământul la loc.

Când am terminat treaba, am vrut să mă apropii de mașină, când niște luminițe ca niște ochi de lup mă așteptau din toate direcțiile. Înlemnisem, dar nu mă pierdusem cu firea. M-am apropiat de ele. Am pătruns printre ele. Era un cimitir. Însă, crucile nu erau obișnuite. M-am apropiat de una și am privit-o mai bine. Era o cruce de umbră. Puteam să-mi trec mâna prin ea. În vârful fiecăreia sclipea acea luminiță care, în continuare, mă ținea arzător în mijlocul frunții. Brusc, un râset strident, mai mult un schelălăit de javră rănită, se revărsa de pretutindeni, înconjurându-mă amenințător. Am privit îngrozit în jur. Râsetele se preschimbaseră în plânsete agonice, care îți spârgeau auzul. Parcă o cohortă de șobolani ar fi nimerit sub șenilele unui tanc. Râsetele acelea lugubre izbucniseră și izbucneau din crucile sau din mormintele din jur. Abia am apucat să alerg la mașină și, din nou, nu îmi amintesc cum am circulat tot drumul spre casă, dacă a fost tot acela sau altul, cu ce viteză, cât de lucid sau de terminat păream... Am ajuns acasă și, mai bine de o săptămână, nu am avut strop de umbră.

- Și ce credeți că veți obține dacă deschideți un proces propriei umbre?

- Cum adică ce voi obține? Dreptatea. Asta vreau! Să o condamnați pe viață! Nu merită, după toate infracțiunile pe care le comite, să mai fie în libertate! E un pericol public, incomensurabil! Și cu asta am încheiat orice explicație!

- Sunt infracțiuni toate cele menționate, doar din punctul dumneavoastră de vedere!

- Păi, și al dumneavoastră, nu?!

- Nu există deocamdată o lege care să încrimineze umbrele... Nu avem inițiat un astfel de cadru legal.

- Vreți să-mi spuneți că, indiferent de ce îmi poate face, chiar dacă ar fi să-mi periclitize securitatea propriului corp, chiar dacă ar fi în stare și ar putea să-mi înfigă în spate un cuțit, umbra aceasta nu poate fi, sub nicio formă, trasă la răspundere?!

- Cam așa stau lucrurile!

- De fapt, ce fel de instituție sunteți dumneavoastră?

- Depinde cine întreabă...

- Cine sunteți dumneavoastră?!

- Iarăși, este complicat să vă oferim despre noi doar un singur răspuns. Suntem, într-un cuvânt, care să sintetizeze cât mai clar întreaga noastră preocupare, Legea.

- Dacă sunteți legea, aplicați-o! Este o obligație majoră! Pentru numele lui Dumnezeu, scăpați-mă de această umbră! Am și eu drepturi ca orice om...Mă simt amenințat peste măsură... Nu mai rezist....

- Nu vă putem scăpa noi.

- Dar, atunci cine?!

- Nu ați venit la locul potrivit!

- Serios?! Unde ar trebui să mă duc? La care instituție abilitată...

- Știți răspunsul... Ați și fost deja acolo, chiar dumneavoastră ați declarat...

- Nu-mi dau seama unde ar fi instituția care m-ar putea scăpa de o umbră atât de lașă, de haină, de periculoasă... Spuneți-mi imediat! O să ajung acolo, negreșit. Plec de-ndată! Doar spuneți-mi, nu mă mai fierbeți atâta!

Tăcerea care urmă fu mai apăsătoare și mai întunecată decât ceața din jur. Înainte ca vocea să rostească replica finală, se auzi sunetul unei benzi de casetă care mergea în gol.

- La cimitir, domnule, acolo! Nicăieri altundeva nu vă poate fi rezolvată mai bine plângerea.

(Dintr-un volum de povestiri, în pregătire)

O povestire de Bogdan Perțache

1987

Plutonierul uscățiv a deschis încetișor ușa metalică să ne bucurăm cât mai mult de melosul balamalelor ruginite. Damful de var cloros mi-a ars interiorul nărilor. Un bec zăbreilit lumina celula albă cu grilaj inutil la ferestra zidită pe dinafară, cu WC turcesc în colț și cu un fel de pat pliant, o placă de lemn orizontală, zăvorâtă de perete. Am fost împinși înăuntru și ni s-a ordonat cu un cârâit:

- Fața la geam!

Pentru că, deși susținut de băiat, abia înaintam, subofițerul m-a blagoslovit:

- Mișcă-te, grasule, 'cați-aș ficații, că ne prinde revelionu' acilea!

După ce mi-am sprijinit fruntea de barele încrucișate, am auzit zornăit de chei, de lanțuri, bufnitură de scândură și un lacăt cum se închide. Răceala fierului mi-a făcut bine, am deschis ochii și m-am uitat la Matei. Palid, mă privea cu o milă nemărginită.

- O să fie bine, tata, o să fie bine! m-a îmbărbătat în șoaptă.

Înainte să-l înhațe milițianul și să-l tragă de lângă mine, a mai apucat să zică:

- Îmi pare rău, tata, îmi pare rău, trebuia să fi rămas naibii în fabrică!

Am răsucit capul, să-l liniștesc, dar am încasat un pod de palmă în nas.

- Fața la geam, dom'inginer!

Vocea s-a împuținat când i s-a adresat lui Matei:

- Tălică ștezi frumos pe țambal. Tălică e musafir de-acu'. Tălică e regim special. Tălică e bun pentru piese de schimb. He, he! a râs uscat. Pentru tălică o să vină salvarea.

Mi-am lipit pieptul și burta de cerceveaua putrezită, genunchiul rămas bun dădea semne că mă lasă.

Pârâit de lemn împovărat.

Glasul băiatului, subțire, rugător:

- Fie-vă milă de el, tovarășe, abia se mai ține pe picioare.

Blacheurile bocancilor au țcănit rar pe dușumeaua de mozaic din ce în ce mai tare. Ajuns în spatele meu, plutonierul mi-a descuiat cătușele, mi-a ridicat, pe rând, brațele deasupra capului, degetele mi s-au încleștat o clipă de grătar și, după alt hohot de râs tabacic, le-a încuiat la loc.

Lipsit de vlagă, m-am înmuiat și am rămas atârnat ca un prostovol prins în cui de-un pescar. Tendoanele mi s-au întins să plesnească, pumnii mi-au amortit.

Pe mortarul dintre cărămizi crescuseră cristale de gheață, ca niște frunze de ferigă în miniatură.

Am închis ochii, un șarpe jilav urca pe șira spinării, în dosul pleoapelor se roteau imagini cu portrete în flăcări și milițieni cu mâneci suflecate care jonglau cu rinichi uriași.

Am leșinat.

M-a trezit scârțâitul ușii și un reproș făcut pe un ton îngrijorat:

- Vișinescule, dobitocule, ai căpiat?

- Odonăți!

- Dă-l jos de pe grilă!

Tocurile metalice au răsunat din nou, de data asta grăbite, la fel de repede am fost dezlegat, îmbrățișat, purtat ca un sac de cartofi și depus pe țambal.

Matei dispăruse.

O umbră albă s-a apropiat de mine. Halatul proaspăt scrobitea hârâia.

- Vișinescule, dobitocule, și-ăsta are AB negativ, și-ăsta-i bun, fuga marș și mai cheam-o Salvare!

Doctorul a scos din buzunar un sul firav de tifon, l-a deșirat, l-a făcut ghem, a scuipat pe el și mi-a șters sângele de la nas.

Am închis ochii cu teama că, odată cu pierderea mirosului, n-o să mai fiu în stare să-mi amintesc o grămadă de lucruri.

Vasile Tudor

Și piatra mă va-îmbrățișa

antologie de autor
(2011–2024)

Poetul și vârstele sale: Vasile Tudor – Și piatra mă va-îmbrățișa

Aflat la un moment de bilanț, Vasile Tudor ne propune o antologie selectivă a operei sale poetice, *Și piatra mă va-îmbrățișa* (Editura Școala Ardeleană, 2024, 196 de pagini), care cuprinde trei volume, la care adaugă un consistent ciclu de inedite. O primă observație: în poezia sa există un dialog bine conturat între două poetici, cea erotică și cea ardentă, care se manifestă ca o linie continuă, ca și cum poetul n-ar putea opta între ipostaza senzuală și cea spirituală. Juisanță și jertfă sunt însă amândouă – și dragostea, și scrisul. De asemenea, lectura antologiei ne oferă imaginea unui poet care optează pentru o poziție distinctă, de actor și spectator deopotrivă, situat într-un fel de *interregnum* definitoriu, altfel spus, între real și himeric.

Există la Vasile Tudor o intuiție fulgurantă a timpului, în dualitatea sa continuă finit–infini. Singurătatea este locuită de umbre, de amintiri, de o lume care nu ține să-și definească un chip, care mai degrabă se ascunde, care își șterge urmele trăind și al cărei preț absolut îl reprezintă voluptatea de a deveni anonimă: „Nimeni nu știe că pasărea / e sora mea bună / dinspre subsuoară, / că râul / e fratele meu gemăn dinspre inimă. / Nimeni nu știe că iarba / e fiica mea dinspre noapte / și piatra / e numai umbra părinților / dinspre Amin!”.

Câteva obsesii, câteva teme unesc volumele, etapele, vârstele poetului. Viața este ca o poveste în care acționează semnele și sensul, acesta din urmă ca deziderat sau chiar ca țintă atinsă într-o virtualitate

spiritualizată. Dumnezeu, moartea, dragostea, umbra, poetul ca inspirat purtător de mesaj, de viziune, de stare sunt conlocuitorii lumii poetice pe care ne-o propune Vasile Tudor. Contactul cu lumea trece printr-un filtru care spiritualizează materia; Dumnezeu însuși este cel care ia forma luminoasă recurentă și imprimă clipei revelația: „Eu tot mai sunt / între umbrele luminii / pe care le-ai zidit prin naștere, mamă, / oasele mele tot mai sfidează o înălțime / sufletului / îi este foame de mine // eu tot mai găzduiesc stările de spirit / și privesc absent, cu luciri ciudate, / cum se zidesc ușile / și ferestrele toate, / cum aerul se strânge / în jurul vieții mele, / zidind-o nerostită / în negrele inele...”.

Umbra este substitutul unei realități paralele, atunci când nu este atributul unei lumi anistorice: „cuvinte șterse / lucruri moarte / memorie uitată-n alb / ce corp obscur / lumina mi-l topește / și freamătă o umbră / și pâlpaie impur”. Deși este conștient că dragostea este liantul dintre oameni, dintre lumi, dintre lucruri, poetul are viziunea hăului care se deschide sub ceea ce dragostea înlocuiește: „E-atâta dragoste în aer / de parcă nu ne-am fi născut, / de parcă literele-s moarte...”.

Alteritatea poetică acționează în poezia lui Vasile Tudor ca o înclinație către zona obscură a eului, care presupune o intuire confuză și, în orice caz, sceptică a condiției omului, asemănătoare binecunoscutei alegații a lui Maurice Blanchot: „Cineva este acolo, unde sunt singur. Faptul de a fi singur înseamnă că aparțin acestui timp mort, care nu este timpul meu, nici al tău, nici timpul comun, ci timpul Cuiva. Cineva este ceea ce este încă prezent unde nu se află nimeni. Acolo unde sunt singur, nu sunt acolo, nu se află nimeni, dar impersonalul este acolo: exterioritatea ca lucru ce previne, precedă, dizolvă orice posibilitate de raport personal”. Astfel, singurătatea, sub toate formele ei, este atât persoană, cât și factor impersonalizator: „Doamne, câtă precizie / pentru nașterea mea: / cineva a pus în mișcare / roțițele de aer / ale ceasului meu plângător / cineva a fixat ora părinților / din infinit anterior / secundă pe secundă mi-bate / fix clopotul interior / mai lasă-mă acum / și niciodată altădată / în aceste zile visez / în această lumină înnoptez / într-o singurătate intactă / dar, în sfârșit, ora-i exactă”.

În poezia lui Vasile Tudor întâlnim și ceea ce George Călinescu numea, în *Universul poeziei*, o „audiție colorată”, atunci când culorile capătă expresia cuvântului: „iazuri verzi de tăcere / limpezesc în maluri / visele, mă pierd în stufăriș / verdele vânt mai tare / se-avântă-n uscăciune / același vânt e potrivit și-n mine / aceleași stele ghemuite-n frig / îmi ghemuiesc și ziua / și ochii mi-i aprind / același sunet pur, fără cuvinte, / își caută auzul / și-n mine pe mine însumi mă aud”.

Ceea ce este de observat la poezia din această antologie este existența unei unități de stare între vârstele poetice, între obsesiile definatorii, cu o oarecare detașare ce ține de superbia tinereții în primele volume.

Universul poeziei lui Vasile Tudor este acela al unui paseist care se sprijină, totuși, pe elementele unui prezent aflat într-o continuă mișcare, într-o continuă dezagregare. Astfel, totul în jur este ca un tablou în care culorile se preling unele în altele, așa cum se întrepătrund în memorie senzațiile și amintirile.

Adrian Alui Gheorghe

Adrian G. Romila vă recomandă

Antrenat deja cu remarcabilul roman despre Bacovia (*Iorgu*), Adrian Jicu iese din nou din pielea universitarului și criticului literar pentru a recompune efigia unui alt Maiorescu decât cel pe care, îndeobște, îl cunoaștem: *Maiorescu. Confesiunile unui stoic*, (Polirom, Iași, 2025). Sarcina n-a fost ușoară, fiindcă autorul teoriei „formelor fără fond” n-a lăsat să transpară în olimpiana sa figură publică prea multe detalii care să contureze și căldura unui portret pur uman, altul decât cel al profesionistului cultural desăvârșit - filosof, estetician, critic literar, profesor, politician, diplomat, ministru, jurist etc.. Consultarea altor „mărturii” și documente a fost, deci, inevitabilă, la fel ca și materializarea subiectivă a unor intuiții și presupuneri, cu tot cu îngroșările și hiperbolizările necesare. Rezultatul e un convingător roman despre Maiorescu, prins exact între figura sa rigidă de „om al ideilor” și civilizator și cealaltă, de „om viu”, omul obișnuit din spatele scenei.

Tot romanul e derulat de lunga confesiune freudiană a unui Maiorescu bătrân și singur, făcută acasă, cu puțin timp înainte de moarte, deci cândva la începutul lui 1917, în plin război mondial. Aflat în fața unui preot căruia i se spovedește mai degrabă psihanalitic decât spiritual, protagonistul, ateu îndoielnic și francmason convins, recunoaște că-i e frică de uitare, de propria-i conștiință și de judecata posterității. Schopenhauerian format la școala geniului romantic german, structural un singuratic, dar unul bântuit de fantasmеle unei sexualități debordante, ale unei irepresibile voințe de-a se ridica deasupra mediocrităților și de-a lăsa ceva durabil în urmă, eroul lui Adrian Jicu își face bilanțul. În luptă permanentă cu figura castratoare a tatălui (pentru zona intelectuală) și cu cea incestuoasă a surorii (pentru zona erotică), Maiorescu rememorează pe sărite în fața preotului mai toate reperiile importante ale existenței sale: anii de colegiu terezian și de studenție berlineză, „revelația Frumosului”

trăită în turnul catedralei din Köln, în iulie 1859, viața tumultuoasă alături de cele două soții, de amante și de numeroase alte femei ocazionale, copiii legitimi și cei ilegitiimi, avatururile calității de fiu, de tată, de soț și de iubit, marile idei politice și literare, activitatea de la „Junimea”, „Convorbiri literare” și „Timpul”, Viena, Parisul, Berlinul, Iașii și Bucureștii, profesoratul la pensioane și universitate, marile prietenii (cu Iacob Negruzzi, cu Alecsandri, Creangă, Eminescu și Caragiale) și relațiile onorante cu familia regală, picanteriile și gesturile publice, faptele bune de menționat și cele mai puțin onorante. E un Maiorescu sincer până la capăt, locvace, melancolic, dispus să se predea pe de-a-ntregul, un înțelept superînzeștrăat sufletește și intelectual încă din tinerețe, trecut cu anii prin toate, uneori cinic, alteori tandru, alteori de-a dreptul epicureu. Obsedat a fi pe măsura realizărilor sale, de-a sfârși demn, de-a fi atins măcar puțin fericirea și sentimentul împlinirii, Maiorescu mărturisește sincer că a reușit în unele (cultură, avere, recunoaștere) și a ratat în altele (familie, iubire, creativitate spontană). Lucid până la sânge, cu riscul de a-și dărâma statuia oficială, îndoit de sine, dar încă mândru de ce lasă-n urmă, personajul lui Adrian Jicu e un alt Maiorescu decât cel din manuale și istorii. Deși pretinde că înfățișează confesiunile unui stoic, romanul revelează un Maiorescu profund uman, care a trăit sub „negațiune” și „abnegațiune” o viață ca a oricărui ins care așteaptă iertarea unui Dumnezeu în care nici măcar nu crede. Sub stoicismul afișat al eroului, se ascunde, de fapt, pulsația firească a vieții. Asta-l și face eroul unui roman cât se poate de convingător.

*

Noul roman al lui Cristian Fulaș pare să vină în siajul precedentului *Fâșii de rușine*, după tipologia expresionistă din *Ioșca* și satira politică din *Specii*. E vorba de *Forma tăcerii* (Litera, București, 2025), o carte pe cât de intensă, ca discurs literar despre ratare, moarte și nimicnicie, pe-atât de veridică în tonul ei de litanie improvizată, ostentativ spontană și haotică. La asta contribuie, desigur, opțiunea pentru narațiunea confesivă, la persoana I, adică, și pluralitatea vocilor narrative, foarte diferite între ele. E aici și o doză de experimentalism prozastic, altfel destul de potrivit pentru ceea ce și-a propus autorul: consemnarea câtorva monologuri ale participanților la o înmormântare, mai precis, o simfonie tanatică în jurul unui sicriu expus. În noul roman tăcerea e cea chestionată, tăcerea aceea

care survine dintr-o dată, după ce o viață s-a stins, rămânând ca un reziduu mut, dar reevaluat după standardele variate ale celor care au făcut parte, într-un fel sau altul, din ea.

Mari e o văduvă care, la cincizeci și unu de ani, a avut un atac cerebral care a lăsat-o pe jumătate paralizată. Șapte ani mai târziu, după opt ani de stat prin spitale românești și străine, de mers în cârje, de imobilizare în cărucior și de surzenie cronică, e îngrijită de o străină un timp și se stinge la șaiszeci de ani, în urma unui cancer extins. Destinul ei e tipic pentru femeile din România anilor 1980-1990: doi ani de litere la Cluj, cu ambiții mari de viitor, întoarcere bruscă în satul natal, sacrificii imense pentru a-și întreține familia săracă, măritată repede cu un bărbat mult mai în vârstă, muncind confecționeră, infirmieră și apoi badantă în Italia, ca să-și crească cei doi copii, un băiat rebel și o fată mai așezată. Confesiunea ei, cu puțin timp înainte de a muri, deschide romanul și tot ea îl închide în chinurile agonice ale sfârșitului, ea trasează liniile tematice principale pentru celelalte confesiuni – ale copiilor, ale fraților, ale rudelor și prietenilor prezenți la înmormântare. Alienarea, durerile fizice atroce, mizeriile bolii, senzația de neputință, singurătatea ultimă, regretul că poate ar fi putut face mai mult pentru ea și pentru ai ei, mulțumirea că a luptat până la capăt și că nu s-a dat bătută, sentimentul de iubire pentru toată lumea și așteptarea eliberării finale sunt constantele principale ale protagonistei. Greutatea confesiunii e dată mai ales de reflecțiile asupra contrastului dintre dinamica zgomotoasă și colorată a vieții, așa cum a fost ea, cu bune și cu rele, și absurdul dezumanizant al morții, cu tot ce aduce pentru sine și pentru ceilalți. Această linie tanatică e preluată de toate celelalte confesiuni din roman, în varii contexte și stiluri, sicriul drapat de pe catafalc provoacă celor care participă la ritual impulsul de a face bilanțuri personale, de a-și reconsidera relațiile cu ceilalți, de a se pune în locul defunctei, de a trage concluzii despre cum le-a fost viața, despre censeamnă moartea și, eventual, despre ce-i așteaptă „dincolo”. De vârste și educații diferite, nici unul dintre naratori nu seamănă cu celălalt, unii vorbesc simplist, agramat și argotic, alții filosofează și lyricizează duios, alții rememorează evenimente trecute cu ei și cu cei prezenți la catafalcul defunctei. În ultimă instanță, toți se-ntreabă dacă după moarte mai e ceva sau doar nimic, dacă moartea e finalul inexplicabil a tot, dacă, în perspectiva inevitabilă a morții pe care Mari doar o repetă universal, viața merită trăită într-un fel sau într-altul. Roman de doliu, lamento când patetic, când reținut, *Forma tăcerii* e cea mai tanatică proză din câte s-au scris la noi, în ultimii ani. Impresionant prin autenticitate și construcție, e

un roman care va rezista nu doar în parcursul deja consistent al literaturii scrise de Cristian Fulaș, ci și dincolo de ea.

*

Substanțial ca materie epică, spectaculos în imaginar și captivant întru totul prin culorile puternice ale poveștilor pe care le întrețese, *Soarele negru* (Trei, București) a fost, de departe, unul dintre cele mai bune romane ale anului 2024. De la *Copilăria lui Kaspar Hauser*, Bogdan Alexandru-Stănescu a dovedit treptat că poate bifa la fel de notabil și statutul de prozator de cursă lungă, pe lângă acela de poet, traducător, cronicar și editor, ceea ce-i rotunjește onorant calitatea de performer în literatură. Peste toate, cărțile sale de dialoguri, eseurile sau textele lirice dovedesc o disponibilitate neobișnuită de a mobiliza în discurs o imensă plajă culturală (istorie, psihanaliză, ideologii politice, antropologie, religie, muzică), cu referințe dintre cele mai diverse și mai îndepărtate, aparent, de literatură.

Cred că cea mai potrivită etichetă pentru *Soarele negru* e aceea pe care tot autorul a pus-o într-un interviu despre scrierea romanului: *arheologie*. O arheologie a rupturii, a ambivalențelor, a fragmentarului, aș adăuga eu. Naratiunea nu-i altceva decât o încercare de a recupera prin memorie – memoria eroului și a altor personaje – rămășițele împrăștiate ale unui trecut cețos, dar plin de evenimente care ar trebui să dea seama de anumite identități și configurații prezente. Nu degeaba există și o dimensiune metaliterară a cărții, căci *Soarele negru* este, de fapt, eponimul unui neterminat roman interior din care eclozează fantasmatic obsesii și direcții simbolice ale protagonistului-autor, preluate de o poveste-ramă erijată, la rândul-i, într-o imensă depoziție, într-o megaconfesiune care înghite ca un leviathan hobbesian confesiuni ale altora, visuri, istorii știute și contrafactice, scrisori, intertexte muzicale, cinematografice și livrești, reflecții psihanalitice, politice, geologice, oculte și sociologice, geografii urbane, arhitecturi domestice, întâmplări publice recente și clasicizate de mult în mass-media națională.

Motorul acestui roman suprasaturat de ploturi, semne iradiante și analogii întortocheate este destinul unui personaj născut sub zodia riscantă a marginalității. Acest statut se metaforizează în supraviețuirea sub lumina blocată ostentativ, sub disoluția interioară, sub eclipsa totală,

într-un cuvânt, sub „soarele negru”. Gheorghe Ibrahim Abdallah e copilul unor absolvenți de geologie (deloc întâmplător, în economia unei povești menite să devoaleze straturile adânci ale realității), pasionați de arte marțiale și de anduranțe fizice, care s-au cunoscut încă de pe băncile facultății, la sfârșitul anilor 1970. Camerunezul Diallo Abdallah, fiu de *guerrillero* marxist african, și Smara, fiica unui preot ortodox de lângă Galați, alcătuiesc încă de la-nceput un cuplu straniu pentru toată lumea - părinți, colegi, autorități, ceea ce i-a făcut să se izoleze într-o viață strict privată. Născut în 1979 și alintat „Tăciunel” din cauza pielii mulatre, copilul le-a moștenit exotismul social și tensiunile trezite de diferențele de rasă, de concepții și de trai. Disparația subită a tatălui străin (întors în locurile natale pentru un trai mai bun și eventual emigrat aiurea pentru libertățile occidentale deloc garantate de regimul comunist din România) marchează profund copilăria lui Ibrahim. Puternică și orgolioasă, mama își asumă singurătatea și se refugiază în religia tatălui ei renegat (fusesse imposibil pentru un rigid preot ortodox neolegionar să accepte căsătoria fetei sale cu un „negru”) și-n în susținerea unei școli de karate, pe care o va patrona după 1990 până la moarte. Ibra, însă, pare opusul părinților săi, căci nu are firea lor belicoasă și răzvrătită, nu are nici curajul, nici forța fizică să-nfrunte prejudecățile agresive ale lumii. Tarat de timiditate și de varii atitudini retractile, pierdut în colcăiala snoabă din liceele, din sălile de curs și apoi din redacțiile capitalei, cu o adolescență boemă care a provocat involuntar limitele convenționalului (aspectul de ins afro, slab, cu o claie de păr creț în cap, l-a ajutat din plin), tânărul mulatru se refugiază în câteva prietenii devotate și-n lecturi. Îi adoră pe Cortázar, Valéry și Baudelaire, vrea să scrie poezie și roman, participă la cene și își absolvă jurnalistică. Pasionat de psihologia criminalilor și a violatorilor notorii, se specializează în reportaje de gen, lucru care-i va prelungi incursiunile printre patologici și marginali. Rarele semne primite de la un tată pe care și-l amintește vag, dar pe care-l mitizează din greu așteptându-l, îi tulbură din când în când existența și-așa franjurată de stupefacția că oameni aparent normali comit cele mai atroce fapte. Avansarea în vârstă nu-i aduce decât confirmarea evoluțiilor ironice de „sub soarele negru”. Cei mai buni prieteni dispar și ei subit, la un moment dat, transformându-se implacabil, iubirile refuză să-i rămână statornice, ideologiile capitalismului nu-s chiar comode, scrisul încă nu i-a adus satisfacțiile dorite, agnosticismul de orice fel îi pare cea mai bună cale, atotputernica mamă devine la final cineva de care trebuie să aibă grijă, iar tatăl pe care nu l-a mai revăzut decât în poze nu prea e, din câte află, cel pe care și-l amintește.

Dincolo de acest pseudo-Bildungsroman al unui Kaspar Hauser recontextualizat palpită povești care mai de care mai inedite, povești derivate din destinele cu care eroul se intersectează de aproape sau de departe. Sunt incursiuni sinuoase prin istorii vechi și noi, aureolate de flash-uri onirice, de scene dark și de remake-uri verosimile. Întâlnim, astfel, cadre și personaje dintre cele mai pestrice: chipuri ale lumii interlope și securiste din jurul copiilor Ceaușescu; o naiadă care-l inițiază erotic în sălbatica pădure Letea; petrecerile LGBTQ date în anii 2000 de un cunoscut jurnalist bucureștean; traiul greu al unei familii respectabile din Sulina; o matroană modistă care are la picioare toată protipendada nomenclaturii comuniste; o tânără creatoare de haine care trece printr-un teribil episod psihotic după un eșec amoros; un psihanalist trimis cu bursă la Leningrad imediat după război, racolat de KGB și retrimis în România; câțiva membri homosexuali ai oculte naziste din Berlin, în frunte cu Rudolf Hess; un melancolic scriitor german, rezident la bătrânețe în Norwich; un sociopat rus care dezgroapă tinere, le mumifică și le tratează ca pe păpuși vii. Peste toți plutește lumina neagră a necunoscutului de la capătul fiecărei clipe. „E sfârșitul oricărui erou: poartă în suflet soarele negru și deasupra capului carena putredă a tinereții eroice”. Savuros, labirintic, nihilist, plin de umbre întunecate precum pielea eroului său, romanul lui Bogdan-Alexandru Stănescu încheie crepuscular o trilogie cu largă detentă epică. El ne reamintește și de frumusețea ambiguă a literaturii, și de imprevizibilitatea, fragilitatea și nebunia vieții cuprinse în ea.

*

Literatura lui Mălaicu-Hondrari e străbătută de la un capăt la altul de eflorescențe caleidoscopice și de mozaicuri lirice, care mai de care mai centrifuge și mai spectaculoase, fie că e vorba de personaje, decoruri, acțiune sau afecte. Romanul *Clandestin* (Trei, București, 2024), al cincilea al autorului, e ușor diferit în desfășurare și amplitudine tematică de precedentele, dar întru totul consecvent în stil. Filmică în construcția cadrelor, derulată dinadins cu încetinitorul și foarte atentă la decupajul scenografic, narațiunea subîmparte trei povești interconectate, ale căror personaje comune se dezvăluie treptat, alcătuind un fel de plasă care, mișcată în trecut și-n prezent, desfășoară o istorie dramatică. Ea surprinde între ochiuri nuclee epice dispartate, de aici și impresia de inconsistență, de împrăștiere, de impas.

Prima poveste o are în centru pe Iustina, o corporatistă de treizeci și trei de ani, care-și dă demisia de la firma bucureșetănească unde lucrase zece ani doar pentru a trăi „ca un personaj”. Retrasă în geografia bucolică din Băile Sângeorzului, cu destui bani în buzunar cât să nu ducă lipsă de nimic, tânăra gustă din plin eliberarea de chingile convențiilor urbane și relaționale. Traiul solitar în zona rural-minieră a Bistriței, într-o căsuță moștenită, îi aduce în sfârșit bucuriile visate: să-și decidă programul după plac, să-și gătească simplu, să citească mult stând pe acoperiș sau în iarbă, să admire zăpada, animalele sau florile, să revadă vecini și prieteni, să-și drept companion o pisică, să se plimbe cu mașina sau pe jos unde și când vrea, să-și întâlnească iubitul în cele mai neobișnuite timpuri și locuri. „Își dăduse demisia pentru a nu mai fi inumană”, pentru a căpăta „pacea sufletească”, performanța „de a fi încheiat o zi fără să faci nimic rău”.

A doua poveste îl privește pe Roland, fratele vitreg al eroinei (tatăl lui Roland se căsătorise cu mama Iustinei, rămasă văduvă după moartea soțului într-un accident minier), un ucigaș profesionist de la celălalt pol geografic și moral al surorii sale (lunetist agil, angajat pentru rezolvarea rapidă și definitivă a eventualelor datorii neplătite). Rezident în Londra și-n insulele Camarile, Roland își evaluează viața în funcție de banii câștigați (deloc puțini) și de polițele personale care trebuie plătite până la ultima lețcaie. Între cei doi s-a țesut din copilărie o legătură afectivă puternică, la limita incestului, generată și de afinități intelectuale (tatăl lor, un veșnic rebel profesor de engleză, îi inițiasă în exersarea obsesivă a demnității, în muzica bună de pe viniluri și-n literatura de calitate), dar și de tragediile prin care au trecut: moartea tatălui, ucis de bâtele minerilor și de strategiile securiștilor pentru a conserva vechea-noua nomenclatură de după 1990, statutul de orfani, emigrarea în Anglia, ajutați de amanta tatălui. Schimbul de confesiuni dintre ei, prin rețele sociale sau prin mesaje telefonice, aglutinează reperele principale ale narațiunii, descoperind, dincolo de avatarurile unei familii franjurată, datele unei istorii zbuciumate pe care au traversat-o și ei, și ceilalți din jur.

În fine, în a treia poveste (singura relatată la persoana I), Alexandrina e o adolescentă de șaptesprezece ani, o rockeriță inteligentă și cultivată, care se plasează mereu în zona revoltei tipice vârstei: față de părinții ei conformiști, față de prietenii banali, față de școală, față de omniprezenta politică, față de societatea meschină care nu oferă nimic pe măsura viselor ei. Modelul ei, aruncat cu obrăznicie în fața părinților cu care se ceartă des, e Iustina, corporatista demisionară doar din capriciul de a trăi liberă. Fuga ei în Spania cu tânărul Adrian, fiul ministrului pesedist

de la interne, nu e decât apogeul unei atitudini în care „subversivul” și „clandestinul” joacă mereu rolul principal.

Ceea ce unește aceste trei povești de familie și le face să conveargă neașteptat într-un thriller politic sfârșit *à la manière de Tarantino* e exact această acțiune constantă de ruinare a convenționalului, a previzibilului, a „normalului”, pe de o parte, și de îndârjire în a repara oricât de tardiv marile nedreptăți din trecut, de cealaltă. Punând cap la cap informații și mici revelații întâmplătoare (din poze, din amintiri, din poveștile altora, dintr-un material filmat de fosta iubită a tatălui lor, când venise ca jurnalistă în București pentru a documenta invazia minerilor aduși de președintele Iliescu, din întâmplări apărute din senin cu tot cu sensurile necesare), Iustina și Roland descoperă cine a fost cel care le-a ucis tatăl. Acest ucigaș care trăiește bine mersi în același prezent cu ei și se lăfăie pe toate ecranele are legătură și cu Adrian, și cu Alexandrina, și cu ticăloșia generală a oamenilor împotriva cărora a rămâne *fuck off*, „clandestin” și „subversiv”, pare singura poziție potrivită. A fugi din orașul devorator de suflete, a emigra dintr-o țară care nu și-a revenit moral niciodată, a trăi solitar și cât mai natural în peisajul superb dintr-un fost oraș minier, a te simți perfect liber și independent printre lucruri foarte simple, a reproiecta în lumină amintirile frumoase cu cei dragi, a disprețui politicianismul, minciuna, ipocrizia, banalitatea și răul gratuit, a lupta cumva împotriva tuturor acestora sunt valențe ale acestui „clandestin” pe care-l caută personajele din roman. Căci „clandestin” înseamnă „dorințele oamenilor”, „chestiile care-i fac să suporte viața, alea neștiute, secrete, chestiile despre care nu vorbești, la care mai mult visezi, dar nu aiureli, chestii adevărate”, „un secret, ceva care îți taie respirația”, „cel mai frumos cuvânt auzit vreodată”.

Romanul lui Marin Mălaicu-Hondrari e intens erotic și muzical, cu încetinelii tandre și cruzimi aduse brusc la vedere, cu tăceri semnificative, continuități bine ascunse și devoalări eliberate la timp. Desfășurat în fragmente alternative, cu schimbări de ritm și de voci narrative, cu tipologii și decoruri de efect, *Clandestin* respinge cu nonșalanță orice pudibonderie în cronologie, imagini și cuvinte. Aparenta lui incoerență e și ea tot o formă de subversivitate, până la urmă, dar una specifică autorului, cum am zis deja. Mai vechiul „lunetist” al lui Hondrari a revenit, iată!, și-și vânează ager cititorii, la propriu și la figurat.

Jurnalistă cunoscută, poetă și prozatoare multipremiată dincolo și dincoace de Prut, Paula Erizanu a publicat anul acesta o carte greu de încadrat într-un gen. Arhivă orală a unui anume spațiu geopolitic (Basarabia și Transnistria, în speță, dar cu extinderi spre România, Ucraina, Rusia, Europa, SUA, Canada și America de Sud), investigație etnologică, antropologică și istorică despre Basarabia ultimilor o sută de ani, colecție de onto-documente „povestite”, toate ar putea fi etichete potrivite pentru ea. *Aicea-i și raiul, și iadul. Republica Moldova: un veac de istorie trăită* (Cartier, Chișinău, 2025) e o colecție de mărturii de viață culese prin explorări personale, de-a lungul și de-a latul spațiului basarabean. Protagonisti de toate vârstele (bunici, părinți, maturi, tineri) și de toate culorile etnice (moldoveni, bucovineni, ruși, găgăuzi, evrei, ucrainieni și varii combinații între aceștia) au fost provocați să vorbească, adesea în reprize succesive – pe whatsapp, la telefon, în case, apartamente și cafenele, pe messenger, în camerele unor centre specializate. Înregistrările au fost transcrise de autoare cu tot cu retorica specifică graiului subiecților și, între scurte intermezzo-uri explicativ-poetice, au fost adunate într-un volum care a urmărit să cartografieze, prin scene de viață autentică, o lume profund nestatornică în salturile ei cronologice și geografice. Istoria acestei lumi a fost străbătută la tot pasul de trădări, violențe, războaie, deportări, pogromuri, dezrădăcinări, de nenumărate și radicale schimbări politice și sociale, cu rare momente de răgaz în care conștiința demnității, speranțele de libertate, empatia, iubirile, prietenii sau raporturile individuale și de familie ar fi putut decupa etape mai lungi de normalitate și de relativă fericire. De la primii ani ai secolului XX, de la Revoluția Bolșevică și Primul Război Mondial până la dinamica inexorabilă a anilor 1990-2000, trecând alternativ între granițe țariste, românești și sovietice, cu inevitabile extinderi emigraționiste spre vest și uneori peste ocean, oamenii spațiului basarabean au fost condiționați mereu de instanțe care i-au copleșit și, când n-au fost devastați de catastrofele politice ale vremurilor, au fost marcați de sărăcie, de prejudecățile celorlalți și de varii drame private care, poate, în alte contexte, ar fi putut fi evitate. Binele și răul din viețile lor s-au succedat amețitor și imprevizibil, lăsându-i pe ei înșiși să decidă cum își administrează situația pe care soarta le-a rezervat-o, periodic, fără să-i întrebe. Unele dintre tipologii, evenimente și decoruri ne sunt oarecum cunoscute, deși niciun destin nu seamănă cu altul și, vorba lui Tolstoi, în comparație cu bucuriile, nefericirile sunt foarte diferite: viața basarabenilor

de dinainte și de după 1918, când Basarabia devine românească, viața lor de dinainte și de după 1940, când e din nou preluată forțat de ruși). Altele, însă, par cu totul noi pentru cei ce n-au imersat mediul basarabean după 1991, precum autoarea: mișcările naționalist-unioniste, emigrarea în Occident sau la Moscova din cauza endemiceii precarități financiare de după destrămarea URSS, războiul transnistrean, tensiunile dintre ruralism și urbanitate, statutul de minoritar sexual sau conflictele dintre anti și pro-europeni.

Amintind prin teme și discurs de Svetlana Alexievici, Liliana Corobca sau Ruxandra Cesereanu, cartea Paulei Erizanu dă mărturie nu doar despre un veac de istorie basarabeană. Ea e simultan un eseu testimonial despre omul lăsat la cheremul marilor imperii, prins în malaxorul rece al istoriei, care macină fără oprire și scuișcă orice îi este aruncat între colți.

*

Gânditor cu largă deschidere mai ales spre spațiul epistemic al reflecției (educație, politică, antropologie, economie, istorie etc.), Mihai Maci are abilitatea de a vedea clar, de a face sinteze diacronice pertinente și de a trata cu maximă luciditate o problemă. Opiniile sale nu se pliază întotdeauna pe opiniile dominante, așa cum disponibilitățile sale dialectice îl fac să pară, adesea, prea secular și pragmatic. Toate sunt asumate și trebuie remarcat că autorul poate acoperi destul de susținut un spectru larg de domenii culturale umaniste, fără a fi neapărat partizanul vreunui eventual agnosticism sau relativism filosofic.

Unele dintre articolele publicate sau postate ici-colo au fost adunate recent sub titlul *Înainte de răspunsuri, întrebările* (Polirom, Iași, 2025) constituind, dincolo de o antologie „de autor”, adică o legitimare publică prin idei și discurs personal, și un tablou al dinamicii sociale românești, în ce a avut ea mai important, în ultimii ani. Bazat pe conexiuni intelectuale convingătoare, interdisciplinaritate reflexivă, abordări diacronice și statistici mereu lămuritoare, volumul cartografiază analitic-

interogativ în cinci secțiuni fie chestiuni care au fracturat acut spațiul autohton (familia tradițională, nostalgia comunismului, extremele politice de tip dreapta-stânga, limbajul unora dintre producțiile artistice care au făcut vâlvă), fie din cele care privesc interminabilul proces de europenizare a mentalităților și instituțiilor românești (școala, biserica, mediul economic), fie atitudini de admirație față de unele personalități care au jalonat destinul autorului (Horia-Roman Patapievici, Neculai Constantin Munteanu).

În prima secțiune, *Ce ne așteaptă*, e atins etosul noilor generații, felul în care se raportează astăzi elevii și studenții la educație, la palpitul lumii moderne și la asimilarea ori, dimpotrivă, la respingerea valorilor și a parcursurilor care au format generațiile anterioare. În *Derivele modernității noastre* atenția se îndreaptă către dinamica rural-urban de dinainte și de după comunism, cu tot cu derivatele ei inevitabile: concepția despre familie, despre traiul economic decent, despre intimitate și datorii patrimonial-familiale, despre secularizare și felul în care am asumat câteva dintre racilele private și publice ale trecutului antedecembrist. În *Ambiguitățile memoriei* sunt discutate impedimentele unei atitudini calme și lucide față de destinele politice ale „eroilor” și „sfinților” României postbelice, venerați după 1990 fără discernământ și fără cuvenita așezare morală și juridică pe care ar fi trebuit s-o aducă o adevărată și documentată analiză istorică. Compromisurile „de-a dreapta” și „de-a stânga” ale unora și ale altora n-au fost niciodată bine și definitiv contextualizate, făcând loc derivelor pe care încă le vedem în societatea prezentului autohton. *Deschideri și conexiuni în lumea în care trăim* (probabil cea mai analitică parte a cărții lui Mihai Maci) abordează chestiunea digitalului, a inteligenței artificiale și a felului în care acestea modifică receptivitatea umană, raporturile dintre minte și corp, dintre om și realitate. Mintea și corpul își co-apartțin, dar nu se suprapun, susține autorul, între ele există o mulțime de științe și domenii care le revendică - „o întreagă lume care angajează întregul parcurs al cunoașterii și al istoriei europene”. În sfârșit, *Chipuri de lumină* rememorează admirativ trei întâlniri memorabile, trei prietenii cu impact personal profund modelator.

Născute dintr-o „nevoie de a înțelege”, eseurile lui Mihai Maci nu oferă răspunsuri ultimative, soluții imediate ori concluzii apodictice. Ele doar problematizează o suprafață consistentă de imponderabile contemporane, pe care mass-media fie le tabuizează exact când pretinde că le atacă furibund, fie le exploatează potențialul populist, uitând esențialul: că există o „dimensiune problematică a existenței”, cu alte cuvinte, că nu există rezolvări pe termen scurt, că multe lucruri merită analizate mai atent

și mai responsabil și că unele au rămas aproape neatinsse sau au fost pur și simplu deformate de opinii inadecvate. Din familia marilor reflectori de impact social imediat (Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici, Andrei Pleșu, Ioan Stanomir), Mihai Maci argumentează convingător că, pentru derivatele din exotica și mobila modernitate românească, încă avem mai multe întrebări decât răspunsuri. Se-ntâmplă asta fiindcă n-am terminat de completat spațiile albe ale trecutului și fiindcă n-am asimilat destule instrumente filosofice și istorice pentru a le completa rezonabil, cât de cât. Dar, dacă nu avem soluții salvatoare, măcar să punem problemele cum trebuie în condițiile date, cu faptele și documentele pe masă. Cu toate că putem rămâne la nivel de ipoteze și opinii, e un punct de pornire necesar.

*

Ultimul roman al Tatianeii Țibuleac e la fel de tăios și de dramatic ca precedentele *Vara când mama a avut ochii verzi* și *Grădina de sticlă*. Pare că tonul narativ al autoarei a rămas consecvent unei percutanțe estetice care nu menajează cititorul, dimpotrivă, îl ține conectat, îl șochează, îi dezvăluie adâncimile nebănuite ale unor existențe altfel banale. Nu-s deloc deplasate analogiile făcute cu Aglaja Veteranyi și Anthony Burgess, la care i-aș adăuga și pe unii precum William Burroughs, Chuck Palahniuk, Ian McEwan și Kurt Vonnegut. E o literatură care mizează pe geografiile antitetice ale estului și vestului, pe tarele genetice și fizice, pe asprimile marginalității, ale violenței, ale singurătății, ale eșecurilor de tot felul și ale niciodată împlinitelor iubiri care, cehovian, ar fi trebuit să existe exact acolo unde n-au existat vreodată.

În *Când ești fericit, lovește primul* (Cartier, Chișinău, 2025) se păstrează incursiunile la firul ierbii în zburciunile interioare domestice basarabene de dinainte și de după 1991, în franjuratele vieți afective și familiale ale moldovenilor proaspăt scăpați din colosul sovietic, în peisajele schimbătoare ale Chișinăului și-n visele împlinirii în emigrația pariziană, după ce călătoriile în străinătate n-au mai fost o problemă pentru cei care puteau strânge sumele necesare și aveau anduranța unui trai de azi pe mâine. De data aceasta, însă, se schimbă în mod programatic accentul temelor, fiindcă Tatiana Țibuleac dă un „roman al tatălui”, după ce până acum raporturile dintre mamă și fiică fuseseră motorul poveștilor. Mila e o fată care-și pierde mama la douăzeci și trei de ani, rămânând prizoniera

unei relații cu un tată cvasi-absent (etnolog vagant, ziarist veșnic în delegații, editor-traducător inutil și scriitor ratat) și instabil sentimental, dar consecvent în a-și aplica principiile educative: nu efuziuni afective, protecție financiară sau prezențe necesare, ci literatură cu orice preț, mormane de cărți peste tot (adunate inclusiv de la gunoi), anonim intelectual, boemie alcoolică, risipă în toate și ucigător provizorat social. Terminând filologia la Chișinău, după un scurt episod universitar, Mila realizează că, în locul unei țări unde instalatorii, racketii, speculanții, prostituatele și interlopii sunt mai respectați decât profesorii, inginerii și medicii, doar statutul de emigrant parizian ar mai putea schimba ceva. Dintr-o existență supusă compromisurilor, sărăciei endemice, umilințelor și erotismului amestecat, traiul la Paris sub orice formă poate reprezenta o salvare onorantă. Badantă, menajeră, îngrijitoare de copii și de animale de companie și amantă de ocazie sunt tot atâtea poziții din care eroina, împreună cu vechiul său prieten-iubit Malik, cu infatigabila Roza și cu alte câteva moldovence alcătuiesc o mică diasporă, colorată vag de relațiile apropiate cu unii francezi și de falsa imagine de împlinire pe care trebuie s-o știe cei de acasă. Aproape nimic nu seamănă la Paris cu ce au văzut ei când vizionau compulsiv la Chișinău filme „occidentale” dublate în rusă pe casete video, la începutul anilor 1990, proiectând despre Occident cele mai strălucitoare dintre iluzii. Peste toate plutește umbra tatălui, reper al unui spațiu obsedant lăsat în urmă, dar rememorat de fiecare dată cu obstinată nostalgie într-o mulțime de gesturi și cuvinte, cu tot cu excesele alcoolice moștenite și practicate cu aplomb în țara de adopție. Moartea tatălui e evenimentul care o readuce pe Mila la Chișinău, pentru a vinde mica lor fostă locuință și pentru a redescoperi, o dată cu ea, amintirile unei figuri paterne care, în loc de traume afective, a lăsat efigia unui poet neînțeles, a unei ființe luminoase, esențiale în viața de aici, în cea de dincolo și de oriunde. Subtil poetic, intens autoscopic, cât se poate de trist și de crud, noul roman al Tatianeii Țîbuleac confirmă talentul debordant al unei autoare consecvente cu temele sale și cu spectacolul lor narativ.

După *Cornul inorogului*, un remarcabil debut în proză, criticul și universitarul ieșean Bogdan Crețu revine cu o poveste la fel de ramificată și de consistentă. În *Mai puțin decât dragostea* (Polirom, Iași, 2023) temele sunt din nou grave și probabil că abilitatea autorului de-a se juca cu planurile temporale, de-a topi narativ documente și de-a construi destine veridice de-a lungul unei cronologii generoase face ca noul său roman să se citească pe

nerăsuflăte. Dacă-n proza de debut aveam tripticul moarte-eros-scris, cu o bună doză experimental-metaliterară (eroul era universitar și scriitor), autorul provoacă acum o meditație la istoria comunismului românesc, cu prelungiri în contemporan. Incursiunea ficțională e grefată – aș zice din nou! - pe o poveste de dragoste, de fapt pe două povești, dacă delimitez parcursul absolut diferit al celor două cupluri protagoniste, Vlad-Sara și Vlad-Maria, unde personajul comun pare să constituie oglinda bipolară în care se reflectă partenererele, aparținătorii și istoriile lor violente.

Cele trei personaje centrale întrețes o istorie complicată, ale cărei ițe se despart și se reîmpletesc cuprinzând ca-ntr-o plasă alte și alte destine. Vlad, alergător maratonist și montaniard prin Europa, a emigrat de nevoie, a rămas singur și s-a profilat pe recorduri sportive numai ca să uite de tinerețea românească și să-și vindece trauma unei mari iubiri. El e fiul unui bărbat care fusese arestat în 1956 pentru un cântec proferat în cimitir cu o gașcă amețită de vin și înfundase pușcăriile comuniste în cele mai negre momente ale lor. Vlad se îndrăgostește în anii 1980 de Sara, fiica fostului torționar al tatălui său, ajuns după 1964 director de unitate alimentară, un fel de magnat al vremurilor ceaușiste, cu vilă, relații și o putere care s-a păstrat intactă și după căderea comunismului. Dar regimul criminal nu i-a răpit doar tinerețea tatălui lui Vlad, ci și iubita pe care o avea în momentul arestării, căci ea e nevoită să se căsătorească pentru a supraviețui cu cel care-l bătuse în timpul detenției și pretinsese că, prin blândețea tratamentului, îl lăsase în viață. Când trecutul li se dezvăluie întâmplător lui Vlad și Sarei, aflând stupefiați fiecare al cui copil e – fiul victimei marcate definitiv, cuplat cu fiica monstrului niciodată vindecat - cei doi fug de acasă și se refugiază într-un paradis montan, trăind la intensitate maximă singurele lor momente de intimitate. Apropierea nu le aduce doar mult dorita evadare de sub imperiul răului endemic, ci și un copil. Dând buzna peste ei cu miliția, tatăl Sarei, la fel ca și părinții lui Vlad, realizează că trebuie să-și asume consecințele unei istorii pe care de acum nu o mai pot schimba. La celălalt capăt, această istorie se alătură celei a Mariei, care caută să-l cunoască pe Vlad fiindcă mama ei fusese menajeră după 1990 în vila familiei Sarei, iar ea rămăsese fata lor de suflet după ce Sara fugise în Occident. Rămasă și ea cu un copil după un eșec erotic care începuse promițător, Maria experimentase o altă față a comunismului și a vremurilor de după. În compensația stigmatului social al sărăciei și al prezenței unui tată alcoolic, ea are un atu care a făcut-o la fel vulnerabilă ca cei țarați politic: frumusețea. Ajuns la peste 50 de ani, în cu totul alte vremuri, deci, Vlad e pe pragul unei noi relații, alături noua sa parteneră mai tânără. Retrași câteva zile în apartamentul Mariei, cei doi se

lasă pradă propriilor povești de viață și ele sunt cele care, derulate alternativ, cu devoalări treptate, compun materia alambicată a romanului. La fel de surprinzător ca și restul, finalul reunește personajele pe o scenă de dimensiunile unei tragedii antice, unde mesajul, deopotrivă dramatic și catartic, nu mai e transmis *ex machina* de un cor, ci de cei care chiar au trăit ceea ce tocmai au povestit și au înțeles că ceea ce nu are logică sau morală oricum „e mai puțin decât dragostea”: că „dragostea rezistă”, că „dacă ar fi avut norocul să trăiască în vremuri mai așezate, poate că ar fi fost fericiți și acum”, că „dacă așa s-a-ntâmplat, înseamnă că nu există o a doua șansă”, că „totul începe cu o poveste de iubire între doi adolescenți și se sfârșește cu o altă poveste de iubire între doi adolescenți”, că au trecut amândoi printr-„o poveste de iubire care n-a avut șanse, dar care a renăscut prin intermediul copiilor” și „că era scris ca ea să se-mplinească”.

Roman vorbit prin încrucișări de voci, ele însele încrucișate biografic în feluri atât de neașteptate, cartea lui Bogdan Crețu reușește performanța unei povești de dragoste care evită consecvent patetismul, facilul și lacrimogenul, iar asta e o veritabilă probă de duranță pentru un prozator care o vrea atât de eflorescentă, de întinsă și de tensionată. Romanul e de dragoste, da, în primul rând, dar e și roman istoric, o megaparabolă a indiscernabilului etic în comunism – densă în referințe și fapte, impresionantă prin arhitectura sinuoasă, gnostică pe alocuri, liric-frisonantă în altele, dar întru totul valabilă de la un capăt la celălalt. Bogdan Crețu dă, iată!, încă o carte de ficțiune care completează fericit palmaresul unui prozator care, altfel, n-are prea mare vechime în gen.

Debut

Bogdan Tănăsescu

Să cauți poeți între muzicieni este o misiune destul de complicată, dar extrem de plăcută. Asculți multe ore de albume, piese, single-uri și vrei să vezi dacă la un moment dat se întâmplă să fie un material mai încheșat, suficient de coerent cât să merite să te arunci să cauți poetul ascuns în spatele versurilor. S-a întâmplat asta ascultând trupa Rana, unde activează ca solist vocal Bogdan Tănăsescu, un tânăr care scrie în muzică (și nu doar) deopotrivă tăios & blând, reușind să imprime textelor sale energia unui maratonist pe ultimă sută de metri. Bogdan scrie despre dragoste și orașe ideale, scrie despre toate necazurile care te strâng ca o colivie care ți-a rămas mică atunci când vrei să fugi cu adevărat, și când versurile nu-i încap în totalitate în piese, ies serii de poeme grozave.

Bogdan Tănăsescu este absolvent de filologie limba engleză-limba franceză, studii de licență, în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București. Absolvent al Masteratului Pentru Traducerea Textului Literar Contemporan, în cadrul aceleiași facultăți. Profesor de limba engleză în București, la Școala Gimnazială Ferdinand I. Bogdan este, din noiembrie 2016, chitarist, vocalist și compozitor în trupa de rock alternativ melancolic Rana. A lansat alături de trupă trei materiale discografice intitulate „Verde electric”, „Codependent” și „Noi doi..(versus restul lumii)”, iar în prezent lucrează alături de trupă la cel de-al patrulea material discografic, care va vedea lumina zilei în martie 2026, album ce se va intitula „Despre dragoste și alte dezastre”. Versurile lui sunt majoritar de dragoste, acestea fiind personale, directe, cu scopul de a trezi în fiecare dintre noi ceea ce ne poate fi uneori greu de exprimat.

(Prezentare și selecție de *Vlad Alui Gheorghe*)

cât este de mare este orașul, atâta singurătate

cât este de mare este orașul
 atâta singurătate
 gândul zilei de mâine strânge ca o menhină
 înveți neputința
 uneori tăcerea
 uneori privirea
 în care se-nghesuie marea

cu tot cu apus
cu tot cu pescari
alteori
frazarea precisă
în care vibrațiile se împreunează
apoi se despart
ca niște valuri leneșe
care aduc la mal
nisipul roșu - Tu ești
acolo
aici sunt eu
și în afară de mine
câteva amintiri din fotografii alb-negru
puse deoparte de un tată
grijuliu, îndepărtat și alcoolic.

Grabă

să pierzi ultimul tramvai
să te uite Dumnezeu într-un bistro
să-ți scuturi cardul de ultimii lei
așa visai
în timp ce eu
îți povesteam că viața
e o scurtătură
aflată uneori prea devreme
alteori
prea târziu
toate acestea în timp ce orașul
nu mai seamănă cu nimic din ce a fost
e doar un background palid,
al meu,
al tău,
cu oameni singuri

să pierzi ultimul tramvai
să te uite Dumnezeu într-un bistro

să-ți scuturi cardul de ultimii lei
e visul meu
acum
când ai plecat atât de grăbită
cât să mi-l lași
pe scaun.

Irelevant

Everybody's changing and I don't know feel the same

Azi am timp să simt –
să te caut
poate chiar să ajung la locul faptei
să mă integrez
în asociația membrilor
ce amână irelevant primul pas
iată-mă pe străzile acestea
atât de întortochiate ale orașului
purtând legitimație de veșnic turist
orașul muralelor
contrastelor, clădirilor impunătoare,
poluării
iată-mă mereu în piața atât de veche
mă învârt ca o limbă de ceas
fără cifre
neștiind unde, încotro și când
pentru că nu vrei
nu vezi nu auzi
și chiar nu mai e nevoie
să număr picături
de pretexte

Ucigaș din plăcere

nu știu dacă ar trebui
să mă îngrijoreze faptul
că-mi place să ucid
anxietăți
una după alta,
să le strivesc ca pe niște purici
în vârful unghiilor
singura încăpere luminoasă
în care te pot privi fix în ochi
este deznădejdea
de-abia acum învăț
cum după orice nereușită
cât de nevoie avem uneori
să ne lipim fruntea de răceala pereților
bancnotele mari aduc resturi mici
spunea fericit vânzătorul din colț
lăsând în urmă frustrări
și orizonturi frânte

am să-ți repet până la sfârșit
că toate fotografiile erau în sepia
la începuturi

Atelier de scriere creativă/ Cum se naște literatura de mâine

Reflector 2025

Ideea unei serii de evenimente, care ulterior s-a concretizat sub conceptul „Reflector”, a apărut și s-a format prin 2018. Ne-am dorit foarte tare să readucem publicul cititor & scriitor împreună. Simțeam că trebuie să recoagulăm autorii tineri care scriau cu o plăcere nebună, să le dăm o scenă, să le întindem un microfon, și să-i lăsăm să strălucească. Și de aici totul a curs firesc: Diana Niculae Grigorescu & Acaju (din Iași, firește!) ne-au dat o scenă, un microfon, o platformă de promovare și un public divers, dar dornic de evenimente culturale, iar noi doi ne-am pus mintea și cunoștințele (literare) la treabă și am adunat sub reflector câțiva dintre autorii care ne-au inspirat pe noi să continuăm să scriem, în momente critice, de blocaj. Promisiunea inițială a fost simplă: vom face lunar câte o seară de poezie în care aducem în fața publicului din Iași autori consacrați și îi vom pune în dialog cu poeți și poete care bat la porțile debutului literar, care își doresc să facă din asta mai mult decât o serie de postări pe social media încununată de câteva zeci de like-uri, și ca experiment, îi punem să scrie un text împreună – și a mers. Primele ediții au fost în perioada toamnă 2019- toamnă 2021, oprite brusc de pandemia care ne-a oprit pe toți fulgerător din tot ce făceam. Din când în când au mai existat câteva ediții speciale în anii ce-au urmat, dar nimic regulat, nimic consistent. În primăvara anului 2025 am revenit cu o serie nouă, cu șase întâlniri între autori debutaji & consacrați, cu șase ateliere de scriere creativă & traducere, și cu mulți autori și autoare tinere descoperite în zona Moldovei care au ajuns să se regăsească și în această antologie. Aici avem câteva dintre textele scrise colaborativ în urma serilor Reflector de către poeții invitați, texte care au ieșit în urma atelierelor de scriere creativă scrise de autori între 15 și 35 de ani, dar și mostre din textele autorilor invitați pentru a putea distinge măcar puțin stilul fiecăruia.

Cu ce am rămas din tot acest experiment? Cu multe voci poetice noi care au ieșit la lumină în peisajul local, cu autori tineri care și-au văzut pentru probabil prima oară textele într-un volum, și cu speranța că fie și în ritmul acesta încet & foarte încet, poezia își va face loc în marea schemă a orașului nostru.

Am plecat cu gândul că vom livra exact evenimentele la care am fi vrut să participăm noi, dar care au lipsit din peisaj. Publicul ne-a arătat că nevoia aceasta era mult mai mare decât noi de fapt.

Cristina Alexandrescu,
Diana Niculae Grigorescu,
Vlad Alui Gheorghie

Lena Chilari & Claudiu Ioan Maftei

am stat mult timp să vină poezia la mine
am așteptat-o și mi-am antrenat corpul pentru ea
răbdarea este o lecție de tăcere supusă
am crezut că dacă o să tac n-o să fiu trasă la răspundere
am crezut că dacă o să beau o să spun lumii ce cred cu adevărat
iar ea m-ar ocoli pe îndelete
pericolul vine neanunțat
are multe forme și multe fețe fața mamei tale a fratelui a prietenei tale care
îți făcea fotografii și afișe la evenimente
îți repetă minciuni până începi să le crezi să le repeți chiar tu
când dai bomboane la necunoscuți
pericolul vine neanunțat
când îți îmbrățișezi prietena cea mai bună la cafeaua preferată cu
cafeaua făcută de crush-ul tău
pericolul vine neanunțat
când în sfârșit o duci cu banii mai bine și plătești și chiria și cheltuielile și
mai și dai din datorii
pericolul vine neanunțat
când îți vezi motanul dormind la soare ai spălat vasele și-ai tăiat unghiile
iar ridul din frunte astăzi e retras
pericolul vine neanunțat -
cel mai greu e când se lasă liniștea apăsătoare
oricine poate fi condamnat dacă se află în locul nepotrivit

este ceva turbat în lume; mă culc și mă trezesc citind știri, mă culc și mă
trezesc mă culc și mintea turează în gol, șansa de recesiune mondială e
aproximată acum la 60%, șansa să pocnesc eu este aproximată sangvin,
ashwaghandha 400 de 2 ori 2 ori pe zi pentru sper poate hipercortizol,
campanie, pre-campanie și dezlegare la carnea de post-campanie, când
făceam liceul profa de engleză ne-a recomandat să citim știri mondiale, să
prindem din cursul limbii și lumii, și 4 ani mai târziu a decis că e mai bine
să nu; putem oare proteja copilul de lume și lumea de cei ce au fost copii
acum câțiva ani și cam au uitat între timp? anxietatea e doar o lacrimă în
mrejul lacului, în viitoarea economie a baronilor de apă lacrimile vor fi

scumpe, dar până atunci acțiunile la antibiotice scad, Warren Buffet spune
că atunci când bursele scad să luăm de seamă această poezie înțeleaptă a
lui Rudyard Kipling, „dacă”, așa se cheamă poezia; dacă mă culc mă
trezesc, nu știu cât de mult aleg să mă trezesc, nu știu când de mult aleg,
de când până când nu mai diferențiez între mine și știri, nu diferențiez care
e așchia și care e carnea
ceea ce mă liniștește, pentru că de fapt aici doream să ajung, în fiecare zi
este azi, chiar azi, este, undeva, ziua mamei cuiva
la mulți ani

svetlana știe că mi-e frică de înălțimi și mă duce mereu spre ele
rostește cu vocea profundă a olgăiștefan
un feminism balcanic e un feminism în termeni docili
copacii se retrag din calea mea
cum noi cei cu gândirea liberă și crezul pulbere ne-am infiltrat astfel în
printre cei credincioși
într-o bătălie acerbă ne-am putut împăca cu tata prin discursuri politice
morală și istorisiri ale nostalgiei moldovenești
cu mama de ziua ei ne-am rănit pe patul unui copil apoi l-am privit
amândouă cum plânge
pe fratele meu îl invidiez violent
a fost crescut cu "toate ții se cuvin"
privește mândru peste masă în casa în care lumea din jur nu șoptește
e casa lui sunt banii lui e sămânța lui care crește și sufocă copacii gazdă
pielea ta lenuța este o barieră de protecție dacă este una nedeteriorată
închide gura
nu avem încotro

aș vrea să pot să le înțeleg pașii
întreaga moștenire a sufocării pe care nu am cunoscut-o
port 41 la pantofi și poate dacă-mi scurtez oasele voi cunoaște mai bine
pașii
poate dacă îmi despici tendonul din avânt voi cunoaște mai bine pașii
poate dacă mă strivesc de cărămida veche și repugnantă, de ochiul urât
care încolțește ca infecția, voi cunoaște mai bine pașii
poate dacă port greutate la picioare, să port greutate când ies în oraș, port
greutate când deschid frigiderul, port greutate când fac baie, port greutate
când vorbesc și mai ales când vorbesc, port greutate la dinți și la așezarea
lor și la cum pică limba ce sunete scormonește
și niciodată să fie date jos

să visez greutateți, greutatea este un organ natural de calcifiere
să port greutateți dimineața și noaptea și în orele pe care nimeni nu le
trăiește și totuși te obosesc
să port greutateți când mă rog și să-mi dau seama care parte a rugăciunii este
greutate
și poate atunci le voi cunoaște mai bine pașii

niciodată nu mă cred pe mine, dar nu pot decât să am încredere în celălalt
căldura încălzește, mi-a spus, cândva, o Elena; nici ea nu se crede
niciodată nu mă cred pe mine, dar nu pot decât să am încredere în ea

știi, noi, când nu ne-am mai văzut de ani, primul lucru pe care l-ai făcut a
fost să-mi dai o bombonică

Livia ȘTEFAN & Șerban ACASANDREI

nu mai atârni de pereți obosit
părăsit în cartierul celorlalți
îmi port firele respirației ca pe o coroană
hemoglobina mea poartă o excursie necesară pentru devenire
și dincolo de aerul dens din zări
sunt urme ale multor priviri rătăcite
din puncte ale orașului
îmi văd conturul în vitrine
outfitcheck postat în memorie
minte mea își caută forma și înaintează
pe un culoar inexplicabil geometric

ca un manechin-reclamă la reduceri finale
ascunzându-se de o ploaie care nu mai spală nimic
și mă întreb dacă algoritmul mă mai recunoaște

deși sunt parte din codul sursă al străzilor

ce bine-mi stă cu patru mâini,
pot strânge de gât două realități deodată
pot aplauda
apocalipsa din tramvai
când toți coborâm la aceeași stație
fără să ne cunoaștem pe nume,
dar perfect asortați
la genune

20 de amprente și nimeni nu-mi ia urma
în agitația verii am plantat intrigi
numai bune de strâns la iarnă
un tunet deschide playlistul
în cap am 7 direcții și un mic dans
pentru fiecare instrumental

mi-am lipit pe stern o bucată de bandă pe care scrie
poliția, nu treceți!
și-am numit-o artă contemporană temporar închisă
dracu știe ce fac eu cu mine înăuntrul meu
când exteriorul este atât de fucking luxuriant
și atât de hipomaniacal de expansiv că ar putea
și poate
umple câteva tribune
you'llneversillywalkalone
but thenyou do.
buhuhuhu!

Muzică/ Polifonic

Alternativ Quartet / Cât mai departe de tot

Alternativ Quartet este una din puținele formații din România care are posibilitatea de a oferi o serie de experiențe totale în concertele lor. În cel mai recent turneu al lor, i-am prins în concert la Iași, în sala Henri Coandă de la Palatul Culturii, un loc în care s-au văzut de-a lungul timpului concerte de muzică clasică, jazz, dar niciodată ceva de o anvergură similară cu ce au putut livra cei de la Alternativ Quartet. Turneul a fost prilejuit de lansarea a două albume „Deocamdată suntem” și „Departe de solstițiu”, albume gândite în așa fel încât să poată fi simultan relevante fie că sunt ascultate sperat, fie că vin unul ca o continuare pentru celălalt. Experiența totală a venit din momentul când a început concertul și toată sala a fost acoperită de sunete din ce în ce mai experimentale, acompaniate de lumini care te transportau în niște zone greu de imaginat la alte concerte. Alternativ Quartet au gândit o poveste cap-coadă în acest concert, o poveste pe care rar o vezi în concertele altor trupe pentru că mai niciodată nu se ajunge la un nivel al producției atât de avansat și meticulos. Nu a existat detaliu lăsat pe dinafară – până și pauzele au fost cântărite, măsurate și lucrate astfel ca spectatorul să înțeleagă cât se putea de mult din dinamica acestui eveniment. Și dacă nu ai apucat să-i vezi live într-un așa mediu, poți experimenta acest sentiment în intimitatea casei, ascultând cele două albume gemene, lansate la finele anului 2023.

Alternativ Quartet a apărut undeva la începutul anilor 2000, fiind una dintre primele trupe de post-rock din România care s-a aruncat de la bun început într-o zonă experimentală pentru acele vremuri, lucru care le-a adus și notorietate. În piesele de la începuturi se puteau auzi influențe precum Sigur Ros sau Mogwai, dar de fiecare dată acestea erau transportate în mai degrabă înspre sunetul lor inconfundabil, reușind să iasă în evidență de fiecare dată. Între 2013 și 2019, trupa a trecut printr-o perioadă de pauză, sau mai bine zis o perioadă de metamorfozare în proiectul Iglu, care a lansat albumul „Stasis”, cu un sound mai personal și mai eclectic. Revenirea a venit în anul 2020 cu ceea ce formația numește

a fi un nou început, acest început fiind marcat de lansarea celor două albume „Deocamdată suntem” și „Departate de solstițiu”.

Cele două albume creează o tensiune muzicală extrem de plăcută, care te poartă într-o varietate de zone. E ca și cum te-ai simți în același timp foarte pierdut, dar și foarte sigur pe busola care te îndrumă fără greșală către un nord care parcă devine maleabil în așa fel încât să te tragă către liman. Piesa „Suntem departate de solstițiu” are în cele aproape 18 minute un mod inedit de a te conecta la o forță pe care de la un punct încolo nu mai vrei să o stăpânești, ci o lași să te controleze cu toată încrederea posibilă. Și pentru ca transa să fie completă, versurile piesei te asigură că totul are să fie bine într-un final în care lumea poate să aibă un viitor: „îți spuneam în șoaptă două mari secrete/ mult prea multe lucruri nu s-au întâmplat/ așteptam o revoluție c-altădată/ nu știam că eu voi fi cel condamnat/ am iubit fără-nceput, am fost o armă/ nu știi cât ne-am învățat în jur l-altar/ spune-mi cine-a fost cu noi să ardem totul am promis atunci și-n continuare vreau.”(Suntem departate de solstițiu)

Piesa „Noiembrie te rog” este una dintre cele mai intense de pe cele două albume, ducând serios către spoken-word și performative-poetry făcut la cel mai înalt nivel, fiind acompaniată de versuri cu o superbă încărcătură emoțională: „fără să ne dea nume/ fără sa te strige/ am știut că nu vei fi cu mine/ nu ard mănăstiri în zare/ nu ard catedrale/ nu ard mâini muncite încă goale/ cum să facem când ne-omooară/ se scurtează timpul/ nu cred că ne va salva/ sfârșitul /dar simt că n-am iubit degeaba/ simt că n-am dat totul/ în veci nu vor putea/ să ne ia locul.” (Noiembrie te rog)

De pe albumul îngemănat „Deocamdată suntem” este cu adevărat remarcabilă piesa „La nord sunt peștii ce-au rămas”, un imn cu adevărat al claustrării, o invitație la un dans pentru care te-ai pregătit o viață întregă, și la care vrei să nu ratezi intrarea. Versuri precum: „lumea se-adună/ ajungem la mal/ se lasă liniștea /coboară lăzile/ cu lacrimi în palme/ cu spatele gol/ cu mâini înghețate/ ne-am întors/ la nord sunt peștii ce-au rămas/ la nord sunt apele, te rog arată-te/ la nord sunt peștii ce-au rămas/ nu ne desparte, sunt prea departe” te pregătesc pentru ceva ce știi că urmează, și ajungi să fii ca un parașutist pe marginea ușii, pregătit să faci saltul cu mintea limpede și ochii închiși cât doar să simți fiorii.

Cele două albume care constituie un singur drum către o insulă unde nu mai este vreme de regrete și amintiri sunt unice în muzica alternativă românească pentru că sunt printre singurele care ereușesc să indice un drum de la un capăt la altul, reușesc să spună o poveste cu

suficient de multe întâmplări încât să te țină lipit de boxe, și au în versuri atâta poezie cât n-au adunat mulți într-o viață plină de încercări repetate. Alternativ Quartet sunt la ora actuală cei mai discreți uriași pe care îi avem, capabili să răstoarne totul în calea lor, dar asta doar dacă își mai pierd timpul și cu noi oamenii.

Vlad Alui Gheorghe

Rememorări

Doamna Cernov

Rar am văzut un om care să se identifice cu o cauză, așa cum a fost doamna Alexandrina Cernov (n. 24 noiembrie 1943, Hotin, România – d. 5 iunie 2024, Mănăstirea Putna, Suceava, România), membră a Academiei Române. După memoria și implicarea sa emoțională, culturală, istorică putea fi refăcută evoluția, starea unei comunități largi, chiar identitatea, până în cea mai intimă fibră: românii, românitatea din zona Bucovinei, a Cernăuților. Deși despre Alexandrina Cernov se pot scrie și se vor scrie multe, foarte multe pagini evocatoare, mă voi opri la trei secvențe oarecum simbolice.

La Colocviile de la Putna, desfășurate sub auspiciile Fundației „Credință și creație”, luarea de cuvânt a doamnei Cernov era întotdeauna derutantă: bogăția de informații părea să fie a unei biblioteci vii; auditoriul părea să se piardă pe drum; amănuntele istorice, evocările erau dintr-o evoluție care nu mai ținea cont de fracturile istoriei. Totul era viu, totul se desfășura sub ochii celor care erau de față ca o vizualizare cu încetinitorul a istoriei. Familiile Hurmuzachi, Flondor, Sbiera, Logotheti, Ralli, apoi personalități precum Aron Pumnul, Dimitrie Onciul și alte nume dintr-un panteon de spirit, de cultură, de simțire curat românească, insuficient cunoscut, lovit de intemperii istoriei, retrăiau frânturi dintr-o existență cu adevărat glorioasă, întemeietoare. Rănilor istoriei recente se regăseau în glasul doamnei Cernov în momentul în care povestea, evocarea ei se identifica până la lacrimi. Iar emoția se făcea nod în gât și pumn de lacrimi pentru toți cei care eram de față.

Un alt moment, cu o mare încărcătură emoțională, a fost vizitarea, după o sesiune a *Colocviilor de la Putna* din august 2016, a Cimitirului Românesc din Cernăuți, care este o parte a Cimitirului Central din Cernăuți, cunoscut local sub numele de *Cimitirul Horeca* (după dealul pe care este amplasat), situat în partea estică a orașului. Cimitirul a fost fondat în anul 1860, în perioada dominației habsburgice, și este un spațiu cu o profundă valoare istorică, culturală și identitară pentru comunitatea românească din nordul Bucovinei. Doamna Cernov și tânărul Marin Gherman ne-au fost ghizi într-un spațiu care era ca un fel de tunel al timpului. O istorie marcată de cruci aflate, din păcate, în degradare ne-a purtat într-un adânc de lume în care gloria

și strălucirea de altădată se împleteau cu deșertăciunea clipei prezente, dar și cu nepăsarea diplomației noastre. Nu era vorba de a revendica ceva pe cale diplomatică de la un stat vecin, era vorba de a respecta partea noastră de memorie din istoria recentă. Cultura, ca și memoria, nu are granițe atunci când diplomația găsește limbajul potrivit. Îmi amintesc că am pus cu toții câte o lumânare, câte o floare și câte o lacrimă la mormintele lui Aron Pumnul, Ion Sbiera, Eusebiu Popovici (membru fondator al Academiei Române), precum și la mormintele multor membri ai familiilor Hurmuzachi, Sbiera, Flondor, Onciul. După plecarea din cimitir, după ce doamna Cernov ne povestise istorii știute și neștiute despre o lume încremenită în acel loc, câteva ore nimeni nu a mai putut scoate niciun cuvânt. Tăcerea a fost modul nostru de comunicare cu acea lume de sub orizontul inimii și minții, trezită pentru moment de evocare, transformată în invocare chiar. Din păcate, proiectul de restaurare a părții românești a Cimitirului din Cernăuți, care însemna și inventarierea și digitalizarea mormintelor, inițiat de doamna Alexandrina Cernov, pare să se fi pierdut în negurile războiului.

Alt moment memorabil a fost vizitarea rămășițelor Casei Aron Pumnul (1818–1866), profesorul mentor al lui Mihai Eminescu la Gimnaziul superior din Cernăuți. La moartea magistrului, Mihai Eminescu a scris poezia „La mormântul lui Aron Pumnul”, semnată „Un român din Bucovina”, considerată de unii debutul său literar. La fel, sentimentul deriziunii memoriei, al valorilor abandonate de către diplomația noastră, culturală sau neculturală, ne-a redus la tăcere. Și în acea tăcere, doamna Cernov ne-a recitat poezia, îndemnându-ne să ne imaginăm că suntem în momentul în care însuși Mihai Eminescu rostea acele versuri, la despărțirea de Aron Pumnul. Iar în momentul în care doamna Cernov rostea: „Metalica, vibrânda a clopotelor jale/ Vuieste în cadență și sună întristat”, un clopot de la o biserică din apropiere începu un dangăt lin. Acea potrivire de cuvinte și sunete ne-a înfiorat. Doamna Cernov s-a oprit din recitare, a lăsat clopotul să vorbească mai departe.

Uneori părea patetică, dar patetismul său ascundea (sau scotea la suprafață?) o mare dragoste, o mare responsabilitate asumată, dar și o mare de lacrimi. Suferea pentru lumea pe care o știa, pe care o salvase cu mintea, cu memoria, cu scrierile sale și nu știa dacă generațiile următoare vor mai avea puterea sau generozitatea să o preia. A plecat dincolo cu această mare grijă, nu știm dacă întrezărise varianta unui răspuns.

Adrian Alui Gheorghe

Poezie greacă tradusă și prezentată de Angela Bratsou

ANGELA BRATSOU este membru de onoare al Societății Elene a Traducătorilor Literari (EELM); membră a Filialei București Traduceri Literare FITRALIT— Uniunea Scriitorilor din România., membru corespondent al Societății Scriitorilor eleni, membru al Asociației Traducătorilor Literari din România ARTLIT și membru al PEN GREECE. Până în 2024, a fost membru al comitetului EURODRAM. Cu peste 30 de ani de experiență în domeniu, traducerea sa acoperă o gamă largă și diversă: de la istoria artei (sub îndrumarea directă a unor distinși academicieni și profesori universitari), la proză și poezie, scenarii de film și teatru, subtitrare de filme, precum și interpretare congrese și prezentări publice. Opera sa este adesea asociată cu evenimente culturale de mare anvergură, lansări de carte și expoziții de artă. Traducerile sale au construit un portofoliu personal extins, care include 54 de volume publicate, precum și peste 200 de prezentări și traduceri publicate. Este foarte norocoasă, deoarece opera sa include nume importante din literatura mondială, clasici ai modernismului, precum și scriitori contemporani români și greci, cu publicații în importante reviste culturale din Grecia și România; dar și pentru că a primit, în urma unor concursuri, burse și sponsorizări de la Institutului Cultural Român (ICR) – pentru traducerea și publicarea autorilor români în limbi europene (2010-2025) –, de la Fundația Elenă pentru Cultură, prin programul Greeklit (2022), precum și de la Atelierul de Traduceri FILIT–Ipotesti (din 2015 până în prezent). Este norocoasă și pentru că face parte dintr-un lung lanț de „dragomani” (ai trecutului, prezentului și viitorului).

Klety Sotiriadou

Klety Sotiriadou s-a născut și a crescut în Salonic. A studiat literatura engleză și a făcut studii postuniversitare în teoria și practica traducerii literare. A tradus poezii de Sylvia Plath și alți poeți vorbitori de limbă engleză, întreaga operă a lui Gabriel Garcia Marquez, precum și romane de Carlos Fuentes, Mario Vargas Llosa, Ernesto Sabato, Isabel Allende și alții. A fost premiată de Institutul Cervantes pentru traducerea povestirilor lui Garcia Marquez. A publicat culegeri de poezie și nuvele. Volumul de poezii Αντίδωρα/Anafure și romanul Μπονσάι/Bonsai îi sunt publicate de editura Kedros. uvela Μαθήματα δημιουργικής γραφής / Lecții de scriere creativă a fost publicată în 2021 de editura Melani.

Odă către Driada

Tresari din materia densă a pădurii
Reflectarea unui senin izvor.
Privirea ta, o promisiune diafană
într-un interior invizibil meditează.
Nuanțe de ocru pe obrazul tău strălucitor
Carmin pe curcubeul buzelor tale.

Și corpul tău înrădăcinat și aproape nevăzut
sugerează arome calde, îmbătătoare.
Smirnă și lemn de santal și iasomie
îți umbresc puternic pleoapa.
Încă nu ești din lumea mea.
Nu ești din răsărit, totuși răsari.

Abia aștept spargerea sticlei
aproape că ating forma plină de lumină.
O ușă întredeschide în secret esența de stejar
un labirint, greu de ieșit din el.
Acolo, în mâna ta închisă
ții strâns firul vieții.

Cel despre care este vorba

Și acest chiparos înfoiat și cu trunchi înălțat,
care de departe sever contemplă școala părăsită,
cu micile și rotundele lui conuri de chiparos,
oferă refugiu de noapte zburătoarelor toate.

Acestea scârțâie, se înțeapă, flutură aripile, se alungă
și revin mai pretențioase – în mișcare perpetuă –
pentru o simplă ședere peste noapte într-o tufă instabilă,
în fiecare seară la șapte – câte o prelegere *ex cathedra*
Despre Supraviețuire – și la opt se liniștesc.

Nu este nici măcar un cuib cel despre care este vorba,
o crenguță doar pentru a se odihni în siguranță,
prietenește, în întunericul nopții;
dar nici pe aceasta n-am învățat niciodată să o revendic.

Vangelis Tasiopoulos

Vangelis Tasiopoulos s-a născut în Meligalás, Messinia în 1959. A studiat Pedagogie, Educație Specială și Cultura Greacă. A scris și publicat poezii, eseuri, studii, articole științifice, precum și cărți pentru copii. Poeziile sale au fost traduse în engleză, slavomacedoneană, italiană, spaniolă și au fost incluse în antologii din Grecia și din străinătate. Este membru al Societății Scriitorilor și președinte al Societății Scriitorilor din Salonic.

Ca niște locuitori într-o țară nelocuită sau bând cafea cu Vladimiroș și Lili Brik

Dimineața sub ficuși plănuiau
prelungind ora cafelei
cu suspinele pescărușilor
până când Vladimiroș asudat a vorbit despre înfrângere
și anafura: tu puncte negre pui
numai în poezii

mi-a spus el, și acelea puține de tot ...
Cuvintele lui erau ca niște urme pe tâmplă
arătau apropierea focului armei, ceilalți au numit-o deprindere
cu ceea ce niciodată nu se mai întoarce.
Și atunci mâinile înfășurate în vene și le-au ridicat/
dispăreau printre frunze și apoi reveneau
erau rănite de tăcerile
de primavară timpurie.
Episodul s-a încheiat, a continuat poetul,
Nu vă temeți de această înfrângere, împărtășiți
barca care s-a spart în apele sterpe;
urcase munți până la înălțimi uimitoare.
Nu se încheie bucuria cu cicatrici, am obiectat.
De câte ori, tot atâtea răni
într-o țară nelocuită viață este bocetul.

(Din volumul, *Cea mixtă*, ed. Roma, 2022)

Aheron, marea

Hors texte, încercă să reconstituie pe hârtie
acel vechi basm care îi fascina pisicile:
A dat nume la incidente în aceleași zile
respecta mereu regulile
iar când se uita pe furiș
se repezeau câinii sălbatici prin fereastră
amintindu-i că mai are timp pentru ritualul bisericesc de inaugurare
– o permanentăamenințare.
De atunci, insolenți se chemau să triumfe pe cărări
unde sângele aburea – otravă
și scufița roșie impetuasă
lăsa ușa deschisă intenționat
când avea necazuri distorsiona marșurile tăcute
și apoi albea terasele de piatră,
își pierdea frunzele primavara
se maturiza desfătarea pe străzi
dar marea, un punct
orice păstra la orizont
sufletele coborâte
basmale și veste de salvare amestecate,

Aheron împodobit cu lotuși,
stafidă neagră și pâine sărată pentru prima necesitate
- Încalecă-ți calul Constantis și adu-o înapoi pe Yasmin,
țipa printre ruinemama.
Îngenuncheat implora acesta, să nu fie auzit
al tămâiei secret, să nu se amărăscă arăboaica.
Aici se oprea
speranța împiedicase cu înțelepciune continuarea
și dragostea în misiunea fatală,
„Aheron marea”, notă el și se deschise
largului mării cenușie...

(Din volumul Aheron, marea, ed. Govostis, 2019)

Lumea piațetei nefrencvetate

Jocurile pline de viață au încetat de mult
dar mai rămân ceva măruntaie
ale arestului la domiciliu,
în jurul balcoanelor cu scaunele
de plastic arse de soare
și ceașca neînfășuratăprotejând
drojdia uscată a cafelei.
Mingea din plastic dezumflată
cu urme încă ale prinderii iscusite
a ultimului portar.
Rozătoarele se dedau la epurări.
Afișe și materiale ieftine sunt zmucite
de suflarea imperceptibilă a vântului:

Eroii mor nerevendicați și tu
închiriezi sicrie pentru cei supuși.
Vorbești, te rogi și te bucuri
De viață întristat până la moarte.
Cum împresurează ei tăcerea? te întrebi
Și apoi, se apropie adolescenții
hărâind niște chei
–transpirație ușoară, puls crescut
focul care consumă țigara;
cu o viteză incredibilă se micșorează noaptea

ispita rană
iar corabia ancorată în larg.

Poarta terenului era aici – două pietre – îți coborai privirea
acceptai exagerările
la linia imaginară deveniai dependent de înfrângeri,
deschideri îndrăznețe și driblinguri
ignorai.

Pe măsură ce se lasă noaptea, afli mai multe despre vremea respectivă:
Cum s-a golit piațeta? Unde s-au dus copiii?
De ce nimeni nu s-a gândit la acele pietre, sau să păzească măcar,
linia imaginară?

(Din volumul Maidanezii liniei imaginare, ed. Pikramenos, 2019)

La miezul nopții baladele sunt întunecoase

În timp ce trec caravanele, se aud baladele
ele extrag din călătorii vise
copii neadaptați se năpustesc în mare
și cei din vecinătate iau masa aplecați asupra mesei bogate,
așa aleg componentele, învață pasajele,
devin moștenitori, având grijă de ce vor spune pentru că
urmează disperați
se roagă cu discreție ca să nu fie lezați orășenii,
lamentându-se se retrag și formulează judecăți:
Efectul întârziat foarte puternic le devine obsesie, proprietatea lor
fiind recent apreciată și anexată statutului nobiliar,
dar la miezul nopții baladele se întunecesc
nu strălucește cloaca
nici tezaurele, bocetele și ofrandele înmormântate
contezi pe mila frigului o dorești
golești tăcerea, ești zdrobit de valul care te-a adus
privești pasărea neagră și te întrebi ce a tulburat-o
și și-a părăsit cuibul.

(Din volumul Aheron marea, ed. Govostis, 2019)

Nasa Patapiou

Poeta și istoricul Nasa Patapiou s-a născut pe 24 octombrie 1953 în Rizokarpaso, districtul Famagusta, Cipru.

A studiat filologia la Universitatea din Salonic și ulterior istoria și arheologia la Universitatea din Atena. În paralel, a studiat Teatrul. A lucrat în școli gimnaziale ca filolog. Ulterior, a lucrat ca cercetător la Centrul de Cercetări Științifice. Apoi a preluat conducerea Casei Ciprului din Atena. Timp de aproximativ cinci ani, a organizat cu succes evenimente, seminarii și conferințe, având întotdeauna ca scop studierea și examinarea temelor cipriote. Și-a publicat poeziile în numeroase reviste literare atât din Cipru, cât și din Grecia. În 1988, a publicat volumul de poezie intitulată „ Το φωνηέν σώμα/Corpul vocal”, care a fost premiat cu Premiul de Stat pentru Poezie.

Poezia sa, pur erotică, emoționantă, cu un limbaj care uneori surprinde, combină experiența personală cu soarta și istoria Ciprului. Colaborează prin publicarea textelor sale istorice cu ziarul Politis.

Este membră Societății Scriitorilor din Grecia, a Uniunii Scriitorilor din Cipru, a Societății de Studii Cipriote, a Societății Cipriote pentru Studii Istorice și este președinta Grupului pentru Folclor din Rizokarpaso etc. Datorită cercetărilor și studiilor sale relevante despre Cultura Populară a Ciprului, „Brutăriile din Rizokarpaso”, „Cultura Gastronomică din Rizokarpaso” au fost incluse în Catalogul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial și a pregătit un studiu despre „Rizokarpasitiki saya”.

Dr. Nassa Patapiou, printre alte distincții, a fost premiată ca poetă cu două Premii de Stat pentru Poezie din partea Ministerului Educației și Culturii, iar ca istoric a fost premiată de Academia din Atena. De asemenea, a fost onorată de Asociația „Rizokarpaso” din orașul său natal „pentru contribuția sa valoroasă la literatură și cultură”.

Prezentarea sa a avut loc la Înalțul Comisariat al Republicii Cipru din Londra. Printre cărțile sale de poezie, evidențiez „Γενέθλια πόλη/Orăș natal”, Epsilon, 2004.

Disperarea efemerului

Sunt o specie disperată.
Sunt un fluture
a cărui viață, în mod fatal,
a fost preconizată să fie efemeră.
Acest triumf al înfrângerii
îmi paralizează atât de puternic corpul
încât puteri magice
s-ar putea spune
reunesc orice putere
rămâne în mine.
Așa că mă grăbesc

Abia de ajung din urmă
cupidonii la fântână.
Vin, exclam, lângă voi
o rază de lumină
cu o pasiune incandescentă
ca să-mi zdrobesc
disperarea.

Poetul și lumea sa

Stea supradimensionată a nopții,
farule ceresc,
tu care privești
de sus la cealaltă parte a mea
ce este presărată cu răni,
spune-mi, noaptea auzi jalea
celor pierduți înainte de vreme?
Ultrasunetule de nostalgie, Hecate, Phoebe,
bijuterie pe bolta cerească,
pe vâlul înstelat al nopții,
învață-mă arta serenității,
tu, care cunoști refrene psihotrope,
ca să îndur cele ce mi-au prădat de ani de zile.
Lună plină argintie, lună strălucitoare,
lună în descreștere,
pe măsură ce trece timpul
în tărâmul intangibil al neîmplinirii,
pe măsură ce trecetimpul,
descresc și eu odată cu tine.
De aceea, lună rătăcitoare în noapte,
spune-mi ce văd stelele
cele cu care conversezi?
Culoarea întunecată
care învăluie universul
cât timp va dura?
Spune-mi ce vezi,
lună mică și strălucitoare...

Râul străvechi

Clipocește Eridanos
sub vuietul sălbatic al orașului
cu apele sale încântător de transparente.
Noaptea îi aud curgerea subterană
coborând din Lycabettus.
Odată, în mijlocul iernii,
la poalele dealului
mă plimbam cu un prieten poet atenian.
„Nikos, uite”, i-am spus,
„un râu coboară de sus.”
„Mai blândă și mai dulce este vocea ta”,
a răspuns el.
„Un râu glorios al Atenei
Îți alunecă sub picioare
și poartă odată cu el
delte de istorie.
„Taci, să-i ascultăm glasul.”
„Mă voi scufunda și eu”, am exclamat, „în pământ
ca acest râu străvechi.
Să emigrez,
să devin niște apă
cu ea, să mă rostogolesc
în marea spulberată,
până la marea cea mare/ în largul mării
cu sălbaticile mângâieri
și până la moarte ale ei sărutări
pentru a fi îmblânzit sufletul meu ...”

Oraș subacvatic

Încet încet se retrăgea
spre interior, marea;
un oraș a început apoi
să iasă din fundul mării.
Mai întâi, a apărut cupola
bisericii bizantine,
apoi au apărut coloanele

și la final mozaicurile de pe podea.
S-au înălțat apoi, chiparoșii
și în ramurile lor au cântat păsări.
Dar imaginează-ți,
un oraș subacvatic
provocator se ridica în lumină,
un mamifer amfibian
respira și de pe corpul său
solzii au căzut în valuri.
Un oraș subacvatic
ocupat doar de mine
și fără armură.
Apoi s-au format străzile
grădinile și piețele.
O pădure nesfârșită a apărut
cu rădăcini în apa mării.
Am năvălit atunci pe o alee îngustă
ca să întâlnesc pe cineva,
vești să-mi dea
despre orice inedit și magic
am întâlnit în fața mea,
dar am auzit doar vocea orașului
umedă coborând de pe tribună/friză.
„Sunt orașul Ceresc Afendrika*,
spre locurile matinale ale Karpasiei,
cucerite cu sulița de Demetrius Cuceritorul.
Sunt fieful și timarul
strămoșilor tăi,
pământul și nisipul meu
le acoperă de secole oasele.
Ca oraș pământesc, am fost distrus
de o furtună arabă
iar locuitorii mei au fost măcelăriți.
Atunci, ca Ceresc, m-am înălțat
pe consanguinul și vorbind aceeași limbă cer.
Acum sufletul meu se joacă
uneori în înălțimile văzduhului cerului
alteori în cele trei adâncuri ale mării”.
„Așteaptă, orașule, așteaptă-mă”, am strigat,
„Înainte să te scufunzi din nou în adâncuri, și eu cu tine,

îmi port sandalele înaripate,
îmi îmbrățișez copilăria
și eu voi fi cu tine la fund,
mă îneacă apa sărată
mă scufund...”

„Dragoste, dulce-amăruie, disperată, reptilă...”

Sappho

Stăteam singură
Singură
Și mă gândeam la dragoste
La singurul adevăr
În cea de sus
Și cea de jos lume
Și porneam prin timp
Și mergeam
Spre Răsărit
Pentru că sângele
Își urmează propria cale
Miroase culorile
Circulă orbește în vene
Dar devine porfîriu în parfumul
Primei, primordialei, surse
Care îl cheamă
Și dintr-o dată eu stau
Copilă mică
Și pe fragedele mele picioare
cum alunecă „dulce-amăruia,
disperată, reptilă” a lui Sappho
Și instantaneu să mă instaureze
Preoteasa templului ei
Sappho-safirule
Ridică-ți privirea
Din lumea de jos
Îți întind

Mâna mea
Aici, unde mă aflu
La Vecernie
Îți arunc un măr roșu
Și tu mușcă-l...

Lily Exarchopoulou

*Lily Exarchopoulou este scriitoare, critic literar și traducător. A predat Istoria literaturii europene, Istoria antică, limba engleză și greacă în instituții de învățământ superior. Colaborează cu ziare și reviste literare. Este membru al Societății Scriitorilor și a fost desemnată vicepreședinte al **Consiliului Scriitorilor și Traducătorilor al Celor Trei Mări** [Marea Egee, Baltică și Marea Neagră] (TSWTC). Lucrări ale ei: Σοφίας το ανάγνωσμα/Lectura Sofiei, roman (Kastaniotis, 1995), Παρών και αμέτοχος/Prezent și neimplicat, roman (Kedros, 2001), Ανοικειαιμέθη/Beție indecentă, poezie (Gavrielidis, 2003), Μια αγάπη σαν Κέρκυρα/O dragoste ca insula Corfu, nuvelă (Kedros, 2006), Αθραϊά Οργή/Furie secretă, poezie (Melani, 2018), Αποδελτίωση/Clasare, poezie (Str. Panos, 2022) Nuvelele și poeziile sale au fost publicate în volume colective, reviste literare și ziare; a scris și un ajutor educațional pentru predarea limbii neelene drept limbă străină (**Canalul 5**, Deltos, 1999). Traducerile ei includ cărți ale unor scriitori și critici cunoscuți precum Darrell, Lawrence, Berger, Said etc. În special poeziile și povestirile ei au fost traduse și publicate în reviste sau antologii literare în engleză, germană și turcă.*

Speranță?

Barca inutilului
S-a retras în insulele grecești
Fără încărcătură

Nu este un Rai
nici pământul, nici marea
În ce figuri mitice, în care hurii*
să mai crezi?
A eșuat și Icar, este știut,
din aer cad numai bombe

În văpaia unei anvelope arse
Se nasc dorințe condamnate
la neîmplinire

Suntem o generație rea, vicleană
Să vină următoarele
Să devină curcubeu
ceața obscurității noastre
Să se nască Noul

Speranță?

**Fecioară deosebit de frumoasă promisă de Mahomed credincioșilor în paradis*

Singurătate

Împlinise optzeci de ani.
Urmele trecutei ei vieți
o studiau la nesfârșit
cu o privire nemiloasă
Mica agrafă care îi prindea părul
plină de praf la oglindă
își pierduse papagalisticile ei culori
Mirosul dispăruse de mult
Pieptenele ei fără dinți
Închizătoarea de la perle
se arăta de sub covor fără milă

S-a ridicat, s-a echilibrat
S-a sprijinit în brațul osos
și a apucat șovăielnic bastonul
S-a dus la dulap și a îmbrăcat cu greutate
un halat să nu răcească.
A râs la această mișcare
și apoi și-a amintit câți bătrâni la vârsta aceasta
nu concepeau să se bazeze pe ajutor.
Își bătea joc de halul lor și aceia de al ei

Apoi s-a aplecat să apuce perlele
A auzit un trosnet în talie, de parcă s-ar fi rupt
S-a prins de capătul de alamă al patului
Sărut al morții i-a dat aerului trecător
S-au încurcat măregelele pe cărnurile atârănătoare

O pânză de păianjen strălucitoare și foarte rotundă
Atunci și-a dat seama că se topește de singurătate.

Scrisoare către Valmont

*Ceea de care mi-e teamă este noaptea trupurilor
„Cvartet”, Heiner Müller*

Mi-e teamă
că mă vei roade mai rău decât timpul ucigaș
Picătură cu picătură nu bea din fिकाții mei
nu mesteca
Toată fierea mea strop cu strop
neagră și galbenă

Nu voi avea cu ce fiere să te otrăvesc

Mi-e teamă

Să nu îmi pierd cumva fragilul meu sine
Pelițele unghiilor tale să nu rămână pentru totdeauna
aici
îmbălsămate pe piele și dureroase la interior

Îmi este și mai frică de cancer
Acesta măcar rămâne
Nenumit

Tu Ai un Nume
Celălalt pătrunde viscerele
nevăzut Și esti Vizibil

Mi-e teamă

Ești un bărbat care uterul meu va căuta
sămânța ta străveche pentru a o semăna

Mi-e teamă

Mâzgălesc hârtiile
Pentru a-ți nega existența

Mi-e teamă
de acele *Liaisons* carnivore

Corodează gândul/ sufletul cu o singură aruncătură de zar

Moarte voce ucigașă țipăt
Îmi intră în piele

Dar dacă omorul este sfânt, de ce sunt îngrijorat?

Și ce se va întâmpla dacă va picura puțin sânge?

Nu era însângerat totul în jur negru
De asta mi-e frică
Prin frică răscumpărarea caut

Teama mea de frică este învinsă
Deșartă teama care cu teamă se va apăra

Imaculați, amândoi asexuați
Frica noastră ucigașă o scoatem la plimbare
Indeciși, incompleți

Dacă ai fi marea, nu ai fi teamă

Ea îndeamnă înăuntru și absoarbe

De pe malul mării toate Iubirile noastre

Lichide apoase Iubirile
În spermă și în cenușă, nocturnele noastre

Ascultă plânsul
Ascultă mormântul

Scot vuiete

Mi-e teamă

Ești un bărbat care lasă urme

Voi ieși cu trupul ulcerat
Cu fața încrustată

Voi deveni ostentativă Eu
care nevăzută plimb seara în întuneric
vise

Mi-e teamă

Sunt o femeie care lasă cicatrici?

Mi-e teamă

Cu reputația câtorva castrații
Nu le port cu mândrie, vezi,
Le refuz, Le văd de la distanță
și tremur cu gândul la bătrână
a noastră și bătrâna, am prevăzut-o

Sunt

Femeia care lasă cicatrici
Ia-mă în seamă

Să provocî un orgasm
fizic/ psihic
Până să decid natura pământească
să o resping

Toate acestea mai „hematofage” ți se pot părea

*Carne pe carne
Suflet pe suflet
Se înrudesc mulțimile*

A ta și a mea mulțime
În ce Erebus* oare se vor pierde?

Suntem alcătuiți din noi înșine
este Dureros
Loialitatea este cea mai sălbatică dintre toate abaterile

De aceasta, deci, *mi-e teamă* că îți voi rămâne fidelă.
Să mori în parte nefolosit.

Valoarea de utilizaream strigat-o și mai demult

Aici se apucă –de bunăvoie– să inventeze
o diversiune durabilă.

* *întunecimile lumii subpământene*

Abandonare

Abandonare acum

A canapelei, televizorului, rețelelor de socializare, frigiderului
Viziunilor, minunilor, dorințelor, poluării, refulării
Consumului, consiliilor, experților, opiniilor,
Fricii, mâniei, credinței necritice, limitării, morților
Râdeți?

Am învățat să ascultăm fără a judeca, să râdem pentru a nu plânge
Să plângem de unii singuri și fără izbăvire, să supraviețuim cu strictul
minim
Să ne pierdem unul câte unul simțurile, fie că vorbim despre atingere, fie
de miros

Gustul și auzul să fie spulberate de incoerență
Vederea încercând să se obișnuiască cu albul, palidul, groparul
Imobilitatea manifestând boli fizice, mentale, psihice
Vă lamentați?

Acțiuni catalizatoare ale unei ere

Barbare, foarte singuratice și instabile

Aduse la limitele de imigrare și de înmormântare

Non existență subită fără cauză dar și cu motiv
Detașament de execuție, miros de carne arsă și împreună
O curgere de reziduuri, de fumigene și efuziune de nemurire
Ne încununează viața lui zero sfârșitul universului
Afișe și vase având floarea soarelui, niciodată pe câmp
Ridat, un corp clorurat plin de zbârcituri și iritații
Exprimarea zilnică a saturației inexistenței
Abandonare, acum!

Așa a început secolul trecut

Frica sare pe ferestre
indignată
se revarsă la marginea orașului
împreună cu fumul
împreună cu corbii
Frica plutește
dedesupt: Haos, Fum și Praf

Frica se scurge pe străzi
în cartiere, pe alei
Frica se răspândește peste carne
și o marchează
Trupul își dă singur foc
de la un aprinzător invizibil

Trupul planează
arată ca un suflet
care nu este prins nicăieri
Țipându-și dreptatea

Trecătorii sunt cei care plâng
ale căror strigăte răsună
în cele mai îndepărtate ruine ale Universului
În timp ce corpul se luptă să rămână acolo
perpetuu înălțat
perpetuu adecvat
În ochiul râvnitor/vorace
Al Eternității

Aleile sunt tulburate
de suflurile umane
ale nenumăraților grăbiți
Șoimii se înghesuie
peste cadavrul unui drum
care nu a fost niciodată asfaltat

Cuplul face plonjarea în aer
stârnind o furtună de aplauze fantastice

Câte nu a apucat într-o viață, a apucat cu o singură scufundare

Dedesupt

VID

O răsturnare care se lamentează în reverberația trupurilor
Respirațiile se istovesc
Speranțele se risipesc
Cerului pedepsitor nu îi pasă de bombe
Nu acceptă ordinele primite de la sunete de luptă primitive
El este zbuguiat de frământări interioare
De fulger

Lovitura este lovitură

Așa a început secolul trecut
Cu temeri suspendate în ne semnificația universului
Ce va fi universul fără noi
care sărim de la ferestre făcute de noi
străpungând din nou aroganța occidentală
care are luxul de a râde de mizeria Răsăritului
Acolo unde lipsesc ferestrele și intră muștele
erodând corpurile putrede care refuză a se supune
lipsurilor precum cea a sticlei
Care se întreabă ce Jihad va justifica
imprudența distrugerii sale în masă

Cadavre anonime ici și colo
Numele morților nu contează, declară solemn inuiții
—din partea lor de lume—
Importantă este revendicarea dreptului la pământul nostru

a celui care adăpostește cadavrele
când trupurile zboară deasupra sufletelor
iar numărul fluturilor se diminuează

Libertatea nu dăruie dreptul la eternitate
Eternitatea nu risipește dreptul la viață
Bill și Nancy se luptă
Să se prindă de mâna semenului
Efortul lor este cel mai zadarnic
efortul cel mai scump luat în calcul
al sferei de foc pe care o numim pământ

Așa a început secolul trecut:
Cu teama sărind pe ferestre.

Dimitra Ch. Christodoulou

Dimitra Ch. Christodoulou s-a născut la Atena în 1953. A studiat dreptul și filologia. A lucrat în învățământul secundar public. A publicat cincisprezece volume de poezie, un volum cu texte de proză („Coastă în lumina iernii”, Kastaniotis, 1994) și o antologie cu traduceri de poezie lirică greacă antică. Se consideră că aparține „Generației anilor ’70”. Poezia ei este apreciată ca o sinteză de agonie existențială și observație politico-socială legate de o căutare constantă a densității și conciziei în exprimare. Poezii i-au fost traduse în diferite limbi. În 2008 a fost distinsă cu Premiul de Stat pentru Poezie pentru volumul Foamete, iar în 2014 i-a fost decernat Premiul pentru Poezie al revistei literare electronice „Anagnostis” pentru volumul Pâinea minimă a conștiinței. Volumul ei Așezare de coastă (Melani 2017), a câștigat Premiul „Jean Moreas” al „Biroului Poetic” și cartea ei Douăzeci și patru de lovituri și tăcere (Malani 2019), a fost nominalizată la Premiul pentru Poezie 2020 al revistei literare electronice „Anagnostis”.

Solicisme

Cu ce sentiment de superioritate seara aceasta
Dezvăluie destinația finală.
Ca un războinic japonez care demonstrează
Tehnica decapitării prizonierilor.

Într-adevăr, există ceva terifiant sau ridicol
Și totuși atât de îndepărtat și de straniu
Precum această încercătură de adjective
Care a strivit versurile de mai sus,
O verbozitate a instinctelor
În fața tăcerii.

Legate de mâini și de picioare le duce
Și munții și apele și adverbele.
Case și îmbrăcăminte și puncte-virgule,
Totul din spatele cozii de lună.
Uite! Își târăște luxul încet
Spre zorile unui pământ plat.

Nici-o ordine, Nici-un compliment.
Fizica, Parlamentul, mormăie.
Se exfoliază de o piele veche,
Întinsă pe pământ ca o față de masă
Dacă îmi amintesc, pentru o cină pe iarbă.
Dar în seara asta comesenii sunt delicatesa
Și din secunde de praf, iarba,
Cea care ia cina calm sub stele.

Mâncare și băutură

Unde sunt vânturile etesiae, ploile zgomotoase?
Pe aici, temperaturi febrile.
Se topesc făcute din grăsime
Case, școli, diurne.
Depozitele de Stat se reduc
La un șopron de tablă.
Nefericitul pisic monoftalm
Merge fără succes spre farfurioara mică cu apă.
Din nou o ia la fugă cum poate
Urmărit de căldura lătrătoare.
Îmi țin sufletul cu degete transpirate,
Ce mai rămâne din inimă, o minge,
O păpușă de pânză cu anticorpi de om.

Pete solare în clădiri ciclopice
Fălci își deschid în fiecare dimineată
Ca florile carnivore tropicale
Și la primul claxon neliniștit
Pe cel ce întârzie îl devorează.
Oh, de a fi uscați și la timp

Aceasta, sau pe Dumnezeu, sau pe om dezminte.
Ne hrănește o mușcătură uriașă de nor
Care își răspândește pe șosea crema vărsată.
Ne vom înfunda cu ceea ce stomacul respinge
Și ne vom sătura prin prăbușirea cerului.

Dimitris Daskalopoulos

Poet, bibliograf și cercetător al literaturii elene moderne, născut la Patras în 1939. A studiat dreptul la Atena. A fost deosebit de interesat de opera lui K.P. Cavafis, George Seferis și Manolis Anagnostakis, ale căror bibliografii le-a și publicat (2003, 2016 și, respectiv, 2024). I-au fost publicate unsprezece culegeri de poezie și cincisprezece cărți cu studii despre personalități și teme ale literaturii elene contemporane, precum și bibliografii autonome despre G.K. Katsimbalis, Angelos Sikelianos, Rodos Roufos, Odysseas Elytis. I s-a acordat titlul de Doctor honoris causa în filologie de către Universitatea Aristotel din Salonic (2006), de Universitatea din Patras (2010) și de Universitatea din Cipru (2023). Pentru întreaga sa operă, a fost premiat de Academia din Atena (2015), de revista O Anagnostis (2021), cu premiul „Jean Moreas” la Patras (2023) și cu premiul „Vassilis Michaelides” în Cipru (2023). Cărțile sale recente: Χωρικάύδατα, Μελέτες νεοελληνικής λογοτεχνίας/Ape teritoriale, Studii despre literatura neoelenă (2020) και Τα χρόνια που θα 'ρθουν, Ποιήματα. 1958-2018/Anii ce vor veni, Poezii 1958-2018 (2022), Σχόλια στον Σεφέρη/Comentarii despre Seferis (2025), Μανόλης Αναγνωστάκης/Manolis Anagnostakis (2025). Este membru al Societății Scriitorilor Eleni.

Întoarceri

Mi-au plăcut întotdeauna întoarcerile
pe meleagurile de la orizont
care mi-au dat naștere sufletului.
Chiar și acum, când stau tăcut și stângaci
între albe și uriașeziduri

simt respirația celor care au plecat
trecând fluierând
peste spicele pline de rod,
unduirea sufletelor care s-au chinuit
să rostească cuvinte necunoscute
ale unei limbi de neînțeles și dificile,
sunetul pașilor care au mers mai departe
fără să se oprească.
O mirare salvată...
Mișcări întunecate sub o
lumină necruțătoare. Amintiri precise
păstrate în cel mai cald colț al memoriei.
Aici,
aici, unde apele s-au înnămolit
și oglinda lagunei îți întoarce
un chip de nerecunoscut.

(*Întoarceri*, 1973)

Scrisori către Ermolaos II.

Scrisorile tale nelivrate sfâșie aerul
– săbii de luptă.
Îți scriu și tu îmi răspunzi
fără să fim în legătură.
Stau în fața ta, vorbind în șoaptă
așa cum cineva își mărturisește zeității pasiunile
sau cum își frunzărește cartea zilelor sale
noaptea, într-o odaie de iarnă
fără lumini și vorbe multe
și este speriat de numeroasele pagini goale.
Stai în fața mea și te descojești,
o nucă care se desface cu zgomot,
pentru a oferi un fruct putrezit.
Situații ciudate, inabordabile...
Într-o sală imensă, încerc
să îți ascult mesajele, sădezleg

cuvintele tale convenite, parolele,
printre paraziți și alte obiective,
ca șirurile de morți vii
în nopțile Ocupației din jurul radioului.
Îți scriu versuri
cum își ară cineva câmpul,
cum modelează un olar noroiul
pentru a găzdui soare, tristețe și sudoare.
Poate că într-o zi, după ani,
când voi răsplăti barcagiul tăcut
pentru lumina pe care mi-ai împrumutat-o în viață
vei vedea amprente de degete
pe scrisorile mele nelivrate.
Gândește-te că alaltăieri vântul
a luat manuscrisul
și l-a rostogolit
pe podea.

Cuvintele s-au spart apoi cu un bubuit
și camera s-a umplut
cu resturi de lut.

(*Scrisori către Ermolaos, 1981*)

Râurile line

Râurile monosilabice line își curg apele
printre pătratele albe și negre
ale cuvintelor încrucișate. Când sunt calme, curg cu
ape pline de grație, iar când devin îndârjite, dezvăluie
pietre, pământ și oameni înecați. Ele știu bine
că nu vor deveni niciodată Dunărea, Amazonul,
Nilul, nici măcar Pineios. Deasupra lor se oglindesc
arcade de răchită trecută prin multe calamități, poduri și nori.
Uneori, pe malurile lor stau bătrâni
amintindu-și de patria pierdută sau de iubirea tăcută
iar alteori, nimfe, satiri și amazoane goale.
Îmi plac mult aceste râuri line,
monosilabice și greu de găsit, care supraviețuiesc

în cuvintele încrucișate sibilice, precum supraviețuiesc
versurile vechilor poeți în memoria celor mai tineri.
Și când începe să se micșoreze lumina și când
se estompează amintirile, râurile line
știi cum să abandoneze largul mării
și să se întoarcă spre apele negre ale lui Acheron.

(*Anii ce vor veni*, 2022)

Iannis Doukas

Iannis Doukas (Atena, 1981) a studiat literatura și științe umanistice digitale la King's College din Londra. Cărțile sale de până acum: Lumea așa cum am venit și am găsit-o (Kedros, 2001), Pe granița interioară (Polis, 2011, Premiul pentru debut al revistei „Diavazo”), Sindromul Standal (Polis, 2013, Premiul Iorgos Athanas, al Academiei din Atena) și teba memphis e-gyp-tos (Polis, 2020). Poeziile sale au fost publicate în antologii și traduse în șapte limbi. Două melodii pe versurile sale au fost incluse „În ceața vremurilor”, album de Thanos Mikroutsikos (2017). Traduce din engleză și își publică textele în mediile electronice dar și cele de tipar.

cuvintele case

cu scenele
se va juca,
cu expresiile,
învățând miturile
pe dinafară,
îmbinând perfect ca pe niște pietre
cuvintele
în perimetrul
preistoric al acestora

va sosi
pe iugoslav
pământ, mereu la îndemână
fonograful
având,
memoria

de a scrie
analfabetă,
reputația înaripatei
voci care le știe pe toate

va căuta
o idee anume,
contextele,
hexametru dactilic,
stâncos,
descult,
cu picioare însângerate
și bătrâni
orbi:

la începuturi
care iarăși
renasc,
cântec
care este uitat
și își aduce aminte
de suflet

care nu dă explicație
și cere explicație,
un cler în no-man's land,
mâna de bronz aceasta,
sulița inutilă

va săpa
după arhetipuri,
va topi
pe maluri
lacustre
zăpada pufoasă,
intact îngropată
divin copil,
al dragostei
și nevoie
înăuntru oului lor
și antica

țară *ecumene*

"casă",
înseamnă,
„nu am construit-o
pe a mea,
cu excepția
propriilor cuvinte"

peisaje care îți plac

dacă deja
a trecut ora care bate,
dacă explodează,
dacă butoiul, semănând cu o turmă, l-au deschis,
dacă au venit purtând căști ascuțite,
însoțitorii tirsului,
dacă panica galopează în hățișuri,
în fecalele timpului cenușa rămâne

(nu sunt eu, aici,
nu sunt eu)

granițaflacăra o va trasa
în dialectul telegramelor:
„ce păcat să ardă,
de asta inima mea s-a sfâșiat,
de asta sângerează"

și iată peisajele care îți plac:
săpată în tranșee
natura, ca o rană roșie
care nu se va închide,
fața despicăta în două
iar craterul morții se uită la tine

la câini fără stăpân cărnurile tale,

deja descompuse, servește
un entuziasmat măcelar al odei
de țară și dragoste

(s-au cunoscut pe ei înșiși
șerpilor
unduindu-se
și porcii după ceafă
spre abator)

Kiki Dimoula

Kiki Dimoula s-a născut pe 19 iunie 1931 la Atena. A debutat în anul 1952 cu volumul *Poezii*, pe care ea însăși l-a retras la puțin timp din circulație. A publicat peste douăzeci de volume de poezie dintre care amintim : *Erebus*, 1956 (Stigmi, 1996), *In absentia* (Difros, 1958, Stigmi, 1996), *Urme*(Fexis, 1963, Stigmi, 1994), *Puținul lumii* (Nefeli, 1971, Stigmi, 1997), *Ultimul meu corp* (Keimena, 1981, Stigmi, 1998), *Adolescența Lethei*(Stigmi, 1994), *Te salut, Niciodată*(Stigmi, 1998), *Un minut împreună* (Ikaros, 1998), *Sunetul îndepărtărilor* (Ikaros, 2001, 2005), *Iarbă de seră* (Ikaros, 2005), *Întâlnire* (Ikaros, 2007), *Ne-am mutat alături* (Ikaros, 2007, 2013), *Răsplata găsitului* (Ikaros, 2010, 2011), *Am trecut* (Ikaros, 2010, 2012), *Timp public* (Ikaros, 2014), *Punct și virgulă* (Ikaros, 2016), *Calendar de colecție 2017* (Angkyra, 2007). Primele șapte volume sunt adunate în volumul *Poezii*, 1998 (a 6-a ediție Ikaros, 2005). De asemenea, publicat cărți de proză: *Mitul Ludic*(Ikaros, 2003, 2012), *Neplănuite* (Ikaros, 2005, 2011), *Chetă de considerații pentru întocmirea titlului acestui discurs hoinar* (Ikaros, 2009, 2012); studii-eseuri: *Human and More than Human: The Problematics of Lyric Poetry, Ancient and Modern* (Editura Fundației "Kosta și Eleni Ourani", 2014), *Trupul. Amorul* (Oistros, 2017) și a avut numeroase participări la ediții colective. Amintim și volumul *Εκλήθην ομιλήτρια/ Am fost chemată ca vorbitoare* (Ikaros, 2022) care este primul aparținând lui Kiki Dimoula (1931-2020) în absența acesteia. Dar nu sunt poezii nepublicate. Sunt douăzeci și opt de texte „scurte”, unele publicate în ziare, reviste și acte de conferință, iar altele inedite, găsite „prin dezordinea neglijentă a sertarelor și a computerului ei amator”, după cum scrie fiica sa Elsi Dimoula. O parte din opera ei a fost tradusă în franceză, engleză, germană, spaniolă, italiană, română și suedeză. Este prima poetă în viață care a fost inclusă în seria de poezie a celebrei edituri franceze Gallimard. Câțeva dintre importante premii cu care a fost onorată sunt: Premiul II de Stat pentru Poezie (1972), pentru volumul *Puținul lumii*, Premiul I de Stat pentru Poezie (1989), pentru volumul *Te salut, Niciodată*, Premiul "Costas și Eleni Ourani" al Academiei din Atena (1995), pentru volumul *Adolescența Lethei*. Și, pentru întreaga sa operă: *Exceleanța în Litere a Academiei din Atena* (2001), *Premiul European pentru Literatură* (Prix Europeen de Litterature - Rencontres Européennes de Littérature, Strasbourg) (2009), *Marele Premiu de Stat pentru Literatură* (2010).

*A fost distinsă în anul 2001 cu titlul "Crucea de Aur a Ordinului de Onoare" din partea președintelui Republicii Elene, Konstantinos Stefanopoulos iar în 2002 a devenit membru deplin al Academiei din Atena, unde a ocupat președinția secției de Litere, fiind a treia femeie din istoria Academiei. La 20 Mai 2015 a fost distinsă cu titlul de "Doctor Honoris Causa" al Facultății de Teologie a Universității Aristotelis din Salonic iar la 07.06.2017 a fost distinsă cu titlul de "Doctor Honoris Causa" al Secției de Limba și Literatură Engleză din cadrul Facultății de Filozofie a Universității din Atena.
A fost membră fondatoare a Societății Scriitorilor din Grecia.*

Nu ratează

Un Halt, pe surdină,
am auzit cum mă viza.

Nicio problemă. Oricum
de mai mult timp, mă transpusese
în nemișcare dispoziția mea

totuși, simțind ca și când
încă s-ar agita oarecum în mine
m-am supus la auzul acestui Halt
așteptând să detoneze
amenințarea.

Nimic, liniște absolută

dar nu mi-am pierdut curajul,
cunosc eu trucurile, știu că
având amortizor te curăță
inexplicabilul

și haide acum să-l poți percepe.

Trebuie

Onorez, Îndatorire,
pe cât posibil, poruncile tale,

dificilele tale Trebuie.

Ascultătoare par gândurile
dar jurământ eu nu depun
pentru că ele au ușurința
pe ascuns de a păcătui.

Dar faptele
cum să mi le domesticesc?
Ele ies afară, lume întâlnesc,
vecini ispite,
cum, ezități să nu aibă?

Dar vină au și poruncile tale
nici complete nu sunt, nici clare.

De exemplu:
Trebuie să fie statornică fidelă iubirea?

Și dacă nu este, noi ce ar trebui, oare?
cu brațele încrucișate
să iubim?

Alibiul uitării

Ce ghinion, lacrimilor!

Excelent a fost studiul vostru despre boala
tristeții
fără să spuneți din care sursă
ați preluat date
dacă erau curente sau stagnante
învechite
trecând sub tăcere din respect
nenumăratele, păcătoase și fără de păcat,
cauze ale sale.

Simplu, cum se cuvenea, i-ați descris

forma
fără ale ipocriziei brizbrizuri,
șleampătă cum s-a născut.

Singura voastră greșeală, lacrimilor:
Să anticipați ca ineputabilă
propria izbucnire.

De aceea v-a și picat consolarea.

Balsam (ne) brevetat

Nu știu
poate că pur și simplu mi-am imaginat.
S-a întâmplat când mi-am rotit
capul spre mine însămi
ca și cum eu singură m-aș fi strigat

văzându-mă
scrutându-mi cenușa
păstrată într-un borcănel.

Pe dinafară eticheta scria
cu litere catifelate
Cremă de corp.

Cremă de corp? am exclamat
are corp viața cealaltă ?
Și cenușa meace este? vreun fard de-al ei?

Aveți milă, rude și prieteni,
scoateți-mă de aici dinnăuntru
deschideți-mi conservarea sufocantă
să-mi trag puțin suflul și împrăștiați-mă
peste înruditul meu pământ

poate că voi regermina
într-o primăvară, din nou, ca om.

Asimetrie

Număr
nenumăratele condoleanțe pe care le-am primit.

Mult timp trebuie să fi trăit
pentru a reuși să fim atât de triști

și că am reușit
nu este acesta un motiv demn
pentru felicitări?

În sfârșit, găsesc
și un bilețel de felicitare
către Speranță și Disperare
solidare – se înțelege,

acestea două trăiesc laolaltă,
una în cealaltă, inseparabile

deși se spune că disperarea moare
în timp ce speranța este vie și post-mortem.
Dea Domnul!

Imn cuvântului *poate*

Mititel ești,
cuvântule-picătură, *Poate*,

ceva mai evoluat
decât deplina ignoranță și pari
o promisiune cam uzată.

Și totuși reprezinți
a fiecărui fapt neconfirmat
existența misterioasă
ale fiecărei angoase
neelucidări
din fiecare viață
feluritele și similarele
așteptări pe care plecând aceasta le lasă.

Un cuvânt din două silabe ești și tremură
mama ta, limba,
să nu te calce în picioare puterile
din mai multe silabe

pe cine, pe tine – dacă se poate așa ceva –
pe tine, care ai făcut dinastia
nesiguranței chiar și mai puternică ...

Da-urile și nu-urile, un laș te consideră
că ești un ucenic al evaziunii

ateu îndeosebi pentru că
Poate există Dumnezeu
Poate există și o altă viață dincolo
din speța în care visele și iubirea
fac tot ce vor.

Nu, ateu nu ești
doar crezi cu fermitate în acea mică

Conta nr. 39 (ianuarie – martie 2026)

probabilitate

iar aceasta o zeititate de neglijat nu este.
Bunăvoința ei o onorezi și rămâi, *Poate*,
o lumânărică aprinsă zi și noapte
la al ei imaturmormânt.

Poate, deci, nici nu ne vor fi uitat
de tot.

Poeme din volumul PUNCT ȘI VIRGULĂ, Ikaros, 2016

Litera – Tura – Vura

Anul Brâncuși 150 – între bunele inițiative și *procesele* *de intenție*

O excelentă publicație, cu deschidere dincolo de spațiul local, este *Gazeta Gorjului*, o revistă de cultură care apare lunar la Târgu Jiu și pe care o primesc, lună de lună, în format pdf, de la colegul nostru Alex Gregora. Numărul din februarie 2026 este dedicat, în cea mai mare parte, lui Constantin Brâncuși, „gorjeanul cel mai gorjean”, la 150 de ani de la naștere. Semnează contribuții consistente, unele recuperări din alte vremuri, altele plonjări recente în realitatea culturală din Gorj și din țară: Paul Aretzu, Mircea Bârsilă, Ionel Bușe, Cătălin Davidescu, Ioana Chiriță, Dorel Dumitru Chirițescu, George Drăghescu, Ion Deaconescu, Vlad Eftenie, Mihai Fircă, Dinu Flămând, Marius Ghica, Gheorghe Gorun, Alex Gregora, Gheorghe Grigurcu, Adrian Guță, Ion Hirghiduș, Ruxandra Hurezean, Dan Ionescu, Bata Marianov, Horațiu Mălăele, Marian Negrescu, Andrei Novac, Emilian Popescu, Ion Popescu-Brădiceni, Camelia Radulian, Ionel Scăunașu, Marin Sorescu, Marius Marian Șolea, Vasile Vasiescu, Cristian-Robert Velescu, Sever Voinescu.

Textul conferinței lui Sever Voinescu, „Brâncuși – arta și mușchii”, susținută în data de 28 ianuarie la Academia Română, este de subliniat dintr-un capăt în altul, fiind o situație foarte obiectivă și lucidă a artistului în context european, dar mai ales în context românesc. Mă voi rezuma la un citat ilustrativ: „Există o discrepanță între cultura noastră și Brâncuși – nu una de esență, nu una de spirit, ci una de anvergură. Vă amintiți, cred, că în al treilea volum al *Trilogiei culturii*, intitulat *Geneza metaforei și sensul culturii*, chiar la început, Lucian Blaga distinge între cultura minoră și cultura majoră. El operează distincția după criteriul conținutului culturilor, respingând posibilul criteriu al dimensiunii. Ideea importantă pentru mine acum este că Blaga distinge între culturile majore și culturile minore în funcție de agenda lor, în funcție de temele recurente care le construiesc. Culturile mici sunt mereu preocupate de ele însele – ce sunt eu?, ce înseamnă eu în lume?, cum se uită ceilalți la mine?, care e identitatea mea?, mi-o pierd sau nu mi-o pierd? etc. Culturile mari nu-și pun problema

aceasta, ci se avântă fără complexe spre problemele universale, precum condiția umană, mersul general al lumii, esențele vieții, iubirea și moartea etc. Marile culturi nu-și pun problema propriei identități cu neliniște, în cheie dramatică. Repet, ca să fie clar: nu se pune problema valorii aici. Există genii și talente remarcabile atât în culturile mici, cât și în culturile mari. Diferența, după Blaga, este de agendă, de program. Ei bine, pentru culturile mici, cum e a noastră, se poate să apară, o dată-n viață, cum se spune, următoarea problemă: ce te faci când apare într-o cultură mică un geniu specific unei culturi mari? Ce face o cultură minoră când naște un geniu specific unei culturi majore? Cum îl primește, cum îl cunoaște, cum îl integrează, cum îl metabolizează? Aceasta este problema noastră cu Brâncuși. Grea problemă! Mai pe șleau, Brâncuși este atât de mare, încât avem serioase dificultăți să-l asimilăm în cadrele culturii noastre naționale. De aceea, avem o veritabilă tradiție a proastei sale receptări.”

Un eseu consistent al lui Marin Sorescu, recuperat, „Brâncuși fără sfârșit”, are savoarea poeziei și rigoarea informației: „De origine română și de profesie sculptor. A murit la Paris la 16 martie 1957. Avea 81 de ani, o barbă de Dumnezeu și conștiința împăcată. Și-a lăsat prin testament atelierul națiunii franceze. Atelierul a fost adăpostit de Muzeul de Artă Modernă din Paris, îndeplinindu-se, astfel, ultima dorință a artistului. În timpul liber – de profesie casnic. Invita prieteni la o mămăligă. În privința aceasta semăna cu Kant. Filosoful din Königsberg prepara șnițele, supunându-și musafirii la probele rațiunii pure și practice. Le făcea apoi critica puterii de judecată și, până la desert, îi trecea de câteva ori prin aporii. Gorjeanul mesteca iute mămăliga și vorbea în proverbe românești: *Lupul are ceafa groasă că-și gătește singur masa; Perla stă la fundul mării și mortăciunea plutește deasupra; Îmbucătură mare să-nghiți și vorbă mare să nu zici; Sau taci, sau zi ceva mai bun decât tăcerea.* Încheind, poate, astfel: *Câte le zice omul sunt toate vorbe.* Se scuza hâtru pentru unele lipsuri din atelier: *Când aveam cu ce, n-aveam în ce, și când am în ce, n-am cu ce.* Printre invitați va fi fost și Prințesa X, din stirpea lui Napoleon...” După aceste ziceri, spui: Curat Ion Creangă!

Singurul lucru derutant din acest număr omagial mi se pare a fi textul semnat de Vasile Vasiescu, așezat în postura de *editorial*, intitulat „Dezlegarea la Brâncuși”. În articol se vorbește elogios despre vizita lui Nicolae Ceaușescu în anul 1966 la Târgu Jiu, cu o redare consistentă a momentelor relatate în presa de partid a epocii: „A luat apoi cuvântul tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a spus, printre altele: De Târgu Jiu ne leagă multe amintiri. Am fost în Târgu Jiu și în 1935, când eram secretarul U.T.C. în Oltenia, și am stat și în lagărul de aici, în 1943–1944. Sunt aici și

tovarășii Chivu și Drăghici, care, de asemenea, au stat în acest lagăr. Așa că avem, oarecum, și unele legături mai directe cu orașul dumneavoastră, Târgu Jiu, care are tradiții vechi și glorioase de luptă. (...) Am ținut să aducem, de asemenea, un omagiu lui Brâncuși, acestui mare sculptor al poporului nostru, de valoare mondială, care, prin opera lui, a lăsat veacurilor o expresie a gândirii și sensibilității poporului nostru, făcându-l cunoscut în întreaga lume”.

Când se întâmpla asta? La câțiva ani după ce partidul comunist, între liderii căruia era și Ceaușescu, decisese demolarea Coloanei Infinitului – aspect evidențiat în aceeași revistă de Marius Marian Șolea, în articolul „Nu-l mai goniți pe Brâncuși”, scris în anul 2010. Autorul amintește: „La 7 martie 1951, Sfatul Popular al Orașului Târgu Jiu trimisese o adresă Departamentului Gospodăriei Comunale și Industriei Locale (Ministerului Afacerilor Interne la acea vreme), prin care se cerea aprobare pentru demolarea Coloanei. În acest document, opera lui Brâncuși este numită o coloană metalică introdusă în fundament de beton, fără nicio estetică. Ținând seama că această Coloană, prin materialele rezultate din demolarea ei, ar putea folosi la alte lucrări edilitare de primă necesitate ale orașului, vă rugăm a ne da cuvenita aprobare pentru dărâmarea ei, se preciza în adresa trimisă de Sfatul Popular Târgu Jiu”.

Autorul editorialului are și un motto derutant, o afirmație a lui Petre Țuțea despre Nicolae Ceaușescu: „Când voi muri eu, după mine rămâne un singur mare naționalist în care să credeți, Ceaușescu. Nu știu eu cât de comunist e el, dar ține cu nația asta, să știți de la mine. Țăsta e român adevărat...”. Ironia subtilă a lui Petre Țuțea este preluată aici în notă gravă.

Ceea ce spune Petre Țuțea este din aceeași categorie cu scrisoarea adresată de Salvador Dali aceluiași Ceaușescu. Cu ce ocazie i-a trimis scrisoarea? La 28 martie 1974, Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România a organizat o ceremonie în cadrul căreia Nicolae Ceaușescu s-a autoproclamat președinte al Republicii. Fostul dictator și-a creat singur această funcție. Lui Ceaușescu nu îi plăcea monarhia, dar avea pretenții de rege, astfel că i s-a înmănat un sceptru care amintește de cel folosit de regele Ferdinand I, dar împodobit cu simboluri ale Partidului Comunist în loc de cele regale. La auzul veștii, Salvador Dali, amuzat de spectacol, i-a scris o scrisoare lui Ceaușescu: „Excelenței Sale Nicolae Ceaușescu, Am apreciat profund inițiativa dumneavoastră istorică de a institui sceptrul prezidențial. *Sunteți primul președinte care purtați un sceptru și ați inventat un sceptru prezidențial. Evident sceptrul fiind rezervat regilor, împăraților.* Cu respect, Salvador Dalí.” Scrisoarea a

apărut în presa comunistă a vremii, accentul ironic fiind topit în comentarii care îl avantajau pe *purtătorul abuziv de sceptru*.

La finalul editorialului, Vasile Vasiescu face un proces de intenție celor *care se gândesc să îl sărbătorească pe Brâncuși* în anul dedicat celor 150 de ani de la naștere, prevăzând eșecul și deturnarea bunelor intenții în formalism: „În rest, doar Amintirea... și inițiativele fără margini de astăzi, care sufocă oficial Anul Brâncuși 150”. Sesiunea de conferințe și comunicări de la Academia Română din luna ianuarie a acestui an, o parte dintre ele publicate chiar în revista de față, precum și apariția acestei publicații remarcabile demonstrează bunele intenții, greu de sufocat. Nu îl bănuiesc pe Vasile Vasiescu de intenții rele, dar sunt momente în care formularea pare să devanseze gândirea. Nu vorbim, *suntem vorbiți*. (A.A.G.)

Spectacol de reviste

Din *România literară*, nr. 6/ 2026, din editorialul („Se pregătește o nouă dictatură”) semnat de Gabriel Chifu: „Ascensiunea aceasta greu de închipuit a IA va schimba profund comportamentul uman și chiar structura minților noastre. Cum spuneam, arta cuvântului se pare că va trece în proprietatea IA; aceasta va scrie poeme sau proze perfecte *for mal*, considerate probabil de atâția mai bune decât cele ieșite din mințile noastre pline de slăbiciuni. (IA nici nu obosește, nici nu este vreodată deprimată, lipsită de inspirație, cum ni se întâmplă des nouă, oamenilor.) Dar vor fi aceste produse textuale și mai emoționante decât cele ivite din fragila gândire omenească? Aș vrea să cred că nu. E speranța pe care se cade să ne-o păstrăm că emoția va rămâne atributul eminentamente uman, în măsură să singularizeze arta creată de om, diferențiind-o de produsele artificiale, de simulacre, de copiile oricât de reușite. Și dacă IA ne va governa, cum se vor raporta creierele noastre la cer și la pământ, la însuși Dumnezeu, care, în reprezentarea noastră tradițională, cea care ne-a dat și ne dă sens, era și este autoritatea supremă, creatorul ființei umane după chipul și asemănarea sa și creatorul lumii de care omul are nevoie ca să existe? (...) Și încă o observație, banală, dar îngrijorătoare, a cărei veridicitate e ușor de verificat de către oricine: cu cât sporește în performanță IA, pe atât pare să regreseze mintea umană. Ce vreau să zic? Să ne uităm la majoritatea semenilor noștri: parcă un vânt necruțător îi mână spre un infantilism și un rudimentarism intelectual și-i țintuiește pentru totdeauna acolo. Și să ne uităm spre liderii lumii. Vedem uimiți că la cârma unor state nu oarecare au ajuns lideri care au vădite probleme de validitate psihică. Ceea ce,

neîndoielnic, creează adevărate taifunuri planetare greu de potolit.” Cădem pe gânduri? Căderea pe gânduri este, de fapt, căderea din Paradis. Nu mai trebuie demonstrat.

*

Din revista **Luceafărul**, nr. 2./ 2026, un excelent eseu semnat de Răzvan Voncu, „Noi nu știm, dar vă învățăm să scrieți”, în care ia în discuție fenomenul criticii literare neprofesioniste care dă lecții *de scriere* și *de valoare*: „Fenomenul celui care nu știe, dar dă lecții despre literatură este desăvârșit în paginile celor peste o sută de reviste literare actuale. Toate, pline de *cronici*. Adică de texte confuze, care se referă la cărți, deși semnatarilor/elor le lipsește în mod evident competența literară. Un profesionist al literaturii poate distinge, în astfel de producții, tocmai absența deprinderii de a citi, mai întâi, critică și istorie literară, din partea celor care pretind să o practice. Se scrie fără repere, fără referințe critice valide și mai ales fără cunoașterea codurilor profesiei. Nu o dată, aceste exerciții de impostură sunt însoțite de agresiuni verbale la adresa criticii propriuzise, susținute de lozinci pseudo-ideologice diverse, de la acuzații de *misoginism* la teorii *anti-elitiste* care ascund prost vechiul egalitarism comunist. Sub povara mulțimii celor care nu știu, dar pretind să îi învețe pe alții să facă literatură, exercițiul modest și constant al criticii autentice, care nu dorește decât să cartografieze pentru cei interesați (și pentru istoriile de mâine) harta valorilor actuale, nu mai contează. Cum spunea cândva Caragiale, când numărul hoților de buzunare îl depășește pe cel al detectivilor, fiecare trebuie să învețe să-și păzească singur bunăstarea. Cu toate că menirea criticii nu este polițienească, atunci când impostorii îi copleșesc numeric și mediatic pe cei care știu ce este și cum se face literatura, pe fondul unei societăți care a abandonat orice formă de *checks and balances*, cititorul se vede obligat să-și păzească singur mintea.” Nimic de adăugat ...!

*

Din revista **Expres cultural**, ianuarie, 2026, un interviu *recuperat*, „**Nicolae Busuioac în dialog cu Ioanid Romanescu**”, din anul 1988 (!). **La întrebarea** „ce ar fi poetul?”, Ioanid Romanescu răspunde: „Baudelaire spunea, pare-mi-se, că un om care nu incomodează nu merită să existe. Nu știu cum să-mi explic, dar eu am o fire foarte greu de suportat. Îmi dau seama de acest lucru și, pe cât e posibil, caut să evit *altercațiile*. (...) Cu ani în urmă, fetița mea, Antilia, m-a rugat să-i spun o poveste. În prima seară, am spus cea mai frumoasă poveste pe care o știam eu („Apa vie” – o capodoperă din literatura neogreacă). Foarte greu a adormit fetița, pentru că, povestea fiind magnifică, m-am pomenit cu un

potop de întrebări. În a doua seară, am început să improvizez un basm în monorimă, închipuindu-mi că monotonia fonică va obosi mai repede copilul. Abia am apucat să spun: *A fost odată ca niciodată/ pe când toate păpușile erau murdare de ciocolată/ un pământ peste care dormea o împărată...* - Stai! Te-am prins! – a strigat fetița. Decât să aud ce-ți trece ție prin cap, mai bine spune-mi tot povestea de ieri! Și am spus-o în fiecare seară, în săptămâna ce a urmat, că se adunau și adormeau la mine și copiii vecinilor. Vreți încă o *definiție – strict personală* – a poetului? Iat-o: poetul e un mare domn care se ridică singur din șanțul existenței sale. În *traducere*: pe cât vocea poetului se amplifică, pe atât privirea omului care îi poartă numele se retrage – până la exilul definitiv în sine.” Pentru generațiile tinere, poetul Ioanid Romanescu este, din păcate, necunoscut. *Retragerea în sine*, despre care vorbește, este și o (vai!) retragere în uitare?

*

O anchetă cu un generic inspirat: „Digitalul, o cutie a Pandorei” în **revista Euphorion, nr. 4/ 2025**, inițiată de Savu Popa, care spune, în deschidere, printre altele: „Mereu mi-am imaginat că profilul scriitorului internaut se aseamănă cu portretul lui Dorian Gray. După cum ne amintim, în celebrul roman, fiecare faptă sau experiență marcantă lăsa pe chipul pictat încă un semn, o urmă sau o umbră, ducând la o îmbătrânire prematură și la o degradare continuă a celui pictat, pe când modelul din viața reală rămânea neschimbat. Nu aceleași lucruri/ consecințe se petrec și în relația dintre chipul real și cel virtual? Oare nu ni se întretine de către aceste rețele iluzia unei ascensiuni fără precedent, a unui orizont al deificării fiecăruia dintre noi, indiferent că postăm o fotografie urmată de zeci, chiar sute de aprecieri sau de comentarii, că împărtășim celor prezenți în lista de prieteni o creație personală sau că ne aflăm într-un anumit spațiu de pe mapamond sau că suntem, tot iluzoriu vorbind, martorii unei minuni dacă nu religioase, cel puțin menite să le întrecă pe celelalte șapte?” Răspund la anchetă, *față în față cu propria experiență*, Adrian Alui Gheorghe, Vlad Alui Gheorghe, Ovidiu Baron, Iulian Boldea, Dumitru Chioaru, Noemina Câmpăan, Alex Ciorogar, Gabriela Fecioru, Romeo Aurelian Ilie, Andrei Mocuța, Emil Cătălin Neghină, Maria Daniela Pânăzan, Horia Vicențiu Pătrașcu, Decebal N. Todăriță, Ioan Radu Văcărescu și Călin Vlasie. Reținem câteva idei. Iulian Boldea: „În lumea virtuală trebuie să aduci mereu ceva nou, trebuie să te reinventezi, să îți asumi o linie de echilibru între ceea ce este expus și ceea ce este tănuit, căci internetul face din tine un personaj paradoxal, verosimil și neverosimil, constant și fluctuant, care trebuie să se adapteze rapid la o lume în continuă metamorfoză”; Gabriela Fecioru: „Mă satisface

rapiditatea cu care mesajele mele ajung la cititorii mei, faptul că ei pot avea reacții instant și pot comenta, mă ajuta să observ cum citesc și înțeleg ei poezia mea.”; Andrei Mocuța: „Identitatea virtuală nu este doar o extensie tehnică a *avatarului* literar, ci o nouă formă de condiționare. Nu e o exagerare să o numim pavloviană. Ea ne oferă vizibilitate, dar și nevoia permanentă de atenție și validare. Cred că salvarea e următoarea și în esență una simplă: scriitorul trebuie să învețe să traverseze spațiul digital fără să-și piardă autenticitatea și fără să cadă în capcana propriei imagini.”; Călin Vlasie: „În anii 1980–2000, omenirea a trecut de la crearea imaginarului la crearea virtualului și la realizarea actualului. Cu alte cuvinte, imaginarul se transformă în virtual atunci când se îmbină cu tehnologia, iar virtualul devine o nouă formă de realitate atunci când capătă consistență senzorială. În postmodernism, *realitățile* (cum ar fi piețele, moda și panica) sunt modelate de imagini, așa cum spune Baudrillard. Copia fără original devine un cadru. Realul este produs de imagini.”; Vlad Alui Gheorghe: „Am ajuns noi, cei care găseam facebook-ul și instagramul ca puștani & puștoaice să le vedem cum se clatină, cum s-au schimbat de două sute de ori algoritmi numai de când am început să îi înțelegem, și cum toate au început să nu mai aibă atât de mult sens. Găsesc din ce în ce mai des între prietenii mei că s-au întors vorbitul la telefon, trimisul de mailuri sau documente direct în chat, vorbitul la bere, ieșit în oraș la ore decente și discutat sincer și fără gratuități, și de fiecare dată aceleași concluzii se trag.”

Ce concluzie tragem? Tehnologia, sub orice formă de manifestare, este „un mesaj al zilei de mâine pentru ziua de azi”. Nu o respingem, ne adaptăm. Sau o adaptăm.

*

În revista *Dilema* din 12 februarie 2026, Andrei Pleșu vorbește cu amărăciune, cu luciditate, despre „martirajul limbii române”. Cităm: „Ar trebui să ne fie tuturor rușine de ceea ce se întâmplă în România de la o vreme. Am reușit să intrăm în Europa ieșind din rândul lumii. Am devenit, ca niciodată parcă, o insulă absurdă, un conglomerat de dejecții, plutind în derivă. Viața noastră cotidiană pendulează între ridicol și convulsie, între mârșănie și delir. Suntem cu toții vinovați și cu toții victime. Cum ne-am mai putea reabilita în ochii noștri și ai celorlalți? Ce mai e de salvat? Uneori – deformare profesională – îmi spun că numai limba română, cu micul ei tezaur de împliniri intraductibile, merită încă o posteritate. Dar e limpede, pe de altă parte, că ea n-a fost niciodată mai batjocorită ca acum. Se vorbește sângeros de urât, cu un apetit al promiscuității și al degradării de care cu greu ne vom putea vindeca. Viața cetății a devenit o baie de

vulgaritate. Suntem în ochiul unui vârtej toxic, al unei tornade, care riscă să ne desfigureze. Cu puțin timp înainte să moară, Socrate îi spunea prietenului său Criton: «...reaua folosire a cuvintelor nu e doar o greșeală de limbă, ci și un mod de a face rău sufletelor» (*Phaidon*, 115 e). A vorbi șleampăt, răstit, ofensator, grobian și, pe deasupra, greșit, a nu acorda atenție greutateii cuvintelor, a spune orice despre oricine, a vorbi pentru a provoca furie sau durere sunt tot atâtea feluri de a introduce, în mediul în care te manifesti, o primejdioasă otravă. Strici bunul gust, jignești buna-cuviință, tulburi ordinea firească a lucrurilor și deformezi sufletele. Exigența unei bune utilizări a limbii se adresează mai ales oamenilor și instituțiilor pentru care vorbirea e o profesiune: presa, în toate variantele ei, școala, pe toate nivelurile ei, scriitorii și politicienii. Acestea sunt «mediile» creatoare de modele. Din această zonă se așteaptă criterii valide pentru constituirea unui stil de viață și de conviețuire pe măsura demnității umane. (...) «Ce-ai face, în primul și în primul rând, dacă ți s-ar oferi sarcina guvernării?» – a fost întrebat, la un moment dat, Confucius. Răspunsul său a sunat astfel: «Esențialul este să numești corect lucrurile. Dacă denumirile nu sunt corecte, cuvintele nu se mai potrivesc. Dacă cuvintele nu se mai potrivesc, treburile statului merg prost. Dacă treburile statului merg prost, nici riturile și muzica nu mai pot înflori. Dacă riturile și muzica nu mai pot înflori, judecățile și pedepsele încetează să mai fie drepte. Dacă judecățile și pedepsele încetează să mai fie drepte, poporul nu mai știe cum trebuie să se poarte». Așadar, de vreme ce ordinea comunitară depinde în asemenea măsură de corectitudinea limbajului, înseamnă că prima îndatorire a unei guvernări adevărate este folosirea adecvată a cuvintelor.”

Spunea cineva că limba română este mai deșteaptă decât poporul care o vorbește, stârnind furia multora. Realitatea, vai, nu pare să îl contrazică.

*

Din revista *Vatra*, nr. 1-2/ 2026, Dorin Tudoran reia un text, ***Făcăeni - Aracataca - Yoknapatawpha County via Călărași***, publicat în 2018, când Sultana Bănulescu a lansat website-ul *Ștefan Bănulescu: Un scriitor pentru toți*, [https:// stefanbanulescu.org](https://stefanbanulescu.org). Reținem pentru frumusețea și justetea demonstrației: „Războinicii adaugă teritorii noi prin bătălii sângeroase. Creatorii adaugă teritorii noi prin alchimii pașnice. Teritoriile cucerite de războinici se reîntorc uneori la cei cărora le-au fost răpite. Teritoriile adăugate de creatori – niciodată. Căci ele nu au fost răpite, ci dăruite. William Faulkner le-a dăruit americanilor Yoknapatawpha County și Jefferson, ficționalizând Lafayette County și

Oxford, Mississippi. Mario Vargas Llosa le-a dăruit peruanilor Canudos. Gabriel José García Márquez le-a dăruit columbienilor Macondo, ficționalizând Aracataca natală, aflată la 80 de kilometri de Santa Marta, locul unde avea să sfârșească Simón Bolívar – El Libertador, eroul din *El generale nel suo labirinto*. Ștefan Bănulescu le-a dăruit românilor *Metopolis* și *Dicomesia*, *dezgropându-le*, poate, de sub câmpia aflată între satul natal, Făcăeni, și orașelul Călărași.” După ce am citit evocarea, am căutat website-ul pomenit mai sus și am descoperit că este un adevărat „spectacol Ștefan Bănulescu”. Puteți să îl accesați.

*

Din *Bucovina literară, nr 10-12/ 2025*, reținem dialogul cu Eugen Coșeriu, realizat în anul 2001 de Constantin Severin („Greșeala care se face în general în științele culturii este aceea de a ne limita la o anumită perspectivă.”), o recuperare care spune câte ceva despre ideile marelui nostru „filosof al limbajului”. Din același număr al revistei, excelente pagini de poezie semnate de Matei Vișniec, Șerban Foarță, Daniel Corbu, Nicolae Coande, Remus-Valeriu Giorgioni, Alexandru Petria, Florin Dan Prodan, Balázs F. Attila, Diana Corcan. Rețin începutul poemului Rana de Matei Vișniec: „Nu că aș avea ceva de spus/ dar curg cuvintele din mine/ parcă sunt o rană care nu se mai vindecă/ imediat ce mă așez în fața foii albe/ în fața ochilor mei și în fața întrebărilor mele/ încep să curgă să se scurgă să se îmbulzească/ să țîșnească să se înfurie/ cuvintele/ mii de cuvinte neînnumărate...”. Frumoasă curgere, *inspirată rană!*

(*Rubrică realizată de A.A.G.*)

Scrieți, băieți! Dar scrieți de mână!

Scriu cronică la cărțile de poezie de mai multă vreme. Recenzii. Impresii. Mai plusez. Mai scad. Sunt întrebat, deseori, de ce nu scriu și despre cărți proaste. Să le desființez, să le rad. Să le ridiculizez. Nu știu întotdeauna ce să răspund, deși aș avea o mulțime de răspunsuri. În general, nu mi se trimit cărțile cu poezie proastă. Dacă nu mi se trimit, cu atât mai mult nu le caut. Când mi se trimit, totuși, prefer să tac despre ele. La ce bun să fac efort să citesc ce nu-mi place? Nu trebuie să înghit o mâncare dacă arată rău, miroase urât, mă pune în pericol. De aceea, nu trebuie să citesc ceva ce poate să mă supere, să mă indispună, să mă irite. Deși, dacă stau bine să mă gândesc, habar nu am ce înseamnă poezie proastă. Pur și simplu nu știu. Mi s-a întâmplat de mai multe ori în viața

asta să particip la lansări de carte. De toată mâna, vreau să zic. Am ajuns acolo fie din întâmplare, fie datorită unor conveniențe locale sau sociale. Dar am văzut că poezia proastă (după gustul meu prea pervertit!) unora le place până la satisfacție, până la delir de expresii. La una dintre asemenea lansări de carte de poezie, la care am ajuns după insistențele organizatorilor evenimentului, recent, am auzit o salvă de expresii, fraze, combinații de cuvinte care m-au pus pe gânduri, din care reiau câteva, după filmul manifestării pus deja pe YouTube: „Versurile mângâie sufletul cu o delicatețe rar întâlnită”; „Poezia vibrează într-o armonie emoțională profundă”; „Fiecare cuvânt pare ales de inimă, nu de rațiune”; „Textul respiră o sensibilitate pură și autentică”; „Imaginile poetice se revarsă ca un vis diafan”; „Se simte o trăire intensă, aproape confesivă”; „Poezia atinge corzi sufletești greu accesibile”, „Autorul își deschide sufletul cu o sinceritate tulburătoare”, „Versurile curg lin, ca o emoție nefiltrată”...! etc. Am ascultat, am dus un deget la frunte, apoi m-am dus și am luat și eu o carte, să mă uit. M-am uitat apoi la criticul (de circumstanță?) care umpluse de spume dulci microfonul. Părea în ordine. Am citit din carte, la întâmplare: „Vecina mea are ochii frumoși/ adică... chiar frumoși,/ sunt ochi, dar mai frumoși decât alți ochi.// Când se uită la mine/ mă uit și eu la ea/ și ne uităm așa/ până când eu mă uit în altă parte/ pentru că mi se pare că m-am uitat prea mult.// Ea locuiește la trei/ sau la patru,/ oricum undeva sus,/ unde probabil își ține ochii/ când nu coboară cu ei pe scări.// Uneori mă gândesc/ că dacă n-ar avea ochii așa,/ ar fi tot vecina mea,/ dar altfel, ceea ce ar fi diferit.”. (Citatul este exact, din carte, permiteți-mi să nu spun autorul. Dacă va citi acest text și se va regăsi, suport consecințele. Dacă nu va citi, lucru mult mai sigur, fiindcă asemenea autori nu citesc decât propriile opere, ca să nu se contamineze de cultură, nu este nicio pagubă!).

Dacă lui, criticului, îi place, de ce să îl conturb eu cu vorbele mele, eventual piezișe? Am scris și o proză, „Zidul de hârtie”, în care vorbesc despre fenomen. O puteți citi în recentul meu volum de povestiri, „Vinerea stacojie” (Vedeți? Fac reclamă mascată!). Despre ce este vorba în acea povestire? Un critic literar insensibil la poezia proastă este răpit de mafia mediocrităților și închis într-o cameră în care nu existau decât cărțile desființate...! Și a fost obligat să le citească, ca să supraviețuiască. Nu cred că există pedeapsă mai mare! Mi s-a întâmplat să asist (și) la critica literară de terasă/ bar/ colț de stradă, în care topurile literare sunt mai mult decât prezente. Multe premii Nobel s-au împărțit, neoficial, în acest mod, o istorie paralelă a celebrului premiu va consemna multitudinea de asemenea distincții neoficiale acordate la colț de masă. Dar nu numai în literatură se întâmplă asemenea discrepanțe, mai sunt și alte domenii sensibile. Eram la

mare, cândva, la o terasă, alături, la altă masă, era un grup de constănțeni. Unul din grup, care îl cunoscuse bine (dar bine de tot!), povestea galeriei despre Gheorghe Hagi. Așa am aflat că Hagi nu era cine știe ce fotbalist în copilărie, era împiedicat, era timid, el (povestitorul) îl ridiculiza la orice oră, îi dădea mingea șorț, printre picioare...! De câte ori i-am dat-o printre picioare, să am eu milioane în cont! Nu știu cum a ajuns să fie numit rege, noi nu-l vedeam titular nici în echipa școlii...! Dacă mă țineam, bă, și acum i-o dădeam printre picioare ...!

Povestea un confrate că l-a văzut pe Nichita Stănescu plângând realmente în timp ce un poet industrios, dubios și slab, îi citea din produsele sale. După ce poetul își termină teancul, în timp ce Nichita continua să suspine extrem de afectat, acesta îl întrebă: – Da, Nichita, acum spune-mi dacă ți-au plăcut? – Dar de ce crezi, bre, că plâng, de frunza frăsinelului? Poezia ta m-a făcut să plâng. După care Nichita s-a redresat și a spus: Domnule, să bem o vodcă, că mi s-a pus un nod în gât. De la plâns...! Poetul industrios a plecat fericit că poezia sa l-a făcut să plângă pe (însuși) Nichita. Expresia „Scrieți, băieți! Numai scrieți!”, care îi aparține lui Ion Heliade Rădulescu (1802–1872), era îndemnul adresat tinerilor autori ai vremii și reflecta dorința de a stimula dezvoltarea literaturii române într-o perioadă în care aceasta se afla în plină formare. Ideea sa era că, prin scris susținut, se va ajunge în timp la valoare și maturitate culturală.

Ce pot să spun acum, când am ajuns în sfera de influență a Inteligenței Artificiale, când literatura artificială pare să fie mai inspirată decât poezia așa-zis naturală? Cam același lucru! Da, scrieți, băieți! Dar scrieți de mână! Măcar cu deprinderea asta să rămâneți, s-a demonstrat că scrisul de mână este semn de sănătate mintală.

Adrian Alui Gheorghe

DINU HUMINIUC

Șerban Acasandrei
Cristina Alexandrescu
Adrian Alui Gheorghe
Vlad Alui Gheorghe
Balázs F. Attila
Codruț Baci
Eugen Barz
Mihai Batog – Bujeniță
Lucia Bibarț
Angela Bratsou
Leo Butnaru
Bică N. Căciuleanu
Ionuț Calotă
Alina Caraghin
Lena Chilari
Dumitru Chioaru
Dimitra Ch. Christodoulou
Dimitris Daskalopoulos
George Dimitriu
Kiki Dimoula
Dumitru Augustin Doman
Ion Dorofte
Iannis Doukas
Lily Exarchopoulou
Diana Nicolae Grigorescu
Dinu Huminiuc
Anca Ianchiș
Ion Toma Ionescu
Bogdan Marius Istrate
Adrian Jicu
Claudiu Ioan Maftai
Mihai Merticaru
Gabriel Mihăilă
Victoria Milescu
Andrei Mocuța

Emil Nicolae
Olimpiu Nușfelean
Nasa Patapiou
Ovidiu Pecican
Dan Perșa
Bogdan Perțache
Savu Popa
Mihai Posada
Virgil Răzeșu
Adrian G. Romila
Radu Sergiu Ruba
Adi G. Secară
Klety Sotiriadou
Vasile Spiridon
Peter Sragher
Nicolae Stan
Mircea Stâncel
Livia Șerban
Bogdan Tănăsescu
Vangelis Tasiopoulos
Cornel Teulea
Laurențiu Ciprian Tudor
Ion Țoanță
Ioan Usca
Ioan Radu Văcărescu
Ovidiu Alexandru Vintilă

CONȚINUT